

GORENJSKI

PARTIZAN

Št. 9-10

GORENJSKI ODRED

1 9 4 2 - 1 9 4 4

GORENJSKI PARTIZAN

GORENJSKI ODRED 1942–1944

Urednik:
Jože Dežman

Avtorji:
Nataša Budna
Jože Dežman
Janez Lušina

Kranj, 1992

Urednik: Jože Dežman

Avtorji: Nataša Budna, Jože Dežman, Janez Lušina

Člani raziskovalne skupine: France Benedik, Nataša Budna, Jože Dežman, Janez Lušina

Oblikovalec: Igor Pokorn

Na naslovnici sta uporabljeni naslovna stran številke 9/10 odrednega glasila Gorenjski partizan, ki jo je ilustriral France Slana, in slika Črtomira Freliha Ena skica za eno vojno

Lektorica: Alenka Božič

Recenzenta: Damijan Guštin, Ivan Križnar

Založnik: Partizanski knjižni klub

Tisk: Gorenjski tisk

Knjiga je izšla kot 85. knjiga v okviru redne zbirke Partizanskega knjižnega kluba in knjižnice NOV in POS pod številko 26/3. Besedilo je bilo sprejeto na 81. seji Komisije za zgodovino pri Republiškem odboru Zveze združenj borcev 30. julija 1992.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

940.541.46(497.12-16)

BUDNA, Nataša

Gorenjski partizan : Gorenjski odred 1942-1945 / (avtorji)

Nataša Budna, Jože Dežman, Janez Lušina. - (Ljubljana) :

Partizanski knjižni klub, 1992. - (Knjižnica NOV in POS ; št. 26,3)

1. Dežman, Jože 2. Lušina, Janez

31206144

K A Z A L O

III

Uvodna beseda odbora Skupnosti borcev Gorenjskega odreda

1

Jože Dežman:

GORENJSKA 1941 — 1945

3

Vojna škoda in vojne žrtve - Okupacijska civilna uprava - Mreža nasilja - Vojaška uprava - Ponemčevanje - Izgnanci - Nacifikacija - Vstaja - Partizani - I. grupa odredov - Poletje in jesen 1942 - Boj za novince - Brigade - Odredi - Partizansko zaledje - Sodelavci partizanskega gibanja - Partizanska varnostno-obveščevalna služba - Kolaboranti in protikomunisti - Osvoboditev

I. del

ODRED, NJEGOVI BORCI IN POVELJNIKI

15

Janez Lušina in Jože Dežman:

NASTANEK IN RAZVOJ GORENJSKEGA ODREDA

16

Ustanavljanje Gorenjskega odreda - 20. junij 1942 pod Stolom - Preureditev enot I. grupe odredov jeseni 1942 - Ukinitve I. grupe odredov - Gorenjski odred od novega leta 1943 do 12. julija 1943 - Prešernova brigada - Gorenjski odred od 12. julija 1943 do januarja 1944 - Gorenjski odred od januarja 1944 do avgusta 1944 - Ukinitve Gorenjskega odreda

Janez Lušina in Jože Dežman:

ČAS IN PROSTOR DELOVANJA ODREDNIH ENOT

20

Od aprila do junija 1942 - Poleti 1942 - Jeseni 1942 - Od januarja 1943 do 12. julija 1943 - Prešernova brigada - Od 12. julija 1943 do januarja 1944 - Od januarja 1944 do konca avgusta 1944

Nataša Budna in Janez Lušina:

ODREDNI, BATALJONSKI IN ČETNI POVELJNIKI

27

Od aprila do junija 1942 - Poleti 1942 - Jeseni 1942 - Od januarja 1943 do 12. julija 1943 - Od 12. julija 1943 do januarja 1944 - Od januarja 1944 do konca avgusta 1944

Jože Dežman:

ODRED MOBILIZIRA

49

Mobilizacijski odloki - Število mobiliziranih - Partizanske enote in politični delavci pri mobilizaciji - Primeri mobilizacij - Če je vojna, naj bo vojna za vse - Izmikanje - Popuščanje - Nasilje - Pobegi novincev - Lokalpatriotizem - Dezerterji iz nemške vojske - Mednarodni odnosi - Varovanje sorodnikov

Nataša Budna in Jože Dežman:

ODREDOVO MOŠTVO

60

Leto 1942, leto 1943, leto 1944 - Skupinska podoba: spol, starost, stan, poklic, kraj bivanja, vstop v partizane; čas, prebit v odrednih enotah

Nataša Budna:

POVELJNIKI

72

O poveljnikih - Karakteristike

II. del SPOPADI

81

Jože Dežman in Janez Lušina:

SOVRAŽNIKI

82

Gestapovci - Orožniki - Policisti - Obmejne enote - Železniška straža - Tovarniška straža - Poštna straža - Nemška vojska - Deželni strelci - Protiletalska obramba - Vermanšaft, vaške straže, raztrganci in domobranci - Raznorodnost sovražnih enot - Število sovražnikov - Pregled sovražnih postojank - Sovražne utrdbe - Utrjevanje železnice - Sovražnikova oborožitev - Obvladovanje prostora - Načini boja proti partizanom - Ofenzive - Hajke - Zasede, patrolje - Ukane - Odnos do sovražnika - Za preživetje

Jože Dežman:

ODREDOVA TAKTIKA

98

Partizansko bojevanje - Vrste odredovih akcij - Odredne akcije po obdobjih - Odredne akcije v prostoru - Primorska in Koroška - Žrtve - Odmev odredovih akcij

Jože Dežman in Janez Lušina:

ODREDOVI NAPADI

108

Ogroženost sovražnika - Skupni napadi partizanskih enot - Napadi na postojanke - Zasede in manjši spopadi - Spopadi s kvislinškimi enotami - Napadi na cestni promet - Rušenje cestnih mostov - Diverzije na železnici: razdiranje prog, vlaki, železniške postaje in druge stavbe - Napadi na gospodarske obrate - Napadi na energetska omrežja - Napadi na telefonsko omrežje - Napadi na okupatorjeve ustanove - Preprečevanje nastanka novih sovražnih postojank

Jože Dežman:

ODNOS DO SMRTI

129

Nataša Budna:

IZGUBE GORENJSKEGA ODREDA IN II. OZ. POLJANSKEGA BATALJONA

134

Ujetniki - Talci - Ujetniki, poslani v koncentracijska taborišča - Padli - Smrti poveljnikov - Pred zajetjem v smrt - Seznam padlih, ustreljenih in preminulih v koncentracijskih taboriščih

III. del

Jože Dežman:

ODREDOVE SLUŽBE

179

INTENDANTI

180

Gospodarske komisije - Zaplembe - Oskrbovalne akcije - Spopad - Narodni davek - Denar, potrdila in boni - Intendantsko poslovanje

ZVEZE IN TRANSPORT

190

Transportne enote - Spremljanje novincev - Kurirji - Vojaške zveze - Radijske zveze - Telefon - Signalisti - Delovanje zvez - Težave pri zvezah - Konji - Šmuci - Avtomobili in motorji - Čolni - Pohodi - Zveza z domačimi

ODREDOVO ZDRAVSTVO

201

Zdravstvene ustanove - Osebe - Rane, bolezni in zdravljenje - Zobje - Instrumenti in zdravila - Zdravstveno sito

OBVEŠČEVALNA SLUŽBA IN ZAVAROVANJE

209

Obveščevalna služba - Zbiranje obveščevalnih podatkov: o sovražnih enotah, o drugih sovražnih dejavnostih, o prometu, o gospodarstvu - Viri podatkov - Govorice - Po obvestilu akcija - Protiobveščevalna služba in notranji nadzor v enotah - Konspiracija - Zavarovanje taborišč - Straže in izvidništvo - Premiki - Zaščita akcij - Ilegalna imena in šifre - Domačini

ODREDNE TEHNIKE IN DELAVNICE

228

PARTIZANSKO ŠOLANJE

230

IV. del

Jože Dežman:

ŽIVLJENJE V ODREDU

233

O NAČINU ŽIVLJENJA

234

BIVALIŠČA

237

HRANA

245

Štabne kuhinje, lov in nabiralništvo, partizanski hladilnik, anekdote, voda, alkohol in tobak

OBLAČENJE

253

Pokrivala, hlače, obutev, perilo, oprema, preobleka

ČISTOČA

257

Striženje in britje, uši

OROŽJE

260

Oborožitev, oboroževanje; varovanje, vzdrževanje orožja, vojaške ure; nesreče z orožjem; ostrostrelci, mitraljezi; poraba streliva in razstreliva

V. del

Jože Dežman:

ODRED IN PARTIZANSKA OBLAST

271

ODRED IN POLITIČNE ORGANIZACIJE PARTIZANSKEGA GIBANJA

272

Politične organizacije - Mikavnost "terena" - Odnosi med vojaškimi in političnimi in političnimi vodstvi

ODRED KAZNUJE

279

Sojenje - Grožnje in kazni civilistom - Grožnje in kazni v partizanskih enotah: degradacije in preemistive - Usmrtitve: usmrčeni civilisti, usmrčeni partizani, krivične obsodbe - Bralcu v razmislek

VI. del

Jože Dežman:

KULTURA, POLITIKA, PROPAGANDA

293

MEĐSEBOJNI ODNOSI V ODREDU

294

Napredovanja - Vprašalne pole in karakteristike - Štabi - Poveljevanje - Vojaška disciplina - Kolektiv - Volitve - Prisega - Štabne spodbude - Tekmovanja - Znaki in priznanja - Zavezniki - Plime in oseke - Administracija - Slovenščina - Cenzura - Žensko vprašanje - Ljubezen - Vera

PROPAGANDA

316

Propagandni odsek - Propagandna vojna - "Na liniji" - Sestanki in politične ure - Mitingi in zabave - Praznovanja - Glasba - Smeh in sprostitve - Propagandne akcije partizanov med prebivalstvom - Propagandno čtivo - Pismenost - Žepni časopisi

KOMUNISTIČNA PARTIJA

329

Partijska organizacija - Sprejem v Komunistično partijo - Zveza komunistične mladine - Število partijcev, kandidatov, skojevcev - Zgodovina VKP/b - Delo po sektorjih - Kritika in samokritika - Partijske kazni

VII. del

Jože Dežman:

POVZETEK

337

VIII. del

VIRI, LITERATURA IN OPOMBE

347

Jože Dežman:

UVOD

Nataša Budna, Jože Dežman, Janez Lušina

VIRI, LITERATURA IN OPOMBE

Uvodna beseda Skupnosti borcev Gorenjskega odreda

Skupnost borcev Gorenjskega odreda deluje od leta 1967. Njen prvi predsednik je bil Anton Dežman-Tonček, od leta 1974 pa skupnost vodi Anton Kržišnik Ljubo.

Osnovna dejavnost Skupnosti je bilo uveljavljanje partizanskih izročil in seznanjanje javnosti z zgodovino odreda.

Po odredu so bile poimenovane osnovna šola v Žirovnici, vojaška enota na Bohinjski Beli, cesta v krajevni skupnosti Šinkov Turn, ulice na Jesenicah, na Bledu in v Kranju, množični smučarski tek v Cerkljah, gozdni tek na Rašici, mladinski pevski zbor v osnovni šoli v Vodica.

Odredu so podelile domicile občine Jesenice, Radovljica in Škofja Loka leta 1967, Tržič leta 1980, Kranj leta 1983 ter krajevni skupnosti Vodice in Šinkov Turn leta 1984.

Pohodne enote, poimenovane po Gorenjskem odredu, so bile pri tabornikih v Cerkljah, na gimnaziji v Kranju ter v osnovnih šolah Žirovnica, Radovljica, Tržič, Škofja Loka, Vodice in Žiri. V imenovanih osnovnih šolah ter v vojašnici na Bohinjski Beli so bile postavljene razstave o zgodovinski poti odreda.

Padlim borcem Gorenjskega odreda je posvečenih mnogo spominskih obeležij širom dežele. Spomeniki stoje tudi na krajih, kjer je okupator zaradi odredovih napadov streljal talce. Posebna spominska obeležja so bila postavljena na mestih pomembnih borbenih akcij odreda.

Borci odreda so vsa povojna leta sodelovali na številnih prireditvah, ki so obujale spomin na delovanje odreda. Kot druge partizanske enote so si prizadevali, da bi bila zgodovina odreda opisana v knjižni izdaji. Napisana naj bi bila najkasneje do petdesete obletnice ustanovitve odreda in podeljena borcem kot spominsko darilo.

Sledile so temeljite priprave. Izšlo je več prispevkov o posameznih vprašanjih iz zgodovine odreda. Pri tem so bili posebej prizadevni Ivan Jan-Srečko, Sveto Kobal-Florijan, Franc Konobelj-Slovenko, Janez Lušina-Mali, Marijan Masterl-Brenko, Janko Mrovlje-Marko, Anton Peternel-Igor, Franc Štefe-Miško.

V arhivu skupnosti so pod vodstvom Janeza Lušine zbrali kopije mnogih virov iz različnih arhivov, objavljene prispevke in rokopisne spominske zapise. Janez Mohor je skrbno urejal kartoteko še živečih borcev odreda. Sklicali so več sestankov, na katerih so obravnavali razvoj, sestavo štabov in delovanje posameznih enot. Vse zbrano gradivo, urejeno po enotah, je Skupnost podarila Gorenjskemu muzeju.

Ta prizadevanja skupnosti so trajala več kot deset let. Ob tem so iskali pisca besedila. Pomladi 1991 je Skupnost sklenila pogodbo z raziskovalno skupino, ki ji je zaupala pisanje besedila o delovanju in življenju odreda.

Z objavo besedila o odredu Skupnost borcev ob petdeseti obletnici ustanovitve odreda izpolnjuje eno od svojih temeljnih poslanstev. Upamo, da bo branje besedila borcem osvežilo spomin, drugim bralcem pa predstavilo usodno obdobje boja Slovencev za obstanek in njihove poti v novi družbeni red. Skratka, knjiga je namenjena tako sedanjemu kot prihodnjemu bralcu.

Skupnost borcev izraža svojo hvaležnost vsem, ki so pomagali pri tem, da je knjiga izšla. Predsednik skupnosti Ljubo Kržišnik je usklajeval sodelovanje med vsemi sodelujočimi pri projektu. Zgodovinsko komisijo je vodil Janez Lušina. Skupnost se zahvaljuje vsem, ki so brali besedilo in pomagali piscem s svojimi pripombami. Denarna sredstva je zbirala gospodarska komisija, ki jo je vodil Martin Košir. Knjiga brez podpore številnih delovnih organizacij ne bi mogla iziti.

GORENJSKA 1941-1945

*Franca Seška iz Bukovice pri Vodicah so okupatorji ustrelili
22. avgusta 1941 v Baronovem borštu pri Smledniku*

Nacistična osvajanja so bila barbarski pohodi. Na Zgornjem Gorenjskem (Oberkrain) ali Južnem Koroškem (Südkärnten), kot so nacisti poimenovali Gorenjsko, so najprej oropali premoženja slovenskih društev in cerkve, oškodovali ljudi z slabo menjavo dinarjev v rajhovske marke, zaplenili so premoženje izgnancev.

Med maščevalnim divjanjem so požgali in razstrelili Rašico, požgali Dražgoše, požgali Rašico, zlatopoljske vasi, Kokro, Gozd nad Križami, Radovno in številne domačije, planšarske stavbe ipd.. Tako so sovražniki na loškem ozemlju uničili 218 domačij, od tega 78 v Dražgošah in 31 zaradi čiščenja ozemlja ob nemško-italijanski meji.

Zavezniki so marca in aprila 1945 precej bombardirali Jesenice. Več stavb so požgali ali razstrelili partizani, predvsem zato, da so preprečevali naselitev nemških in domobranskih posadk. Mnogo je bilo porušenega v bojih, npr. v več kot tisoč partizanskih napadih na železnice.

V vojskah, zaporih in taboriščih je bilo izgubljenih nekaj deset tisoč let življenj. Ukradena so bila premnoga šolska leta. Več tisoč ljudi so premestili na delo v t.i. stari rajh (Altreich), predvsem na Koroško (na kmetije, k železnici ipd.).

Od okoli 180 000 prebivalcev t.i. Zgornje Kranjske je bilo nad petnajst tisoč partizanov, nad sedem tisoč mobiliziranih v nemško vojsko, okoli štiri tisoč domobrancev, raztrgancev, verkušcev, orožnikov, gestapovcev. Skoraj sedem tisoč je bilo izgnancev v Srbijo in Nemčijo, mnogo beguncev v Ljubljansko pokrajino, več kot deset tisoč pa zapornikov in internirancev.

Vojna je množila vdove, sirote, žalujoče starše, razvila črnino namesto plapolanja plenice. Ocenjujemo, da je zaradi vojne izgubilo življenje na ozemlju t.i. Zgornje Kranjske okoli štiri tisoč partizanov, nad tisoč sodelavcev partizanskega gibanja, okrog petsto je bilo žrtev izseljeniških taborišč, bombardiranj in nasilja sovražnikov. Več kot tisoč je bilo padlih v nemški vojski. Ne dosti manj kot slednjih je bilo domačinov, ki so jih med vojno usmrtili partizani in domobranci: teh je nekaj deset padlo v bojih, drugi pa so bili usmrčeni predvsem potem, ko so jih pobegli zavezniki po vojni vrnili s Koroške.

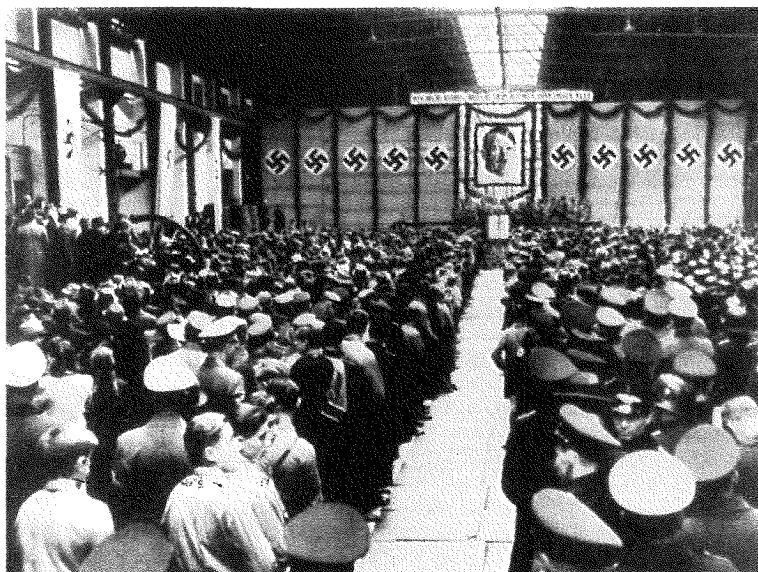
Ne vemo, ali so bile okupatorjeve izgube med vojno na Gorenjskem veliko večje od tistih tisoč sto mož, ki so jih pokopali na kranjskem pokopališču, ter nekaj ujetnikov, usmrčenih ob koncu vojne ali prve dni po njej. (19)

*Italijani predajajo oblast
na Jesenicah Nemcem.
(Italijani so zasedli
Jesenice 11. aprila 1941.
Po desetih dneh so
predali oblast Nemcem.)*

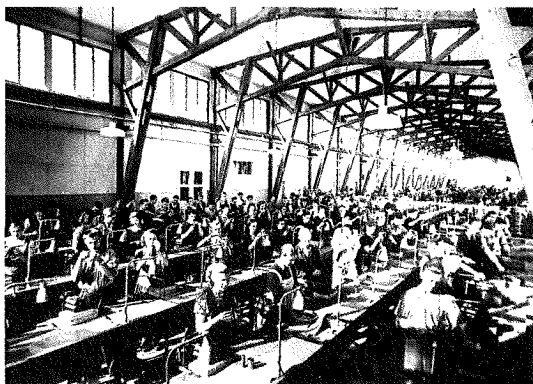
Glavna okupatorjeva naloga je bila zasedeno deželo ponemčiti in jo usposobiti za priključitev k rajhu. Nemška okupacijska civilna uprava je 30. aprila 1941 prevzela oblast na Gorenjskem od Italijanov. Zgornja Kranjska je segala do nemško-italijanske razmejitvene črte od Žirov, severno od Polhovega Gradca, južno od Šentvida do Črnuč in naprej po Savi do Litije oz. meje s Štajersko. V veljavi je ostala deželna meja Gorenjske s Koroško. Adolf Hitler je za šefa civilne uprave imenoval vodjo nacistične stranke za Koroško Franza Kutschero, za njim pa Friedricha Rainerja. Sedež civilne uprave je bil do 12. januarja 1942 na Bledu, nato v Celovcu.

Okupatorji so razpustili jugoslovanske organe oblasti in uprave ter avgusta 1941 imenovali politične komisarje v kranjskem, radovljiškem in kamniškem okrožju. Okrožja so bila razdeljena na sedemdeset občin, ki so jih vodili večinoma Slovenci, ki jim je okupator zaupal, delno pa nemški župani oz. komisarji.

Nacistično zborovanje v obratu Kranjske industrijske družbe na Javorniku 6. decembra 1942

Uvedeno je bilo vojno gospodarstvo. Več industrijskih obratov je delalo za vojsko. Največji vojnoproizvodni obrat v tedanji Koroški je bila jeseniška železarna z več kot 4000 zaposlenimi, po velikosti drugi oboroževalni obrat pa je bila tovarna za proizvodnjo letalskih orodij (LGW-Luftfahrgerätewerk), ki so jo preselili iz Spandaua v prostore tekstilne tovarne Jugočeška v Kranju in je zaposlovala več kot 2000 ljudi. Zaradi pomanjkanja surovin so zastale nekatere obrti. Tujskega prometa domala ni bilo. (248)

Tovarna letalskih delov LGW v Kranju

S popravili v aprilski vojni uničenih objektov(mostovi, predori) in z javnimi deli (predvsem pri izboljšavah cest), pozneje pa tudi s premeščanjem delavcev v rajh so okupacijske oblasti dosegle polno zaposlenost.

Postavljenih je bilo več novih objektov, posodobljenih nekaj cest, avgusta 1943 je bila zgrajena obvozna proga Vižmarje-Laze, interniranci iz podružnice koncentracijskega taborišča Mauthausen na Ljubelju so prebili ljubeljski predor. Za potrebe okupacijske uprave so zgradili nekaj upravnih stavb in stanovanj. Zamenjan je bil denar, uvedene nemške denarne ustanove. Popisane so bile zaloge blaga, uvedena racionirana preskrba prebivalstva. Kmetje so morali oddajati tržne preseške, država jim je pomagala z ugodnim nakupom strojev, pasemske živine, semen, sadik ipd..

Napadi partizanskih enot so prisilili okupatorja, da je preselil sedeže nekaj občin v večja središča. Z ustavljanjem prometa in drugimi diverzijami so partizani krepko motili preskrbo s surovinami, energijo in transport izdelkov. Nekaj proizvodnih obratov so uničili. Oteževali so posek, spravilo in predelavo lesa.

Za varnost okupacijskih organov in izvajanje njihovih ukrepov je skrbel komandant varnostne policije in varnostne službe, ki je bil hkrati komandant preseljevalnega štaba. Orožniki in gestapo so bile organizirani po okrožjih. Najbolj strah zbujajoča ustanova nacističnega nasilja je bila kaznilnica v Begunjah. V boj proti partizanom so pošiljali predvsem policijske enote.

Konec aprila so okupatorji vključili Gorenjsko v zaledno oblast XVIII.vojnega okrožja s sedežem v Salzburgu. Osrednja enota okrožja je bila 188. divizija. Njen 499. pehotni šolski bataljon je imel sedež v Škofji Loki. (275)

S podelitvijo nemškega državljanstva na preklc septembra 1942 so okupatorji začeli izvajati na Gorenjskem rajhovsko mobilizacijsko zakonodajo, kar je pomenilo obvezno služenje v delo-

vni in vojaški službi. Po tem času so se začeli nabori letnikov 1916-1926, ki so jih okupacijske oblasti večino klicale v nemško vojsko od januarja do avgusta 1943. Mobiliziranih je bilo več kot 7000 moških. (231)

Priključitev Gorenjske k Nemčiji so s 1. oktobra preložili na 1. november 1941, nato pa zaradi naraščajočega upora odložili na povojni čas. 27. septembra 1942 so podelili Gorenjcem nemško državljanstvo na preklic.

Od maja 1941 je deloval t.i. ukinitveni komisar za društva, organizacije, družbe, ustanove in sklade, ki je razpustil vse te slovenske ustanove in zaplenil njihovo premoženje. Ponemčeni so bili javni napisi, krajevna, osebna in rodbinska imena. Uničevale so se slovenske knjige, izginili so mnogi arhivi.

V šolah so učili nemško, vendar so okupacijske oblasti sčasoma morale opustiti številne šole v krajih, ki so bili dostopni partizanom. Sredi julija 1941 je prišlo več sto nemških učiteljev, ki so otrokom in odraslim na jezikovnih tečajih vtepali v glavo nemščino. Jezikovni tečaji so se nadaljevali tudi pozneje.

Nemščina je bila zapovedan občevelni jezik. To je bilo opravljeno s premeščanjem vodilnega osebjia v upravi in gospodarstvu iz rajha na Gorenjsko. Oprli so se tudi na domače volksdojčerkje in nacizmu naklonjene Slovence.

Nemščine so se navzeli tudi izgnanci v Nemčiji, premeščeni na delo v rajh, in predvsem mobiliziranci v nemško vojsko.

Okupator je nameraval izgnati iz Zgornje Kranjske 80 do 100 tisoč od okoli 180 tisoč prebivalcev. Zaradi izidov rasnih pregledov (80% prebivalcev so ocenili za ponemčenja sposobne), velikega deleža zaposlenih v vojni industriji, predvsem pa zaradi razvoja partizanskega gibanja tega načrta niso izpeljali. Od začetka maja 1941 so aretirali številne izobražence, narodnjake, Rome, jih zbrali v kaznilnici v Begunjah ter nato v t.i. škofovih zavodih v Šentvidu. Med 5. in 10. julijem 1941 so v petih transportih izgnali v Srbijo okoli 2300 oseb. Nadaljnje izganjanje so avgusta ustavili. Od marca 1942 do srede 1944 so iz zbirnega taborišča v Goričanah izgnali v Nemčijo okoli 4200 sorodnikov ustreljenih talcev in partizanov. Premoženje izgnanih je zaplenil urad pooblaščenca državnega komisarja za utrjevanje nemštva.

Na domačije izgnancev so naselili nekaj sto nemških kolonistov, nadaljnje naseljevanje pa so preprečili partizanski napadi.

V strahu pred izgonom se je večina domačinov poleti 1941 vpisala v Kärntner Volksbund (113 000 ali 97 odstotkov upravičencev). Decembra 1941 je vodilno vlogo prevzela Nacionalsocialistična delavska partija, ustanovili so tudi druge nacistične organizacije (Hitlerjeva mladina, Zveza nemških žen in deklet, sindikat Moč v veselju, zveza vojnih veteranov iz prve svetovne vojne itd.). V polvojaško organizacijo Wehrmannschaft so leta 1942 zajeli okoli 28 000 mož. Večina teh organizacij ni zaživela ter so v letu 1943 in pozneje zamrle.

Vodilne narodne voditelje in izobražence- predvsem sokole in učitelje- so nacisti julija 1941 preselili v Srbijo, duhovnike pa na Hrvaško. Mnogi so prebegnili v italijansko Ljubljansko pokrajino.

Na Gorenjskem je bilo ob zasedbi okoli 140 komunistov, ki so jih začeli odločneje preganjati po nemškem napadu na Sovjetsko zvezo 22.junija 1941. Pri okrožnih komitejih Komunistične partije Jesenice, Kranj in Kamnik so bili po 1. juniju 1941 ustanovljeni vojaški komiteji, ki so pripravljali oborožen upor. Prve napadalne akcije partizanskih enot so bile konec julija 1941.

Vodstvo partizanskega gibanja je jeseni 1941 ocenilo, da so najboljše možnosti za nastanek osvobojenega ozemlja na Gorenjskem. V začetku decembra je tu delovalo več kot sto odborov koalicijske Osvobodilne fronte.

Po ukazih slovenskega je po posvetu v Bukovščici v začetku decembra gorenjsko partizansko vodstvo pod vtisom zmag Rdeče armade pred Moskvo in v pričakovanju izгона prebivalstva iz obmejnega pasu pozvalo k upor. Vstaja je bila najbolj množična v Poljanski dolini. Posebej je uporniški zanos narasel po največji partizanski zmagi v Sloveniji leta 1941: v Rovtu v Selški dolini je Cankarjev bataljon 12. decembra iz zasede pobil 45 policistov 2.čete 181. rezervnega policijskega bataljona, kar so bile največje okupatorjeve izgube v enem boju na Balkanu v letu 1941. (236)

V partizane je decembra 1941 odšlo nad 600 mož, od tega več kot 300 iz Poljanske doline, več kot 150 iz dela Bohinja in iz Gorij z okolico, okoli 50 z Jesenic in okolice in več kot 100 z Dovjega in iz Mojstrane. Večina teh borcev se je po nekaj dneh vrnila domov. 10.decembra so ustanovili Kokrško četo.

Med 2100 slovenskimi partizani iz 1941 jih je bilo na Gorenjskem okoli 1150 (ali pa še kakšna stotinja več, kot kaže novejši popis udeležencev Poljanske vstaje, ki ga je pripravil Anton Peter nel). Okupator je zaradi decembrske vstaje začasno razpus til 23 orožniških in policijskih postaj in poslal močne okrepitve, ki naj bi zadušile upor. Ustanovljen je bil policijski operativni štab Jugovzhod.

Cankarjev bataljon se je po uspešnih bojih v Poljanah in na Pasji ravni umaknil v Dražgoše, kjer se je od 9. do 11. januarja 1942 spopadal z veliko močnejšim sovražnikom.

Januarja 1942 je bilo na Gorenjskem okoli 360 partizanov ali skoraj dve tretjini vseh v Sloveniji. Da bi lažje prezimovali, se je Cankarjev bataljon po dražgoški bitki na Jelovici razdelil v več skupin. Sovražnik jih je zasledoval in jih v večjih ali manjših spopadih uničeval.

Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je 30. marca 1942 ukazalo ustanoviti I. grupo odredov z Gorenjskim, Kokrškim in Koroškim odredom. Iz Jeseniške in Pokljuške čete je nastal Cankarjev bataljon, ki je 20. junija 1942 prerasel v Gorenjski odred. Iz borcev Selške, Poljanske in Loške čete so ustanovili Poljanski bataljon I. grupe odredov. Kamniška skupina je prerasla v Kamniško četo, ta pa v bataljon. V bataljon je prerasla tudi Kokrška četa. Tadv a bataljona sta bila junija 1942 vključena v novoustanovljeni Kokrški odred. V I.grupo odredov je pomladi 1942 prišlo okoli 120 borcev iz Ljubljanske pokrajine. Na Koroško je bila poslana prva partizanska patrulja. Po nekaterih ocenah je bilo v začetku poletja 1942 na Gorenjskem okoli 500 partizanov, na Gorenjskem pa je bila še II. grupa odredov z okoli 400 borci. (183, 244)

Gorenjske partizanske enote so bile sredi leta 1942 v ofenzivi. Predvsem so napadale komunikacije, kaznovale okupatorjeve sodelavce med domačini, si zagotavljale preskrbo.

Okupator je po partizanskih napadih streljal talce, izganjal njihove sorodnike in svojce partizanov. Da je bilo leto 1942 leto strahot, kaže že to, da je bilo takrat v 48 skupinah ustreljenih 612 talcev, od tega samo julija 330. V letu 1941 so nacisti v 22 skupinah pobili 152 talcev, leta 1943 v 19 skupinah 153, leta 1944 v 28 skupinah 315 in leta 1945 v 10 skupinah 38 talcev. (227)

Okupator je julija 1942 začel veliko ofenzivo Encijan prav v času, ko je prišla na Gorenjsko II. grupa odredov, ki naj bi skupaj s I.grupo izbojevala osvobodeno ozemlje. Borci te enote so se prebijali čez Gorenjsko na Štajersko ob številnih bojih in velikih izgubah. Ofenziva je težko prizadela tudi gorenjske partizanske enote, ki jih je sovražnik stalno zasledoval in obkoljeval ter jim prizadejal hude izgube. V letu 1942 je bilo od aprila do konca leta 1942 v gorenjskih partizanskih enotah krajši ali daljši čas okrog 800 oseb. Konec leta 1942 so te enote štejele manj kot 250 borcev, do 240 jih je padlo ali so bili ujeti, drugi so dezertirali, se vrnili domov ali odšli kam drugam.

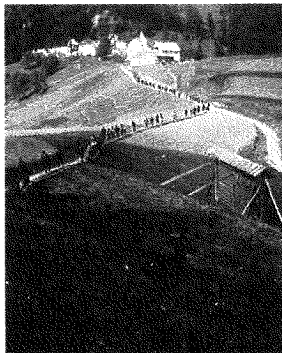
Po končani ofenzivi je gaulajter Rainer 27. septembra 1942 razglasil, da je Gorenjska pomirjena.

26. decembra 1942 je bil ukinjen Kokrški odred, njegovi borci pa vključeni v Gorenjski odred. Partizanske čete so zaradi nenehnega zasledovanja izvajale predvsem prehranjevalne akcije in napadale manjše sovražne patrulje. Vzhodni del Gorenjske je po ustanovitvi operativnih con spadal v IV. ali štajersko operativno cono. 14.januarja 1943 so tam ustanovili Kamniško-savinjski odred.

Kljub temu, da so nacisti selili sorodnike tistih, ki so namesto v nemško vojsko odšli v partizane, so del mobilizirancev partizani dobili v svoje vrste. Še več jih je pozneje dezertiralo iz nemške vojske. Do konca junija 1943 je Gorenjski odred imel 9 bataljonov. Zaradi pomanjkanja orožja so partizani velik del novincev poslali v Ljubljansko pokrajino.

Gorenjci v nemški vojski

Skupina novincev, ki odhajajo v partizanske enote, na Prtovč

Severozahodni del Gorenjske je partizansko poveljstvo februarja 1943 izločilo iz III. operativne cone in ga vključilo v II. operativno cono, ki pa je bila ustanovljena šele junija 1943.

Da se ne bi nadaljevala pretežno mobilizacijska dejavnost Gorenjskega odreda, je štab 2. operativne cone ustanovil iz njegovih enot 12. julija 1943 v Davči VII. oz. Gorenjsko oz. potem Prešernovo brigado. Po prvih spopadih je ta dobila nalogo, naj se prebije na italijansko zasedbeno območje. Med pohodom je prve dni avgusta doživela svoj najhujši poraz na Žirovskem vrhu. Padlo je 55 borcev, 96 je bilo ujetih.

Prešernova brigada je po kapitulaciji Italije sodelovala pri razoroževanju italijanske vojske, porazila belogardiste na Turjaku in se 29. septembra vrnila na Gorenjsko, kjer so jo vključili v Triglavsko, pozneje XXXI. divizijo.

I. bataljon Prešernove brigade v Rovtah v Selski dolini oktobra 1943. Tedaj je brigada sodelovala pri čiščenju obmejnega pasu in v bojih, v katerih je bilo izbojevano prvo večje osvobojeno ozemlje na Gorenjskem.

V 4. operativni coni so iz Kamniško-savinjskega odreda 6. avgusta 1943 ustanovili Šlandrovo brigado. Prebila se je na Dolenjsko in se septembra vrnila ter uspešno rušila komunikacije.

Gorenjski odred je mobiliziral in napadal komunikacije, mobilizirance pa pošiljal na Primorsko.

V Ljubljanski pokrajini končana nemška ofenziva se je nadaljevala na Gorenjskem. Šlandrova brigada se je zaradi hudega mraza in velike nemške premoči umaknila na Koroško. Prešernova brigada je 15. decembra 1943 doživela hud poraz na Pokljuki, kjer so nemške enote na Pokljuki uničile njen III. bataljon.

Šlandrova brigada je skupno s Tomšičevo brigado konec pomladi 1944 osvobodila Moravško dolino, ki je postala pomembno oporišče partizanskega gibanja na Štajerskem, Gradnikova pa zgornjo bohinjsko dolino.

Iz četr v kamniškem in litijskem partizanskem okrožju so decembra 1943 ponovno ustanovili Kamniško-savinjski partizanski odred.

Konec avgusta 1944 je bil razpuščen Gorenjski odred. Na levem bregu Save ga je nadomestil Kokrški odred, na desnem bregu pa Jeseniško-bohinjski in Škofjeloški odred.

Prišlo je do položaja, ko je okupator obvladoval le še mesta in večje kraje ter zastražene komunikacije. Iz teh postojank je občasno vdiral na polosvobojeno ozemlje.

V skladu z vojaško pripadnostjo in zaradi težavnih povezav čez Savo je bila Sava od januarja tudi meja med 9. korpusom in 4. operativno cono.

Tudi del Gorenjske je zajela zadnja velika sovražna ofenziva marca 1945, čez njo so se zadnje dni vojne z Balkana umikale močne sovražne enote.

S povečanjem vojaških potreb so se na Gorenjskem ob kurirskih zvezah, ki so jih vzdrževale politične organizacije partizanskega gibanja, od poletja 1943 razvijale tudi t.i. relejne kurirske linije.

Organizirana strokovna pomoč ranjencem v partizanskih enotah na Gorenjskem se je začela razvijati šele leta 1942, ko so začeli graditi tudi prve sanitetne postojanke. Po ustanovitvi bolnišnice Franje so vse težje ranjence z desnega brega Save prevažali v to bolnišnico, ranjence z levega brega Save pa v sanitetne ustanove 4. operativne cone.

Pri organizaciji partizanske zaledne vojaške oblasti je Gorenjska spadala pod komando Gorenjskega vojnega področja s sedežem v Davči in komando Kamniško-zasavskega vojnega področja; ti komandi sta poleti 1944 zasnovali na Gorenjskem devet komand mest.

Vstaja leta 1941 je bila posledica temeljitega političnega dela. V začetku leta 1942 je gestapo odkril večino partizanskih sodelavcev v Kranju, na Jesenicah, v Trzinu in Škofji Loki ter jih več sto aretirai. Po hudih udarcih, ki jih je doživelo partizansko gibanje poleti in jeseni 1942, je dobil novi Pokrajinski komite Komunistične partije za Gorenjsko navodila za večjo ofenzivnost, za širjenje Osvobodilne fronte in preprečevanje nemške mobilizacije.

Na novo so postavili tudi pokrajinsko vodstvo Osvobodilne fronte za Gorenjsko. Gorenjsko so partizani razdelili na štiri okrožja: škofjeloško (3, nato 6 rajonov), jeseniško (3, nato 7 rajonov), kranjsko (6, nato 9, pozneje 5 rajonov), kamniško (5 rajonov). Iz vojaških enot so poslali organizacijsko najsposobnejše borce za politične delavce med prebivalstvo.

V rajonih so postopoma nastajale partijske celice, skojevske "grupe" (Zveza komunistične mladine), odbori Osvobodilne fronte (konec poletja 1943 jih je bilo okoli tristo), Zveze slovenske mladine, Slovenske protifašistične ženske zveze ter gospodarske komisije, manj pa je bilo odborov Delavske enotnosti in skupin Narodne zaštite. Vzporedno je nastajala vodstvena hierarhija teh organizacij do pokrajinskih vodstev.

V rajonskih (leta 1944 so rajone preimenovali v okraje), okrožnih in pokrajinskih vodstvih političnih organizacij je leta 1944 delovalo nekaj sto političnih delavcev. Ta aparat je bil preobsežen in jeseni 1944 so številne politične delavce poslali v vojsko.

V letu 1944 je bilo organiziranih partizanskih sodelavcev nekaj tisoč. Sredi 1944 je bilo več kot tisoč partijcev in okoli 1500 skojevcev. Organiziranih je bilo okoli 1100 odborov Osvobodilne fronte, Zveze slovenske mladine, Slovenske protifašistične zveze in Delavske enotnosti, ki so večinoma imeli okoli pet članov. Ti so vezali nase še številne ljudi, ki so predvsem z materialnimi prispevki podpirali partizansko gibanje in mu tako zagotovili večinsko podporo prebivalstva.

Glavna naloga te obširne organizacijske strukture, ki je zajela večino ozemlja, je bila pomoč pri mobilizaciji v partizane. Partizanski sodelavci so z letom 1943 prevzeli oskrbovanje partizanskih enot z živili, oblačili, sanitetnim in pisarniškim materialom in drugim. Mnogo živine in drugega so poslali tudi na Primorsko.

Pomembno opravilo je bila agitacija in propaganda. V vseh okrožjih so 1943 ustanovili okrožne in vrsto rajonskih partizanskih tiskarn. Razmnoževale so ves tedanji tisk; konec decembra 1943 je delovalo 14 tehnik in ena tiskarna, leta 1944 je poleg teh in tehnik vojaških enot delovalo 6 tiskarn.

V šolskem letu 1944/45 se je v 68 partizanskih šolah učilo predvsem branja in računanja 2400 učencev.

V letu 1944 so pri političnih vodstvih postavljali tudi odgovorne za posamezna oblastna področja. Jeseni 1944 so na osvobojenih in polosvobojenih ozemljih Gorenjske izvolili okoli 60 narodnoosvobodilnih odborov kot zametkov nove oblasti. V skladu z vojaško delitvijo in zaradi težkih povezav čez Savo so okrožje Kamnik januarja 1945 priključili Štajerski.

PARTIZANSKA VARNOSTNO-OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Obveščevalne podatke o okupatorju in njegovih sodelavcih med domačini so sprva zbirale partizanske enote same. Same so tudi obsojale in izvajale kazni.

Od sredine junija 1943 se je na Gorenjskem postopoma razvijala Varnostno-obveščevalna služba, ki je bila v jeseni organizirana v 25 rajonih in 4 okrožjih s pokrajinsko komisijo na čelu. Aprila 1944 je bila Varnostno-obveščevalna služba, ki je v času svojega delovanja na Gorenjskem usmrtila okoli 450 ljudi, odpravljena. Takrat je bilo na Gorenjskem 175 obveščevalcev in 320 varnostnikov. Iz prvih so osnovali izpostave odseka za notranje zadeve, iz varnostnikov pa V.bataljon II.brigade Vojske državne varnosti. Obveščevalce pa so imele tudi vojaške enote. Novice so dobivali predvsem od sodelavcev med domačini. (116)

Nacistični vohuni so delovali na Gorenjskem že pred vojno.

Med ofenzivo poleti 1942 so začeli okupatorji iz ubežnikov iz partizanskih enot snovati t.i. raztrgance (Gegenbanden), skupine za boj proti partizanom; v vsakem okrožju so sestavili bojno skupino. Med ofenzivo se je pojavilo tudi organizirano protikomunistično gibanje, vendar so partizani organizatorje večinoma usmrtili. Ob koncu 1943 se je pojavila protikomunistična Črna roka, ki je ubila nekaj partizanskih sodelavcev. Leta 1944 je proti partizanskemu gibanju nastopilo Gorenjsko domobranstvo (Oberkrainer Selbstschutz), ki se je pod vplivi iz protikomunističnih vodstev v Ljubljanski pokrajini postopoma širilo iz Polhograjskega hribovja prek Poljske doline v trikotnik Škofja Loka - Kamnik - Kranj, deloma pa tudi v Moravsko dolino. V nekaj mesecih je število domobrancev naraslo na 800 mož; do konca 1944 so domobranske postojanke štejele 1400, ob koncu vojne pa 2500 mož. Vseh gorenjskih domobrancev je bilo okoli 3500. (20)

Zaradi domobranskih postojank na meji z Notranjsko so enote XXXI. divizije spomladi izvedle neuspešne napade na te postojanke. Uničile so le postojanko na Hotavljah. S stalnim patroliranjem in postavljanjem zased so domobranci partizanom na precejšnjem delu Gorenjske zelo otežili dostop do prebivalstva. Prehodno so se na Gorenjskem pojavili tudi četniki.

*Domobranci iz vasi
Breznica pod Lubnikom*

Konec vojne

V začetku leta 1945 so partizanske enote na Gorenjskem doživele še vrsto napadov. Za zavarovanje italijanske fronte je začel sovražnik 19. marca na območju IX. korpusa veliko ofenzivo. Po njej so ostali na Gorenjskem samo odredi in zaledne vojaške enote. Prešernova brigada je sodelovala pri bojih za osvoboditev Gorice, do kamor je prodrli tudi Škofjeloški odred. Slandrova brigada se je borila na širšem celjskem območju in v sklepnih bojih na Koroškem. Kokrški odred je 4. maja osvobodil jetnike iz kaznilnice v Begunjah in po tej akciji čez Karavanke prišel v Celovec. Jeseniško-bohinjski odred je skupno z Motoriziranim odredom 4. armade osvobodil Zgornjesavsko dolino in potem čez Korensko sedlo prodrli v Ziljsko dolino. Po osvoboditvi Ljubljane je šla na Gorenjsko 29. oz. Hercegovska divizija, ki je zasledovala umikajoče se nemške in v Slovensko narodno vojsko preoblikovane domobranske enote. Proti Kamniku in Trojanam je prodirala 15. divizija. Gorenjska je bila osvobodjena do 11. maja 1945, ko so se Jugoslovanski armadi predale zadnje umikajoče se kolone nemške vojske. (255)

I. del

**ODRED,
NJEGOVI BORCI
IN POVELJNIKI**

NASTANEK IN RAZVOJ GORENJSKEGA ODREDA

Gorenjski odred je nastal kot eden od odredov po načrtu glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet z dne 30. marca 1942. Ta načrt so na Gorenjsko poslali 4. aprila. Odredom so določili, naj se povežejo v t.i. grupe odredov. Na Gorenjskem je bila ustanovljena I.grupa odredov z načrtovanimi odredi: Gorenjskim, Kokrškim in Koroškim.

V povelju glavnega poveljstva o imenovanju poveljstev grup odredov omenjajo "dosedanjega komandanta odreda", iz česar sklepamo, da je v začetku aprila 1942 glavno poveljstvo imelo gorenjske partizane po vojaški organiziranosti za odred.

12. aprila 1942 je glavno poveljstvo ukazalo štabu I. grupe odredov, naj Gorenjski odred "baziira na dosedanjih gorenjskih partizanskih oddelkih in novomobiliziranih borbcih. Akcijsko območje tega odreda naj bo vse ozemlje Gorenjske na desnem bregu Save".

Preureditev gorenjskih partizanskih enot je potekala postopno. Borcev je bilo malo, oborožitev skromna, sovražnik v veliki premoči. Severno, na Koroškem, in jugozahodno, na Primorskem, ni bilo partizanskih enot. Sosednje partizanske enote so bile le na Notranjskem in nekaj na zahodnem Štajerskem.

Možnosti za takojšnjo ustanovitev Gorenjskega, Kokrškega in Koroškega odreda v aprilu in maju 1942 leta ni bilo. Zato je štab I.grupe odredov oblikoval bataljone. To so lahko storili tudi zato, ker so z marcem začeli prihajati med gorenjske partizane prostovoljci iz Ljubljanske pokrajine, ki so številčno okrepili enote.

I. oz. Cankarjev bataljon je deloval pod Stolom, II. oz. Poljanski na Jelovici, Selški in Poljanski dolini in III.bataljon na Kamniškem. Okoli Trziča in pod Krvavcem je delovala samostojna Kokrška četa.

Komandant I.grupe odredov Jože Gregorčič je ob koncu aprila 1942 odšel pod Stol. Skoraj mesec dni je bil pri Jeseniški četi. V tem času so nameravali Jeseniško in Poključsko četo povezati v I. oz. Cankarjev bataljon. Borci teh čet se ne spominjajo, da bi bil Gregorčič v začetku maja 1942 četi povezal v bataljon. Sodijo, da se je to zgodilo 20.junija 1942 ob Valvasorjevem domu pod Stolom. Jože Gregorčič je 15. julija 1942 pisal komandantu I. bataljona: "Iz zadnjega poročila, ki smo ga poslali štabu Gorenjskega odreda, katerega si imel priliko tudi ti prečitati, je razvidno, da se je vaš bivši I.bataljon spremenil v odred z dvema bataljonoma.", kar upravičuje sklep, da je I. bataljon kot bataljon I.grupe odredov obstajal že pred 20. junijem.

Politični komisar I.grupe odredov Lojze Kebe je 24. aprila 1942 zapisal navodila o ustanovitvi in kadrovske zasedbi II. ali Poljanskega bataljona. Bataljon je imel 1. oz. Selško četo na Jelovici, 2. oz. Loško v hribovju nad Škofjo Loko in 3. oz. Poljansko četo zdaj na levem, zdaj na desnem bregu Poljanske Sore v območju Blegoša, Gabrške gore, Polhovca in Žirovskega vrha. Bataljon je bil vse poletje in jesen leta 1942 pod neposrednim poveljstvom štaba I.grupe odredov.

Ivan Bertonec je kot član štaba I.grupe odredov junija 1942 odšel z Jelovice pod Storžič. V pismu 30.junija je Jože Gregorčič omenil III.bataljon: "Od 3.bataljona nimamo nobenih poročil." Torej je zelo verjetno, da je na območju med Kamnikom in Trzičem že pred ustanovitvijo Kokrškega odreda junija 1942 deloval III. bataljon I.grupe odredov.

Obdobje od aprila do konca junija 1942 štejemo za predporodno obdobje razvoja gorenjskih odredov. V tem času je obstajala na Gorenjskem odredna partizanska formacija s tremi bataljoni.

20. JUNIJ 1942 POD STOLOM

Za ustanovni dan Gorenjskega odreda imamo 20. junij 1942, ko je bil njegov I. bataljon reorganiziran in okrepljen s prostovoljci iz Ljubljanske pokrajine.

Med 17. in 19. junijem je pod Stol prispelo iz Ljubljanske pokrajine okrog 60 borcev za dopolnitev in preureditev I. bataljona I. grupe odredov. Iz nekdanjih dveh so nastale tri čete. Iz štaba I. bataljona je nastal štab Gorenjskega odreda. Sočasno je bil imenovan štab I. bataljona.

Tretja četa je po 1. juliju 1942 odšla na Pokljuko in predvsem iz nje je okoli 10. julija nastal II. oz. Poključski bataljon Gorenjskega odreda. Med člani odrednega štaba ni bilo prave usklajenosti glede delovanja enot, kar je slabo vplivalo na delo štaba in bojni učinek enot. Nenehno preganjanje in številne izgube so zavirale rast in otopile bojni učinek enot. V Poključskem bataljonu so sprva nameravali ustanoviti tri čete, a so komaj sestavili dve. Zaradi velikih izgub je bil bataljon poleti in jeseni omrtvičen.

I. grupa odredov je bila leta 1942 zelo prizadeta. Padlih, ranjenih in zajetih je bilo večje število borcev in poveljnikov. Po 15. oktobru je štab I. grupe odredov začel dopolnjevati enote, nekatere so premestili na nova področja, nekaj so jih podredili sosednjim štabom, nekaterim štabom dodelili nove ljudi itd.

II. oz. Poljanski bataljon I. grupe odredov je bil proti koncu oktobra začasno dodeljen Dolomitskemu odredu kot njegov III. bataljon. Ker je bataljon ostal na območju, na katerem je deloval že prej, zaradi ovir, ki jih je pomenila nemško-italijanska meja, ta premestitev dejansko ni bila opravljena.

Do okoli 15. oktobra 1942 je Gorenjski odred deloval z II. oz. Poključskim bataljonom s Pokljuke proti Bohinju, Bledu in Radovni ter s I. oz. Cankarjevim bataljonom izpod Stola proti Žirovnici in Jesenicam. Med poletjem 1942 je s posameznimi patruljami odhajal tudi proti zahodni Koroški. Po 15. oktobru je I. oz. Cankarjev bataljon zapustil območje pod Stolum in prešel na Jelovico. Bil je organizacijsko precej nepovezan, brez čvrstega poveljstva in brez formacijskih poveljstev čet. II. oz. Poključski bataljon se je jeseni postopno preuredil. V decembru so zrastle tri maloštevilne čete: dve na Pokljuki in tretja pod Stolum. Tudi I. bataljon je po prihodu na Jelovico postopno dobil tri čete. 1. novembra 1942 so napotili nazaj pod Stol skupino borcev z nalogo, naj razvijejo partizansko gibanje na prvotnem ozemlju Cankarjevega bataljona. Del Poključkega bataljona je prešel v Bohinj in novembra 1942 na Jelovico.

Poleti in jeseni 1942 se je število gorenjskih partizanov več kot prepolovilo. Borci iz Ljubljanske pokrajine so želeli nazaj, Gorenjci so bili za razdrobitev enot in skrivanje do pomladi. V takih razmerah je namestnik politkomisarja I. grupe odredov Vinko Hafner obiskal Januškov četo na Blegošu. Ob ognju pred oglašeno bajto je bilo okoli dvajset borcev. "V dolgem, včasih tudi mučnem in burnem (Ali naj vsi pocrkamo? je vprašal eden od partizanov- op.p.) pogovoru se je pokazala vsa njihova zaskrbljenost in zbežanost." Končno so se le "poenotili glede nujnosti naše prisotnosti na Gorenjskem in nadaljevanja aktivnega boja."

UKINITEV I. GRUPE ODREDOV

Štab I. grupe odredov je bil ukinjen s poveljem glavnega poveljstva slovenske partizanske vojske 26. decembra 1942. Po novem je Gorenjski odred spadal pod poveljstvo III. oz. alpske operativne cone, v kateri sta bila tudi Dolomitski in Soški odred.

Gorenjski odred je deloval po celotni Gorenjski: od Kamniške Bistrice, v ravninskih predelih od Šmarne gore do Žirovnice, v Selški in Poljanski dolini do nemško-italijanske meje in do nekdanje jugoslovansko-avstrijske meje na Karavankah.

Nekdanji II. oz. Poljanski bataljon I. grupe odredov je bil izločen iz Dolomitskega in vključen v Gorenjski odred.

Kokrška četa, ki je nastala iz preostalih borcev nekdanjega II. bataljona Kokrškega odreda, je bila predvidena za premik na Jelovico, vendar je ostala na levem bregu Save in delovala pod Krvavcem in okoli Tržiča.

Z ukinitvijo I. grupe odredov so bile preimenovane odredne enote: I. oz. Cankarjev bataljon je bil imenovan po Jožetu Gregorčiču, II. oz. Pokljuški po Poldetu Stražišarju in III. oz. Poljanski po Lojzetu Kebetu. IV. bataljon so nameravali poimenovati po Stanetu Žagarju in ga poslati v predel Kokre, a niso zbrali moštva zanj.

GORENJSKI ODRED OD NOVEGA LETA 1943 DO 12. JULIJA 1943

Ob nemški mobilizaciji letnikov 1916-1926, ki se je začela januarja 1943, so gorenjske partizanske enote začele protimobilizacijo in zbiranje prostovoljcev.

Preobrat so spodbudile tudi velike zavezniške zmage pri Stalingradu, El Alameinu v Afriki in stopnjevanje strateških bombardiranj Nemčije.

Od okoli 250 partizanov, ki so dočakali leto 1943 v treh bataljonih, je odred do julija 1943 narasel na devet bataljonov, ki so pomladi 1943 šteli več kot tisoč borcev. Razporejeni so bili po vsej Gorenjski.

Številni borci so bili z izgovorom, "da gredo po orožje," v transportih poslani v partizanske enote na Notranjsko in Dolenjsko. Skupaj je bilo od februarja do sredine avgusta 1943 odposlanih čez nemško-italijansko mejo okoli 600 borcev. Izpopolnili so Šercerjevo, Cankarjevo, Tomšičevo in Gubčevo brigado ter Notranjski in Dolomitski odred. Več jih je zapustilo te enote in prebežalo nazaj na Gorenjsko, v svoje "domače" enote. Odred je v tem obdobju deloval predvsem na desnem bregu Save. Jelovška četa je bila maja 1943 prišla pod Storžič, kjer se je srečala s Kokrško četo, edino partizansko enoto med Kamnikom in Trzičem. Pozneje je iz obeh čet nastal Kokrški bataljon. Na levem bregu Save je pod Stolom delovala le še 3. četa Pokljuškega bataljona.

PREŠERNOVA BRIGADA

VII. oz. Gorenjska oz. potem Prešernova brigada je bila ustanovljena 12. julija 1943 v Davči. V brigado je prešlo okoli 550 borcev iz Gorenjskega odreda in večina poveljniškega kadra z najboljšim orožjem. Borce in poveljnike Gorenjskega odreda so v brigadi temeljito premešali.

GORENJSKI ODRED OD 12. JULIJA 1943 DO JANUARJA 1944

Iz obkolitve na Žirovskem vrhu v začetku avgusta 1943 se je Prešernova brigada komaj umaknila uničenju. Gestapo z Rosumekom na čelu je prevaril štab II. operativne cone in pokrajinsko partijsko vodstvo. Zato je brigada za več dni zamudila prehod čez nemško-italijansko mejo. V hajki je padlo in bilo ujetih več kot 140 borcev, mnogi pa so zapustili partizanske enote in se skrivali.

Veliko odredovih prizadevanj od januarja do julija 1943 je bilo zaman. Odred je potreboval veliko časa, da se je preuredil. V odredu je ostalo samo okoli 250 borcev, ki so bili slabo oboroženi. Večina poveljnikov je prešla v Prešernovo brigado.

Sprva so nameravali ustanoviti tri nove odredne bataljone, vendar so zaradi pomanjkanja moštva in oborožitve do srede avgusta ustanovili samo 1. oz. Loško četo, 2. oz. Jeseniško četa in 3. oz. Kranjsko četo. Sočasno sta nastajala minersko-sabotažna voda Grintavec in Triglav ter nova enota, namenjena na Koroško.

Prvim ambulantam, ki so nastajale že v letu 1942, se je pomladi 1943 pridružila odredna bolnica I. Pri štabu odreda je bila ustanovljena tehnika. Odred je prevzel relejne kurirske postaje. Štab odreda je imel veliko dela s preureditvijo enot. Precej časa so porabili za iskanje ubežnikov skrivačev, ki so si svoje bunkerje poiskali po grapah škofjeloškega hribovja. Nekateri so se pozneje pridružili domobrancem.

Preurejeni odred je nastajal predvsem na območju Selške doline in Jelovice. Njegova glavna naloga je bila mobilizacija. Odred je bil od decembra 1943 podrejen novoustanovljenemu štabu IX. korpusa, do takrat pa II. operativni coni.

Štab odreda je skozi jesen 1943 razvil vse službe in izpopolnil vodenje enot in služb. Usklajeval je delovanje s štabom 31. divizije, predvsem pa skrbel za nemoten transport ljudi in materiala proti Primorski, v enote 31. in 30. divizije. V obratni smeri je bil pomemben transport streliva in oborožitve. Zelo se je razvila obveščevalna služba, ki je spremljala okupatorjeve in domobranske postojanke in posadke ter njihovo delovanje.

GORENJSKI ODRED OD JANUARJA 1944 DO AVGUSTA 1944

Gorenjski odred je od konca januarja do sredine aprila 1944 prerasel v odred s štirimi bataljoni, tremi minerskimi in dvema transportnima četama, dvema bolnicama in devetimi ambulantami, s kurirskimi postajami, skladišči, transportnima karavlama in enotama, izvidniškim vo-dom, radijsko ekipo, signalisti, puškarskimi delavnicami, čevljarsko delavnico. Odred je uspešno napadal sovražnika, zbiral novince, izpopolnjeval je svoje enote, kakšnih tisoč borcev je bilo oddanih v 30. in 31. divizijo ter prištabne enote IX. korpusa na Primorskem, delno pa tudi v IV. operativno cono na Štajersko. V tem obdobju je odred težišče delovanja prenesel na levi breg Save, kamor je februarja 1944 odšla tudi glavnina odrednega štaba.

UKINITEV GORENJSKEGA ODREDA

Odred je bil ukinjen konec avgusta 1944. Iz njega se v začetku septembra 1944 razvijejo Koroški odred, ki zaključí svojo bojno pot na Koroškem, in Škofjeloški odred s končano bojno potjo v Gorici. Delno je iz Gorenjskega odreda nastal tudi Jeseniško-Bohinjski odred s končano bojno potjo v Ziljski dolini. (141)

ČAS IN PROSTOR DELOVANJA ODREDNIH ENOT

OD APRILA DO JUNIJA 1942

I. oz. Cankarjev bataljon

Ustanovljen v začetku maja 1942.

1. oz. Jeseniška četa

Ustanovljena je bila decembra 1941. Delovala je pod Stolom, Golico in na Mežakli.

2. oz. Pokljuška četa

Ustanovljena je bila decembra 1941. Delovala je s Pokljuke proti Gorjam in Radovni.

II. oz. Poljanski bataljon

Ustanovljen je bil 24. aprila 1942. Deloval je kot samostojna enota pod poveljstvom štaba I.grupe odredov.

1. oz. Selška četa

Nastala je konec marca 1942. Delovala je z Jelovice v Selško dolino in proti Kropi, Podnartu in Bledu.

2. oz. Loška četa

Nastala je konec marca 1942. Delovala je s hribov nad Škofjo Loko (Osolnik, Gabrška gora) proti spodnjem toku Poljanske Sore in Škofji Loki.

3. oz. Poljanska četa

Nastala je konec marca 1942. Delovala je s hribov nad Poljansko Soro (Gabrška gora, Blegoš, Žirovski vrh, Polhovc) proti sovražnim postojankam v Poljanski dolini in ob nemško-italijanski meji.

POLETI 1942

I. oz. Cankarjev bataljon,

Dokončno je bil ustanovljen pri Valvasorjevem domu pod Stolom 20. junija 1942. Deloval je v dolini Save Dolinke od Mojstrane do Begunj in Radovljice, okoli 15. oktobra 1942 je izpod Karavank prešel na Jelovico. Imel je tri čete. Po 1. juliju 1942 je 3.četa odšla na Pokljuko in predvsem iz nje je nastal II. oz. Pokljuški bataljon.

II. oz. Pokljuški bataljon

Ustanovljen je bil okoli 10.julija 1942 na Pokljuki. Deloval je s Pokljuke proti Bledu, v dolino Save Bohinjke in Radovne.

1. oz. Gorjanska četa

2. oz. Bohinjska četa

JESENI 1942

Štab odreda se je jeseni 1942 zadrževal največ pri II. bataljonu na Pokljuki, proti koncu novembra pa se je premaknil na Jelovico v bližino Ribčeve planine.

I. ali Cankarjev bataljon

Bataljon je prišel na Jelovico okoli 26. oktobra 1942 in nato do reorganizacije deloval z Jelovice proti Kamni Gorici, Otočam, Lancovemu, Soteski, Nomenju in v Selški dolini.

1. oz. Jelovška četa

Največ se je zadrževala na Jelovici (nad Kropo, Kamno Gorico in Jamnikom) pozneje tudi na Mohorju in pri Podlonku nad Železniki.

2. oz. Janušкова četa

S predela Martinj vrh - Ojstri Vrh je delovala proti Železnikom, Zalemu Logu, Selcam in Luši.

3. oz. Tončkova četa

Do novembra je bila v sestavi II. oz. Pokljuškega bataljona. Novembra je bila pod Rodico v Bohinju, decembra je prešla na Jelovico v okolico Taleža in Oblakove planine.

II. oz. Pokljuški bataljon

1. oz. Gorjanska četa

2. oz. Bohinjska četa

3. četa, ki je delovala pod Stolom.

I. oz. Gregorčičev (prej Cankarjev) bataljon

Deloval je z Blegoša proti Selški dolini in z Jelovice proti Kropi, Podnartu, Besnici, Radovljici, Bledu in Bohinju.

Bataljon je postopno izgubljal posamezne čete, ki so preraščale v nove bataljone, in sicer v IV. oz. Selški in novi I. oz. Jelovski bataljon. V marcu in aprilu sta obstajali samo 1. in 3. četa.

1. oz. Jelovška četa

Zadrževala se je na Jelovici nad Jamnikom, pri Dražgošah in na Mohorju. Četa je bila maja 1943 s Kokrško četo osnova za novo ustanovljeni V. oz. Kokrški bataljon pod Storžičem.

2. oz. Janušкова četa

Zadrževala se je največ na območju Železniki - Martinj vrh - Ojstri Vrh, Luša - Podlonk - Selška dolina. Največ je delovala proti Železnikom.

Iz nje je okoli 12. februarja zrastle nova 4. četa I. bataljona, ki so jo imenovali Mihova in je bila pozneje vključena v IV. oz. Selški bataljon. Tudi Janušкова četa je v začetku marca prešla v novoustanovljeni IV. bataljon.

3. oz. Tončkova četa

Delovala je z Jelovice (Talež - Oblakova planina) proti Kropi, Bledu in Bohinju.

Iz 3. čete je na Jelovici postopno nastajala nova 2. četa, imenovana Bohinjska. Sredi junija 1943 je iz obeh teh čet nastal novi I. oz. Jelovski bataljon.

4. oz. Mihova četa

Ustanovljena je bila okoli 12. februarja 1943. Do začetka marca 1943 je delovala v predelu Podlonk-Železniki, potem je bila vključena v IV. bataljon.

Novi I. oz. Jelovski bataljon

Ustanovljen je bil sredi junija 1943 leta na Jelovici. Deloval je proti Bohinju, Bledu, Radovljici, Kropi in Podnartu. Imel je štiri čete.

II. oz. Stražišarjev (prej Pokljuški) bataljon

Deloval je s Pokljuke proti Gorjam in Bledu, v dolino Radovne, proti Mojstrani in Bohinju ter izpod Stola proti Jesenicam in Žirovnici.

1. četa

Zadrževala se je na Pokljuki, občasno na Mežakli.

2. četa

Delovala je na Pokljuki, občasno na Mežakli.

3. četa

Delovala je pod Stolom, prišla pa je tudi do Roža na Koroškem.

Udarni vod Gorenjskega odreda pri II. oz. Stražišarjevem bataljonu na Pokljuki. Vod je po kapitulaciji Italije prerasel v četo, ki je bila poslana na Koroško.

III. oz. Kebetov (prej Poljanski) bataljon

Nastal je po 1. januarju 1943 iz II. oz. Poljanskega bataljona. Ta je bil od sredine oktobra 1942 v sestavi Dolomitskega odreda samo z dvema četama, Poljansko in Loško. Od nekdanje 1. oz. Selške čete II. oz. Poljanskega bataljona je po tragediji na Lipniški planini 9. septembra 1942 ostala skupina dvanajstih borcev, ki je oktobra prešla v sestavo I. oz. Cankarjevega bataljona.

1. oz. Poljanska četa

Pretežno je delovala na območjih Poljane - Gorenja vas, Javorje - Gabrška gora - Gabrk in proti nemško-italijanski meji v Polhograjskem hribovju.

V začetku leta 1943 je krajši čas delovala tudi 2. Poljanska četa, ki je bila ukinjena z nastankom novih čet.

2. oz. Žirovska četa

Ustanovljena je bila v drugi polovici marca 1943. Pretežno se je zadrževala na območju Žirovskega vrha. Delovala je proti Žirem, Hotovljam, Gorenji vasi, Lučinam in Sovodnjam.

3. oz. Črnovrška četa

Največ je delovala v bližini meje na območju Črni vrh - Pasja ravan - Polhovec - Ožbolt - Poljanska Sora.

IV. oz. Selški bataljon

Ustanovljen je bil v začetku marca (po nekaterih podatkih 25. februarja, po drugih 4. marca in po nekaterih 10. marca) v Davči na Žbontu. Nastal je iz 2. oz. Januškovce čete in 4. oz. Mihove čete iz I. oz. Gregorčičevega bataljona. Deloval je na desnem bregu Selške Sore (Železniki - Selce - Luša) in proti Škofji Loki. Imel je tri čete. Iz 3. čete je nastal IX. oz. Dražgoški bataljon.

V. oz. Kokrški bataljon

Ustanovljen je bil nad Babnim Vrtom sredi maja 1943. Nastal je iz 1. oz. Jelovške čete, ki je bila v začetku maja 1943 poslana z Jelovice, iz Kokrške čete, ki je bila ustanovljena 14. januarja 1943, iz preostalih borcev nekdanjega II. bataljona Kokrškega odreda in novincev.

1. četa

Delovala je na levem bregu Kokre (Možjanca- Štefanja gora-Ambrož) proti Cerkljam, Komendi in vse do Šmarne gore in Smladnika.

2. četa

Delovala je izpod Storžiča proti Preddvoru, Šenčurju, Kranju, Strahinju ter izpod Dobrče proti Tržiču, Kovorju in Križam. 29. julija sta 1. in 2. četa, razen Lukovega voda, prešli Savo in se utaborili nad Dražgošami. Iz 2. čete je v začetku avgusta 1943 nastala 3. oz. Kranjska četa.

VI. oz. Koroški bataljon

Načrtovano je bilo partizansko prodiranje v Zahodno Koroško. Skupina z okrog 25 borci je bila določena za odhod na Koroško aprila 1943. Izbrana je bila v taborišču nad Železniki iz sestave enot I. bataljona, priključeni pa so ji bili tudi borci II. oz. Polkluškega bataljona. Četa je prišla na območje pod Golico nad Jesenicami, kjer se je pomnožila še z nekaterimi borci z Jesenic. Razmere za življenje partizanske enote so

bile na Koroškem še vedno nemogoče. Sovražno okolje po vseh gorskih vaseh, temeljito opazovanje za partizani do najvišjih predelov Karavank in čez njih, pogoste zasede in hajke so četo prisilili, da je večji del časa taborila na južnih pobočjih Golice, Rožce in Medjega dola. Četo so nato odpoklicali in se je vrnila na Pokljuko. Pozneje so sestavili novo skupino za prodor na Koroško, ki pa tudi ni bila uspešna, čeprav je prišla do Baškega jezera. Tako do ustanovitve bataljona ni prišlo.

VII. oz. Kranjski bataljon

Ustanovljen je bil sredi maja 1943. Nastal je iz dela nekdanje 2. oz. Loške čete III. oz. Kebetovega bataljona.

Deloval je na območju levi breg Selške Sore - Selca - Mohor - Križna Gora - Škofja Loka - Sorško polje - Stražišče - Besnica - dolina Nemiljščice.

Imel je tri čete.

VIII. oz. Loški bataljon

Ustanovljen je bil 4. junija 1943 iz dela 2. oz. Loške čete III. oz. Kebetovega bataljona, ki je ostal v hribih okoli Lubnika- Gabrške gore.

Bataljon je deloval na območju Lubnik - Gabrška gora - Poljanska dolina- Hrastnica - Ožbolt - Osolnik - Medvode in zlasti v neposredni okolici Škofje Loke.

Imel je tri čete.

IX. oz. Dražgoški bataljon

Ustanovljen je bil v začetku maja 1943 pod Ratitovcem. Nastal je iz dela IV. oz. Selškega bataljona in borcev, ki so prišli iz drugih enot v okolici. Deloval je v zgornjem delu Selške doline na območju Prtovč - Sorica - Davča - Železniki - Zali Log - Petrovo Brdo.

Imel je tri čete.

Ustanovljena je bila 12. julija 1943 v Davči. V vsakem bataljonu je bilo okoli 180 borcev. Vanjo so vključili naslednje odredne enote:

I. bataljon

V bataljon so prišli: 1.četa IX.bataljona, pol čete I.bataljona, 25 borcev VII.bataljona, 15 borcev VIII.bataljona, 20 borcev IV.bataljona in 10 borcev III.bataljona.

II. bataljon

V bataljon so prišli: 2.četa IX.bataljona, pol čete I.bataljona, pol 3.čete I.bataljona, 25 borcev VII.bataljona, 15 borcev VIII.bataljona, 15 borcev IV.bataljona in 10 borcev III. bataljona.

III. bataljon

V bataljon so prišli: 3.četa IX.bataljona, pol 2.čete I.bataljona, pol 4.čete I.bataljona, 25 borcev VII. bataljona, 20 borcev VIII.bataljona, 15 borcev IV.bataljona in 10 borcev III.bataljona.

OD 12. JULIJA 1943 DO JANUARJA 1944

1. oz. Loška četa

Avgusta in septembra 1943 je delovala pretežno v Selški dolini v okolici Selc, Luše in Praprotnega, oktobra pa v spodnjem delu Poljanske doline in okolico Škofje Loke. Iz čete je januarja 1944 nastal I. ali Tomažev bataljon.

2. oz. Jeseniška četa

Ustanovljena je bila v drugi polovici julija 1943 na Martinj Vrh predvsem iz borcev I. oz. Jelovškega bataljona, nato je prešla na Jelovico v predel Taleža. Do kapitulacije Italije je delovala proti Ribnemu, Lancovemu in Podnartu. Od okoli 12. do 25. septembra je bila na Cerkljanskem, od koder je nosila italijansko orožje in varovala območje do prihoda brigad. Nato je do okoli 15. novembra 1943 taborila pri kmetu Čemšišarju na Martinj Vrh in od tam delovala proti Škofji Loki. Ob koncu leta 1943 se je zadrževala nad Bukovščico v Selški dolini, v januarju 1944 pa je prešla pod Stol, v dolino Završnice, kjer je bil iz nje v marcu ustanovljen III. bataljon, imenovan Planinčev.

3. oz. Kranjska četa

Ustanovljena je bila prve dni avgusta 1943 nad Dražgošami iz borcev V. oz. Kokrškega bataljona. V dneh pred kapitulacijo Italije je prešla pod Storžič. Operativno območje čete je bilo območje Tržič - Kranj - Preddvor - Cerklje - Šenčur. V začetku februarja 1944 je iz 3. čete in poveljstva 4. čete nastal II. bataljon, imenovan Vekotov.

4. oz. Jelovška četa

Nastala je iz dela 2. jeseniške čete in novincev okoli 15. novembra 1943. Četa je sredi novembra 1943 prešla z Martinj Vrha v predel Zgoške ravni na Jelovici in je delovala proti Kamni Gorici - Kropi - Lancovemu - Radovljici - Lescam - Bledu. 19. januarja 1944 je njen večji del odšel po nalogu štaba odreda v sestavo 18. brigade 30. divizije in februarja sodeloval na pohodu brigad v Slovensko Benečijo. Poveljstvo čete ni odšlo s četo, temveč čez Savo in je v začetku februarja 1944 iz njega nastal štab II. bataljona.

Minersko-sabotažni vod Grintavec

Od avgusta 1943 je deloval z območja Hrastnika pri Križni Gori (taborišče Kerbule). Njegov cilj je bila predvsem železniška proga Škofja Loka - Radovljica.

Minersko-sabotažni vod Triglav

Od avgusta 1943 je deloval s Pokljuke proti Bledu, Radovni in proti železniški progi Jesenice - Bohinjska Bistrica.

Minersko-sabotažni vod Ratitovec (včasih imenovan tudi Jelovica)

Ustanovljen je bil v začetku marca 1944 iz borcev nekdanje 4. oz. Jelovške čete in deloval proti železniški progi Podnart - Žirovnica in drugim objektom v tem predelu.

OD JANUARJA 1944 DO KONCA AVGUSTA 1944

Štab odreda je vseskozi deloval v dveh delih: glavnina na levem bregu Save nad Tržičem in v dolini Kokre, del pa v okolici Martinj Vrha.

I. oz. Tomažev bataljon

Ustanovljen je bil ob koncu januarja 1944 pod Osolnikom.

Deloval je na območju Gabrska gora - Ožbolt - Osolnik - Smlednik - Škofja Loka - Poljane - Črni vrh. Imel je tri čete in mitralješko četo, ustanovljeno 26. aprila 1944. 5. junija je bil premeščen v 31. divizijo.

II. oz. Vekotov bataljon

Ustanovljen je bil v začetku februarja nad vasjo Povlje pod Storžičem. Deloval na območju Ljubno - Tržič - Preddvor - Cerklje - Smlednik - Gameljne - Rašica.

Imel je tri čete. 25. junija je bil premeščen v 31. divizijo.

*Goreči cestni most čez Savo v Podnartu,
ki so ga požgali borci Selške čete 25. avgusta 1942*

Pogled z Jelovice proti Pokljuki in Triglavu

III. oz. Planinčev bataljon

Ustanovljen je bil v začetku marca 1944 v zatrepu doline Završnice, pod Stolom. Deloval na območju pod Stolom - Jesenice - Begunje - Tržič - Radovljica - Bled. Posegel je vse do Kranjske Gore.

Od začetka julija 1944 je bil po prestavitvi dveh bataljonov v 31. divizijo preimenovan v I. bataljon in je ob koncu avgusta prešel v Kokrški odred.

IV. oz. manevrski bataljon

Ustanovljen je bil 26. aprila 1944.

Deloval je na območju Cerklje - Komenda - Rašica - Smlednik - Kranj. Junija, ko je bil na vojaškem urjenju na Vipavskem, je nekaj časa deloval pri 18. brigadi. V začetku julija je bil preimenovan v II. bataljon. Ob koncu avgusta sta 1. in 2. četa prešli v Kokrški odred. 3. četa je delovala na Osolniku in prešla v sestavo Škofjeloškega odreda.

1. minerska četa

Ustanovljena je bila 7. marca 1944 iz Minersko sabotažnega voda Grintavec Poleti 1944 je zapustila območje Hrastnika nad Selško dolino in avgusta prešla v Kokrški odred in Škofjeloški odred.

2. minerska četa

Ustanovljena je bila 7. marca 1944 iz Minersko-sabotažnega voda Ratitovec. Delovala je z Jelovice proti železniški progi Podnart-Jesenice in proti Bledu. Ob ukinitvi odreda je prešla v Škofjeloški odred.

3. minerska četa

Ustanovljena je bila 7. marca 1944 iz Minersko-sabotažnega voda Triglav.

Delovala je s Pokljuke proti železniški progi Jesenice-Bohinj. Ob koncu avgusta je prešla v sestavo Škofjeloškega odreda.

1. transportna četa

Delovala je z Martinj vrha proti Cerknemu in Jelovici.

2. transportna četa

Delovala je z Jelovice proti Mohorju in Savi.

Obe transportni četi sta prešli v Škofjeloški odred.

Vzporedno so se razvijale tudi odredne pomožne in zaledne službe:

odredni bolnici I in II,

ambulante A, B, C, D, E, F, G, H, I,

tehnika A na Martinj vrhu in tehnika B v Lomu pod Storžičem,

skladišče I pri Čemšišarju na Martinj vrhu in skladišče II v predelu Mosti - Ledina na Jelovici,

transportni karavli,

štabna patrola,

relejne in vojaške kurirske zveze,

radijska ekipa,

puškarske delavnice A, B, C,

čevljarska delavnica Golica,

obveščevalni center in izvidniški vod. (141)

ODREDNI, BATALJONSKI IN ČETNI POVELJNIKI

(Številke z zvezdico v besedilu so zaporedne številke enote, pri kateri so navedeni življenjski podatki o omenjeni osebi.)

Na različnih položajih v odredu se je zvrstilo več sto ljudi. Odločili smo se, da bomo za objavo pripravili sezname štabov I. grupe odredov, odrednih štabov ter bataljonskih in četnih komandantov oz. komandirjev in politkomisarjev.

*1.

Štab I. grupe odredov, imenovan v začetku aprila 1942.

Komandant Jože Gregorčič-Gorenjc, rojen 30. julija 1903, živel na Jesenicah, delavec v železarni, partizan od 28. julija 1941, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini na Jelovici, odlikovan z redom narodnega heroja.

Lojze Kebe-Štefan, politkomisar od 12. aprila do 16. oktobra 1942, rojen 26. junija 1908, živel v Ljubljani, ključavničar, partizan od 1. aprila 1942, umrl za ranami 20. oktobra 1942 na Jamniku, odlikovan z redom narodnega heroja.

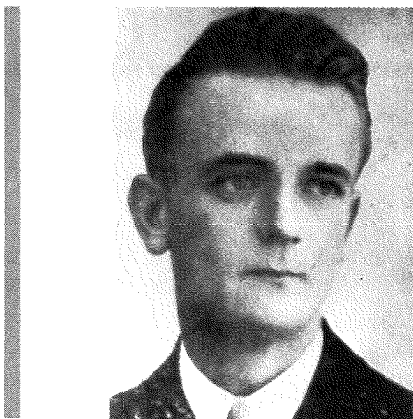
Član štaba Ivan Bertoncej.

Za namestnika komandanta je bil imenovan Alojz Pečnik, ki te funkcije ni prevzel. Obsojen je bil na smrt in usmrčen v drugi polovici julija 1942.

OD APRILA DO JUNIJA 1942

*2.

I. oz. Cankarjev bataljon

Andrej Žvan-Boris, v.d. komandanta od maja do 20. junija 1942 (istočasno je bil komandir Pokljuške čete), rojen 21. novembra 1915, živel v Spodnjih Gorjah, varilec v železarni, partizan od 28. julija 1941, padel 24. marca 1945 pod Poreznom, odlikovan z redom narodnega heroja.

Polde Stražišar-Rudi, v.d. politkomisarja od maja 1942 do 20. junija 1942 (istočasno je bil komandir Jeseniške čete), rojen 12. novembra 1902, živel na Jesenicah, tovarniški delavec, partizan od 22. junija 1942, padel 8. avgusta 1942 pod Malim Draškim vrhom na Pokljuki.

1. oz. Jeseniška oz. Cankarjeva četa

komandir Polde Stražišar-Rudi,²

politkomisar Franc Potočnik⁴

2. oz. Pokljuška oz. Gorjanska četa

komandir Andrej Žvan-Boris²

politkomisar Ivan Hribar-Gorjanc

*3.

II. oz. Poljanski bataljon I. grupe odredov

Jože Krajc-Žakelj, komandant od 24. aprila do konca junija 1942, rojen 8. avgusta 1903, živel na Jesenicah, strojnik v železarni, partizan od 28. julija 1941, utonil 11. julija 1944 v Soči nad Anhovom.

Maks Krmelj-Branko Hotimir (pozneje Matija), politkomisar od 24. aprila do 6. septembra 1942, rojen 23. februarja 1910, živel v Hotovljji, mali kmet, partizan od jeseni 1941, odlikovan z redom narodnega heroja.

Jaka Flego, intendant do julija 1942.

1. oz. Selška četa

Franc Biček-Bruno, komandir od konca marca do 20. junija 1942⁹

Boris Ručigaj-Molotov, politkomisar od konca marca do maja 1942

Tone Nartnik-Črnič, politkomisar do julija 1942

2. oz. Loška četa

Stane Starc-Janošek (pozneje Fazan), komandir od aprila do junija 1942⁸

Gašper Dolinar-Mihajlo Loški, komandir do 20. junija 1942

Franc Biček-Bruno, komandir od druge polovice junija do 6. septembra 1942⁹

Justin Dolinar-Adam, politkomisar do junija 1942

politkomisar Zdravko Čebular-Pohorc

3. oz. Poljanska četa

Pavel Peternel-Peter, komandir aprila 1943

Janez Pohleven, komandir od maja do novembra 1942

Vinko Oblak, politkomisar do junija 1942

politkomisar Jože Črnič-Kostja⁷

Poleti 1942 se štab I. grupe odredov ni spreminjal. Vanj sta bila vključena radijska tehnika Aleš in Franko Rajšter-Fedor ter Adolf Arigler-Bodin, zadolžen za tehnike in propagando.

*4.

Štab Gorenjskega odreda

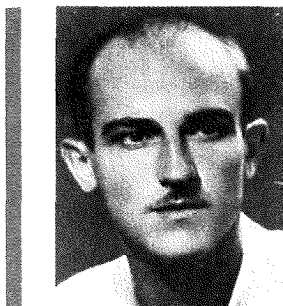
Andrej Žvan-Boris, komandant od 20. junija do 5. oktobra 1942,¹²

Polde Stražišar-Rudi, politkomisar od 20. junija do 8. avgusta 1942,¹²

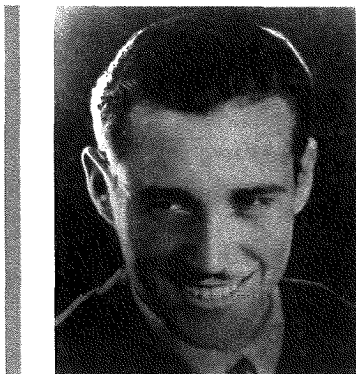
Franc Potočnik, intendant do 8. avgusta 1942 (ujet), rojen 1. aprila 1902, živel na Javorniku, tovarniški delavec, partizan od 23. junija 1941, umrl 31. decembra 1943 v koncentracijskem taborišču Mauthausen.

*5.

I. oz. Cankarjev bataljon

Albin Žemva-Izidor, komandant od 20. junija do 5. oktobra 1942, rojen 12. decembra 1912, živel na Jesenicah, čevljarški pomočnik, partizan od 5. avgusta 1941, padel 5. oktobra 1942 v Hrašah blizu Lesc.

Matija Verdnik-Štajzi, politkomisar od 20. junija do 15. oktobra 1942, rojen 28. septembra 1916, živel na Slovenskem Javorniku, delavec v mehanični delavnici, partizan od 1. decembra 1941, padel 1. decembra 1944 v Bistrici v Rožu, odlikovan z redom narodnega heroja.

Jože Krajc-Žakelj politkomisar od 15. oktobra do 26. decembra 1942,³
zdravnik dr. Edvard Pohar,⁹
intendant Franc Konobelj-Iztok.

1. četa

Franc Konobelj-Iztok, komandir kratek čas
Ivan Vovk-Živan (Tomi), komandir od 20. junija do sredine oktobra 1942
Karel Kozar-Romi, politkomisar od 20. junija do sredine oktobra 1942¹⁰

2. četa

komandir Tone Matoh-Štepsel, politkomisar od 20. junija do sredine oktobra 1942
Marjan Šifrer-Kuki, politkomisar od 20. junija do sredine oktobra 1942

3. četa

Četa je bila v Cankarjevem bataljonu do sredine julija 1942.

Ernest Seidler-Iztok, komandir do 10. julija 1942⁶

Ivan Hribar-Gorjanc politkomisar do 10. julija 1942

*6.

II. oz. Pokljuški bataljon

Ernest Seidler-Iztok, komandant od sredine julija do 8. avgusta 1942 (ranjen), nato ponovno od 15. oktobra 1942 do 1. januarja 1943, rojen 16. novembra 1913, živel v Poljšici pri Gorjah, zidar, partizan od septembra 1941, padel 2. avgusta 1943 na Žirovskem vrhu pod Golim vrhom.

Franc Biček-Bruno, komandant od 7. septembra do začetka novembra 1942,⁹

Jože Krajc-Žakelj, politkomisar od 14. julija do okoli 15. oktobra 1942,³

Tone Ambrožič-Božo, intendant od 14. julija 1942,

Franc Dijak-Štefan, intendant do 15. oktobra 1942.⁹

1. oz. Gorjanska četa

Ivan Bernard, komandir do 8. avgusta 1942

2. oz. Bohinjska četa

Anton Dežman-Tonček, komandir od začetka septembra 1942²¹

*7.

II. oz. Poljanski bataljon

Stane Starc-Fazan, komandant od junija do decembra 1942.⁸

Jože Černič-Kostja, politkomisar od konca septembra do decembra 1942, rojen 8. marca 1908, živel v Ljubljani, geometer, partizan na Gorenjskem od začetka junija 1942, padel 18. januarja 1943 v Košančevem grabnu pri Dolenjem Brdu.
Intendant Vinko Oblak.

1. oz. Selška četa

Leopold Ravnihar-Polde, komandir od 20. junija do 9. septembra 1942

Tone Nartnik-Črnič, politkomisar od junija do 7. julija 1942

Mirko Šušteršič-France Logar, politkomisar od junija do 9. septembra 1942

2. oz. Loška četa

Franc Biček-Bruno, komandir do 6. septembra 1942⁹

Zdravko Čebular-Pohorc, politkomisar od junija do 15. julija 1942

Štefan, politkomisar julija in avgusta 1942

3. oz. Poljanska četa

Janez Pohleven-Poljanc, komandir do 24. novembra 1942

Jože Černič-Kostja, politkomisar do konca septembra 1942⁷

*8.

Štab I. grupe odredov

Jože Gregorčič, komandant do 9. septembra 1942.*1

Stane Kersnik-Jelovčan, namestnik komandanta od 9. septembra 1942* (od 16. oktobra zastopa komandanta), rojen 7. aprila 1914, živel na Blejski Dobravi, delavec v železarni, partizan od 25. junija 1941.

Stane Starc-Fazan, komandant od 1. do 26. decembra 1942, rojen 24. junija 1915, živel v Mariboru, podoficir, partizan od jeseni 1941, padel 14. januarja 1943 v Logeh pri Srednji vasi v Poljanski dolini.

Lojze Kebe, politkomisar od 12. aprila do 20. oktobra 1942.*1

Vinko Hafner-Ravnik, namestnik politkomisarja od 20. oktobra do 1. decembra 1942, nato politkomisar do ukinitve grupe, rojen 21. januarja 1920, živel v Stražišču, tovarniški delavec, partizan od 12. februarja 1942.

Stane Bizjak-Kosta, namestnik politkomisarja od oktobra 1942 do 26. decembra 1942, rojen 22. septembra 1913, živel v Črnučah, ključavničar in šofer, partizan od 15. oktobra 1941.

Obveščevalec Franc Ravbar-Vitez, rojen 2. avgusta 1913, živel v Podborštu pri Komendi, železostругar, partizan od 23. junija 1941, padel 14. januarja 1943 v Logeh pri Srednji vasi v Poljanski dolini, odlikovan z redom narodnega heroja.

Oskar Šavli-Jaka, član štaba, odgovoren za partijsko-politično delo in zvezo s Pokrajinskim komitejem KPS za Gorenjsko, do decembra 1942, rojen 14. februarja 1914, živel v Mariboru, dipl. filozof, partizan od septembra 1941, (od 15. oktobra 1942 na Gorenjskem).

Adolf Arigler-Bodin, odgovoren za propagando in vodja tehnike Meta na Jelovici, rojen 1. oktobra 1921, živel v Ljubljani, študent gradbeništva, partizan od 6. oktobra 1941.

*9.

Štab Gorenjskega odreda

Andrej Žvan-Boris, komandant do okoli 5. oktobra 1942.^{*2}

Franc Biček, komandant od začetka novembra 1942 do 1. januarja 1943, rojen 5. marca 1910, živel v Kranju, šofer, partizan od 26. julija 1941.

Matija Verdnik-Štajzi, politkomisar od 15. oktobra 1942 do 1. januarja 1943.^{*5}

Franc Dijak-Štefan, intendant od 15. oktobra 1942 do 1. januarja 1943, rojen 26. marca 1914, živel v Gorjah pri Bledu, zidar, partizan od 15. decembra 1941.

Zdravnik dr. Edvard Pohar, rojen 24. novembra 1911, živel v Ljubljani, zdravnik, partizan od 2. junija 1942.

*10.

I. oz. Cankarjev bataljon

Andrej Žvan-Boris, komandant od 5. oktobra 1942.^{*2}

Karel Kozar-Romi, komandant od 5. novembra do 1. decembra 1942, rojen 7. septembra 1912, živel na Jesenicah, delavec v železarni, partizan od 23. januarja 1942.

Franc Štular-Ilija, komandant od 1. decembra do 1. januarja 1943, rojen 3. februarja 1909, živel v Ljubnem na Gorenjskem, čevljar, partizan od 25. avgusta 1941.

Jože Krajc-Žakelj, politkomisar od sredine oktobra do 1. januarja 1943.^{*3}

1. oz. Jelovška četa

komandir Ante Jukić-Mato

politkomisar Franc Kerč-Jozl

2. oz. Janušкова četa

komandir Janko Luznar-Janušek

politkomisar Vlasto Vardijan-Lojze^{*18}

3. oz. Tončkova četa

komandir Anton Dežman-Tonček^{*21}

politkomisar Tine Dolar-Čiro

*11.

II. oz. Pokljuški bataljon

Ernest Seidler-Iztok, komandant od okoli 15. oktobra 1942,¹⁶ Ivan Celar-Ralec, politkomisar od sredine oktobra do začetka decembra 1942, Karel Kozar-Romi, politkomisar od okoli 10. decembra do 26. decembra 1942 (ra-njen).¹⁰

1. oz. Gorjanska četa

komandir Gabrijel Ferjan-Škorc
politkomisar Janez Žvan

2. oz. Bohinjska četa

komandir Jože Gracelj-Darko¹⁵
politkomisar Adolf Repe-Tilen

3. četa

komandir Jože Rebolj-Planinc²⁹
politkomisar Marjan Šifrer-Kuki

*12.

II. Poljanski bataljon I. grupe odredov

Štab bataljona ostane isti.

1. oz. Selška četa

Od čete je po 9. septembru 1942 ostala le skupina borcev, ki je bila konec oktobra 1942 vključena v I. oz. Cankarjev bataljon.

komandir Janko Luznar-Janušek
politkomisar Vlastimir Vardijan-Lojze¹⁸

2. oz. Loška četa

Franc Štular-Ilija, komandir od septembra do 20. novembra 1942¹⁰

Gašper Dolinar-Mihajlo Loški, komandir od novembra 1942¹⁷

Štefan, politkomisar od sredine julija do septembra 1942

Adolf Sluga-Tratomir, politkomisar septembra in oktobra 1942

Anton Pezdir-Vojteh (pozneje Bine), politkomisar od sredine oktobra do novembra 1942¹⁶

3. oz. Poljanska četa

Adolf Kalan-Muki, komandir do decembra 1942

Branislav Žigon-Sokol, politkomisar od septembra 1942²²

Bogo Flander-Klusov Joža, politkomisar oktobra in novembra 1942

*13.

Štab Gorenjskega odreda

Stane Starc-Fazan, komandant od 26. decembra 1942 do 14. januarja 1943, obenem že namestnik komandanta III. operativne cone,⁹

Franc Biček-Bruno, komandant od 6. februarja do 12. julija 1943,⁹

Stane Kersnik-Jelovčan, namestnik komandanta od januarja do 12. julija 1943,⁸

Vinko Hafner-Ravnik, politkomisar od januarja do 28. februarja 1943.⁸

Evgen Matejka-Pemc, politkomisar od 1. marca do 12. julija 1943, rojen 6. novembra 1909, živel v Kočevju, mehanostругar, partizan od aprila 1942, padel 3. maja 1945 blizu Gorice, odlikovan z redom narodnega heroja.

Stane Bizjak-Kosta, namestnik politkomisarja,⁸
vodja bolnic in odredni satnitetni referent Edvard Pohar.⁹

Štab Gorenjskega odreda maja 1943

*14.

I. oz. Gregorčičev (prej Cankarjev) bataljon

Franc Biček-Bruno, komandant od januarja do 6. februarja 1943,⁹

Franc Štular-Ilija, komandant od 6. februarja do začetka marca 1943, pred tem namestnik komandanta od začetka januarja 1943.¹⁰

Jože Žirovnik-Mičo, komandant od začetka marca do aprila 1943, rojen 10. januarja 1913, živel na Brdu pri Ljubljani, partizan od 15. oktobra 1941.

Jože Krajc-Žakelj, politkomisar do začetka marca 1943.³

1. oz. Jelovška četa

Ante Jukić-Mato, komandir do 27. februarja 1943 (odstavljen)

Oto Vrhunec-Blaž Ostrovrhar, komandir od 8. marca do 10. maja 1943 (zbolel)

Jože Fajfar-Tomaž, od 10. maja 1943 zamenjuje komandirja²⁷

Franc Kerč-Jozl, politkomisar do 27. februarja 1943 (odstavljen)

Janez Lotrič-Jonkl, politkomisar od začetka marca do 10. maja 1943

2. oz. Janušкова četa

Janko Luznar-Janušek, komandir od januarja do aprila 1943

Vlasto Vardijan-Lojze, politkomisar od januarja do aprila 1943¹⁸

3. oz. Tončkova četa

Anton Dežman-Tonček, komandir od januarja do junija 1943²¹

Fric Novak, politkomisar od januarja do aprila 1943

4. oz. Mihova četa

Jože Luznar-Miha, komandir od sredine februarja do začetka marca 1943

Ludvik Novak-Aleksandrov, politkomisar od sredine februarja do začetka marca 1943

*15.

Novoustanovljeni I. oz. Jelovski bataljon

Jože Gracelj-Darko, komandant od začetka junija do 12. julija 1943, rojen 16. februarja 1915, živel v Ribnem pri Bledu, tovarniški delavec, partizan od 19. julija 1942.

Ludvik Vrhovec-Bojislav, politkomisar od začetka junija do 12. julija 1943.

1.četa

komandir Ivan Javor-Igor²⁴

2.četa

komandir Maks Berce

3.četa

komandir Alojz Arh-Šimen

politkomisar Franko Kesič-Cene

4.četa

komandir Dušan Rozman-Orlov

*16.

II. oz. Stražišarjev (prej Pokljuški) bataljon

Ernest Seidler-Iztok, komandant do aprila 1943,⁶

Jože Žirovnik-Mičo, komandant od aprila do 12. julija 1943,¹⁴

Karel Kozar-Romi, politkomisar od začetka januarja do 13. februarja 1943 (ranjen).¹⁰

Anton Pezdir-Vojteh, politkomisar od 13. februarja 1943, rojen 20. januarja 1916, živel v Vnanjih Goricah, tovarniški delavec, partizan od 11. decembra 1941.

Savo Širfer-Kos, namestnik politkomisarja od januarja oz. februarja do 31. marca 1943,

Franc Dijak-Štefan, namestnik politkomisarja od aprila do maja 1943 (pred tem intendant),⁹

Vlasto Vardijan-Lojze, namestnik politkomisarja od začetka maja 1943.¹⁸

1. četa

Gabrijel Ferjan-Škorec, komandir do 7. maja 1943
Ivan Gregorka-Nace, komandir po 7. maju 1943
politkomisar Janez Žvan-Dravski

2. četa

komandir Jože Čufer-Skala
Ivan Celar-Ralec, politkomisar januarja 1943
Franc Dijak-Štefan, politkomisar od maja do junija 1943⁹
dr. Franko Kesič-Cene, politkomisar od sredine junija 1943

3. četa

Peter Langus-Drzni, komandir do 13. aprila 1943 (ujet)
Albin Žemlja-Nande, komandir do 17. maja 1943
Jože Rebolj-Planinc, komandir do 12. julija 1943²⁹
Marjan Šiferer-Kuki, politkomisar spomladi 1943
politkomisar Mirko Lužnik-Miro

Udarni vod Gorenjskega odreda pri II. bataljonu na Pokljuki

Jože Robič-Egon, komandir maja in junija 1943
Janko Rus-Džuro, komandir junija in julija 1943
politkomisar Ludvik Bem

* 17.

III. oz. Kebetov (prej Poljanski) bataljon

Gašper Dolinar-Mihajlo Loški, komandant do 7. januarja 1943 (ujet), rojen 6. januarja 1909, živel v Bodovljah, delavec, partizan od 1941.
Pavel Inglič-Bar, komandant od 18. januarja do 10. aprila 1943, rojen 10. aprila 1913, živel v Gorenji vasi, kmečki sin, partizan od 16. decembra 1941, padel 8. januarja 1945 v Renčah na Primorskem.
Silvo Štibelj-Dimač, komandant od 10. aprila do 12. julija 1943, rojen 31. decembra 1912, živel v Javorjah, kmečki sin, partizan od decembra 1941.
Evgen Matejka-Pemc, politkomisar do konca januarja 1943.¹³
Anton Kržišnik-Ljubo, politkomisar od začetka februarja do začetka maja 1943, rojen 17. februarja 1923, živel v Žireh, trgovski pomočnik, partizan od 20. novembra 1942.
Martin Kos-Aleksandrov, politkomisar od sredine maja do 6. junija 1943, rojen 31. oktobra 1914, živel v Spodnjih Gameljnah, mesar, partizan od 28. julija 1941.
Franc Jernejc-Milče, politkomisar od 6. junija do 12. julija 1943, rojen 5. marca 1922, živel v Jaršah ob Savi, ključavničar, partizan od 1. septembra 1941.
Jože Černič-Kostja, namestnik politkomisarja do 18. januarja 1943,⁷
Leopold Kavčič-Svarun, namestnik politkomisarja,
intendant Zdravko Kržišnik-Bajtar,
Jože Goličič-Lister, intendant od 10. aprila 1943.

1. oz. Poljanska četa

Albin Mlakar-Bine, komandir od decembra 1942 do 18. januarja 1943
Silvo Štibelj-Dimač, komandir do 10. aprila 1943¹⁷
Zorko Kopač-Živko, komandir do 12. julija 1943
Jože Černič-Kostja, politkomisar do 18. januarja 1943⁷
Branislav Žigon-Sokol, politkomisar od januarja do marca 1943²²
Franko Kesič-Cene, politkomisar od marca do sredine junija 1943

2. oz. Loška četa

Josip Logar-Pajo (pozneje Božo Ločan), komandir do februarja 1943²²
Ludvik Blažica-Gubec, komandir do 4. junija 1943
Anton Pezdir-Bine, politkomisar do maja 1943¹⁶
Lojze Potočnik-Demidov, politkomisar od maja do 4. junija 1943

3. oz. Loška četa

Josip Logar-Pajo, komandir od februarja do 4. junija 1943^{*22}

Danijel Jamnikar-Simon, politkomisar od februarja do 4. junija 1943

4. oz. Žirovska četa

Adolf Kalan-Muki, komandir od marca 1943

Niko Blaznik-Rado, komandir do 12. julija 1943

Branislav Žigon-Sokol, politkomisar od marca 1943^{*22}

politkomisar Stanislav Poljanšek-Stojan

5. oz. Črnovrška četa

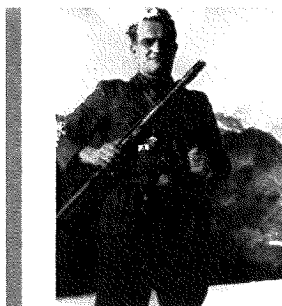
komandir Matevž Žontar-Vladimir

politkomisar Branislav Žigon-Sokol^{*22}

*18.

IV. oz. Selški bataljon

Franc Štular-Ilija, komandant od začetka marca do okoli 25. aprila 1943 (odstavljen).^{*10}

Anton Bertoncelj-Zvonko, komandant od začetka maja 1943, rojen 12. januarja 1913, živel v Železnikih, šofer, partizan od 25. januarja 1943, padel 12. aprila 1944 na Ledinah nad Idrijo.

Vlasto Vardijan-Lojze, politkomisar do okoli 25. aprila 1943 (odstavljen), rojen 11. aprila 1922, živel v Ljubljani, študent, partizan od 10. maja 1942, padel 4. avgusta 1943 na Žirovskem vrhu.

Ludvik Novak-Aleksandrov, politkomisar od 10. maja do 12. julija 1943, rojen 5. avgusta 1911, živel v Zabreznici pri Žirovnici, brivec, partizan od 15. avgusta 1942.

Anton Lončnar-Zoro, namestnik politkomisarja od marca do okoli 25. aprila 1943 (odstavljen).

Slavko Pintar-Robin, namestnik politkomisarja do 12. julija 1943.

1.četa

Janko Luznar-Janušek, komandir do sredine aprila 1943

Anton Bertonec-Zvonko, komandir do začetka maja 1943^{*18}

Anton Gosar, komandir od 10. maja 1943

Ludvik Novak-Aleksandrov, politkomisar do maja 1943^{*18}

Drago Kuralt, politkomisar od 10. maja 1943

2.četa

Jože Luznar-Miha, komandir od začetka marca 1943

Franc Potočnik, komandir od 10. maja 1943

Drago Kuralt, politkomisar od marca 1943

Jernej Dermota-Bogo, politkomisar od 10. maja 1943

3.četa

Janko Prezelj-Stane, komandir do 10. maja 1943^{*23}

Jože Šmid, komandir od 10. maja 1943

Miran Torkar-Miro, politkomisar do 10. maja 1943

*19.

V. oz. Kokrški bataljon

Ivan Vambergar-Fajfar, komandant do 22. julija 1943 (ranjen), rojen 17. julija 1913, živel v Stražišču, partizan od 28. februarja 1942.

Stane Mrhar-Tirolc, politkomisar do konca julija 1943, rojen 28. septembra 1914, živel v Šentvidu, gradbeni tehnik, partizan od 8. avgusta 1941.

Intendant Janko Krmelj-Brko,

intendant Peter Debeljak.

1.četa

Polde, komandir do okoli 28. junija 1943 (odstavljen)

Jože Fajfar-Tomaž, komandir do konca julija 1943^{*27}

Franc Jagodic-Krstan, politkomisar do sredine junija 1943

politkomisar Janez Lotrič

2.četa

Franc Štefe-Miško, komandir do sredine junija 1943

Janko Luznar-Janušek, komandir do konca julija 1943

politkomisar Janez Cimperman-Gregor

*20.

VI. oz. Koroški bataljon

Namesto bataljona je nastala le Koroška četa:

komandir Anton Riček-Zvone (odstavljen),

politkomisar Kastelic (odstavljen),

komandir Franc Kavčič-Tomo.

Anton Riček-Zvone, politkomisar do 23. julija 1943,

Anton Razinger-Stric, politkomisar do 29. junija 1943.

*21.

VII. oz. Kranjski bataljon

Anton Dežman-Tonček, komandant od sredine maja do 12. julija 1943, rojen 12. junija 1920, živel v Lescah, zidar, partizan od 29. julija 1941, odlikovan z redom narodnega heroja.

Anton Kržišnik-Ljubo, politkomisar od 23. maja 1943,^{*17}

Dušan Ravhekar-Dušan, namestnik politkomisarja od 23. maja 1943.

1.četa

komandir Oto Vrhunec-Blaž Ostrovrhar

Anton Pezdir-Bine, politkomisar do 4. junija 1943^{*16}

Lojze Potočnik-Demidov (Stevo), politkomisar od 4. junija 1943

2.četa

Albin Drolc-Krtina, komandir od okoli 25. maja 1943 (ranjen 9. junija nad Bukovščico)

Jakob Ferlič-Rado, politkomisar od okoli 25. maja 1943

3.četa

komandir Janko Rakovec-Janko

politkomisar Kano

*22.

VIII. oz. Loški bataljon

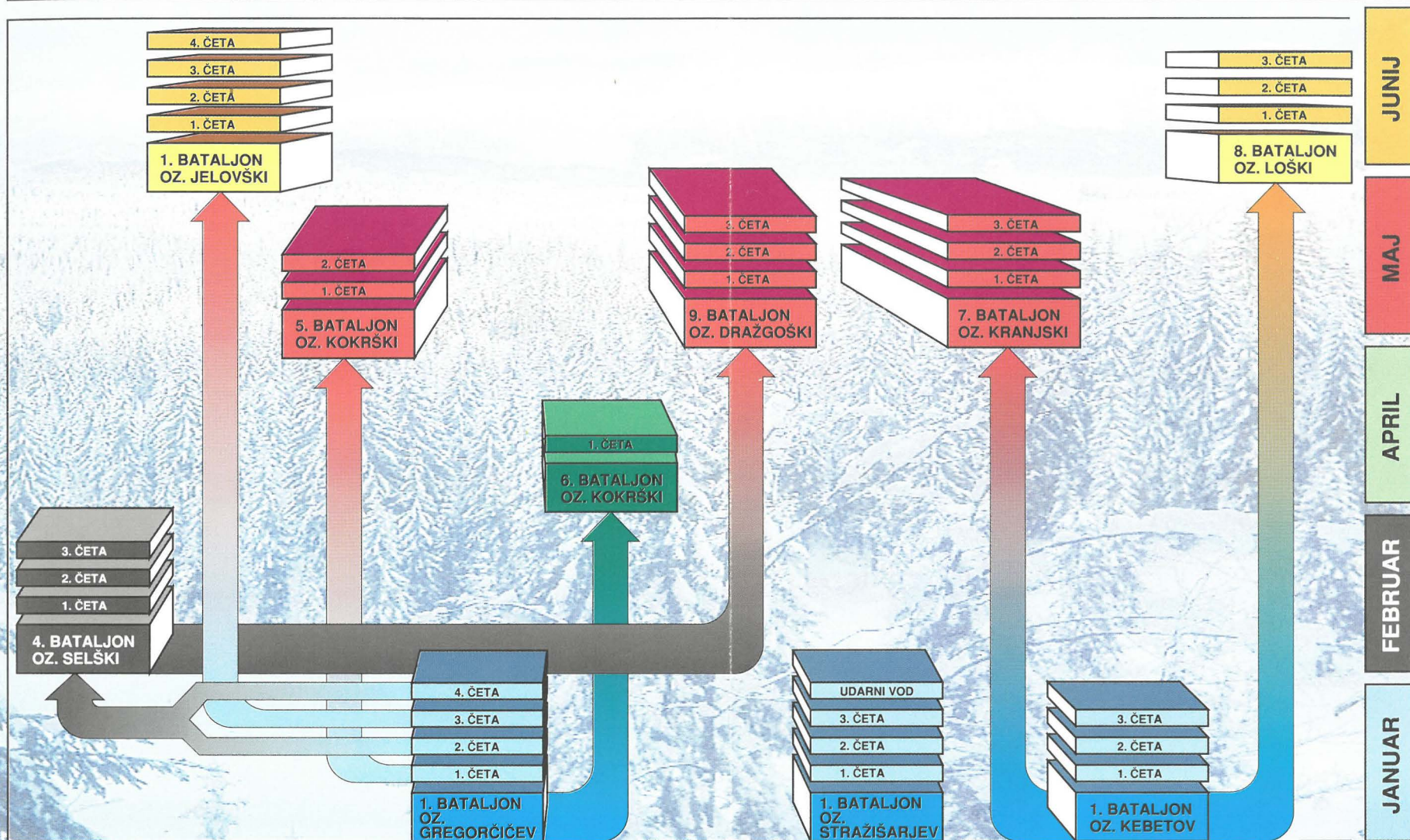
Josip Logar-Božo Ločan, komandant od 4. junija 1943, rojen 25. februarja 1924, živel v Ljubljani, trgovski vajenec, partizan od 18. marca 1942.

Branislav Žigon-Sokol, politkomisar od 6. junija do sredine junija 1943, rojen 6. junija 1915, živel v Ljubljani, gradbeni delavec, partizan od 7. maja 1942.

Anton Pezdir-Bine, politkomisar od sredine junija 1943,^{*16}

Danijel Jamnikar-Simon, namestnik politkomisarja.

RAZVOJ ODREDA OD JANUARJA DO JUNIJA 1943

1. četa

komandir Jernej Hribnik-Tomiks
Suh, komandir od 4. junija 1943
politkomisar Avgust

2. četa

komandir Peter
pozneje kot komandirji omenjeni Nedeljko, Tilen in Franjo
politkomisar Dušan Ravnehar-Dušan

3. četa

komandir France Gabrič-Krpan
politkomisar Danijel Jamnikar-Simon

*23.

IX. oz. Dražgoški bataljon

Janko Prezelj-Stane, komandant od okoli 10. maja 1943, rojen 19. avgusta 1923, živel na Češnjici pri Železnikih, delavec, partizan od 23. junija 1942.

Ivan Franko-Iztok, politkomisar od 10. maja do 12. julija 1943, rojen 31. decembra 1922, živel v Škofji Loki, kmečki delavec, partizan od 12. februarja 1943.

Radovan Dolenc-Perun, namestnik politkomisarja od konca junija 1943, rojen 1. junija 1924, živel v Železnikih, študent, partizan od 9. januarja 1943, padel 8. oktobra 1944 na Lokvah na Primorskem.

1. četa

komandir Nande Tolar-Mirko
politkomisar Stanko Hafner

2. četa

komandir Ludvik Koder-Aki
politkomisar Lovro Frelj-Slobodan

3. četa

komandir Janez Ceferin-Golob

*24.

Štab odreda

Anton Bertoncelj-Zvonko, komandant
od 12. julija do decembra 1943.*¹⁸

Leopold Škrabar-Vanja (sedi) in Anton Kržišnik-Ljubo

Leopold Škrabar-Vanja, komandant od 13. decembra 1943 do 2. julija 1944, rojen 1. aprila 1915, živel v Celju, podoficir, partizan od 17. januarja 1942. Umrl aprila 1944 na Krasu.

Ivan Javor-Igor Savški, namestnik komandanta od začetka avgusta 1943 do začetka avgusta 1944, rojen 25. junija 1918, živel v Podnartu, gojenec letalske akademije, partizan od 30. aprila 1943.

Anton Kržišnik-Ljubo, politkomisar do avgusta 1944,¹⁷

Vladimir Vardijan-Lojze, namestnik politkomisarja do 3. avgusta 1943,¹⁸

Lojze Potočnik-Stevo, namestnik politkomisarja do 27. januarja 1944.

Boris Globočnik-Damjan (na čelu kolone), načelnik štaba od oktobra 1943 do avgusta 1944 (do marca 1944 tudi referent za kadre), rojen 5. junija 1915, živel v Železnikih, gozdni posestnik, partizan od 1. maja 1943.

Franjo Šober-Boris, operativni oficir od avgusta do decembra 1943, rojen 5. aprila 1917, aktivni oficir, partizan od 1. februarja 1943.

Janez Jan-Svoboda, načelnik obveščevalnega centra do avgusta 1944; v drugi polovici marca 1944 vodi sodni odsek, rojen 15. maja 1917, živel v Žireh, partizan od maja 1943.

Zdravnik Edvard Pohar.^{*9}

France Dermota-Borislav, načelnik za veze do 18. marca 1944 (odstavljen), rojen 4. oktobra 1914, živel v Rudnem pri Železnikih, častnik pri mornarici, partizan od 21. oktobra 1943.

Milan Dermota, sodnik do 18. marca 1944 (odstavljen).

Niko Žumer-Kovač, propagandni referent od oktobra 1943 do marca 1944,^{*32}

komandir štabne straže Gabriel Mede-Peter,

intendant Anton Korošec-Branko,

intendant Peter Šmid-Čiča.

*25.

1. oz. Loška četa

Janez Čeferin-Golob, komandir od 12. julija do začetka oktobra 1943

Jože Fajfar-Tomaž, komandir od začetka oktobra 1943 do januarja 1944^{*27}

Radovan Dolenc-Perun, politkomisar od konca avgusta 1943^{*23}

Milan Dolenc-Bine, politkomisar od oktobra 1943 do konca januarja 1944^{*28}

2. oz. Jeseniška četa

Jože Gracelj-Darko, komandir v avgustu 1943^{*5}

Alojz Ravnik-Veko, komandir do sredine novembra 1943^{*28}

Avgust Čufer-Ferdo, komandir do januarja 1944

Jože Rebolj-Planinc, komandir do konca februarja 1944^{*29}

Anton Zupan-Jaka, namestnik komandirja od februarja 1944

Janez Štiherl, politkomisar do 9. septembra 1943

Janko Miklavc-Kekec, politkomisar do 15. novembra 1943^{*27}

Anton Volčič-Sašo, politkomisar do konca januarja 1944^{*29}

3. oz. Kranjska četa

Janko Luznar-Janušek, komandir do 3. avgusta 1943

Matija Suhadolnik-Luka, komandir do decembra 1943

Danijel Eržen, komandir do konca januarja 1944

Vojmir Jurkovič-Jurko, politkomisar od 8. novembra do 30. novembra 1943

Franc Vreček-Mišo, politkomisar do 28. januarja 1944

4. oz. Jelovška četa

Alojz Ravnik-Veko, komandir od 15. novembra 1943 do konca januarja 1944^{*28}

Franc Jensterle-Vincenc, namestnik komandirja do konca januarja 1944

Janko Miklavc-Kekec, politkomisar do konca januarja 1944^{*27}

MSV Grintavec

Jože Rebolj-Planinc, komandir od avgusta do 25. decembra 1943^{*29}

Pavel Mrak-Jelen, komandir do 4. aprila 1944

Jože Pintar, politkomisar do 25. decembra 1943

Anton Lončar-Zoro, politkomisar do konca januarja 1944

Janko Miklavc-Kekec, politkomisar do 16. februarja 1944^{*27}

Janko Hudobivnik-Janko, politkomisar do 9. marca 1944

MSV Triglav

Andrej Žvan-Boris, komandir od julija 1943 do začetka januarja 1944^{*2}

Ludvik Rekelj-Filip, politkomisar od začetka avgusta 1943 do 7. marca 1944

MSV Ratitovec

Stane Bertoncelj-Stašo, komandir od konca januarja 1944 (odstavljen)

Mirko Lakota-Triglavski, komandir do marca 1944

Martin Prešeren-Božo, politkomisar do 18. marca 1944

*26.

Spremembe v štabu odreda

Leopold Škrabar-Vanja, komandant do začetka julija 1944,²²

Boris Globočnik-Damjan, načelnik štaba; od začetka julija 1944 je nadomeščal komandanta odreda,²⁴

Pavle Kavčič-Miha, namestnik politkomisarja od februarja 1944.

Janez Jerman-Bohinjc, namestnik politkomisarja, rojen 7. avgusta 1916, živel na Brdu pri Kamniku, ključavničar, partizan od 2. maja 1942.

Jože Kržišnik, referent za zveze od marca 1944.

Janez Lotrič-Jonkl, sodnik od marca 1944, rojen 28. decembra 1919, živel v Sorici, študent prava, partizan od 1. junija 1942.

Mirko Lakota-Triglavski, kadrovski referent od marca 1944,

Anton Pipan-Črtomir, propagandni referent od 6. aprila 1944,

Ivan Vambergar-Fajfar, referent za orožje in municijo od sredine aprila 1944,¹⁹

Milan Medvešček-Drago, vojni dopisnik od marca 1944.

Šef administrativnega osebja Ljudevit Žiger-Perun, rojen 13. avgusta 1899, živel v Središču ob Dravi, trgovski pomočnik, partizan od 15. januarja 1944.

Fotoreporter Peter, intendant Ivan Čemažar-Brdavs.

*27.

I. oz. Tomažev bataljon

Jože Fajfar-Tomaž, komandant do 14. aprila 1944, rojen 19. marca 1912, živel v Lajšah, gozdni delavec, partizan od 28. decembra 1942, padel 14. aprila 1944 v Trbojah.

Albin Miklič-Kolona, komandant od aprila do 5. junija 1944 (pred tem od marca 1944 namestnik komandanta), rojen 28. februarja 1923, živel v Mariboru, tkalec, partizan od 10. avgusta 1943, padel 6. decembra 1944 v Bohinjski Bistrici.

Benjamin Nastran-Beno (Miloš), namestnik komandanta od 22. aprila do 5. junija 1944.

Janko Miklavc-Kecec, politkomisar do 5. junija 1944, rojen 24. julija 1919, živel na Suhi pri Škofji Loki, avtomehanik, partizan od 3. maja 1943, padel 19. julija 1944 na Cerkljanskem hribu.

Valentin Oblak-Rasputin, namestnik politkomisarja od 10. marca do okoli 15. maja 1944,

namestnik politkomisarja Branko Džordžević-Jure,
intendant Ivan Čemažar-Brdavs.

1. četa

Albin Miklič-Kolona, komandir do 10. marca 1944^{*27}

Lovro Blažin-Dušan, komandir do 30. aprila 1944

Jože Soršek, komandir do 12. maja (odstavljen)

Marijan Segolin, komandir do 5. junija 1944

Ludvik Blažica-Gubec, politkomisar do 24. januarja 1944

Ljudevit Žiger-Perun, politkomisar do 20. aprila 1944^{*26}

politkomisar Ivan Primožič

2. četa

Jože Soršek, namestnik komandirja do 10. marca 1944

Benjamin Nastran-Beno (Miloš), komandir od 10. aprila do 5. junija 1944

Stane Kovač-Rastko, politkomisar marca 1944

Jakob Dobnikar-Krsto, politkomisar od 22. aprila 1944

3. četa

Jože Soršek, komandir do 30. aprila 1944

Lovro Blažin-Dušan, komandir po 30. aprilu 1944

politkomisar Franc Ahčin

Mitralješka četa

Bečan, namestnik komandirja maja 1944

Atin, politkomisar maja 1944

^{*28.}

II. oz. Vekotov bataljon

Alojz Ravnik-Veko, komandant od 27. januarja do 25. junija 1944, rojen 29. maja 1916, živel na Bohinjski Beli, strojni ključavničar, partizan od 28. aprila 1943.

Namestnik komandanta Franc Likar.

Milan Dolenc-Bine, politkomisar do 19. aprila 1944 (ranjen), rojen 18. septembra 1920, živel pri Sv. Lenartu v Selški dolini, občinski tajnik, partizan od 1943, zgorel 11. junija 1944 v ambulanti v Dobravi pri Komendi.

Peter Bratkovič-Zvonko, politkomisar od 15. junija 1944 (pred tem od ustanovitve bataljona namestnik politkomisarja), rojen 21. januarja 1907, živel na Viču v Ljubljani, mizar, partizan od 14. januarja 1944.

1. četa

Franc Jensterle-Vincenc, komandir do začetka junija 1944 (odstavljen)

Anton Lakota-Marjan, komandir do konca junija 1944

Miloš Rutar-Ružo, politkomisar marca in maja 1944

Stane Klančnik-Stane, politkomisar do začetka junija 1944 (odstavljen)

Karel Škarabon, politkomisar junija 1944

2. četa

Stane Dobre-Karlo, komandir do 25. junija 1944

politkomisar Jože Jurjevec-Jaka

Pavel Bačar-Boštjan, politkomisar junija 1944

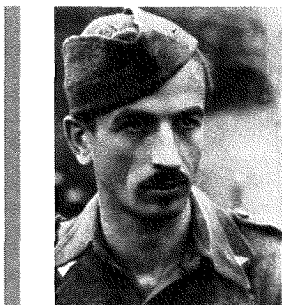
3. četa

Ivan Brodar, komandir do 25. junija 1944

politkomisar Viktor Lešnjak

*29.

III. oz. Planinčev bataljon

Jože Rebolj-Planinc, komandant , rojen 14. marca 1912, živel na Jesenicah, mizar, partizan od 26. junija 1942.

Namestnik komandanta Savo Leban-Gortan,^{*30}

namestnik komandanta Rado Pintar-Milan,

namestnik komandanta Jože Košenina.

Politkomisar Anton Volčič-Sašo, rojen 4. februarja 1923, živel v Škofji Loki, partizan od 5. aprila 1943.

Namestnik politkomisarja Savo Šifrer-Kos.

1. četa

Anton Zupan-Jaka, komandir do okoli 11. aprila 1944

Rado Pintar-Milan, komandir do sredine aprila 1944

Črnič, komandir maja 1944

politkomisar Rado Pintar

2. četa

komandir Anton Lakota-Marjan

David, komandir maja 1944

politkomisar Tone Starman-Lord

3. četa

Ludvik Rekelj-Filip, politkomisar avgusta 1944

*30.

IV. oz. manevrski bataljon

Velimir Svoboda, komandant od 26. aprila do sredine junija 1944 (pred tem namestnik komandanta), rojen 6. maja 1915, živel v Škofji Loki, oficir, partizan od 20. februarja 1944.

Savo Leban-Gortan, komandant od sredine junija 1944, rojen 25. aprila 1922, živel v Ljubljani, gojenec letalske akademije, partizan od 11. novembra 1943, padel poleti 1944.

Marjan, namestnik komandanta avgusta 1944,

Ljudevit Žiger-Perun, politkomisar od maja 1944 (pred tem namestnik politkomisarija),^{*26}

Branko Džordžević-Jure, politkomisar avgusta 1944.

1. četa

komandir Anton Lakota-Marjan
politkomisar Tone Starman-Lord

2. četa

politkomisar Stane Kovač-Rastko

3. četa

Andrej Debenc-Čivko, komandir do julija 1944

Stane Kovač-Rastko, politkomisar julija in avgusta 1944

^{*31.}

I. minerska četa

Franc Ribnikar-Lenart, komandir od 4. aprila do 22. aprila 1944

Andrej Debenc-Čivko, komandir do konca junija 1944

Anton Gubanc, komandir od začetka avgusta do 27. avgusta 1944

Rado Pintar-Milan, politkomisar od 7. marca do maja 1944

Jakob Dobnikar-Krsto, politkomisar do 22. aprila 1944

Franc Sodja-Viktor, politkomisar od 22. aprila 1944

II. minerska četa

komandir Alojz Koblar-Marjan

politkomisar Ciril Ankerst

III. minerska četa

komandir Stanko Knaflič-David

Ludvik Rekelj-Filip, politkomisar od 7. marca 1944

I. transportna četa

Filip Bradeško-Jaka, komandir maja 1944

Franc Šmid-Gustelj, politkomisar od 24. maja 1944

II. transportna četa

komandir Avgust Čufer-Ferdo

Franc Šmid-Gustelj, politkomisar od 25. aprila do 24. maja 1944

I. transportna karavla

Andrej Žvan-Boris, komandir do 3. aprila 1944^{*2}

Rudolf Bašelj, komandir do 10. junija 1944

Franc Kenda, komandir avgusta 1944

Franjo Končan, politkomisar februarja 1944

II. transportna karavla

Mihael Karo-Korel, komandir maja 1944

Alojz Pintar-Rudi, komandir maja 1944

Ciril, namestnik politkomisarja maja 1944

*32.

Odredne delavnice in ustanove

Puškarska delavnica A

komandir Janko Škofic,

vodja Drago Vraničar-Fedja, rojen 21. marca 1913, živel v Škofji Loki, puškar, partizan od 28. decembra 1941.

Puškarska delavnica C

vodja Maks Jagič, rojen 16. novembra 1912, živel v Breznici (Žirovnica), strojni ključavničar, partizan od 28. avgusta 1944.

Radiotelegrafska postaja

komandir Miroslav Križmanič

Odredna bolnišnica I.

komandir Miha Tolar-Zoro

politkomisar Dolenc

politkomisar Ivan Kosirnik

Odredna bolnišnica II.

(od sredine aprila 1944)

vodja Karel Kozar-Romi^{*10}

Tehnika A

Marjan Masterl-Brenko, vodja od ustanovitve do 20. februarja 1944, rojen 21. novembra 1917, živel v Škofji Loki, gradbeni tehnik, partizan od 28. septembra 1943.

Niko Žumer-Kovač, vodja od 5. aprila 1944, rojen 10. februarja 1905, živel v Železnikih, ključavničar, partizan od 10. septembra 1943.

Tehnika B

Marjan Masterl-Brenko, vodja od 27. marca 1944^{*32}

Justin Dolinar-Adam, politkomisar od 14. junija 1944

ODRED MOBILIZIRA

V partizanske enote so prihajali novinci po svoji prostovoljni odločitvi ali zato, ker so se umikali pred okupatorjevim nasiljem, največ pa zato, ker so se odzvali partizanskim mobilizacijskim pozivom oz. so jih prišli partizani iskat. Ob prostovoljcih je novačenje v partizanske enote do maja 1943 potekalo predvsem s prepričevanjem. Nato so tudi partizani določili, kdo so vojni obvezniki in jih skušali zbrati čim več. Seveda pa so bili med novinci tudi potem mnogi ljudje, ki so se sami odločili za vstop v partizane.

Pokrajinski komite Komunistične partije za Gorenjsko je decembra 1942 zahteval mobilizacijo. Glavno poveljstvo je svoje vztrajanje pri odločni mobilizaciji utemeljevalo na napačni oceni vzdušja na Gorenjskem v tistem času. Organizacijski sekretar Centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije Boris Kraigher je 14. decembra v poročilu Centralnemu komiteju Komunistične partije Jugoslavije pisal, da so dobili poročila, ki "govorijo, da preživlja nemški poizkus mobilizacije slovenskega prebivalstva na Gorenjskem za rusko fronto popoln polom". Isti dan je Edvard Kardelj pisal Josipu Brozu-Titu: "Sedaj je n.pr. na Gorenjskem - v zvezi z nemškimi poizkusi mobilizacije za vzhodno fronto - takšen položaj, da smo pred splošno vstajo, ki ji ne bomo mogli dati dovolj orožja in ki utegne biti krvavo zadušena, če se ne bomo lotili nekih ukrepov." Vendar jim posebne pomoči na Gorenjsko ni uspelo poslati. (1, 247)

Februarja 1943 je odredni štab izdal "Poziv vsem Slovincem, ki so sposobni nositi orožje" in ki jim ni ostalo drugega kot "vstop v na smrt obsojeno vojsko zločinca Hitlerja, ali pa zmagovita pot herojskih borcev za svobodo in lepšo bodočnost slovenskega naroda". 27. aprila 1943 je Pokrajinski komite Komunistične partije poslal "vsem vojaškim in terenskim organizatorjem partizanske mobilizacije" analizo izkušenj ter težav pri partizanskih mobilizacijah in utemeljitev, da je bila partizanska mobilizacija nujna in možna. To, da je bilo treba pobirati moške, ki jih je želel v svojo vojsko mobilizirati okupator, dokazuje s tem, "da od vseh tako mobiliziranih ni pobegnilo iz naše vojske niti 5 %". Pokrajinski komite je največjo oviro videl v pretiranem oportunizmu: "Terenski delavci se izgovarjajo na vojsko, vojska pa na terenske delavce, vsi skupaj pa na nemške patrole. Ker smo na Gorenjskem uspešno mobilizirali že sredi nemških patrol in največjih posadk, lahko mirno ugotovimo, da nemške posadke in patrole niso nobena resna ovira za partizansko mobilizacijo, pač pa je taka ovira neutemeljen strah pred nemškimi patrolami in posadkami.

In ko smo končno pričeli mobilizirati, mora obveljati - z ozirom na vsa mogoča presenečenja in na dejstvo, da ni mogoče v par dneh mobilizirati vse v poštevprihajajoče fante in može - kot obvezno pravilo: mobilizirati stalno, vsakodnevno vse orožja sposobne moške in dekleta - prostovoljke." (1, 14)

5. maja 1943 je poslal odred enote v množično mobilizacijo: "Takoj pobrati vse fante do 40. leta in vse može in gospodarje do 35. leta starosti. Najprej se morajo pobrati iz doline, potem šele iz hribovskih vasi. Na terenu se puste samo terenski ilegalci, ki se bavijo izključno z mobilizacijo."

(4)

Tedanje gledanje partizanov na mobilizacijo se kaže v zavrnitvi predloga enega od članov partijske celice 1. čete IV. oz. Selškega bataljona, naj začnejo nasilno mobilizacijo, na 3. izrednem sestanku te celice 10. maja 1943. Takrat so še vztrajali pri tem, da bodo z navidezno prisilo mobilizirali "le tiste, kateri so pripravljeni iti v našo vojsko". (10)

Dokočno "splošno mobilizacijo vseh za orožje sposobnih Slovencev od izpolnjenega 17. do izpolnjenega 45. leta v Narodnoosvobodilno vojsko Jugoslavije" sta razglasila Izvršni odbor Osvobodilne fronte in Glavni štab septembra 1943. (11, 208)

Na podlagi teh odlokov so politični delavci in partizanske enote skušali mobilizirati čim več vojnih obveznikov. Mnogim, ki jih niso neposredno mobilizirale partizanske enote, so poslali pozivnice. Na odredni pozivnici je pisalo:

"Tovariš, bivajoč naj se na podlagi odloka izvršnega odbora Osvobodilne fronte /"IOOF"/ o splošni mobilizaciji **takoj** javi prvi partizanski patroli ali bližnji edinici.

Kdor se temu pozivu ne bo odzval, bo obsojen po vojaških zakonih." (14)

V letu 1942 je v odred in v II. oz. Poljanski bataljon prišlo le malo Gorenjcev (po nekaj oseb iz Ribnega, Žirovnice, gorjanskih vasi, Kroke, Selške doline in Žirov). Ker okupatorji beguncev niso strožje kaznovali, "smo mi na ta način izgubili več kot 70 % teh ljudi, ki so po tem povzročili številne provale in nas močno diskreditirali pred ljudmi", je 14. januarja 1943 ocenjeval Vinko Hafner. Hafner je omenil še negativne izkušnje iz decembrske vstaje leta 1941, ko je navajal pomisleke, ki so jih ob odločitvi za množično mobilizacijo imeli leta 1943. Glede na omenjene negativne izkušnje so partizani tedaj, ko se je bližala nemška mobilizacija, najprej načrtovali samo sprejem tistih fantov, ki bi prišli v partizane povsem prostovoljno. Torej "brez da bi se poslužili načina nekega ugrabljanja", s katerim so zaščitili mobilizirančeve svojce pred okupatorskim maščevanjem. Pritok teh novincev pa je bil "kaj maloštevilen", je pisal Vinko Hafner. V začetku leta 1943 so se med partizani nekateri spraševali, čemu množična mobilizacija, ko imajo še sami težave z orožjem in prehrano. Za odločnejše novačenje so se odločili, ko je bilo jasno, da bo okupatorji vpoklicali fante letnikov 1923 in 1924. (9)

Okupatorji so vpoklicali v nemško delovno službo in vojsko večino moških, rojenih med leti 1916-1926. V nemško delovno službo in vojsko je bilo vpoklicanih več kot sedem tisoč Gorenjcev. Večino fantov letnikov 1923 in 1924 so vpoklicali januarja 1943, februarja letnik 1925, nato marca letnike 1920, 1921 in 1922, aprila letnike 1916-1919 in v začetku avgusta letnik 1926. (231)

Poleg pomanjkanja orožja in t.i. oportunitizma je na uspeh partizanske protimobilizacije vplivalo dejstvo, da partizanske enote niso delovale po celotni Gorenjski. Tako je bilo domala brez partizanov prejšnje operativno območje Kokrškega in Cankarjevega bataljona, kar pomeni celotni levi breg Save. Levi breg Save je tako doživljal različen razvoj partizanskega gibanja kot desni. Odred je delovanju na levemu bregu Save posvetil večjo pozornost šele v letu 1944, v pomembnejša središča, kot so bili Kamnik, Kranj, Tržič, Škofja Loka, Radovljica, Bled in Jesenice, pa so partizanske enote prodrle le redkokdaj. Tudi politični delavci v začetku leta 1943 niso mogli bistveno pomagati partizanskim enotam, saj (po oceni Vinka Hafnerja) niso imeli stika najmanj z dvema tretjinama prebivalstva. (9, 211)

Pridobivanju novincev so partizani namenili vse svoje sile. Januarja 1943 je odred ukazal II. oz. Stražišarjevemu bataljonu, da je mobilizacija odločilna "za nadaljnjo borbo. Tako v vojaškem kakor v političnem pregledu. Prav zato bi pomenil vsak primer oportunitizma z vaše strani največji zločin in kršitev najvažnejših direktiv." (1)

Partizani so sprva preprečili le odhod manjšega dela mobilizirancev v nemško vojsko. Vendar je okupator na Gorenjskem doživel večji odpor kot na Štajerskem. 9. januarja 1943 med šestimi in sedmimi uro zvečer so partizani dobili v Podlonku, Železnikih, Martinj Vrh in Jesenovcu 23 novincev, ki so se jim po nemški oceni očitno pridružili prostovoljno. Ob osmih so partizani vzeli enega obveznika v Golici, ob devetih enega v Rovtah, ob pol desetih dva v Kališah, ob enajstih pa enega v "St. Leonhardt" in še enega v Rovtah. 10. januarja so v Žireh in okolici partizani dobili 20 obveznikov ter 11. januarja na Jamniku in v Nemiljah 6 itd. V odred je od januarja do septembra 1943 vstopilo več kot 500 fantov letnikov 1916-1926. Večina se jih je verjetno z vstopom v partizane umaknila pred nemško mobilizacijo. (7, 17, 18, 114)

Od aprila leta 1943 je odred mobiliziral okoli 600 novincev, od srede maja do konca junija pa še 500. Odred je junija 1943 štel več kot 1000 borcev. Do kapitulacije Italije je bilo poslanih v partizanske brigade Ljubljansko pokrajino okoli 600 borcev, okoli 550 so jih dali v Prešernovo brigado. Od kapitulacije Italije septembra 1943 do konca decembra 1943 je odred mobiliziral okoli 900 borcev, od katerih jih je 650 poslal v brigade 31. divizije. Precej borcev je odred leta 1943 poslal na politično delo, v varnostno-obveščevalno službo in druge službe partizanskega gibanja. (208)

Tudi v letu 1944 je mobilizacija ostala pglavitna odredova naloga. Decembra 1943 so ocenjevali, da Gorenjska še ni izčrpana, da je treba iti po novince v dolinske predele.

Marca 1944 so v odredu poudarjali, da okupator potrebuje delavce in da se je začel "pravzaprav boj za posameznika, kdo ga bo dobil, mi ali Švabi". Zato so se namenili izvabiti delavce iz tovarn. Z IX. korpusa pa so takrat zahtevali, naj enote skupaj s političnimi delavci polovijo čim več "skrivalcev", torej ubežnikov iz partizanskih enot, in tistih, ki se izogibajo mobilizaciji. Partizanom se je posrečilo odtegniti precej delavcev iz vojnoproizvodnih obratov. Samo od aprila do septembra 1944 so mobilizirali 1035 delavcev Kranjske industrijske družbe. (5, 248)

23. avgusta 1944 so iz odrednega štaba pisali na IX. korpus, da bodo poskusili izvesti mobilizacijo "vseh vojnih obveznikov, ki so se mobilizaciji na kakršenkoli način odtegnili do sedaj, v kolikor so isti dosegljivi, ker gotovi obvezniki iz bojazni pred mobilizacijo prenočujejo v neposredni bližini večjih okupatorjevih postojank". (13)

Najintenzivnejšo mobilizacijo je odred opravljal od februarja do aprila 1944, saj je februarja zbral 400, marca 600 in aprila skoraj 1000 novincev. Nato je bilo število mobiliziranih od maja do avgusta 1944 po nekaj čez 200 na mesec. Manjše število mobilizirancev v tem obdobju je posledica močne okrepitve sovražnih sil in nastajajočega Gorenjskega domobranstva, ki je okrepilo sovražne vrste, kar je partizanom oteževalo dostop do mnogih krajev. Skupaj je odred od januarja do septembra 1944 mobiliziral 3375 novincev.

Ob nekaj novincih iz leta 1942 je Gorenjski odred spravil v partizane leta 1943 več kot 2000 oseb, leta 1944 pa več kot 3000. Torej ni pretirana ocena skupnosti borcev odreda, ki so v besedilo za načrtovano spominsko znamenje v Železnikih napisali, da je odred od "julija 1942 do septembra 1944 zbral širom Gorenjske okoli 6000 borcev".

V letu 1944 se je odred po uspehu pri mobilizaciji kosal z brigadami, saj so te od januarja do maja 1944, ko je odred mobiliziral več kot 2200 oseb, zbrale okoli 2450 novincev. (101, 208)

PARTIZANSKE ENOTE IN POLITIČNI DELAVCI PRI MOBILIZACIJI

Mobilizacija okoli 6000 novincev je bila odredov najpomembnejši uspeh. K temu so pomembno pripomogli politični delavci, ki so bili med drugim tudi partizanski naborni referenti. Zbirali so podatke o vojaških obveznikih in vodili partizanske enote pri mobilizacijah.

Na partijskem sestanku v II. oz. Stražišarjevem bataljonu so 2. maja 1943 določili, da bo mitralješki vod 5. maja mobiliziral Bled, Rečico, Poljšico pri Gorjah, 1. četa pa druge vasi svojega sektorja. Politični delavci so morali "pripraviti teren oziroma morajo sami prisostvovati mobilizaciji." 2. četa III. oz. Kebetovega bataljona je 8. maja 1943 poročala, da je mobilizirala 195 novincev na podlagi obvestil političnih delavcev. Četno poveljstvo je poskrbelo, da je bila "četa stalno na nogah in da v nobenem slučaju ne odreče. Mobiliziramo tako da se dobimo na dogovorjenih krajih, ali pa gremo kar po hišah in jih odpeljemo pod navidezno silo". (4, 10)

Partizanski sodelavci, ki so vodili enote po hišah, so po navadi ostali prikriti. Ko so partizani 3. oz. Kranjske čete prišli mobilizirati na Kokrico, so jih počakali trije zaupniki. Vsak je vodil po eno skupino partizanov od hiše do hiše. Ko se je pri eni od hiš eden od mobilizirancev skušal izmuzniti, je trčil na vodiča Janeza Mohorja, ki je tičal pred hišo. Mohor ga je ustavil in možak se je znašel v transportu z novinci. ki je bil nato pri Otočah napaden. Večina novincev je pobegnila domov. Tako se je omenjeni mobiliziranec vrnil domov in Mohorju ni ostalo drugega, kot da je sam odšel v partizane. (155)

Zbiranje novincev je bilo domala vsakdanje opravilo partizanskih enot in političnih delavcev. Akcije je bilo treba dobro pripraviti, zavarovati in se dogovoriti za način njihove izvedbe. Razumljivo je, da se je ob tako velikem obsegu delovanja nujno tudi kaj ponesrečilo. Na vso moč je zabavljajl čez politične delavce namestnik odrednega politkomisarja v pismu Oblastnemu komiteju Komunistične partije 6. julija 1944. Tako se je zgodilo, da je šel bataljon mobilizirati, pa političnih delavcev ni bilo, ali pa so ti vodili partizane v take hiše, v katerih so našli same nesposobne itd. V okraju Komenda je bataljon prišel na dogovorjeno mesto, pa jih je tam čakal politični delavec, ki je bil tako pijan, da so ga morali odnesti, namesto da bi šli mobilizirati. V Senčurju so politični delavci odpovedali mobilizacijo, češ da so povsod sovražne zasede, kar sploh ni bilo res. V Bistrici pri Trzinu II. bataljon ni dobil nobenega novinca, ker je načelnik gospodarske komisije obvestil ljudi o mobilizaciji. Ko je tam čez štirinajst dni mobiliziral I. (prej III. oz. Planinčev) bataljon brez političnih delavcev, je dobil nad 60 novincev. Pred mobilizacijo so posvarili obveznike tudi politični delavci v okrajih Radovljica, Žirovnica in Gorje-Bled. Političnim delavcem, ki so ovirali mobilizacijo, so partizani zagrozili s sodiščem in premetitvijo v vojsko.

Ob tem, da so ponekod politični delavci omogočili nabornikom, da so še nekaj časa ostali doma, so druge nekaterim zagrenili življenje. Tako je dal sekretar okraja Brezje mobilizirati nekega bolnega človeka, sicer partizanskega sodelavca, morda tudi zato, da so mu lahko pobrali posteljino za svoje taborišče. Bolnika so odpustili iz I. bataljona in od političnih delavcev zahtevali, da so mu vrnil posteljino.

Zaradi vsega tega je odredni štab ukazal, da je treba mobilizirati vse, ki so sposobni za vojsko, ne glede na izgovore političnih delavcev. O nesposobnosti je odločal vojaški zdravnik, potrdil civilnih zdravnikov niso upoštevali. (5)

Seveda pa so se zaradi mobilizacije znašle na prepihu tudi vojaške enote.

Iz okrožnega komiteja Komunistične partije Jesenice so se 20. februarja 1943 pritoževali, da se je 3. četa II. oz. Stražišarjevega bataljona razbila med spopadom 7. februarja in se še niso zbrali "po krivdi komande in gotovih saboterjev". Štirje četni borci pa so šli v Rovte mobilizirati. Dobili so tri novince, "sedaj pa je ostalo vseh sedem tam, češ da radi snega ne morejo nazaj. Drugi štirje pa se klatijo odkar se je četa razbila, po Jesenicah". Tudi na Blejski Dobravi je bilo vse pripravljeno za mobilizacijo, pa partizani niso prišli. (1)

Ker nekatere enote pri mobilizaciji niso bile dovolj uspešne, so so jih spodbujali tudi z menjami funkcionarjev. Junija 1944 so v 2. četi II. bataljona zamenjali politkomisarja.

Nato je v zvezi z mobilizacijo odredni politkomisar "po partijski liniji takoj pritisnil na štab G.O. (Gorenjskega odreda, op.p.) in pa na štabe vseh edinic in izdal tudi posebno okrožnico po partijski liniji. ... štabom ni šlo takoj v glavo in so se šele na ponovna pozivanja lotili mobilizacije, na drugi strani pa smo radi oportunitizma in neaktivnosti morali premenjati ves štab II. bataljona (preje IV. oz. Manevrski) in predno se je novi štab uvedel, je zopet trajalo nekaj časa. Zato tudi ni mobilizacija v kranjskem okrožju šla po načrtu in vse izgleda, da še danes ne gre in da tudi ta štab ne odgovarja in bo treba zopet energično poseči vmes, ker kljub konferencam in naredbam, katere so mu bile dane od strani štaba in po partijski liniji, ni pravega uspeha". (3)

Na binkošno nedeljo leta 1943 je bila kot vselej maša na Prtovču. Pred cerkvijo je nato 3. četa IX. oz. Dražgoškega bataljona mobilizirala 56 moških (v odrednem poročilu je omenjen miting 15. junija 1943 na Prtovču: "Po mitingu nam je sledilo 18 novih tovarišev v partizane."). Večina jih je že po dveh dneh dobila od doma nahrbtnike, strelivo in puške. Pet mobilizirancev se je javilo okupatorju, ko so jih spustili, da so se šli domov preobleč. (10, 213, 218)

VII. oz. Kranjski bataljon je pomladi 1944 izvedel "več uspešnih mitingov z mobilizacijo. Eden glavnih mitingov se je izvršil v Bukovšči pred cerkvijo. Ljudje so nas gledali kakor čudo. Neka ugledna gospa iz doline nam je rekla: "Kaki ste, kot iz bajke, nič niste podobni banditom, ki jih prikazujejo Nemci." Možejo se se odzvati in iz mitinga nam je sledilo 20 novomobilizirancev."

2. četa II. oz. Stražišarjevega bataljona je maja 1943 mobilizirala 28 novincev. Mobilizacijsko območje čete so bile bohinjske vasi Stara Fužina, Srednja vas, Češnjica, Podjelje, Koprivnik in Gorjuše. V Stari Fužini so bili dvakrat, enkrat pa na Koprivniku, Gorjušah in Podjelju.

VII. oz. Kranjski bataljon je junija 1943 mobiliziral "ponoči po vaseh, po gostilnih in mašah." Ko so šli v Stražišče po 120 novincev, so jih napadli sovražniki, ki so tedaj prišli preseljevat domačine. V okolico Podnarta so pošiljali patrulje kar podnevi. (4, 11)

11. januarja 1944 je 3. oz. Kranjska četa mobilizirala kakih petnajst članov Hitlerjugenda iz Tržiča, ki so bili stari okoli šestnajst let. Mlajše so izpustili domov. (108)

Oglejmo si, kako sta v prvih mesecih 1944 mobilizirali dve odredni enoti.

1.četa I. oz. Tomaževega bataljona

Februar:

8.: Ustanovitev čete.

14.: V Studenčicah in Žlebeh so zbrali devet novincev. Eden je dezertiral.

16.: Mobilizirali so v Vašah.

17.: Večino novincev so odpravili v brigado, nekaj jih je dezertiralo.

20.: Mobilizirali so v smledniškem rajonu, prišlo je nekaj dezerterjev iz nemške vojske.

24.: Vrnila se je patrulja z mobiliziranci iz smledniškega rajona.

26.: Mobilizirali so v Gameljnah.

28.: Patrulja se je vrnila z 42 novinci.

29.: Mobilizirali so v Šmartnem, Smledniku in Vikračah.

Marec:

1.: Dobili so 30 mobilizirancev iz Šmartnega in Smlednika.

6.: Ko so šli v prehranjevalno akcijo v Reteče, sta 2 novincev izginila - verjetno sta dezertirala.

7.: Dobili so 10 novincev.

11.: Hoteli so mobilizirati 70 mož, a so jih dobili samo 10. Drugi so hodili spat drugam, da so se izognili mobilizaciji.

15.: Zbrali so 36 novincev v Mednem, Dvoru in Stanežičah. Trije so hoteli pobegniti.

Skrili so se v slamo. Odkrili so jih in usmrtili.

20.: Patrulja je šla mobilizirat čez Savo. Del patrulje se je vrnil s 7 novinci iz Reteč in Godešiča.

21.: 8 novincev so dobili v Ladji. Vrnila se je patrulja iz Tacna. Del patrulje je odšel v Črnuče.

28. Mobilizirali so tipkarico.

29.: Patrulja je šla po 40 novincev na levi breg Save.

30.: Med zaplembo v Lipnici je en novinec dezertiral.

April:

1.: Dobili so 30 novincev na Bregu, v Jami in Prašah.

4.: Mobilizirali so v Mavčičah.

5.: Pripeljali so 13 novincev s Podreče.

11.: Del patrolje se je vrnil s 15 novinci. (21)

2. minerska četa Jelovica

12.3. so pri radovljiškem mostu mobilizirali mladega Nemca. Rekel je, da jih je iskal, ker mu je Hitlerja dovolil.

14.3. je prišel v četo petnajstletni Stanko, ki je ušel iz Nemčije.

16.3. je deset borcev šlo k blejskemu mostu za spremstvo dvajsetim novincem.

18.3. je patrolja od blejskega mostu pripeljala 45 novincev.

19.3. so mobilizirali na Selu pri Bledu. "Večina se jih je poskrila."

20.3. je osem borcev spremljalo od blejskega mostu 13 novincev. V četo je prišel ubežnik iz nemške vojske s puško.

26.3. so mobilizirali v Lipnici in na Lancovem.

27.3. Trije novinci so imeli 5 pušk, skritih od razpada Jugoslavije.

31.3. je prišel dezertar iz nemške vojske.

4.4. mobilizirali v Lipnici in na Lancovem. "Mobilizirali smo tudi nekega mladega fanta iz Lesc, kateri je bil zaloten z dekletom."

10.4. so mobilizirali v Otočah in ob tem močno poškodovali železniško postajo. (28)

ČE JE VOJNA, NAJ BO VOJNA ZA VSE

Malo je ljudi, ki jim je ljubo, da morajo na bojno polje. Zato so naborni sistemi s splošno mobilizacijo lahko uspešni le, če je oblast dovolj močna. Partizani do vseh obveznikov niso mogli priti. Zato so se tisti, ki so morali iti, večkrat hudovali, ker so nekateri ostali doma.

Ko je patrolja 2. minerske čete 18. marca 1944 spremljala 45 novincev od blejskega mostu, so se nekateri pritoževali, zakaj ne mobilizirajo vseh. (28)

Maja 1944 se je v Podlonku poslabšalo vzdušje v vasi, ko so se nekateri od mobilizirancev vrnili domov. Med njimi je bil tudi človek, ki je imel brata pri domobrancih. Poročevalec je prosil, naj mobilizirajo vse, "če ne se bodo babe steple. Kadar grem v vas, iz vseh oken se sliši, zakaj pa je ta doma, naš pa ne." (5)

IZMIKANJE

Ker partizani niso mogli priti vseh, so to ljudje, ki so se hoteli izogniti partizanjenju, izrabili.

Patroljo 12 mož iz V. oz. Kokrškega bataljona so 22. junija 1943 poslali mobilizirat na Brezje. 23. junija sta dva borca šla na pogovor s partizanskim sodelavcem. Ta je nato sklical še enaestnek Osvobodilne fronte in prišel 24. junija povedat, da so se fantje premislili, ker imajo točna radijska poročila, "in ko pride čas, bodo prišli sami". Popoldne sta prišla na zvezo še dva predstavnik Osvobodilne fronte in povedala tako kot prvi. 26. junija pa jih na zmenek sploh ni bilo. Brez njihove pomoči pa mobilizacija na Brezjah ni bila mogoča.

Minerski vod Grintavec je februarja 1944 imel težave z mobilizacijo, ker so se novinci "večinoma poskrili, gotovo radi tega, ki je v bližini Prešernova brigada." (5)

Vsem se seveda ni posrečilo izmuzniti. Enota, ki je mobilizirala, je postavila zasedo pri zadnji hiši na Zgornji Beli. Mobilizacijska patrolja, ki je v hiši iskala moža, je po ženinem pojasnilu, da je mož na Jesenicah, odšla. Zaseda pa je ostala in čez čas zaslišala ropot na podstrešju. Tam je tičal skriti mož, ki so ga nato partizani vzeli s seboj. (156)

Partizanom ni bilo lahko, ko so jemali s seboj družinske očete. Enega od primerov, ko je zmaga-
lo človeško sočutje, je v pesmi opisal Janez Mohor:

*Žena počas obrača se
in mož počas se dvigne le,
jaz pa po sob oziram se
in vidim da otrok vse polno je.
Začnem jih kar od kraja štet,
pa vidim da jih je devet,
to pa v srce pretrese me,
rečem: "Očka, le spavajte!
Zelo vas je obdaril Bog,
ki dal vam je devet otrok,
zato bodite kar doma,
čene bo huda revščina." (55, 271)*

Tako uvidevni pa pri mobilizacijah niso bili samo posamezniki. Partizani so z denarnimi pod-
porami blažili stiske družin novincev. Iz odreda so 17. junija 1943 pisali na Pokrajinski komite
Komunistične partije o socialnih vprašanjih, povezanih z mobilizacijo: "Težava je v tem, da pri-
hajajo na vrsto gospodarji in družinski očetje. Eni imajo ogromno dela, drugi so pa brez vseh
sredstev in bo moral dati PK (Pokrajinski komite, op.p.) vsem terenskim (političnim delavcem,
op.p.) nalog, da bolj ekspeditivno izplačujejo nakazane podpore." (10)

Z zvezami in poznanstvom se je nekaterim obveznikom posrečilo izmuzniti se mobilizaciji ali
vsaj dobiti ugodnejši raspored v partizanih.

2. četa III. oz. Kebetovega bataljona je 12. junija 1943 mobilizirala v Hotovljah. Zbrali so 8 no-
vincev, ki pa so se izgovarjali na politične delavce in sekretarja Pokrajinskega komiteja Komu-
nistične partije, ki je bil iz teh krajev doma, "češ, da jim je rekel, da bo že on povedal, kdaj naj
gredo".

IX. oz. Dražgoški bataljon je 19. junija 1943 poročal, da so na Zalem Logu mobilizirali 5 novin-
cev, drugih 5 pa so po nalogu političnega delavca pustili za pomoč dolinskim organizacijam.
"Nekaj od teh se nam je poskrilo." (4, 11)

III. oz. Planinčev bataljon je konec junija 1944 zahteval od Okrožnega komiteja Komunistične
partije Jesenice, naj ne mobilizirajo moža iz Smokuča, ker "je on edini usnjar potom katerega
naš bataljon dobiva material za našo čevljarstvo delavnico. Dalje imamo sedaj pri njem v stroje-
nju 12 govejih kož in mora vsled tega na vsak način ostati doma, da dokonča dano mu delo."
(2)

Nekateri so se odkupili na drugačen način.

Marca 1943 so partizani poslali mobilizacijske trojke v Selca. Ena od trojk je pri dveh hišah do-
bro opravila, pri tretji pa jim niso odprli. Zato so partizani začeli s tramom razbijati vrata. Ta so
se odprla. Družina je bila preplašena. Oče res ni bil več mlad. Mati je prinesla iz shrambe pehar
klobas in dva hlebca kruha. To so spravili v nahrbtnike in očeta pustili doma. Tudi patrolji, ki
se je pozneje namenila k tej hiši, so rekli, da ni moških. (96)

Proti upirajočim se obveznikom so partizani ponekod nastopali tudi s silo.

Junija 1943 je bila četa VIII. oz. Loškega bataljona na Stanišu (Zminec), kjer je bil sicer pristo-
jen III. oz. Kebetov bataljon, zelo groba z novinci: "Pretepali so dva mobiliziranca, jima lomili
kosti na rokah jih davili in obešali." Eden od njiju se je pozneje javil orožnikom, eden pa je iz-
ginil. "Oče teh dveh fantov je imel enega naših ranjencev 7 mesecev na bolovanju." Politkomi-

sar VIII. oz. Loškega bataljona se je julija zagovarjal, da ni res, "da bi jim lomili roke pač pa so dobili par klofut, in to zaradi tega, ker so pokazali tak odpor proti našim Tovarišem, ker drugega niso zaslužili. Ne pomiluj belega gardista, če bi bili naši bi bili v naših vrstah, tako so pa šli v belo gardo".

IX. oz. Dražgoški bataljon je 19. junija 1943 prosil, naj z mobiliziranci, ki so potovali v brigade, v drugih bataljonih bolj tovariško postopajo. (11)

Izjemoma so upiranje novincev kaznovali s smrtjo. 18. decembra 1943 so v Puštalu usmrtili moža, "ki se je uprl mobilizaciji in s tem dajal slab vzgled in sabotiral našo narodnoosvobodilno borbo". Odredni štab je obsodbo objavil v posebnem razglasu, v katerem je bilo poudarjeno: "Tudi v bodoče bodo vsi taki izvržki, saboterji in izdajalci, ki s tem ne samo izdajajo svoj lastni narod, nego podpirajo tudi belo in plavo gardo, dobili edino zaslužen kazen: smrt!" (5, 14)

Omenili smo že, da so v I. četi I. oz. Tomaževega bataljona usmrtili tri obveznike. O dogodku so poročali takole: "Pri včeraj izvršenem premiku so se trije novomobiliziranci, katere je VOS (varnostno-obveščevalna služba-op.p.) pustil na čuvanje v četi, hotoč dezertirati, pred zborom poskrili v jasje in se globoko zarili v slamo. Bili so pravočasno odkriti. So to skrajno sumljivi bg. (belogardistični, op.p.) elementi... Eden od njih je že dvakrat dezertiral." Borci so na "vprašanje, kakšno stališče zavzemajo napram takim elementom, enoglasno izjavili, da je edino plačilo za take ljudi smrt." Iz štaba odreda so kritizirali I. bataljon zaradi usmrtitve te trojice, ker niso poslali "zapisnika so zaslišanju, obtožnici, sodbi itd. Izgleda, da ste zopet čisto po domače stvar uredili." Pozneje pa je Janez Lotrič, ko je pisal o "problemu skrivaštva in dezerterstva", o tem primeru zapisal: "Sodišče se je odločilo za najtežjo kazen nad dezerterji poleg ostalega tudi iz razloga, ker v času, ko najboljši sinovi padajo za svobodo svojega naroda, na najstrahopetnejši način, t.j. z dezertacijo, sabotirajo narodno osvobodilno borbo. K tej utemeljitvi ni potreben nikak poseben komentar." (14, 41)

Gornja mnenja kažejo, da so bila vrata v smrt dezerterjem v partizanski vojski (tako kot v vsaki drugi) na široko odprta. Če jih ne bi mnogi poveljniki s človeškim razumevanjem priprli, bi bilo smrtnih kazni lahko še bistveno več.

V letu 1942 so bežali borci, ki niso zdržali stalnega sovražnega pritiska. Okupator je borce, ki so dezertirali iz partizanskih enot v letu 1942 in se mu javili, navadno poslal vohunit za nekdanjimi soborci. Nekaj takih so partizani zajeli in usmrtili.

Leta 1943 je število borcev zelo naraslo. Partizani niso imeli posebnih možnosti, da bi blažili stiske novincev. Te je pestil strah za sorodnike, niso imeli orožja, bali so se premestitev v enote daleč od domačih krajev. Večinoma so se znašli v partizanih pod silo razmer in še niso imeli izoblikovanega odnosa do partizanskega gibanja. Zato je del novincev, ki se jim ni posrečilo izogniti se mobilizaciji, pobegnil brž, ko se mu je ponudila priložnost. Ti pobezi so povzročali partizanskim enotam hude preglavice, saj so ubežniki izdajali taborišča enot. Čeprav so po vsakem pobegu praviloma enote poiskale novo taborišče, je bilo zaradi izdaj novincev več enot napadenih.

Iz taborišča na Malem vrhu pri Jamniku so februarja 1943 pobegnili trije novinci, zato so se partizani premaknili na Blata pod vrhom Mohorja. Tudi tu sta pobegnila še dva novincev in enota je šla taborit na greben med Mohorjem in Špičastim hribom. 24. februarja 1943 je spet pobegnil en novinec, se javil orožnikom in izdal taborišče. 25. februarja so bili partizani na Špičastem hribu napadeni. Več kot dvajset partizanov je padlo oz. so jih ujeli. (7, 146)

VII. oz. Kranjski bataljon je junija 1943 deloval na nevarnem ozemlju. "Umik je slab, ker so planjave in same poti ter vasi." Po pobegih novincev so v treh urah imeli za vratom hajko. V enem od napadov so izgubili šest novincev. "Sedaj so nam pobezi skoraj že ves teritorij kompromitirali."

Pogled s Pokljuke proti Karavankam

Studorski kozolci v Bohinju

VIII. oz. Loški bataljon je od 4. do 29. junija 1943 mobiliziral 29 oseb. Osem so jih poslali na politično delo, enega so odpustili zaradi bolezni, pet pa jih je pobegnilo.

I. četa V. oz. Kokrškega bataljona je 18. junija 1943 odšla na mobilizacijski pohod v Udin boršt. Naslednji dan se je z novinci vrnila nazaj pod Storžič. 20. junija proti večeru sta dva novince ušla. 22. junija so se premaknili in bili napadeni. En novinec je padel na straži, drugi je pobegnil. 28. junija so odšli v vodiške gozdove. Pobegnili sta še dva novince. (11)

Med 20. in 26. junijem 1944 je patrulja petnajstih borcev mobilizirala v vaseh okoli Šmarne gore in Rašice. V Gameljnah so pobrali 15 uniform nemške organizacije, "vse pripadnike zastrašili, organizatorja pa vzeli s seboj". Ko so se z novinci vračali, so bili med Šmartnim in Povodjem napadeni. Žrtev ni bilo, izgubili so nekaj uniform, pobegnil je organizator ter novinci iz Skarucne in Vojskega. (133)

"Preglavce nam dela to, ker hoče vsaki novinc ostati tu na Gorenjskem," je 3. maja 1943 odred poročal Glavnemu štabu. Novinci in drugi partizani so želeli partizaniti čim bliže doma, bodisi v odredu, v političnih organizacijah, varnostno obveščevalni službi ipd.. Če so bili premeščeni v enote daleč od domačih krajev, je bilo hudo.

Tudi borci, ki so jih poslali leta 1942 na Gorenjsko iz Ljubljanske pokrajine, so želeli domov. Skupini partizanov, ki je v začetku junija prišla iz Ljubljanske pokrajine, so obljubili, da se bodo po opravljeni nalogi vrnili, od koder so prišli. Razposlali so jih kakšnih petdeset v Gorenjski odred, 40 v Kokrškega, druge pa v II. oz. Poljanski bataljon. Ko je Cankarjev bataljon novembra 1942 prišel izpod Stola v Jelenje luže za Dražgoško goro, so "Ljubljančani" želeli nazaj v Ljubljansko pokrajino, domačini pa nazaj pod Stol. "Ljubljančanov" niso pustili nazaj, pod Stol pa so poslali skupino borcev domačinov. Od Ljubljančanov so poleti 1942 štirje s Pokljuke dezertirali, drugi so ostali na Gorenjskem še čez zimo, nekateri pa še dlje. (1, 3, 146)

Med Gorenjci iz I. grupe odredov in borci iz Ljubljanske pokrajine, ki so poleti 1942 prišli na Gorenjsko z II. grupo odredov, se niso stskale posebej pristržne vezi. "Ljubljančani" niso upoštevali posebnih razmer na Gorenjskem in ko so na svoji koži občutili udar nemških enot, so jih Gorenjci privoščljivo krstili "leteča grupa". Na drugi strani so se "Ljubljančani" pikro spominjali Gorenjcev, ki so imeli "velike in polne nahrbtnike, a nam niso ničesar dali. Še cigarete jim niso šle od rok". (150)

Napetosti so se toliko zaostriale, da se je Franc Biček iz I. grupe na sestanku s poveljnikoma II. grupe odredov "pripravil na najhujše - pripravil sem svoj revolver štajer... sem tudi s sestanka rajši šel za njima kot spredaj." (136)

Eden od Gorenjcev je "Ljubljančane" opozarjal, naj bodo bolj konspirativni. Npr. po zaplembi zaloge v neki trgovini je čutil za njimi sledove marmelade, sladkorja, masti, ki so ostali, ko so "Ljubljančani" jedli med potjo. Zaradi teh opomb so "Ljubljančani" Gorenjca razglasili za gestapovca in ga nameravali ustreliti. Rešil ga je brat s še dvema mitraljezcema, ki so na skupino iz II. grupe upeřili orožje. (183)

Pomladi 1943 so potekale napete razprave o vrnitvi Gorenjcev, premeščenih v partizanske enote v Ljubljanski pokrajini, in sicer pod pretvezo, da gredo tja po orožje.

Na izrednem partijskem sestanku v I. četi IV. oz. Selškega bataljona so 15. aprila 1943 na predlog sekretarja Zveze komunistične mladine sprejeli soglasen sklep, da naj se vsi premeščeni čim prej vrnejo. Njihov odhod je slabo vplival na njihove družine in na tiste, ki so jih nameravali še mobilizirati. Poleg tega pa tisti, "ki so se na svojo roko vrnili, niso dvignili morale pri naših edinicah, nasprotno, njihove izjave so pogubno vplivale na naše čete". Ista partijska celica je na sestankih 1. in 11. maja 1943 ugovarjala temu, da bi dva borca poslali čez mejo. Tudi če je njun brat dezertiral, še ni ničesar izdal in posledic ni bilo. "Samo spomnite se, da so tisti, ki so bili

poslani v večjih skupinah tja, so se skoraj vsi vrnili (pobegli), nam pa lahko ta dva pobegneta da se bosta maščevala. Gorje potem Sevški dolini." Konec maja je bilo že jasno, da je omenjeni begunec izdajal, vendar sta brata kljub temu ostala v odredu. (11)

5. maja 1943 je odred prosil Glavni štab, "da je nujno, da se vrne vsaj ena skupina prvih mobilizirancev, ki so bili poslani v brigado, to je potrebno radi tega, da vidijo tudi ostali mobiliziranci, ki jih bomo primorani pošiljati v brigado da se bodo kasneje tudi oni vrnili. S tem bi se popravilo ljudsko mnenje glede pošiljanja mobilizirancev v brigade. Pričakujemo ugodno rešitev tega vprašanja, ki je postalo že pereče". (10)

Prošnje so ostale neuslišane. Transporti novincev in drugih borcev iz Gorenjske v Ljubljansko pokrajino, pa tudi samovoljno vračanje Gorenjcev od tam so se zato nadaljevali. Nekateri pa so se izmuznili že pred pohodi v Ljubljansko pokrajino ali med njimi.

Junija 1943 se je I. bataljon Gradnikove brigade umaknil na Gorenjsko. Ob vračanju čez nemško-italijansko mejo so jim iz IV. oz. Selškega bataljona priključili 15 neoboroženih novincev. Na Cerkljansko jih je prišlo le kakšnih 5. (218)

Eden od borcev, ki je bil določen, da bo spremljal transport v brigado, "je ušel in se zabil skoraj 14 dni domov mesto da bi se vrnil v četo če že ni hotel poslušati povelja". (11)

Tudi borci, ki so bili poslani na Koroško, so tamkajšnje težke razmere težko prenašali. Partijska celica Koroške čete je na izrednem sestanku 6. julija 1943 sklenila: "I. Kolektiv zahteva takojšen premik čete iz tega terena na organiziran teren.

2. Če se temu ne ugotovi, se tovariši na lastno odgovornost podajo nazaj odkoder so prišli." (4) Kljub vsem pa je bila v letu 1944 Koroška privlačnejša kot Primorska. Odredni politikomisar je avgusta 1944 poročal, da so se novinci raje odločali za odhod na Koroško kot na Primorsko "ker so precej lokalpatriotični ter se dobro zavedajo, da s Primorske bi ne mogli imeti veze s svojim domom. Poleg tega se tudi boje prehoda preko Save, ker so ti vsled pojačanih postojank, zased in patrol vedno bolj riskantni". (5)

Večina Gorenjcev, mobiliziranih v nemško vojsko, je tam trpela in skušala pobegniti takoj, ko je bilo to mogoče. Vsak beg je bil tvegana pustolovščina. Več zapisov o prebegih v partizane je bilo objavljenih v odrednih žepnih časopisih.

Poleg tistih nekaj čez 500 moških letnikov 1916-1926, ki so prišli v odred od januarja do septembra 1943 in so se verjetno izmaknili mobilizaciji v nemško vojsko, je bilo po vpisnih podatkih še več kot 1100 borcev teh letnikov, ki so bili v odredu. Upravičeno lahko domnevamo, da jih je mnogo med njimi dezertiralo iz nemške vojske. (17, 18)

Marca 1944 je v I. minersko četo prihajalo vse več ubežnikov iz nemške vojske: "Prihajali so več ali manj vojaško opremljeni. Eden je prinesel puško. Uniforme so imeli vsi. Nekateri so prinesli celo čelade in plinske maske. Več od teh je prišlo naravnost iz ruske fronte. Po njihovem pripovedovanju se je lahko vsak prepričal o vseh grozotah na bojiščih in o zločinskem delovanju fašizma." Julija 1944 je bilo med kurirji odrednih vojaških zvez "circa 20 % nemških dezertirjev". (5)

Večina dezertirjev iz nemške vojske je bila dobro vojaško izurjena in marsikateri tudi prekaljen v bojih. Pomembno so okrepili partizanske vrste. Po vojni je oblast označila služenje v nemški vojski za služenje okupatorju in bili so po večini izrezani iz javnega spomina. Že med vojno pa so jih, razen izjem, izločili iz vrst političnih delavcev, organov varnostne službe. 10. avgusta 1944 je štab IV. relejnega sektorja pri Komandi relejnih stanic Slovenije pisal štabu odreda: "Od Ob. K. (Oblastnega komiteja, op.p.) KPS smo prejeli nalog, da prečistimo moštvo stanic, pred vsem nezanesljive nemške dezertirje, jih zamenjamo za res dobre, požrtvovalne in zanesljive tovariše. Zato prosimo dovoljenja da lahko Komande relejnih linij imenovane tovariše v vaših edinicah zamenjajo." Odredni referent za kadre je od I. bataljona zahteval, naj pri dezertir-

jih iz nemške vojske napišejo, kdaj so šli v nemško vojsko in kdaj ušli iz nje in tudi, ali so v partizane prišli prostovoljno ali bili mobilizirani. "V vaši edinici je mnogo starešin, ki so dezertirali iz nemške vojske. Sporočite nam, zakaj ste jih postavili na položaje in če so se v borbah res izkazali ter kakšna je njihova politična trdnost in zanesljivost. Končno moramo imeti pred očmi, da so v kritičnih trenutkih sabotirali našo borbo s tem, da so vstopili prostovoljno v Hitlerjevo armado in se borili proti našim bratom Rusom." Zdaj, ko je vidno, kdo bo zmagal, je zapisal, prihajajo. Ne sme se jim "dajati prednost pred starimi izkušenimi partizani, ki se niso ustrašili posledic in se niso odzvali nemških pozivom". (2, 5, 116)

Piš svetovne vojne je tudi v odredne enote primetel pripadnike različnih evropskih narodov. Februarja 1943 so v II. oz. Stražišarjev bataljon dobili s koroške strani dva Francoza. V začetku leta 1943 sta s pomočjo sodelavcev partizanskega gibanja iz Celovca pobegnila dva ujeta rdečearmejca in se pridružila Kokrški partizanski skupini. Boris Polunin je padel 18. aprila 1943 partizanski bolnišnici pri Radomljah, Genadij Aleksandrovič Favorski pa je bil kmalu poklican na štab IV. operativne cone in je vojno preživel. Ivan Jan ocenjuje, da "sta bila to sploh prva sovjetska državljana-rdečearmejca, ki sta se pridružila slovenskim, pravzaprav jugoslovanskim partizanom". V III. oz. Keбетov bataljon je aprila 1943 prišel Poljak, ki je trdil, da bi jih s Koroške prišlo še več, če bi imeli zveze. V napadu na Bistrico ob Dravi so iz ujetniškega taborišča osvobodili 42 Rusov, doma predvsem iz Rostova, 13. junija pa še 12 Rusov. Pomladi 1943 so v odred dobili dva Angleža, ki so ju poslali v brigado. V I. četi I. oz. Jelovškega bataljona je bilo julija 1943 "začasno tudi 9 Rusov, med njimi 2 tovarišici". 1. januarja 1944 je odredni obveščevalni oddelek poročal, da je bilo v Smledniku 150 vojakov in med njimi 19 Rusov, od katerih jih je 11 z orožjem prešlo k partizanom. V minerski vod Triglav so v začetku leta 1944 po zvezah "dobili iz Nemških logorjev tudi 10 tovarišev ki so rodod Hrvati". En Hrvat je prostovoljno prišel z Bleda, kjer je bil v službi. (5, 10, 11, 101)

Okupator je skušal razkrojiti partizanske vrste s pritiski na sorodnike. Poleti 1942 so Nemci naglani nekaj staršev partizanov "na Pokljuko in jim naročili, naj poiščejo sinove, jih pregovore in pripeljejo domov". Partizani so slišali klicanje v bližini. Naleteli so na dva vaščana s Poljšice. "Videla sta svoje sinove, potem pa so ju Iztok in drugi poučili o stvari in poslali nazaj v dolino." (203)

V letu 1942 so nacisti začeli seliti v izseljeniška taborišča v Nemčijo sorodnike partizanov in ustreljenih talcev. Po septembru 1943 so redkeje streljali talce, so pa še naprej izseljevali sorodnike partizanov. S tem ukrepom so hoteli preprečiti fantom, ki so jih klicali v nemško vojsko, odhod v partizane.

Da je bil strah med sorodniki res velik, priča orožniško poročilo o tem, da je 28. januarja 1943 zaradi strahu pred izselitvijo iz okoličnice Žiri pobegnilo okrog sto družin, ki so se do naslednjega dne večinoma vrnila domov. (7)

Da bi odvrnili nemški srd od sorodnikov, so partizani vsak odhod v partizane prikazovali kot nasilno mobilizacijo.

IV. oz. Selški bataljon je 16. junija 1943 vdrl v Železnike in mobiliziral 35 moških. "Ker so ljudje zahtevali da moramo malo poropotati, smo oddali 3 rafale iz mitraljeza ter nekaj strelcev iz pušk." (11)

Med 20. in 26. junijem 1944 je patrolja 15 borcev mobilizirala med drugim tudi v Gamelnah. Dobili so 5 novincev. Pri vseh so morali na silo razbijati vrata. Pri eni od hiš so jih razbili z žrdjo, v veži so jih čakali gospodar z žganjem, gospodinja s kruhom in klobasami, sin pa je bil pripravljen za odhod. (133)

ODREDOVO MOŠTVO

Najstarejša znana fotografija partizanov na Gorenjskem je nastala septembra 1942. Slikal je Franc Biček s samosprožilcem. Z leve kleče Gabrijel Ferjan-Škorec, Franc Biček-Bruno, Anton Gogala-Gorenc, stoje pa Matija Pečenik-Jazbec, neznani borec iz Ljubljanske pokrajine, Jože Žvan-Tomo, Tine Slivnik-Lado, Ivan Celar-Tugo, Jože Robič-Boris, neznani borec.

LETO 1942

Leta 1941 so se Gorenjci med vsemi Slovenci najbolj aktivno vključevali v partizanske enote, vendar se je večina vrnila domov po nekaj dneh. Leta 1942 je bilo vstopov v partizanske enote malo. Anton Petercel je na podlagi razpoložljivih podatkov o borbah gorenjskih partizanskih enot ocenil, da je bilo v II. oz. Poljanskem bataljonu od aprila do julija 1942 okoli 235 borcev, v Gorenjskem odredu okoli 200 in v Kokrškem okoli 320 borcev. Iz Petercelovega pregleda je razvidno, da je bilo v gorenjskih partizanskih enotah v letu 1942 več kot sedemsto borcev. Dejansko številčno stanje v posameznih obdobjih pa se je močno spreminjalo zaradi številnih izgub, odhodov iz enot in dezertacij. To spremenljivost ilustrirajo tudi Petercelovi podatki o borbah II. oz. Poljanskega bataljona od aprila do decembra 1942.

Prihod borcev v II. oz. Poljanski bataljon:

	<i>Selška četa</i>	<i>Loška četa</i>	<i>Poljanska četa</i>	<i>Poljanski bataljon</i>
<i>April - julij:</i>				
<i>domačini</i>	48	37	34	119
<i>"Ljubljanci"</i>	13	19	33	65
<i>Avgust - december:</i>				
<i>domačini</i>	25	4	10	39
<i>"Ljubljanci"</i>	0	0	13	13

Ti podatki prikazujejo prihode v partizane leta 1942. Ob borcih iz leta 1941, ki so ostali v partizanih iz leta 1941, so novi prihajali v partizane predvsem v prvi polovici leta 1942. Poleti in jeseni je priliv novincev skoraj usahnil zaradi silovitega okupatorjevega nasilja. Tako se je od začetka tega v začetku julija 1942 število partizanov osipalo.

V letu 1942 je okoli 90 partizanov II. oz. Poljanskega bataljona padlo ali so bili ujeti, okoli 25 jih je odšlo na politično delo, okrevati ali v druge enote, le 3 so dezertirali, o usodi okoli 15 pa Anton Peterkel ni zbral podatkov. Tako je bataljon v letu 1942 ostal brez okoli 130 od 236 borcev. (183)

Anton Peterkel navaja spominsko izjavo Maksa Krmelja, da je na Gorenjskem dočakalo konec leta 1942 200 do 220 borcev, sam pa ocenjuje njihovo število na 180 do 200. V knjigi Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941 - 1945 je število partizanov na Gorenjskem decembra 1942 ocenjeno na 309. Kot najverjetnejšo pa sprejemamo oceno Janeza Lušine, ki je število borcev konec leta 1942 ocenil na okoli 250. (141, 183, 259)

Pred dokončnim nastankom Gorenjskega odreda je bilo v I. oz. Jeseniški četi I. oz. Cankarjevega bataljona okoli 35 mož, v 2. oz. Pokljuški četi pa do 40 mož. Konec maja 1942 so imele v II. oz. Poljanskem bataljonu 1. oz. Selška četa 38 mož, 2. oz. Loška četa 44 in 3. oz. Poljanska četa 43, skupaj je bilo torej v bataljonu 125 borcev. Do konca julija je Poljanski bataljon narasel na okrog 195 partizanov (Selška četa 64, Loška četa okoli 60, Poljanska četa na 65, v štabu bataljona so bili 4). Spomladi 1942 je skupaj prišlo na Gorenjsko iz Ljubljanske pokrajine kot "popolnitev enot" I. grupe odredov 140 borcev. V največji skupini jih je bilo okoli 108 in je prišla v začetku junija. Bila je tretja po vrsti. Sestavljena je bila iz prostovoljcev iz vasi v Polhograjskem hribovju (Horjul, Dobrova), iz Ljubljanske okolice (Vič, Brdo, Vrhovci, Jarše, Brezovica, Ig...). Ker so prišli iz Ljubljanske pokrajine, se jih je prijelo ime "Ljubljanci". Na Osolniku se je skupina 108 partizanov iz Ljubljanske pokrajine razdelila: 50 jih je šlo v Gorenjski odred pod Stol v Karavanke, okrog 40 pa v enote Kokrškega odreda pod Krvavec in Storžič. Drugi so bili dodeljeni četam II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov.

Ob ustanovitvi I. oz. Cankarjevega bataljona 20. junija 1942 je bilo v njegovih dveh četah 23 Ljubljancev (14 v I. in 9 v 2. četi). Skupaj je imel Cankarjev bataljon okoli 120 borcev. V I. oz. Jeseniški četi jih je bilo 55, v 2. oz. Pokljuški pa 57. Poleti in jeseni 1942 ta bataljon ni doživel takšnih izgub kot enote na Jelovici in pod Krvavcem. Iz 3. čete Cankarjevega bataljona je sredi julija 1942 nastal II. oz. Pokljuški bataljon, ki je v začetku avgusta štel le okoli 50 borcev. V jeseni 1942 je bilo v I. četi tega bataljona 60 borcev, od tega polovica novincev.

Ko se je I. oz. Cankarjev bataljon oktobra 1942 preselil izpod Stola na Pokljuko, se mu je pridružilo več Ljubljancev in domačinov iz Ribnega in z Bleda iz II. oz. Pokljuškega bataljona, nekaj borcev iz I. oz. Cankarjevega bataljona pa je šlo v II. oz. Pokljuški bataljon. Od takrat dalje je imel Cankarjev bataljon 60 borcev. Na Jelenje luže na Jelovici je I. oz. Cankarjev bataljon prišel kot večja skupina partizanov (večina so bili Ljubljanci). Od tu se je vrnila skupina 10 do 12 borcev nazaj pod Stol. Obenem je bila Cankarjevemu bataljonu dodana Janušкова skupi-

na oz. ostanek 1. oz., II. oz. Selške čete Poljanskega bataljona ter skupina osmih partizanov iz Dolomitov. 3. četa tedaj ni bilo na Jelenjih lužah; v njej je bilo 21 borcev, pretežno domačinov iz Lesc, Ribnega in z Bleda. Pozneje ji je bila dodana še skupina borcev iz Ljubljanske pokrajine. Vse tri čete 1. oz. Cankarjevega bataljona so šteje več kot 100 borcev. Ko je 1. oz. Cankarjev bataljon sredi decembra 1942 taboril na Taležu, je prišlo do zamenjave nekaterih borcev iz 1. v 3. četo. II. oz. Poključski bataljon je imel okoli 65 borcev, in sicer 1. oz. Gorjansko četo s 25, 2. oz. Bohinjsko z 22 in 3. četo pod Stolom z 18 borci. Skupaj je bilo v Gorenjskem odredu okoli 180 mož. II. oz. Poljanski bataljon, ki so ga konec leta 1942 iz Dolomitskega odreda (bil je III. bataljon tega odreda) vključili v Gorenjski odred, je imel tedaj okoli 70 borcev. (129, 141, 146)

Težave gorenjskih partizanov so v glavnem poveljstvu razumeli. V začetku oktobra 1942 je Edvard Kardelj pisal Josipu Brozu - Titu:

"... V glavnem smo tam (na Gorenjskem in Štajerskem, op.p.) precej slabi. Naš poizkus, da bi tamkajšnje čete okrepili s tem, da jim pošljemo pomoč, ni uspel..." Viktor Stopar je Matiji Mačku, komandantu Glavnega poveljstva Slovenskih partizanskih čet, v začetku novembra 1942 svetoval: *"Zelo dobro bi bilo, da pride sem čim več partizanov, toda ne takih, ki mislijo, da bodo tukaj samo dobro jedli, ampak morajo biti tudi borci.... Dobro bi bilo, če bi Gorenjsko čim bolj podprli."* Kardelj je položaj na Gorenjskem omenjal Titu tudi sredi decembra 1942: *"Gorenjska: Tu je bila naša vojska vse leto v izredno težkih razmerah, pravzaprav v nenehni krizi. Padlo je zelo veliko ljudi... Število partizanov se je zmanjšalo na nekaj preko 300 ljudi, toda ti so zares neverjetno uporni borci, pravi partizani. Dejstvo je, da smo jim nudili premalo pomoči, kar skušamo sedaj nadoknaditi..."* Kljub tem razmišljanjem pa pomembnejših okrepitev na Gorenjsko ni bilo. (247)

Borci II. oz. Poključskega bataljona pod Stolom pred napadom na Bistrico ob Dravi na Koroškem maja 1943

Ruski mladinci, ki sta jih Koroška četa in 3. četa II. oz. Poključkega bataljona osvobodili 17. maja 1943 v Bistrici ob Dravi

Del Žirovske čete marca 1943

Žirovska četa junija 1943

Borci V. oz. Kokrškega bataljona julija 1943

Posledica intenzivne mobilizacijske dejavnosti odreda od januarja do julija 1943 je bila hitra okrepitev odrednih enot. O številčnem stanju enot ni posebej natačnih poročil. Bataljoni so imeli nekajkrat manj kot 100 borcev, nekajkrat več kot 200, največkrat pa med 100 in 200. Izjema je bil le predvideni VI. oz. Koroški bataljon, ki je deloval kot četa.

1. aprila 1943 je odred štel 596 partizanov. Maja 1943 je bilo v odredu okoli 1200 borcev. Pomladi 1943 naj bi bilo borcev tudi do 1300. (4, 11, 147)

Nekaj podatkov o številčnem stanju odrednih enot v letu 1943:

	<i>januar-april</i>	<i>maj-julij</i>
<i>I. bataljon</i>	220	
<i>II. bataljon</i>	106	
<i>III. bataljon</i>	60-172	142-196
<i>IV. bataljon</i>		150
<i>V. bataljon</i>		85-130
<i>VI. bataljon/četa</i>	25-30	razpade
<i>VII. bataljon</i>		120-130
<i>VIII. bataljon</i>		150
<i>IX. bataljon</i>		180

V poglavju o razvoju odrednih enot je bilo omenjeno, kako je odred narasel na devet bataljonov. I. oz. Gregorčičev bataljon je bil tista odredna enota, iz katere je zaradi hitro naraščajočega števila borcev izšlo največ novih odrednih enot.

1. oz. Jelovška četa I. bataljona je štela okoli 50 borcev - največ "Ljubljancev". V začetku maja 1943 je odšla na novo območje, pod Storžič. Iz nje ter ostanka nekdanjega Kokrškega odreda (Kokrška četa z okoli 38 borci) je bil v začetku junija 1943 ustanovljen V. oz. Kokrški bataljon.

2. oz. Janušкова četa je imela ob koncu leta 1942 okoli 40 borcev, večinoma iz Selške doline. Hitro je naraščala in ob koncu januarja 1943 štela okoli 80 mož.

3. oz. Tončkova četa je med decembrom 1942 in januarjem 1943 štela okoli 21 borcev. Aprila 1943 je četa tako narasla, da je pripravila prvi transport novincev v brigade na Dolenjsko. Z Jelovice je odšlo okoli 40 borcev. Iz 3. čete je v začetku junija 1943 zrasel na Jelovici novi I. oz. Jelovski bataljon. 3. četa je prav tako prispevala večje število borcev za VII. oz. Kranjski bataljon.

Nekaj časa je bila v I. oz. Gregorčičevem bataljonu tudi 4. četa. Iz 2. in 4. čete je bil v začetku marca 1943 ustanovljen IV. oz. Selški bataljon. Iz tega bataljona je v maju 1943 zrastel IX. oz. Dražgoški bataljon. (146)

V Prešernovo brigado je odšlo okoli 550 borcev Gorenjskega odreda, v odredu jih je ostalo okoli 180. Ostale so premestili v brigade in na druge dolžnosti.

Sredi avgusta in v začetku septembra 1943 je bilo v odredu okoli 230 borcev in bork. Jeseni 1943 leta odredova mobilizacijska aktivnost ni bila tako intenzivna kot v prvi polovici leta in odredne enote se do začetka leta 1944 niso številčno okrepile.

Številčno stanje enot Gorenjskega odreda okoli novembra 1943:

	1. četa	2. četa	3. četa	4. četa	1. MV	2. MV	vseh
Po spisku:							
moških	60	31	46	61	18	14	230
žensk	3	2	0	5	1	2	13
Na licu mesta:							
moških	47	30	36	58	17	14	202
žensk	3	2	0	3	1	2	11
V razhodu:							28
pogrešani							
dezertarji	1						
na poti					1		
v bolnici	7		10	3			
v šolah	2	1					
razno	3						
MV = minerski vod							

Konec decembra 1943 je bilo v štirih četah in dveh minerskih vodih 271 borcev in 17 žensk, od tega "na licu mesta" 197 moških in 14 žensk, ostali so bili v razhodu. (5, 10)

Transportna četa na Prtovču

LETO 1944

V letu 1944 pa je spet potekala intenzivna mobilizacijska aktivnost.

7. januarja 1944 je bilo v odredu "na licu mesta" 252 moških in 15 žensk, v razhodu pa 28 moških in 15 žensk. 15. januarja 1944 je odredno moštvo štel 314 oseb, prisotnih jih je bilo 294. 22. januarja je bilo v odredu "po spisku" 342 oseb, "na licu mesta" 317.

Minerski vod Ratitovec nad Papežem na Jelovici

5. februarja je število odrednega moštva naraslo na 362, "na licu mesta" jih je bilo 331. 19. februarja je odred štel že 381 ljudi, 26. februarja 487, 4. marca 597, 18. marca 630, 25. marca pa 670.

Konec junija 1944 je bilo v odredu 642 partizanov in partizank. Sestava odrednih enot je bila takšna: štab 10 ljudi, štabna patrola 33, I. (prej III. oz. Planinčev bataljon) 150, II. (prej IV. oz. Manevrski bataljon) 171, 1. minersko - sabotažni vod 36, 2. minersko - sabotažni vod 35, 3. minersko - sabotažni vod 44, transportna enota 29, 1. transportna karavla 20, 2. transportna karavla 28, odredni obveščevalni center 37, bolnice, ambulate in druge ustanove 49. Skupaj torej 624. Julija 1944 je bilo v odredu 620 - 646 borcev, avgusta 755. (2, 5)

V seznamu partizanov I. oz. Cankarjevega bataljona, najdenem v jami Pasici pod Ojstro pečjo, je nekaj podatkov o starostni, poklicni in strankarski sestavi borcev tega bataljona v novembru leta 1942, po vsem sodeč brez 3. oz. Tončkove čete. Popisali so 77 partizanov. Pretežna večina "cankarjevcev" so bili "Ljubljanci".

Povprečna starost borcev je bila 21 let. Najmlajša dva sta bila stara 15 let, Štefan Japelj je bil pomočnik puškomitraljezca. Najstarejši partizan, tovarniški delavec, član Komunistične partije, je imel 43 let. 14 jih je bilo delavcev, 8 dijakov, 7 mizarjev, 7 strojnih ključavničarjev, 4 strojniki, 3 krojači, 3 kurjači, 2 trgovska pomočnika, 2 čevljarja, 2 brivca ter po 1 tesar, urar-zlatar, mehanik, pek, zidar, klepar, kamnosek, žimoprojec, krznar, vodni instalater, slaščičar, pleskar, kmet, gradbeni tehnik, pravnik. Pri drugih niso vpisali poklica.

Pod rubriko "Politično preje" so opisali predvojno politično pripadnost borcev. V bataljonu so bili 4 predvojni člani Komunistične partije oz. Zveze komunistične mladine, 18 Sokolov, 5 članov fantovskih odsekov, 5 socialnih demokratov, 4 socialisti-narodnjaki, 2 krščanska socialisti, en član strokovnih sindikatov. Med borci je bil tudi eden z opredeljitvijo "četnik". 35 borcev pred vojno ni bilo politično opredeljenih.

Rubrika "Politično sedaj" predstavlja politično stanje v bataljonu v novembru 1942. V bataljonu je bilo 13 članov Komunistične partije oz. Zveze komunistične mladine. Večina borcev je bila privrženec Osvobodilne fronte, za vse pa niso zapisali podatkov. Vendar ta popis kaže, da so bile predvojne politične izbire že stvar preteklosti (1, 146)

Za poznejša obdobja ni tovrstnih seznamov enot, zato so glavne značilnosti odrednega moštva predstavljene s podatki, zbranimi v popisih borcev in funkcionarjev odreda. V popis je zajetih več kot 500 funkcionarjev in več kot 2600 borcev. (17, 18)

SPOL

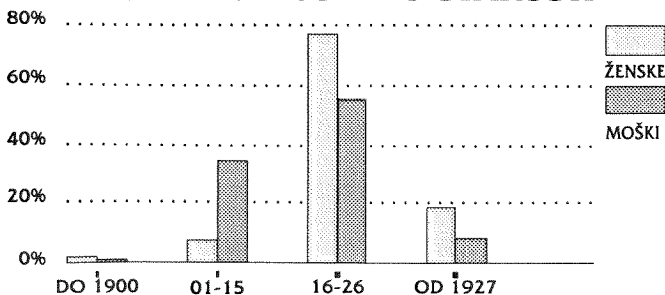
Med popisanimi je 95 odstotkov moških in 5 odstotkov žensk. To razmerje govori o skromnem deležu žensk v partizanskih vojaških enotah. To je tudi razumljivo, saj so po partizanski mobilizacijski "zakonodaji" ženske prihajale v vojaške enote le kot prostovoljke.

Leta 1942 je po zbranih podatkih vstopilo v partizane 17 žensk. Šestnajstletna Magdalena Juran - Saša je prišla iz 2. oz. Loške čete v 3. oz. Poljansko četo II. oz. Poljanskega bataljona iz Ljubljane avgusta 1942. O njej je zapisana anekdota, da so tedaj borci Poljanske čete postali ljudje - prej so bili samo moški. Sočasno je prišla v Poljansko četo tudi Marija Jamnikar - Špela. Konec julija 1942 je prišla v 1. oz. Selško četo II. oz. Poljanskega bataljona skupaj z otroki Frančiška Staroverski iz Kroke. Tedaj je bila stara 53 let. Padla je na Lipniški planini septembra istega leta. Tončka Kozelj - Judita iz 2.čete I. oz. Cankarjevega bataljona je bila novembra 1942 ujeta in zaprta v Begunjah, od koder so jo zaradi nosečnosti izpustili. Anica Ostrež je prišla julija 1942 iz II.; II. oz. grupe odredov v 3. oz. Poljansko četo Poljanskega bataljona, v kateri je ostala do januarja 1943, potem je odšla domov v Polje (Ljubljana). Pozneje so jo domobranci predali nemškemu okupatorju in je umrla v koncentracijskem taborišču Dachau.

Če je bilo žensk med borci pet odstotkov, pa jih zlepa ni najti med funkcionarji, saj je ukazovanje prišlo v roke manj kot dvema odstotkoma žensk. Pa še v teh primerih pravzaprav ne gre za "ukazovanje", saj so se med poveljniški kader kot pripadnice širše sestave štabov štele tudi administratorke. Druge, ki so se povzpele med vodstveni kader, so bile politične funkcionarke.

STAROST

ŽENSKÉ IN MOŠKI PO STAROSTI

Moški in ženske po starosti

Podatki o rojstvu so zbrani za 2842 oseb. Le 19 ali 0.7 odstotka jih je bilo rojenih pred letom 1900. 949 ali okrogla tretjina jih je bilo rojenih med leti 1900 in 1915, najštevilnejši pa so bili borci, rojeni med leti 1916 in 1926. Po zbranih podatkih jih je bilo 1647 ali 58 odstotkov. Rojenih od leta 1927 naprej pa je bilo 227 ali 8 odstotkov. Največ borcev odreda je bilo rojenih med leti 1910 in 1926. To pomeni, da je bil pritok borcev v odred v skladu s partizanskimi mobilizacijskimi odloki.

Pričakovali bi, da so vodilne položaje prevzeli starejši borci, vendar so pri napredovanju odločale predvsem izkušnje in dolžina partizanstva. Rojenih pred letom 1900 je bilo med poveljniki manj kot med borci. Letnikov od 1901 do 1915 je bilo med poveljniki le 2 odstotka več kot med borci, letnikov od 1916 do 1926 pa je bilo kar za 7 odstotkov več med poveljujočimi kot med borci. Večina poveljnikov je bila rojena med leti 1912 in 1924. 485 borcev, ki so bili rojeni leta 1925 ali mlajši, pomeni 15 odstotkov popisanih, vendar je bilo med njimi le 15 funkcionarjev, kar je manj kot 3 odstotke poveljnikov. Torej so položaje zavzemali v glavnem moški med devetnajstim in tridesetim letom.

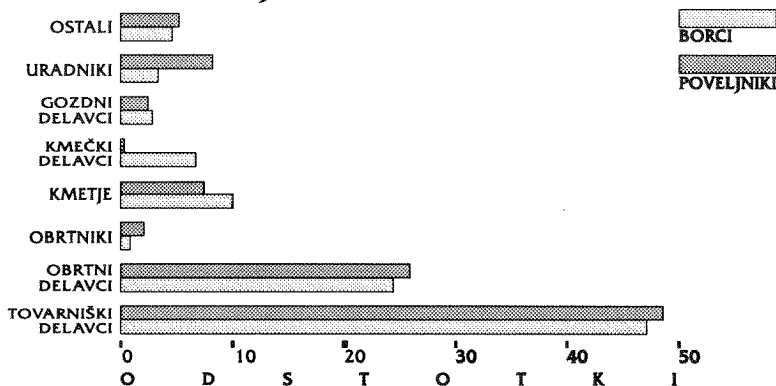
Žensk je bilo največ v starosti od 17 do 27 let (8,4 odstotka opisanih oz. tri četrtine vseh žensk v odredu). Skoraj petina jih je bila rojenih po letu 1926. Torej so se za vstop med partizane odločala predvsem mlajša dekleta.

STAN

Podatki o zakonskem stanu so nepopolni. Morda podatek, da je bilo 613 popisanih samskih in 191 poročenih, le kaže razmerje med samskimi in poročenimi ter nakazuje razumljivo dejstvo, da so družinski očetje težje šli v partizane kot samski fantje. Enako velja za ženske. V partizane so odhajale predvsem samske s poklicem (šivilja in uradnica sta najpogostejša poklica med njimi). Poročene so v partizane sledile svojim možem ali odhajale skupaj z njimi. Npr. Francka Trampuš je prišla v 2. oz., II. oz. Loško četo Poljanskega bataljona skupaj z možem in sinčkom.

POKLIC

POKLICI BORCEV IN POVELJNIKOV GORENJSKEGA ODREDA

Poklici borcev in poveljnikov Gorenjskega odreda

Podatki o poklicih odredovih partizanov so zbrani za okrog 1900 oseb. 72 odstotkov jih je bilo tovarniških in obrtnih delavcev, 18 odstotkov kmetov, kmečkih in gozdnih delavcev, en odstotek obrtnikov in slaba desetina drugih poklicev. Nekoliko večji odstotek tovarniških in obrtnih delavcev ter državnih uslužbencev, uradnikov in študentov je bil med poveljniki. Torej razredni ključ ni bil bistven pri napredovanju. Pomembno je bilo predvsem dobro opravljanje dolžnosti in tudi določeno predznanje. Zato so med poveljniki prevladovali ljudje s poklici, ki so zahtevali več znanja.

Najbolj zastopani poklici:

železarji oz. delavci KID: borci - 9.1 %, poveljniki - 7.7 %

tovarniški delavci: borci - 6.1 %, poveljniki - 5 %

mizarji: borci - 5.9 %, poveljniki - 6.1 %

študenti in dijaki: borci - 3.4 %, poveljniki - 5.4 %

železničarji: borci - 3.4 %, poveljniki - 3.1 %

šivilje in krojači: borci - 2.7 %, poveljniki - 2.3 %

trgovci: borci - 1.9 %, poveljniki - 2.7 %

mesarji: borci - 1.4 %, poveljniki - 3.4 %

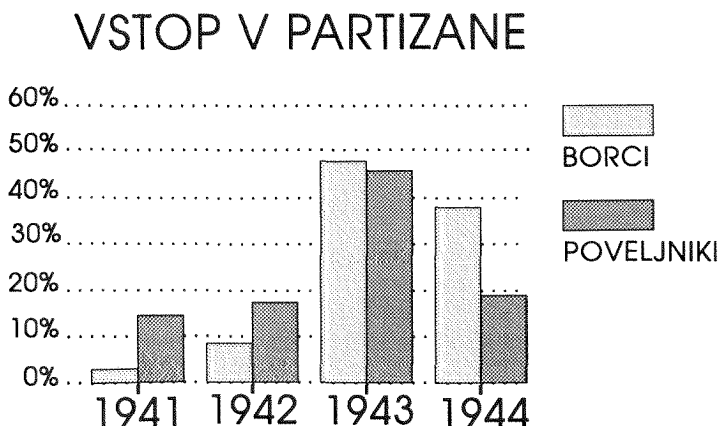
gradbeni delavci, zidarji: borci - 1.1 %, poveljniki - 1.9 %

oficirji: borci - 0.3 %, poveljniki 2.3 %

KRAJ BIVANJA

Za nekaj več kot tisoč borcev obstajajo podatki o krajih, kjer so živeli pred vstopom v partizane. Zemljevid odredovega mobilizacijskega območja se prekriva z zemljevidom odredovih vojaških akcij. Razen borcev, ki so prišli v odred iz Ljubljanske pokrajine, je torej odred dobival novince predvsem na območju, kjer je deloval. Tako je bilo v odredu zelo malo novincev iz Zgornjesavske doline in ravninskega predela na meji med partizanskima okrožjema Kranj in Kamnik.

VSTOP V PARTIZANE

Vstop v partizane

Leta 1941 je prišlo po podatkih iz popisa v partizane 64 odredovih borcev in 43 poveljnikov. Od teh je približno polovico borcev in malo več poveljnikov vstopilo med decembrskimi vstaji. Večina jih je po nekaj dneh odšla domov in so se pozneje vrnili v partizane. V letu 1942 je vstopilo v partizane 166 borcev in 52 poveljnikov. 95 odstotkov vseh, ki so vstopili v partizane leta 1942, je prišlo do septembra 1942. To priča o prehodnem učinku, ki ga je dosegel okupator s silovitim preganjanjem partizanskih enot ter sodelavcev partizanskega gibanja in njihovih sorodnikov v poletju leta 1942. Svoje pa je dodal še razumljiv strah pred prihajajočo zimo.

Leto 1943 je prineslo okupatorjevo mobilizacijo v nemško vojsko in partizanske protiukrepe. Tega leta je prišlo v partizane 976 ali skoraj polovica vseh popisanih odrednih borcev in 145 ali slaba tretjina poveljnikov. Večina se jih je pridružila partizanom do julija 1943. Od avgusta do konca leta 1943 je v partizane prišlo okoli 220 borcev in okoli 55 poveljnikov.

Po mesecih so bili vstopi razporejeni takole: januarja (ko so okupatorji mobilizirali fante letnikov 1923 in 1924) je prišlo v odred okoli 100 novincev, februarja (ko je bil v nemško vojsko klican letnik 1925) več kot 130 novincev, marca (ko je bila okupatorska mobilizacija letnikov 1920 - 22) več kot 85 novincev, aprila (v času nemške mobilizacije letnikov 1916-1919) pa je bilo novincev več kot 130. Intenzivna mobilizacijska meseca sta bila še maj, ko je v partizane prišlo več kot 130 borcev in več kot 10 poveljnikov ter junij, ko je prišlo nekaj manj kot 210 borcev in okoli 5 poveljnikov. Julija je zaradi reorganizacije enot novincev občutno manj, avgusta in še kak poznejši mesec pa sta mobilizacijo zavrla poraz Prešernove brigade na Žirovskem vrhu in demoralizacija, ki mu je sledila. Tako gorenjski partizani niso mogli ustrezno odgovoriti na okupatorjevo mobilizacijo fantov letnika 1926 konec julija in v začetku avgusta 1943.

V zadnjih osmih mesecih obstoja leta 1944 je odred zbral še 770 borcev in 108 poveljnikov - največ v prvih treh mesecih, ko je mobiliziral povprečno nekaj manj kot 140 borcev in več kot 15 poveljnikov na mesec. Od aprila do konca avgusta 1944 je zbral še 360 borcev in 59 poveljnikov.

Naraščanje in upadanje prihodov v partizane daje tudi sliko o vzponih in padcih odreda ter partizanstva na Gorenjskem sploh. Če je v letu 1942 vstopov v partizane razmeroma malo, ker so temeljili na prostovoljnih prihodih in le redko na mobilizaciji, jih je bilo bistveno več v letu 1943, ko je odred začel mobilizirati. V drugi polovici leta 1943 odred ni več tista partizanska enota, ki je največ mobilizirala na Gorenjskem, ampak je mnogo novincev zbrala tudi Prešernova brigada. V letu 1944 se je navzočnost te in drugih brigad 31. divizije močno poznala tudi pri mobilizacijskih uspehih, saj so si tudi one prizadevale za pridobitev čim večjega števila novincev.

ČAS, PREBIT V ODREDNIH ENOTAH

Skušali smo ugotoviti, koliko časa so borci ob številnih premestitvah preživeli v odrednih enotah, vendar zbrani podatki omogočajo le ilustracijo migracijskih tokov v odredu. Težava pri ugotavljanju povprečnega časa, prebitega v odrednih enotah, je v tem, da ni dovolj podatkov za statistično obdelavo. Iz virov, ki smo jih imeli na razpolago, je videti, da se borci sami zelo slabo spominjajo datumov in časovnih razponov bivanja v enoti. Še manj so seveda natančne izjave svojev in znancev padlih.

Za zgled smo zato vzeli tiste enote, v katerih imamo podatke o času, ki so ga prebili v enoti, vsaj za 5 ljudi. V letu 1942 so bili borci v I. oz. Cankarjevem bataljonu povprečno 146 dni ali slabih 5 mesecev, poveljniki pa nekaj več kot 3 mesece ali 102 dneva. V I. oz. Gregorčičevem bataljonu leta 1943 so borci prebili nekaj več kot 3 mesece ali 95 dni, poveljniki 67 dni ali nekaj več kot 2 meseca, v 3. oz. Kranjski četi pa oboji, borci in poveljniki, nekaj več kot 2 meseca. V I.

oz. Tomaževem bataljonu leta 1944 so bili borci premeščeni po približno 4 mesecih, poveljniki po 2 mesecih in pol. Le nekaj ljudi je partizanovalo v odredu od 1942 do 1944 (npr. Ljubo Kržišnik, Janez Lušina, Edvard Pohar).

Zbrani podatki omogočajo sklep, da so poveljniki ostajali v enotah nekaj manj časa kot borci. Poveljniki in borci so najdlje ostajali v enotah leta 1942. Spricho majhnega pritoka novincev v enote je bilo to tudi razumljivo. Leta 1943 in 1944 pa so si prihodi in odhodi v odrednih enotah sledili na vsakih nekaj mesecev. Seveda pa je treba upoštevati tudi dejstvo, da je bil odred temeljito reorganiziran skoraj vsakega pol leta.

POVELJNIKI

O POVELJNIKIH

Odredni štab je bil oblikovan 20. junija 1942, ob ustanovitvi I. oz. Cankarjevega bataljona. Celotno prvo odredno poveljstvo je napredovalo iz prejšnjih četnih poveljstev. Andrej Žvan-Boris, dotlej komandir Gorjanske čete, je postal komandant odreda, Polde Stražišar-Rudi, komandir Jeseniške čete, politkomisar, in Franc Potočnik, politkomisar Jeseniške čete, odredni intendant. Po Stražišarjevi smrti 8. avgusta 1942 odredni štab ni bil več popoln; novega politkomisarja je dobil šele 15. oktobra. Andreja Žvana je 5. oktobra zamenjal Franc Biček.

Tudi I. grupa odredov je bila po Gregorčičevi smrti 9. septembra brez komandanta. Lojze Kebe je 25. septembra pisal: "Manjka nam grupni komandant. Za to mesto nimamo primerne tovariša. Sporočite nam, oziroma pošljite nam Jožetovega namestnika ali pa nam svetujte, kaj naj napravimo..."

Naloge komandanta in politkomisarja grupe sta opravljala Stane Jelovčan in Vinko Hafner. Glavno poveljstvo in Centralni komite sta skušala pomagati, toda "vse povsod se občuti silno pomanjkanje kadrov". Kardelj je imel oktobra 1942 veliko predlogov; položaj na Gorenjskem je bil takšen, da je bilo umestno ob njih napisati: "...če so še živi". Nov štab I. grupe odredov je bil imenovan v začetku decembra 1942. (3, 4, 247)

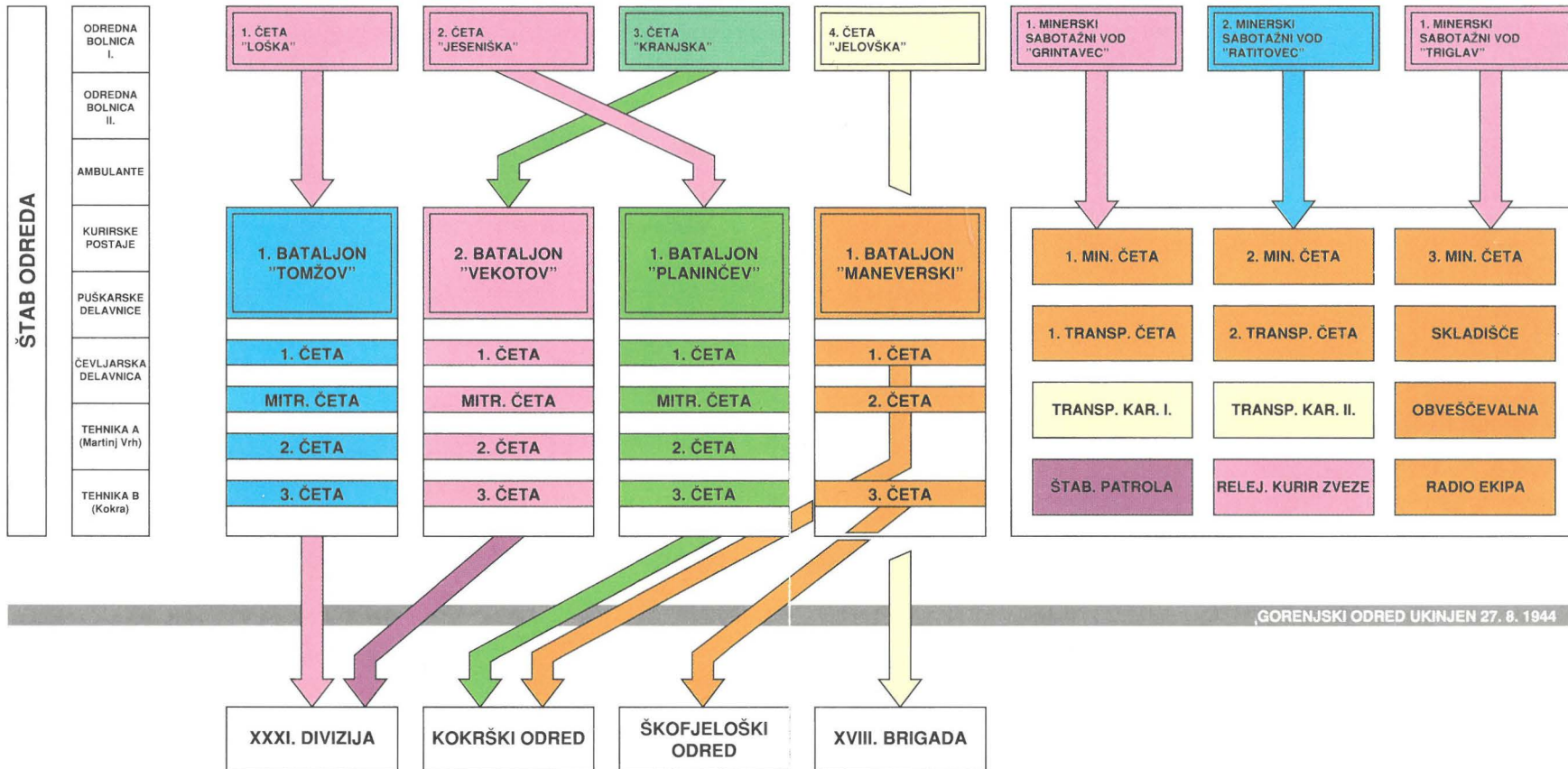
Partizanska vojska se je vzpostavljala na novo. Večina poveljnikov ni bila ustrezno usposobljena za naloge, ki so jih sprejeli v enotah. Ko so se le-te množile, so na položaje prihajali novi in novi ljudje, ki so s tem opravljali svojevrstne izpite. Iz odreda so novopečeni funkcionarji prehajali v druge enote. Kadrovske izvoze odreda je bil precej večji od uvoza.

V prvi polovici leta 1943 je največ novincev zbral I. oz. Gregorčičev bataljon. Ta je bil tudi pomembna kadrovska enota za Prešernovo brigado (dal ji je 3 komandante in 3 namestnike komandantov, 4 komandante bataljonov, številne komandirje in politkomisarje čet). (18)

Do pomanjkanja kadrov je prišlo spet konec leta 1943. Odred je moral stalno oddajati ljudi v brigade. Posebno z odhodom I. oz. Tomaževskega in II. oz. Vekotovega bataljona v juniju 1944 je odred izgubil največ "izvežbanih in preizkušenih funkcionarjev, kar se bo zlasti občutno pokazalo pri formiranju novih edinic..."

Tudi odredni štab je bil kronično nepopolno zaseden: "G.O. (Gorenjski odred, op.p) se poveča za petkrat (!), pa kljub temu od političnih organizacij ne dobi nobenega kadrista." (5)

GORENJSKI ODRED LETA 1944

Šele proti koncu delovanja odreda so poslali vanj kot okrepitev nekaj političnih delavcev, npr. junija 1944 Okrožni komite Komunistične partije Škofja Loka pet. Februarja 1944 sta prišla z loškega terena puškar Drago Fedja-Vraničar in torbar Matevž Kajzer. Pri I. oz. Tomaževem bataljonu sta bili ustanovljeni puškarska in torbarska delavnica in zanju so potrebovali ljudi. "Ta dva sta na loškem terenu in odkrito povedano sta doli čisto brez pomena, saj za terence nimata skoraj kaj popravljati oz. izdelovati... Ta dva tovariša nimata na terenu nikake druge odgovorne službe in bosta lahko pogrěšljiva na terenu," je pisal komandant Tomaž v začetku februarja 1944. (14)

Namestnik odrednega politkomisarja je 6. julija 1944 v rednem poročilu zopet predlagal utrditev odrednega štaba. Tožil je zaradi neprestanega pošiljanja "edinic in zgrajenih functionarjev" v divizije in brigade IX. korpusa in zaradi stalnega oblikovanja novih enot iz novincev, "pri čemer je stalno največji problem postavljanje functionarskega kadra, ki ga moramo sproti na hitrico zgraditi, da bi vsaj delno odgovarjal".

Skoraj brez štaba je po "katastrofi na Savi" (6. julija 1944) ostal I. (prej III. oz. Planinčev) bataljon Gorenjskega odreda. Toda novi štab se je že kmalu dobro izkazal. Štab bataljona so sredi julija 1944 oblikovali na novo. (5)

Do ukinitve odreda 27. avgusta 1944 je štab odreda ostal nepopoln, manjkali so komandant, načelnik in operativni oficir.

Po ukinitvi je bil Gorenjski odred osnova za Škofjeloški, Kokrški in Jeseniško-bohinjski odred. Štabe novih odredov je izpopolnil takole:

Kokrški odred

komandant Janko Prezeli-Stane,
namestnik komandanta Jože Rebolj-Planinc,
politkomisarji Anton Kržišnik-Ljubo in Peter Bratkovič-Zvonko,
namestnik politkomisarja Janez Jerman-Bohinjc
ter 11 bataljonskih komandantov, 2 politkomisarja, 2 namestnika politkomisarjev in 5 namestnikov komandantov.

Škofjeloški odred

komandanta Ivan Javor-Igor, Oto Vrhunec-Blaž Ostrovhar,
namestnika komandantov Andrej Žvan-Boris,
politkomisar Anton Volčič-Sašo
ter 2 bataljonska politkomisarja, 2 komandanta, namestnik politkomisarja in namestnik komandanta.

Jeseniško-bohinjski odred

komandanta Franc Jernejc-Milče, Janez Čeferin-Golob
ter 2 bataljonska komandanta in nekaj četnih funkcionarjev.
Iz odrednih enot je bila že pred tem, julija 1943 ustanovljena Prešernova brigada, številne poveljnike pa je odred poslal tudi v druge enote.

Prešernova brigada

12. julija 1943:

komandant Ivan Javor-Igor,
politkomisar Ivan Franko -Iztok.

Pozneje:

komandanta Janko Prezeli-Stane, Ferdo Tolar-Mirko,
namestniki komandantov Albin Drolc-Krtina, Franc Jernejc-Milče, Janko Prezeli-Stane,
načelnika štaba Janko Prezeli-Stane, Franc Jernejc-Milče.

V bataljonih:

komandanti Albin Drolc-Krtina (I.bataljon), Franc Jernejc- Milče (II.bataljon), Alojz Ravnik-Veko (III.bataljon), Oto Vrhunec-Blaž Ostrovrhar (III.bataljon), politkomisarji Franc Jernejc -Milče (II.bataljon), Janez Čeferin-Golob (III.bataljon), Ludvik Vrhovec (III.bataljon), Slobodan, Jožef Pretnar, Ivan Jugovic, namestniki komandantov Alojz Ravnik-Veko (I.bataljon), Jože Žirovnik (I.bataljon), Silvo Štibelj-Dimač in Dušan Rozman-Orlov (III.bataljon) ter še številni člani štaba in četnih poveljstev.

Vojkova brigada

komandanti Albin Drolc-Krtina, Ivan Javor-Igor, Ferdo Tolar- Mirko, Oto Vrhunec-Blaž Ostrovrhar, namestniki komandantov Franc Jernejc-Milče, Janko Prezelj- Stane, Ferdo Tolar-Mirko, Oto Vrhunec-Blaž Ostrovrhar, politkomisar Radovan Dolenc-Perun, obveščevalni oficir Leopold Kavčič-Svarun ter precej poveljnikov v bataljonih in četah

Gradnikova brigada

komandant Ivan Franko-Iztok, načelnik štaba Oto Vrhunec-Blaž Ostrovrhar ter nekaj poveljnikov v bataljonih (Franc Štular-Ilija že spomladi 1943). Precej ljudi iz Gorenjskega odreda je odšlo v štab 30. in 31.divizije ter druge zaledne vojaške enote.

Gorenjsko vojno področje

komandant Albin Drolc-Krtina, namestnik komandanta Andrej Žvan-Boris, operativni oficir Leopold Kavčič-Svarun.

Narodna zaščita

načelnik okrožja Škofja Loka Silvo Štibelj-Dimač.

IX. korpus:

30. divizija

vodja odseka za zveze Gusti Travner, pomočnik šefa propagandnega odseka Anton Pipan-Črtomir.

31. divizija

obveščevalni oficir Leopold Kavčič-Svarun, šef obveščevalnega odseka, pozneje komandant divizije Evgen Matejka-Pemc, načelnik varnostno obveščevalne službe Bogdan Rajkovič.

Štab IX. korpusa

prvi pomočnik načelnika štaba Leopold Škrabar-Vanja, referent za zavezniške misije Janez Jerman-Bohinjc, šef sanitetnega odseka dr. Edvard Pohar, pomočnik, pozneje referent za oborožitev Grazio Necmeskal.

Slovenski glavni štab

referent za letalstvo Ivan Javor-Igor, gozdarski strokovnjak Janez Jerman-Bohinjc, član operativnega štaba Zahodne Primorske Leopold Kavčič-Svarun, komandir zaščitne čete oficirske šole Anton Kavčič-Sever.

Druga slovenska vodstva

član komisije Centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije Oskar Šavli, član Korpusa narodne obrambe Slovenije Stane Bertoncelj.

Izobrazba oz. poklic, ki so ga partizani opravljali pred prihodom v partizane, je tudi vplival na njihovo vojaško napredovanje.

Dejstvo je, da so se "kmečki sinovi" praviloma povzpeli le do komandirjev, redkeje do komandantov bataljonov (npr. Silvo Štibelj, Pavel Inglič in Polde Ravnihar).

Funkcija politkomisarja je zahtevala večjo "pismenost", kot je bila potrebna za naloge komandirja in komandanta bataljona, ki se je moral izkazati predvsem v vojaškem pogledu. Primerjava poklicev politkomisarjev in komandantov oz. komandirjev odrednih čet to potrjuje. Med politkomisarji v bataljonih je najti študente, dijakke, trgovske pomočnike, državne uradnike in izučene delavce. Izstopa npr. Ivan Franko, ki je bil le "kmečki delavec". Med komandanti bataljonov je najustreznejši poklicni položaj pred vstopom v partizane (bil je oficir) imel Velimir Svoboda; sicer so bili gozdarji oz. gozdni delavci, železarji, trgovski vajenci, ključavničarji, zidarji, čevljarji, mizarji, mesarji, skratka tovarniški in obrtni delavci.

Nekoliko drugače je bilo s komandanti in politkomisarji odreda. Tu je treba upoštevati drugo dejstvo. V letu 1942 se je najvišji poveljniški kader še mobiliziral iz vrst predvojnih komunistov in so bili skoraj vsi delavci, le Maks Krmelj je bil mali kmet. Po njihovi smrti (večina jih je padla še istega leta) oz. prehodu na druge funkcije je bilo članstvo v partiji še vedno pogoj za napredovanje, vendar partijski krog ni bil več tako izključno vezan na delavce. Komandanti, njihovi namestniki in operativni oficirji so bili ljudje z različnimi poklicnimi kvalifikacijami:

komandant Stane Starc-podoficir,
komandant Anton Bertoncelj-šofer,
namestnik komandanta Ivan Javor-gojenec letalske akademije,
operativni oficir Franjo Šober-oficir,
politkomisarji in njihovi namestniki pa:
Vinko Hafner-delavec,
Evgen Matejka-mehanostrojar,
Anton Kržišnik-trgovski pomočnik,
Vlasto Vardijan-študent,
Janez Jerman-gozdarski inženir.

Nekaj odrednih veljakov je bilo visoko izobraženih, tako npr. zdravnika Edvard Pohar in Janez Kmet-Mirko, pravnik Milan Dermota, slavist Anton Pipan, zgodovinar in geograf Oskar Šavli in še nekateri. (18)

Karakteristike so (večinoma politkomisarji) zapisovali v kadrovske pole, iz enot so jih pošiljali kadrovskemu referentu na štab odreda, ta pa naprej kadrovskemu odseku pri 9. korpusu. Partijce so ocenjevali posebej oz. so se ti ocenjevali sami. Te oznake so zanimivo pričevanje. Kolikor pri navedenih oznakah ni posebej navedeno, so shranjene v arhivu Inštituta za novejšo zgodovino in v arhivu Centralnega komiteja Zveze komunistov. (6, 12)

Najbolj pogoste pojmovne zveze, ki so jih uporabljali pri osebnem, vojaškem in političnem opisu, so bile: discipliniran, politično zanesljiv (trden, zgrajen, zaveden), požrtvovalen (delaven, vesten), predan Narodnoosvobodilni borbi, Osvobodilni fronti, dober, izkušen borec, hraber (pogumen), iniciativen, borben, priljubljen, hladnokrven. Od negativnih oznak so bile uporabljene: nediscipliniran, otročji, neresen, nepriljubljen, slab, strahopeten (paničen), neborben... Nekaj je bilo tudi politično srednje ali malo zgrajenih (pri čemer je bila odločilnega pomena dolžina partizanskega staža), nervoznih, premalo odločnih ali neodločnih, neiniciativnih, neinteligentnih in takih, ki so potrebovali vodstvo, nadzor.

Cela vrsta funkcionarjev je bila deležna pohvalnih oznak.

Peter Bratkovič-Zvonko, politkomisar II. oz. Vekotovega bataljona, član odrednega štaba: dober teoretik, dober partijski funkcionar, delaven, vesten, nepopustljiv, pravičen, predan osvobodilnemu boju, politično zgrajen, discipliniran, priljubljen.

Anton Dežman-Tonček, komandir 3. oz. Tončkove čete I. oz. Cankarjevega bataljona: "Kot borca se ceni tov. Tončka izvanredno hrabrega in vztrajnega. V neštetih akcijah je s svojimi junaškimi podvigi dosegel naravnost čudovite uspehe (npr. Dražgoše). Vsi borci in funkcionarji so imeli v njega popolno zaupanje. Zadane mu naloge je dosledno in brez kakršnihkoli ugovorov izvrševal. ... Vsled svojega junaškega zadržanja v borbi je postal na Gorenjskem tako popularen, da ga pozna vsak in da se govori o njem kakor o narodnem junaku.

Kot tovariš je navezal z vsakim prisrčne odnose. Kot komandant je strog in nepristranski. Veliko zanimanje je imel do politične izobrazbe ter se je tudi kulturno udeleževal.

Poleg tega je zelo resnicoljuben in pravičen. Proti krivici in nepravilnostim zelo energično nastopa. Popolnoma pa se zaveda svojih dolžnosti do naroda in posebno do delovnega ljudstva...

Kakih omembe vrednih napak pri njem ni opaziti... Mladina ga naziva 'Heroj Tonček'..."

Vinko Hafner: "Mlad intelgenten delavec, ki že dalj časa dela za gibanje, mnogo je bil skupaj s Štefanom (Lojze Kebe, op.p.), zelo dobro ga pozna Mira (roj. Tomšič-Kebe, sedaj poročena Svetina, op.p.), zelo je delaven in pošten, z Lenartovo (Jože Sluga, op.p.) pomočjo bi zelo dobro delal." (247)

Ivan Javor-Igor, namestnik odrednega komandanta: "Zelo borben, hraber, vztrajen, požrtvovalen, vesten, vdan osvobodilni borbi. ... povezan je s podrejenimi tovariši, ki v njem vidijo dobrega vodnika, ima sposobnosti samostojne orientacije, ne boji se odgovornosti za odločitve, je visoko discipliniran, iniciativen, sposoben iti v boj in druge voditi v borbo, intelgenten, hraber, radi mladosti včasih nepremišljen..."

Janez Jerman-Bohinj, namestnik odrednega politkomisarja: "Zelo načitan... Če se nam kako naloženo delo ne ljubi napraviti, nas pošteno prime in pouči, kako mora biti delo partijcev zgledno in kako moramo biti poslušni. Zna zelo dobro in jasno razložiti stavljeno mu partijsko vprašanje, tako da se z veseljem udeležujemo partijskih sestankov."

Evgen Matejka-Pemc, odredni politkomisar: "Hraber, hladen borec, predan Osvobodilni fronti. Discipliniran partijec, izvršuje brezpogojno vse partijske direktive. Kot politkomisar popolnoma ustreza, zlasti ker zna poljudno razlagati in je pri moštvu zelo priljubljen."

Dr. Edvard Pohar, odredni sanitetni referent: Vesten, požrtvovalen, politično dobro zgrajen.

Leopold Škrabar-Vanja, odredni komandant: "Hiter v odločitvah, dober taktik in strateg, politično trden in zanesljiv. Je bolj mehke, žive in vesele narave, v njegovi družbi je prijetno biti."

Oto Vrhunec-Blaž Ostrovrhar, komandir 1. čete VII. oz. Kranjskega bataljona: Revolucionar, energičen, zna navdušiti za borbo, priljubljen, zanesljiv, pošten, odličen borec.

Poleg vojaških (poveljniških) sposobnosti in politične naravnosti so bile navedene še druge, bolj osebne lastnosti. Zdravstveno stanje (živčnost, utrujenost, bolezni) je bilo pri karakteristikah pogosto omenjeno.

Prosvetni referent, ki je bil sicer delaven, tovariški in discipliniran, toda ne dovolj borben, je bil "pri delu raztresen. Radi živčne razrvanosti, ki je dedna v njegovi družini ni sposoben za borbo in ne za v operativno vojsko."

Politkomisar bataljona: "...Je eden najbolj zgrajenih partijcev na Gorenjskem, je pa zelo nervozen in živčno razkrojen. Kot politkomisar popolnoma odgovarja, med mo-

štvom zelo priljubljen." Namestnik politkomisarja bataljona je bil prav tako zelo živčen, poleg tega pa ga je mučil revmatizem; bil je še "discipliniran, borben, ima dober nastop, vase zaprt, zapostavlja ženske".

Intendant bataljona je bil "nekoliko nervozen in živčen, kar je posledica dolgega partizanstva".

Politkomisar čete se v osmih mesecih, kolikor je opravljal funkcijo, "ni znašel in je bil degradiran. Je dober tovariš, delaven, popustil so mu živci, da nima nobenega veselja in je mrtev in neiniciativen..."

Vodnik je sam o sebi povedal: "Sem precej hitre jeze, nepopustljiv, borben, nervozen radi dolgotrajne vojne in krivic, ki mi jih je naredil okupator."

Opažanja v karakteristikah se nanašajo še na moralnost oz. nemoralnost (moralno neoporečen, nepokvarjen, ženskar).

Namestnik komandanta je imel nezakonskega otroka, "do katerega čuti ljubezen vendar pa ga nikako globlje čustvo ne veže do matere otroka. Z domačimi je živel v najlepšem sporazumu".

Skojevski sekretar se je v "moralnem pogledu sedaj neoporečno obnašal in je med tovariši priljubljen, toda med političnimi aktivisti ne uživa ugleda in je bil vsled intimnih odnošajev s tov. ... , članico Ok K Skoj-a Kranjska Gora kazensko prestavljen v Gorenjski odred".

Politkomisar bataljona: "Moralno neoporečen, pijači ni udan, družinsko življenje ni poznano."

Bataljonski kulturnik je prav tako "moralno nepokvarjen in mu ni dosti za ženski spol."

Komandir minerske čete "ima nezakonskega otroka, rad pije, vendar ne toliko, da bi se upijanil. Je pravi vojak, pogumen in odločen. Navadno priljubljen v edinici, kakor tudi pri civilnem prebivalstvu".

Politkomisar minerske čete je bil v moralnem pogledu "neoporečen in je med svojimi tovariši zelo priljubljen. Pri sebi v edinici ni trpel niti sestre in izjavlja in motivira s tem, da hoče imeti proste roke..."

Namestnik komandirja se "v moralnem pogledu kot poročen ni zadržal dovolj moralno".

V karakteristikah so pogosto omenjene tudi značajske lastnosti, npr. razburljivost, energičnost, ambicioznost, pravičnost in podobno.

Načelnik štaba je bil "dober vojak in funkcionar ter organizator, ima čut za odgovornost, predan OF (Osvobodilni fronti, op.p.)". Poleg tega "je borben in hraber, vpliva borbeno na svojo okolico, ima avtoriteto do podrejenih, vendar premalo odločen. Miren, tih, dobrodušen, tovariški, malomaren, flegmatičen in počasnomisleč". Komandant bataljona, prav tako "hraber, discipliniran, inicitiven", je bil "priljubljen, včasih malo zaletel, veseljaški, živahen", imel je "pravilen odnos do nadrejenih in podrejenih, strog do moštva".

Komandant bataljona je bil "dober borec, discipliniran. Na borbenih položajih se kaže precej okreten in prevdaren. Pri moštvu je precej priljubljen in ima potrebno avtoriteto, vendar je v nekaterih slučajih pokazal premalo čuta odgovornosti... dober strateg in taktičar, vendar svojega znanja v zadostni meri ne prenaša na nižji vojaški kader. Na zunaj izgleda precej hladnokrven in zelo miren. Primanjkuje mu tudi odločnega vojaškega nastopa. Je precej mehak,... je mirnega in tihega značaja,... ljubi red in snago, pošten in odkritosrčen, je precej izobražen in naravno inteligenčen... dobro obvlada razna polit. vprašanja..."

Komandant bataljona je bil "značaja bolj razburljivega. S tovariši se je dobro razumel, prav tako s sosedi".

Politkomisar bataljona "je resnega, bolj veselega značaja, je dober borec in se znajde v izrednih prilikah. Politično je dobro zgrajen in je dober govornik. Med tovariši priljubljen in tovariški. Nagle jeze, zna se pa premagati, da to jezo potlači v sebi, da do izbruhov ne pride - in če že pride bolj poredkoma. Hoče se povsod uveljaviti, kar prehaja v ambicioznost. Je zelo inteligenčen".

Sekretarka Zveze komunistične mladine, "inteligentna, sposobna, hitro dojema, se zna vživeti v vsako situacijo, živahna, še ne docela uravnovešenega značaja, ima precej ostankov malomeščanske vzgoje, prizadeva si, da bi se popravila in prevzgojila..." Namestnik politkomisarja bataljona je imel dobro lastnost, "da je potrpežljiv in globoko zaveden v nasprotnem slučaju pa je malomaren v izvrševanju dela".

Bataljonska bolničarka "se ne more upreti vplivu drugih,... premalo zanimanja za politično delo,... sicer družabna in talentirana".

Namestnik komandirja "je tihe, mirne narave, hitro se razjezi, nekoliko vsiljiv in nekoliko teži za funkcijo. Njegovo delo mu ne izpade vedno tako kot želi. Je tovariški in za svoje delo se zanima, a mu prisvajanje teoretičnega in organizacijskega znanja dela preglavice... Ni dober borec pač pa je discipliniran in stvari predan... do podrejenih je popustljiv in premalo energičen. Moralno je živel solidno in ni pijanec, ljubi pa zabavo."

Politkomisar čete je "na političnem področju podkovan, v političnih govorih mu kar gre, je dober borec, precej otročji, precej nediscipliniran, vse hoče imeti pod komando, celo komandirja, ljudje ga ne spoštujejo".

Sekretarka Zveze komunistične mladine na kurirski postaji "je površna in se ne zanima za organizacijsko delo, tako kot bi se morala. Rada se pusti vplivati od slabe družbe, kar ji pri delu jako škoduje... Karakterno zanjo je, da se silno hitro naveliča vsakega dela in si želi vednih sprememb."

Celo o zunanjsčini posameznikov (gizdalin, neiskren, neurejen) so se nekajkrat razpisali:

Sekretar Zveze komunistične mladine se je "v edinici pokazal zelo zmoežnega, borbenega in dobrega organizatorja. Je zelo inteligenčen, malo vojvodski, rad je lepo, brezhibno oblečen, če ga človek opazuje, dobi vtis, da je domišljav, vendar to napako skuša odpraviti".

Bataljonski intendant je "neresen, ne posebno dober borec, premalo discipliniran, osebno precej zanemarjen, ženskar, predan NOV (narodnoosvobodilni vojski, op.p.), politično teorijo obvlada, odgovarja svojemu poslu".

Pri razgovoru s politkomisarjem minerske čete "slabo vpliva na človeka to, da te ne pogleda v oči. Prvi vtis, ki ga človek dobi, se ti dozdeva, da je neodkritosrčen".

Navedimo še primera, ko ocenjevalci za ocenjene niso našli posebej spodbudnih besed.

Komandir: "... Vojaške akcije ni izvršil nobene, sabotažne akcije nobene, vojaških ur v četi ni održaval niti organiziral, tako da je imel ves čas samo 3. Mobiliziral je vsega 2-3 tovariše. Rušil avtoriteto politkomisarju in sebi. V pogledu akcij je oportunist in govori, da se ne dajo vršiti z malimi silami."

Intendant transportne čete: "Sposoben in dober organizator, nedosleden in pri delu nestanovitven, manjka mu požrtvovalnosti, pod dobrim nadzorstvom zelo uporaben za vsako delo."

Za mnoge poveljnike karakteristike niso ohranjene. Nekaterih se bolj plastično in življenjsko spominjajo soborci.

Jože Fajfar-Tomaž

Lojze Hafner-Hajduk, ki je bil kratek čas Tomažev spremljevalec, se spominja neznanse hrabrosti komandanta v dveh primerih; prvič, ko je šel s Tomažem na konju v Sopotnico ("Velja pa pri tem poudariti, da smo cesto Škofja Loka-Poljane s konji prekoračili sredi belega dne ob 12. uri"), in drugič, med hajko na Gabrški gori: "Vsem

je bilo jasno, da to ni igračkanje, ampak napad Švabov. Policisti iz Poljan so medtem že udarili z vso silo. Že sem čul Tomaža, kako od Zabrdnika sem kriči: 'Kje ste, prekleto Švabi, na položaje!'... Kljub najinim sporom in čeprav sem ga poznal malo časa, pa mi njegova podoba s kuštravimi lasmi ne bo nikoli zbledela." (96)

Po njegovi smrti je bilo v Gorenjskem partizanu zapisano: "Tomaž je padel. Tisti Tomaž, ki je dan na dan poskakoval v toči švabskih krogel, pa bil zanje neobčutljiv, neranljiv. Ki je vodil tovariše iz akcije v akcijo, pa nikoli nobenega ni izgubil. Ki je sejal smrt v okupatorjevih vrstah in podil v beg sovražnika, tudi če je bil ta desetkrat močnejši." (41)

Danijel Eržen:

"...ni imel pojma o hajkah na Gorenjskem. Bil je majhne postave, precej nedostopen, oblečen je bil v predolg vojaški plašč, tako da njegova postava najmanj ni odgovarjala njegovi funkciji..." (158)

Andrej Žvan-Boris:

"...Spomladi 1943 sem ga ponovno srečal, kje je bil tekom zime, ne vem. Bil je visoke postave in pri hoji je deloval, kot da je upognjen. Tudi borci so tisti čas govorili, da je bolan. Imel je mirno vedenje in bil prevdaren v poveljevanju. Govoril je mirno in bolj tiho." (146)

Janko Luznar-Janušek

"Bil je človek, ki je težil k samostojnemu delovanju. Pustimo bataljon, pojdimo na svoje, je govoril borcem. Bilo je v njem nekaj oportunitizma in veliko skrbi, da svoje borce varno pripelje skozi zimo in vojno. Najraje se je zadrževal okoli 'Zadnje rezerve' (Brsničarjeva kajža, op.p.)" (146)

Vse te oznake pričajo o različnosti ljudi, ki jih je združilo partizanjenje. France Perovšek je o značajskih lastnostih partizanov zapisal: "S tem ni rečeno, da ni nihče prinesel s seboj v partizane slabih lastnosti, mogoče celo takih, ki nikakor niso bile združljive z osnovnim smotrom našega boja. Toda okolje, v katerega so taki ljudje prišli, preprosto ni dovoljevalo, da bi, kot pravimo po domače, lahko tak človek-spustil hudiča iz steklenice. Marsikdaj tak človek tudi zato ni čutil potrebe ker ga je enostavno vsa sredina, v kateri je živel, toliko prevzela, da je postajal drug človek in je enkrat za vselej obrnil hrbet senčni strani svoje osebnosti. Kdor pa tega ni doživel in je omenjeni steklenici le izpulil zamašek, pa je, če so okoliščine to dopuščale, napravil nemalo škode..." (263)

Vendar v odredu ni bilo primerov, da bi zaradi osebnega zloma ali posebne značajske izkripljenosti prišlo do hujših težav pri delovanju enot. Večinoma so ljudje, ki so sprejeli vodstvene dolžnosti, poskušala te v skladu s svojimi sposobnostmi tudi kar najboljše uresničevati. Mnogi so se tedaj začeli uspešno uveljavljati in so po vojni v novem sistemu prevzeli vidne funkcije.

II. del

SPOPADI

SOVRAŽNIKI

Britanski major Peter Wilkinson je, potem ko je leta 1944 obšel del Gorenjske, v Memorandumu o vstaji v Sloveniji zapisal: "Gorenjska, ki je bila sedaj vključena v Veliki rajh in označena za gau Kärnten, ima več vojaštva kot katero koli drugo slovensko okrožje - večinoma so to policijske sile in SS. Oboji so zelo fanatični in maščevalni in povzročajo partizanom veliko težav. Celo najmanjše vasi imajo nemške postojanke (kar sem občutil na lastni koži)." (282)

Z nemške strani je to ugotovitev potrdil Heinrich Himmler, ko je julija 1943 kritiziral na Gorenjskem poveljujočega Erwina Rösenerja: "V prilogi Vam pošiljam grafično primerjavo med uporabljenimi policijskimi silami v Nemčiji, Ukrajini in na vašem območju. Iz nje boste ugotovili, da imate glede na število prebivalstva največje število policijskih sil, kar jih sploh lahko uporabimo na vsem nemškem interesnem območju. Pričakujem torej, da boste na svojem področju kmalu in temeljito opravili z bandami." To je Himmler zapisal potem, ko je Rösener stalno zahteval okrepitev. (238)

Sovražne postojanke so bile na Gorenjskem posejane tako na gosto, da je partizanom stalno grozil napad. To je zelo oteževalo bivanje in premike partizanskih enot. Toda kljub svoji premoči je sovražnik imel razmeroma skromne uspehe pri uničevanju partizanskih enot in ustanov.

Izpostave gestapa - tajne državne policije so bile na Jesenicah, v Radovljici, Kranju, Kamniku, Škofji Loki, poveljstvo pa na Bledu. Skupaj okoli 150 mož. Gestapo je bil najokrutnejša ustanova nasilja Hitlerjeve Nemčije. Oprl se je na številne ovaduhe, ki jih je pridobil s plačilom ali s silo. Bil je strah prebivalstva tudi na Gorenjskem. V kaznilnici v Begunjah je bilo zaprtih več kot 11500 aretirancev; nekateri so bili zaprti tudi po večkrat. Več sto so jih ustrelili kot talce, mnoge poslali v koncentracijska taborišča. Posebno pozornost je gestapo posvetil širjenju spletk v partizanskih enotah. Vanje je pošiljal vrinjence, proti njim je pošiljal raztrgance. Največji uspeh gestapa so bila pogajanja z gorenjskim partijskim vodstvom in poveljstvom III. operativne cone, s katerimi je v začetku avgusta 1943 ujel v zanko Prešernovo brigado na Žirovskem vrhu. (256)

Takoj po zasedbi so okupatorji namestili orožnike v prostore nekdanjih jugoslovanskih orožniških postaj, po šolah, župniščih in zasebnih hišah. Orožniki so bili starejših letnikov, večinoma Korošci in Tirolci. Po prevzgoji in preizkušanju so sprejeli tudi nekaj jugoslovanskih orožnikov. Število orožnikov se je močno povečalo pomladi leta 1943. Tedaj so nekaj časa varovali tudi železniške proge. Udarnost orožnikov so okrepili tudi z orožniškimi četami, imenovanimi Alpenland. Orožniki so patrolirali, postavljali zasede in v večjih akcijah proti partizanom sodelovali z drugimi enotami. Orožniške postojanke so bile neprijetna ovira na partizanskih prehodih. Zato so partizani nekatere napadli in jih nekaj tudi uničili. Nekatere najbolj ogrožene pa je okupator sam opustil. Tovrstni ustni ukaz je izdal Rösener oktobra 1943. Manjše orožniške postaje so štele okoli deset, srednje okoli 30 in velike od 50 do 100 orožnikov. Sredi leta 1944 je bilo na Gorenjskem blizu 60 orožniških postojank z okoli 1100 orožniki. (254)

Glavne protipartizanske enote na Gorenjskem so bile policijske. Njihovo število se je z razvojem položaja spreminjalo. V poletju 1942 je bil na Gorenjskem 18. policijski gorskolovski polk z okoli 3500 možmi, del 19. policijskega polka z okoli 2000 možmi, 4. policijski polk, ki je sodeloval v ofenzivi Encijan v Karavankah v drugi polovici avgusta 1942, 225. in 322. policijski bataljon s po okoli 600 možmi in 181. rezervni policijski bataljon. 18. gorskolovski policijski polk so leta 1942 sprva nameravali poslati na vzhodno fronto, potem pa so ga preusmerili na Gorenjsko. Tu je ostal vse poletje in bil ključna sila pri najhujšem preganjanju partizanov med ofenzivo Encijan. Nato so ga premestili z Gorenjske. 19. policijski polk je sodeloval v protipartizanskih akcijah tudi v letih 1943, 1944 in še celo 1945. V poletju 1944 je bilo na Gorenjskem 4000-5000 pripadnikov policijskih enot.

Nemško-italijansko obmejno območje med Gorenjsko in Ljubljansko pokrajino so Nemci varovali, posebej močno med Žirmi in Šentvidom (Ljubljana), s srednje močnimi obmejnimi enotami v postojankah ob meji, samo mejo pa z visoko žično oviro, posejano z različnimi protipihotnimi minami. V gozdnatih predelih so bili narejeni do 50 metrov široki izseki. Prebivalce z obmejnega pasu so izselili, njihove hiše porušili, izsekali so gozd. Nemški in italijanski varuhi meje so med seboj sodelovali. Prehod meje je bil za partizane težaven. Za ilegalne prehode so partizani izrezali v žični mreži luknje, skozi katere so se plazili. Žične ovire so na mestih, kjer še niso bila postavljena eksplozivna telesa, premoščali z deskami. Ko so se partizanski transporti spomladi 1943 pomnožili, so luknje razširili ali se plazili pod bodečo žico. Po kapitulaciji Italije so partizani bodečo žico na več mestih odstranili tako, da so jo povezali z verigami in raztrgali z volovsko vprego.

Najbolj izpostavljene obmejne postojanke (Leskovica, Robidnica, Davča in še nekatere) so po partizanskih napadih ukinili. Že jeseni 1943 so se graničarjem v nekaterih postojankah v Poljanski dolini pridružili domobranci. Mejo v Julijskih Alpah so nadzirali graničarji iz 18 postojank, mejo proti Ljubljanski pokrajini pa iz 10 do 12 postojank. Njihove posadke so štele okoli 1200 mož.

ŽELEZNIŠKA STRAŽA (BAHNSCHUTZ)

Proge in železniški promet je nadzorovala železniška straža oz. policija. Ko se je 1944 odprla italijanska fronta, se je povečal pomen gorenjskih prog in ob njih so namestili še druge enote. Okupator je proge dobro zavaroval z bunkerji in rednim patroliranjem, predvsem pomembne objekte: mostove, predore in železniške postaje. V postojankah ob progih je bilo moštvo starejših letnikov in mobiliziranci iz okupiranih dežel. Progo so nadzirali z oklepni derezinami in vlaki. Zato so partizani prehajali čez progo zelo previdno. Pogosto so jim pri prehodu pomagali železničarji in organizirani sodelavci.

TOVARNIŠKA STRAŽA (WERKSCHUTZ)

Pomembnejše industrijske objekte so varovali pripadniki obratne policije oz. tovarniške straže. Obrate Kranjske industrijske družbe na Jesenicah je npr. varovalo 120, na Javorniku pa 45 stražnikov.

POŠTNA STRAŽA (POSTSCHUTZ)

Posebno stražo so dobile tudi pošte. Pripadnikov te je bilo npr. v Kranju 7, v Trziču in v Škofji Loki pa po trije. Radijsko postajo v Kranju je nadziralo 20-30 stražnikov.

NEMŠKA VOJSKA (WEHRMACHT)

Med vojno na Gorenjskem ni bilo stalno nameščenih večjih enot redne nemške vojske. Enoti vermahta sta zasedli vojašnici jugoslovanske vojske v Škofji Loki in na Bohinjski Beli. Leta 1942 je bil v Škofji Loki 499. šolski pehotni bataljon z okoli 600 možmi, leta 1944 pa 319. dopolnilni bataljon gorskih lovcev s 1300 možmi. Na Bohinjski Beli je bilo navadno okoli 600 vojakov.

Avgusta 1943 so na škofjeloško območje prišli deli 71. nemške divizije, ki je zavarovala okolico Ljubljane in železniško omrežje. Enote te divizije so ob pomoči policijskih enot od 7. do 10. avgusta prodrle na Jelovico iz Selške doline in Kroke. Deli 71. divizije so ostali na Gorenjskem cel avgust. S topovi so večkrat na slepo streljali po območjih okoli Dražgoš in Martinj Vrh, kjer so ubili enega kmeta.

DEŽELNI STRELCI (LANDESCHÜTZEN)

Deželni strelci so bili bolj zaščitna kot vojaška enota, v kateri so služili nad 35 let stari moški. Na Gorenjskem so leta 1942 delovali 510., 857., 922. in 321. bataljon s po okoli 600 možmi ter 402. in 403. dopolnilna kolesarska četa. Poleti 1944 so omenjeni tudi 520., 927. in 928. bataljon.

PROTILETALSKA OBRAMBA (FLAK)

Zavezniški letalci so med poleti nad Nemčijo v letu 1944 preletavali tudi Gorenjsko. Zato je okupator protiletalsko zaščitil večja mesta, pomembne industrijske in prometne objekte. Samo na Jesenicah, Koroški Beli in Planini pod Golico je bilo junija 1944 od 600 do 1000 flakovcev z 29 protiletalskimi topovi in tremi protiletalskimi strojnimi. Flakovci so hkrati preprečevali partizanom dostop do pomembnejših industrijskih obratov in prometnih vozlišč. (2, 5, 209, 254, 257)

VERMANŠAFT, VAŠKE STRAŽE, RAZTRGANCİ IN DOMOBRANCI

Okupator je v vojskovanje proti partizanom vključil tudi Gorenjce. Omenili smo že orožnike. Nekaj Slovencev se je vdinjalo tudi gestapu. Polvojaško organizacijo vermanšaft so na Gorenjskem razvijali v prvi polovici leta 1942. Gorenjski odred je 4. junija 1942 mobiliziral 11 mož žirovniškega vermanšafta. Nato so Nemci do 25. junija ukinili vermanšaft v radovljiškem okrožju, formalno pa je bil na Gorenjskem razpuščen oktobra 1942. (235)

V letu 1942 so okupatorji pozivali moške v vaške straže, ki so pomagale orožnikom v nočnih zasedah in patroljah. V zasedi, v kateri so bili tudi vaški stražarji, sta v Hrašah padla komandant I. oz. Cankarjevega bataljona Gorenjskega odreda Albin Žemva in borec Anton Kokalj. Kljub temu si okupator z vaškimi stražami ni mogel veliko pomagati in jih je kmalu opustil, posebej ko je Gorenjski odred vaški straži v Otoku pri Železnikih zaplenil 16 pušk.

Leta 1942 so Nemci sestavili iz domačinov t.i. Gegenbande, katerih pripadniki so križarili naokrog v civilnih oblekah in se predstavljali za partizane. Ljudje so jih imenovali raztrganci ali divji partizani. Šolali so jih na Brezjah. Sodelovanja z okupatorjem se niso mogli otestiti, ker jih je gestapo z obremenilnim gradivom in s tem, da jih je prisilil v izdajo in nasilje nad rojaki, navezal nase. Na Jesenicah je bila "Glažarjeva banda" s 25 do 50 možmi, v Kranju "Perkotova banda" s 30 do 35 možmi. Omenjena je še Rakuševa skupina raztrgancev iz Radovljice. Raztrgance z Brezij je vodil Miha Perko. Iz raztrgancev so sestavili prvo domobranksko četo v Kranju. (15, 146, 254)

V jeseni 1943 se je domobranstvo začelo širiti iz postojank v Polhograjskem hribovju ter iz Ljubljane, najprej ob bivši nemško-italijanski meji, poleti 1944 pa po vsej Gorenjski kot Oberkriener-Selbstschutz. Podrejeno je bilo esesovski policiji. Na partizanski strani so jih imenovali belogardisti, belčki ali švabobranci. Ob koncu julija 1944 je bilo okrog 15 postojank z okoli 1100 možmi. (20)

RAZNORODNOST SOVRAŽNIH ENOT

Raztrganci in domobranci so bili razen nekaj višjih poveljnikov slovenske narodnosti. Leta 1944 je bilo med orožniki v Stražišču in Besnici ter na kranjski železniški postaji 39 Nemcev, šest Avstrijcev, pet Slovencev in trije koroški Slovenci. V Kamni Gorici in tudi po drugih policijskih postojankah je bilo več Hrvatov. V posadkah na Gorenjskem so bili še Francozi in vojaštvo po izvoru iz Sovjetske zveze.

Sovražne sile so vedno štejele nekajkrat več mož kot partizanske. Pogostejše je bilo razmerje deset proti ena ali še višje v korist sovražnika. Poleti 1942 je v ofenzivi Encijan več tisoč okupatorjev preganjalo nekaj sto partizanov.

Jeseni in pozimi 1943/44 je bilo zaradi nemškega zasedanja italijanskega ozemlja na Gorenjskem najmanj sovražnih sil. Zato od septembra do novembra 1943 ni bilo večjih hajk. Strašni porazi na vzhodnem (Stalingrad) in afriškem (El Alamein) bojišču so skrhali rajhovsko moralo.

S spremenjenim položajem na italijanski fronti se je spreminjal tudi strateški pomen gorenjskega bojišča. Z nastankom italijanske fronte je zrasel pomen gorenjskih prog, prav tako je rasel pomen vojaškoproizvodnih obratov na Gorenjskem. Za zavarovanje vsega tega je okupator leta 1944 okrepil svoje sile. Februarja 1944 je bilo število sovražnikov na Gorenjskem ocenjeno na okoli 2500 - 3000 mož, aprila 1944 pa so odredni obveščevalci poročali o okoli 6600 pripadnikov okupatorjevih enot in okoli 350 domobrancih. Do poletja 1944 so sovražne enote narasle na več kot 10000 mož. (5, 106)

Obveščevalna služba Gorenjskega odreda je dan za dnem zbiral podatke o moštvu v sovražnih postojankah, njihovi oborožitvi, utrjenosti in zavarovanosti postojank ter delovanju.

V odrednih obveščevalnih poročilih je malo podatkov o sovražnem poveljniškem kadru. V poročilu z dne 3.julija 1944 npr. zvemo, da je bil kapetan Kosch komandant policijske čete na Brezjah, 10.julija 1944 pa, da so v Kranju pokopali Hauptmanna Hölma in Oberleutnanta Milla iz Kamne Gorice, ki sta padla v boju s partizani.

Značilno je, da se mreža sovražnih postojank na Gorenjskem ni bistveno spreminjala. Nekaj najbolj ogroženih in napadenih so okupatorji sicer opustili, so pa v letu 1944 nastale nove, zlasti domobranske. Zelo pa se je spreminjalo število moštva v posameznih krajih. Po obveščevalnem poročilu z dne 22.aprila je bilo na Bledu skupaj z uradniki okoli 600 sovražnikov, maja od 406 do 436, konec junija pa za krajši čas okoli 2300 pripadnikov okupacijskih sil (takrat je bilo tudi v Škofji Loki okoli 3000 vojakov, trikrat več kot običajno, v Kranju pa je v začetku julija za krajši čas prišlo še 500 kozakov), 14.julija se je število zmanjšalo na okoli 600, 25.julija jih je bilo 1120; 31.julija so poročali o 858 in 22.avgusta o 1125 sovražnikih na Bledu.

V Kranju je bilo februarja 1944 335 mož okupacijskih enot, marca 498, aprila 927, poleti pa se to število ni bistveno spreminjalo.

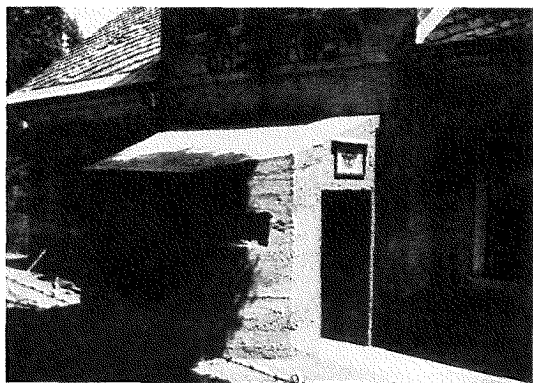
Prvi utrbeni ukrepi na sovražnih postojankah so bila zazidana ali kako drugače zaprta okna s puškarnicami. Nato so dodajali žične ovire, ob nekaterih utrdbah in objektih pa postavili protipehotne mine. Bunkerje so gradili predvsem po kapitulaciji Italije, ko so partizani dobili v roke več težkega orožja. Z bunkerji so zavarovali mostove, predore, robove naselij, postojanke. Nekatero utrdbo v naseljih so bile med seboj povezane z jarki in rovi. Marsikje so postavili minsko polja. Postojanke so imele opazovalnice, nekaj opazovalnic so uredili tudi v cerkvenih zvonikih. Ponoči so okolico osvetljevali z žarometi ali svetlobnimi raketami.

Postojanke so utrjevali v skladu s stopnjo ogroženosti. Tako aprila 1944 postojanke v samem Šentvidu še niso bile utrjene, medtem ko so postojanke Gunclje, Golo Brdo, Sv. Katarina, Sora, Mavčiče, Goričane, Svetje, Preska, Medvode že utrdili in jih še dodatno utrjevali. Avgusta je 220 gorskih lovcev in 90 mož iz delovne službe gradilo bunkerje na Jezerskem.

Partizani so sovražnika natančno opazovali. Le redko so bili napačno obveščeni. Tako so maja 1944, ko so na Pustem gradu nad Lipnico pri Radovljici potekala arheološka izkopavanja, zmotno sklepali, da so okupatorji razkopavali zato, "da bodo napravili bunkerje".

Bunker za varovanje cestnega mostu na Praprotnem

Utrjena orožniška postaja v Ljubnem

Bunker na severni strani železniškega predora Obrne blizu Bohinjske Bele

Novembra 1943 so obveščevalci poročali, da so sovražniki ob železnici gradili nekakšne bunkerje, maja 1944 pa, da "na progi Celovec-Št. Vid Nemci z mrzlično naglico grade bunkerje in žične ovire, zlasti ob predorih in mostovih". Junija 1944 so v Bohinjski Bistrici ogradili in z bunkerji zavarovali predor. Z žico so ogradili postaje Bohinjska Bistrica, Nomenj in Soteska. V Medvodah so na vsaki strani železniške postaje sezidali po en betonski bunker v zemlji. V čakalnici postaje so postavili obrambno steno. Okna čakalnice in pisarne so do polovice zadelali z deskami in vmes nasuli pesek. 28. junija 1944 je bilo med Nomenjem in Podkoriti prepovedano gibanje civilnega prebivalstva zaradi polaganja min skozi vso Sotesko, po travnikih in grmovjih okoli mostov, postaj in bunkerjev. Pri mostovih so okupatorji gradili betonske bunkerje. Ob gorenjskih železniških progah so zgradili okoli 50 bunkerjev, utrdili postaje in ob progi namestili vrsto postojank.

Sovražnik je bil številčno močnejši, pa tudi veliko bolj oborožen kot partizani. Nemške enote so bile oborožene s sodobnim pehotnim orožjem. Značilno orožje so bile mavzerice nemške, češke in poljske proizvodnje. Na deset mož sta prišli ena do dve brzostrelki nemške, avstrijske in češke proizvodnje z dolgim in kratkim nabojem. Med strojniciami je bilo največ zbrojev nemške in češke proizvodnje. Znani nemški mitraljezi šarci in brzostrelke šmajser s prelomljivim kopitom so prišle na Gorenjsko v letu 1944. V vodu so navadno imeli tudi tromblonsko puško. Pištole so imeli gestapovci, poveljniki od komandirja voda navzgor, puškomitraljezci, železniški in poštni stražniki. Pištole so bile nemške (valter, štajer, parabelum) ter češke, madžarske itd.. Policijski bataljoni, močnejše obmejne postojanke in še kdo so imeli minomete s kalibrom cevi 60 ali 80 mm. Oklepna vozila sta imela 18. in 19. policijski polk, lahki tanki so bili na razpolago tudi v Šentvidu, Kranju in na Jesenicah. Železniške proge so varovale tudi derezine in oklepni vagoni. Jesenice, Kranj, Bled ter nekatere druge kraje in objekte je varovalo okoli 50 eno- in tricevnih protiletalskih topov in strojníc.

Vaške straže in prvi domobranci so bili večinoma oboroženi s puškami manlihericami avstrijske proizvodnje še iz prve svetovne vojne in z italijanskim orožjem. Pozneje so domobranci opremili podobno kot policijske enote. Raztrganci so bili bolj oboroženi (več avtomatskega orožja in pištole).

Aprila 1944 je bilo v Šmartnem pod Šmarno goro devet orožnikov. Imeli so 10 pušk, 10 pištol, 3 brzostrelke, lahki mitraljez in 7 avstrijskih pušk, ki jih je prej imela vaška straža. Za puške so imeli 1200 nabojev, 1500 za lahki mitraljez, 3000 za brzostrelke, poleg tega pa še tromblonsko puško s 150 polnjenji in 170 ročnih bomb. Na vsakega je prišlo po več kosov orožja, več kot 600 nabojev, skoraj 20 ročnih bomb. V odredu so imeli komaj po en kos orožja na borca ali čisto še to ne, po nekaj 10 nabojev, po 1, morda 2 bombi.

Maja 1944 je bilo v Dolenji vasi v Selški dolini 27 orožnikov v Tonetovi in Kovačevi hiši. Postavili so 4 bunkerje. Imeli so 2 minomete, 4 mitraljeze, 4 brzostrelke. 390 policistov v Naklem je avgusta 1944 imelo 3 minomete, 20 lahkih in 6 težkih mitraljezov, 16-20 brzostrelk, 6 tromblonskih pušk, avtokolona pa je imela 3 težke mitraljeze in 6 brzostrelk. Ob dobri utrditvi je imela gornja orožniška posadka toliko težkega in avtomatskega orožja, da se je skoraj kosala z odredom, posadka v Naklem pa je odred prekosila.

32 orožnikov v Stražišču je imelo 9 brzostrelk, 4 mitraljeze, vsi pa puške in pištole. 11 orožnikov v Besnici pa 3 brzostrelke, 2 mitraljeza, 8 pušk in vsi pištole. Desetčlanska posadka na kolodvoru je imela 5 brzostrelk, 1 mitraljez, 7 pušk, vsi pa pištole. Poleg tega je bilo v Stražišču okoli 300 vojakov, ki so bili formacijsko oboroženi, imeli pa so tudi 6 žarometov in 10 protiletalskih topov. Torej so tudi sovražne enote v Stražišču imele več orožja kot cel odred in tistem času. (5, 209)

Makadamske ceste in kolovozi so bil na Gorenjskem razpredeni do vseh naselij, gorskih planot. Sovražne enote, nekatere posebej izurjene za gorsko bojevanje, so imele avtobuse, tovornjake in motorje s prikolicami za hitre premike. Julija 1944 je imela npr. avtokolona pri štabu policijskega bataljona v Naklem 25 do 30 vozil, s katerimi so vozili strelivo in živila iz Naklega v svoje čete, razporejenih po Gorenjskem. V Kranju so imeli vozila v garažah na Primskovem, v Šentvidu pet do deset avtobusov za prevoz posadk s šoferji. Tudi iz odrednega obveščevalnega poročila, katerega dele objavljamo, je razvidno, da so nemške enote imele zadosten vozni park. Tako so enote 18. gorskega policijskega polka 8. avgusta 1942 še hajkale po Pokljuki, 9. avgusta pa so bile zbrane v Selški dolini pod Jelovico.

Dežela pod Stolom in Begunjščico

Pogled z Radovljiške ravnine proti Storžiču

Partizanske enote so prostor obvladale s pešačenjem, velikokrat ponoči in po stezah, čez drn in strn, tudi v visokem snegu. Partizani so sicer poznali domače kraje, težje pa so se brez topografskega znanja in opreme znašli, ko so bili premeščeni v nove kraje.

Postojanke na pomembnih prehodih in tiste, ki so onemogočale dostop do naselij, so bile partizanom trn v peti. Zato so, če že niso mogli uničiti obstoječih postojank, skušali preprečiti nastanek novih. Zlasti v letu 1944 so uničili več stavb, ki jih je nameraval zasesti sovražnik.

Na drugi strani so tudi okupatorji uničevali vse, kar bi lahko služilo partizanom. Tako so požigali gozdarske in lovske koč, stanove, senike, uničevali mostove, brvi. Na pomembnih prehodih so postavili utrdbe.

10.marca 1943 je Janušкова četa spet požgala mostova v Dolenji vasi in na Praprotnem. Nato sta nastali sovražni postojanki na Bukovici in na Praprotnem. Po prvem požigu v začetku februarja je bil v Železnikih do konca februarja policijski vod. Nekaj borcev 1.čete 1.bataljona je marca 1944 z vosovci sodelovalo pri usmrtitvah v Škofji Loki. Z ranjenim vosovcem so se umaknili čez puštalsko brv. Naslednjega dne so jo Nemci požgali. Junija 1944 je iz Mojstrane na območje 3. minersko sabotážnega voda prišlo okoli sto sovražnikov, ki so požigali senike. (5, 177, 209, 218)

Za ilustracijo si oglejmo podatke o nekaterih sovražnih postojankah, izbranih iz poročila odrednega obveščevalnega centra z dne 25.maja 1944. (5)

Škofja Loka: V kasarni se nahaja 1.300 vojakov, 319 polk gorskih lovcev. Oborožitev 6 gorskih topov, na vsako desetino 1 mitraljez. Oprema 120 konj in mul; 40 konj je jahalnih. Narodnosti so različne, morala je na nizki stopnji.

Okrog kasarne imajo napravljene bunkerje, eden pri kantini, drugi pri glavnem vходу, tretji pri Dolencu, četrti na staro loškem kamnitniku, peti za kamnitnikom pri Šinjarju, ki ima telefonsko zvezo s kasarno.

V barakah za kasarno je 50 policistov. Š o l a: 90 orožnikov, oboroženi deloma z avtomatskim orožjem. Za prevoz jim služi 6 avtomobilov. Spremljajo Transporte hrane iz doline.

Na glavnem trgu v župnišću je 23 gestaparjev, po večini so Slovenci le 4 so Nemci. Oboroženi so deloma z brzostrelkami.

V uršulinskem samostanu je 12 orožnikov, patrolirajo po mestu.

Na pošti so 3 postschutzje za varnost urada.

V društvenem domu je 90-100 be-ga (domobrancev, op.p.). Oboroženi so sistematično na 15 mož 1 mitraljez, posedujejo tudi par brzostrelk, katere nosijo funkcionarji. Moralno stanje je pri večini moštva slabo.

Puštal: Na gradu je 40 graničarjev. Oborožitev 2 težka in par lahkih mitraljezov. Vode kadar gredo ven imajo napadalne pištole.

Moralno stanje je na nizki stopnji.

Črni vrh: V šoli in župnišću 120-130 graničarjev. Obe postojanki sta močno utrjeni. Okna so več kot polovico zavarovana z deskami med katerimi je pesek. Zidovje obeh stavb je zelo močno. V cerkvi so narejeni trije bunkerji, v enem je top manjšega kalibra. Od župnišča pa do cerkve je na obeh straneh poti ravno tako okoli cerkve žična ograja. Žična ograja poteka ob poti na Prosenov grič, kakor tudi okoli župnišča in dalje ob poti do vseh treh bunkerjev in nazaj mimo hleva do Mačkove hiše. Ograja je visoka 1 m. Iz postojanke v šolo je izkopan jarek do bunkerja, ki se nahaja dobrih 100 m na hribu nad šolo. Ves prostor okoli šole razen čelne strani pa do bunkerja je obgrajen z žico.

V Mačkovi hiši in poslopju poleg hiše je nastanjenih 100 belogardistov. Obe postojanki imata okna zavarovana po načinu kot v župnišću. Be-ga je oborožena po večini z italijanskim orožjem, nekateri pa imajo tudi stare avstrijske in francoske puške.

Praprotno: V bunkerju poleg mosta je 12 orožnikov, ki imajo izrecno nalogo stražiti most čez Soro. Posadka je nastanjena v zato narejenem bunkerju. Bunkar je zgrajen iz lesa, med deskami je pesek. Bunkar ima opazovalni stolp, ki ima 6 strelnih lin in je v njem nameščen težki mitraljez Schwarzlose. Pred glavnim vhodom je zaščitna stena s strelno lino. Sta še dva manjša bunkerja, eden na nasprotni strani glavnega bunkerja, ki je iz betona in ima na vse strani strelne line. V tem bunkerju ni stalna straža. Tudi bunkerji na zapadni strani glavne postojanke in je obrnjen proti Praprotnem. Za maskiranje - zelenje. Prva dva bunkerja sta ograjena z 1 m visoko in približno toliko široko žično oviro.

Oborožitev 1 težki minomet, 2 težka in 4 lahki mitraljezi in 5 brzostrelk. Moralno stanje posadke je slabo.

Gunclje: Munijsko skladišče straži 13 orožnikov, dobro oboroženih ponoči dobe pojačanje. Moralno stanje posadke na nizki stopnji.

Besnica: 13 orožnikov. Pred par dnevi so prišli 3 novi in 2 pa sta odšla. Oborožitev: 3 lahke mitraljeze, 1 težki mitraljez ki je nameščen v opazovalnem stolpu, 3 brzostrelke, ter 1 tromblonka. Narodnost 8 Nemcev, 4 Austricev in 1 Koroški Slovenec. Okna postojanke so zavarovana s peskom. Pred vhodom je dvojna stena, opazovalni stolp z žarometom. Zunaj na vrtu so pred dnevi skopali jarke. Največ patrolirajo po železnici. Moralno stanje ni najboljše, so precej boječi.

Cerklje: 15 orožnikov. Postojanka je utrjena, oborožitev 2 lahka mitraljeza, 2 brzostrelki.

Bege je ca 60, nastanjeni so v šoli in na občini. Postopajo po vaseh, ljudstvo se jih boji, neki kmet ko jih je zagledal je stekel s polja, nakar so začeli streljati za njim. Dobil je 4 strele in bo najbrže podlegel. Večkrat se opaža, da so pijani.

Preddvor: Na pošti je 10 orožnikov. Oboroženi so normalno. Posebnih utrdb ni, edino imajo preko noči na oknih zaboje s peskom.

Moralno stanje ni najboljše, patrole niso aktivne.

Policija 180 mož. Oborožitev 2 težka in par lahkih minometov ter sistematično pešadijsko oborožitev,

posedujejo 6 tovornih avtomobilov. Moralno stanje je slabo. Narodnosti so različne, največ je opaziti Hrvatov. Udeležujejo se akcij in to kjer so bolj potrebni, gredo tudi če je potrebno v Loške hribe. Posebnih utrdb nimajo, stražarji imajo skopane jarke ki jim služijo za zaklon.

Ljubelj: V ujetniškem lagarju je 160 SS-ovcev in 90 policije. Po večini Austrijci. SS-ovci so oboroženi po pretežni večini z avtomatskim orožjem. Taborišče je prepleteno z bodečo žico. V delu je še drugi obroč iz žice.

Podnart: V poslančevi vili je 90 mož. Od teh je 30 orožnikov, 20 belogardistov, 40 SS-ovcev. Oborožitev: policija in be-ga ima 5 mitraljezev, več brzostrelk. Orožniki imajo skoraj vsi napadalne pištole. Večjih utrdb ni. Postavljena imajo mitraljezka gnezda in jarke. Okrog postojanke imajo žične ovire. Največ patrolirajo ob progi. Morala njih je slaba.

Policija je mešana s Francozi, Čehi, Hrvatje itd. Orožniki so večinoma Nemci.

Kamna gorica: V šoli in župnišču je 180 mož. Bataljon "Tod polizei". So različne narodnosti, Francozi, Hrvatje, Čehi itd. Morala pri njih se je v zadnjih dneh izboljšala, zlasti pri Hrvatih. Oborožitev: 1 težki metalec min, 3 težki in 12 lahkih mitraljezev, vsi funkcionarji in nekaj vojaštva imajo brzostrelke. Vsak vod ima 1 tromblon. Posedujejo 8 tovornih in 1 osebni avtomobil. Avtomobili stojijo pred šolo na dvorišču z značko POL-SS.

Utrdbe: Imajo več bunkerjev, 1. se nahaja 400-500 m od ceste Lipnica - Kamna gorica, 2. je pred cerkvijo, 3. in 4. se nahajata na desni strani Kamne gorice ob cesti Lipnica - Kropa. Ob šoli so 3 manjši bunkerji. 1 je na severni strani šole, od šole proti

Lipnici stoji drugi z vhodom iz kleti, 3. na vzhodni strani šole. V bunkerjih okoli šole je straža. Bunkarji so zavarovani z bodečo žico isto tako šola. Okrog postojanke je položenih okrog 4.000 min. V zvoniku je izvidnica, druga je na hribu Polica, tretja je na Brezovici. Kadar so doma pogosto patrolirajo po okolici. V ostalem se udeležujejo akcij proti partizanom.

Poljce: 120 SS policije nastanjeni v šoli in hotelu Šturm, okrog postojanke so žične ovire, okna ima zavarovana s peskom, na šoli je opazovalni stolp. Oborožitev: 2 težka in 1 lahki minomet, 2 šerca, 4 mitraljezi (lahki) 20 brzostrelk. Posedujejo 5 autobusov in motorno kolo. Morala še precej dobra. Udeležujejo se akcij proti partizanom.

Bled-Mlino: Dvorske garaže 30 policije, patrolirajo po okolici in stražijo most, ki se nahaja 400 m pod garažami. Poleg drugega orožja imajo minomet s tremi cevmi.

Stare dvorske garaže, tam ni nobene straže, tu držijo 6 konj.

Hotel Petran prazen.

Hotel Central še vedno 100 policije. Oborožitev 10 mitraljezev in precej brzostrelk. Posedujejo tudi 1 proti letalski top s katerim pa še niso nič streljali. Drže zasede pri vhodnih mestih v vas in patrolirajo po okolici.

Bled-Želeče: Golf Hotel 30 policije, 6 gestapovcev ki pa so šli stanovat privatno. Oboroženi so večinoma z brzostrelkami, se pa nahajajo v Hotelu Toplice.

Hotel Park 70 uradnikov, nekateri stanujejo tudi po privatnih hišah. Občeni so večinoma civilno, nekateri v uniformah. So vsi oboroženi, seveda je med njimi mnogo gestapovcev. Nasproti hotela v Kazini v spodnjem salonu imajo skladišče živil, konzerve, itd.

Hotel Union. Ta hotel se nahaja pri glavni cesti proti kolodvoru. V njem je 100 policije. "Bataljon Tod". Oborožitev 10 mitraljezev in več brzostrelk. Posedujejo prevozna sredstva ter se večkrat peljejo v akcije kjer so potrebni.

V hotelu Pension Felflik je bolnica za policaje v kateri je stalno ca 30 vojakov.

Orožniška stanica Bled: 20 orožnikov, oboroženi so po pretežni večini s brzostrelkami. Posla imajo največ na Bledu samem z zadevami civilov.

Na gradu je 16 avijatičarjev s prisluškovalnim aparatom.

10 vojakov na železniški stanici št.7 v Zaki.

30 vojakov na postaji Bled jezero.

Bohinjska Bistrica: Na žandarmerijski stanici je 15 mož. Postojanka je utrjena, oborožitev 1 minomet, 1 puškomitraljez, 1 brzostrelka, 3 napadalne pištole.

a) V župnišču je nastanjenih 70 graničarjev. Graničarski udarni vod. Oborožitev: 2 težka več lahkih mitraljezev, 6 brzostrelk, 1 minomet. Moralno stanje je dobro. Postojanka je dobro utrjena.

b) V carinarnici je 20 uradnikov. Oboroženi so dobro, posedujejo več brzostrelk. Postojanka je utrjena.

c) V Prosvetnem domu je 30 vojakov, 20 pa jih je v hotelu Triglav. Poleg drugega orožja posedujejo 2 minometa. Moralno stanje je slabo.

Soteska: V Personal hiši je nastanjenih 56 vojakov. Postojanka ni utrjena. Držijo straže v obeh bunkerjih ob železniških mostovih. 15 vojakov pa je v velikem bunkerju ob železniškem mostu proti Nomenju. Ta bunker je velik 15 x 15 m in ima razgledni stolp. Oborožitev sistematična. Moralno stanje vojaštva je slabo.

Bohinjska Bela: V vojašnici se nahaja 300 mož. Oborožitev 1 brzostrelni top, več metalcev min težkih in lahkih. Precej lahkega avtomatskega orožja. Moralno stanje je pri večini slabo. So vsemogočih narodnosti.

a) v šoli je 60 starih vojakov. Patrolirajo ob železniški progi.

b) Posadka šteje (orožniška stanica) 12 mož.

NAČINI BOJA PROTI PARTIZANOM

Najhujši je bil sovražni pritisk poleti leta 1942. Proti koncu leta 1942 in v začetku leta 1943 je ta pritisk popustil. Delno so po razglasitvi državljanstva na preklic zmanjšali nasilje in začeli pripravljati mobilizacijo Gorenjcev v nemško vojsko, po drugi strani pa jim je začela pohajati sapa na svetovnih bojiščih.

Poleti 1943 so spet okrepili pritisk, značilne za to obdobje so bile velikopotezne gestapovske kombinacije, ki jih je sklenil napad na Prešernovo brigado na Žirovskem vrhu.

Po kapitulaciji Italije so bile oslABLJENE tako odredne enote, pa tudi sovražne sile in razen novembrske ofenzive ni bilo večjih sovražnih sunkov. Odredni obveščevalni center je 25. maja 1944 še ocenjeval, da "ne more okupator na Gorenjskem podvzeti akcije ofenzivnega značaja, ker mora svoje edinice stalno prevažati sem in tja".

S pomladjo 1944 je okupator zaradi bližine italijanskega bojišča okrepil zavarovanje prometnih poti, dostop na del ozemlja so partizanom preprečevali domobranci.

OFENZIVE

Ofenziva Encijan. Obstreljevanje partizanskih položajev v Selški dolini.

Ofenziva Encijan. Oklepno vozilo v Bohinju.

Ofenziva Encijan. Gorski lovci na Pokljuki.

Heinrich Himmler je pred ofenzivo Encijan 25.junija 1942 ukazal generalu Rösenerju aretirane moške postreliti, ženske poslati v koncentracijska taborišča, otroke pa v t.i. stari rajh. Ofenziva Encijan je bila najobsežnejši in najtemeljitejši splet napadov na partizane na Gorenjskem med vojno in je s krajšimi prekinitvami trajala od 2.julija do 15.septembra 1942.

Najprej so okupatorji udarili v Polhograjsko hribovje, da bi preprečili prihod II.grupe odredov na Gorenjsko. Boji so bili v predelu Pasje ravni in Lučin. Sredi julija je ofenziva zajela Gabrško goro in Stari vrh. Od 2.do 5.avgusta se je nadaljevala na Blegošu, kamor so se zatele enote II.grupe odredov pa 2. in 3.četa II.oz. Poljanskega bataljona I. grupe. 3.četa se je s precejšnjimi izgubami prebila, 2.četa pa se je brez izgub umaknila proti Kojci na Cerkljanskem. Ofenziva je nato po 22.juliju zajela predel Mohor - Jošt, kjer so se nahajale nekatere enote II.grupe odredov. Sočasno so deli 18.gorskega polka nadaljevali na območju Pokljuke ofenzivo proti enotam II. oz. Stražišarjevega bataljona Gorenjskega odreda. V pregonih, ki so v goratem svetu Pokljuke trajali do 9.avgusta, je imel bataljon precejšnje izgube.

Najbolj temeljito so Nemci prečesali Jelovico med 9.—11. avgustom 1942. Zasledovali so štab I. grupe odredov, 1.četo Poljanskega bataljona in del enot II.grupe odredov. 1. oz. Selška četa in I. bataljon II. grupe sta imela precej izgub.

Od 18. do 25.avgusta je ofenziva zajela Krvavec in Košuto na levem bregu Save. Šele po 15. septembru so se nemške enote vrnile v svoje postojanke, potem ko so v Udin borštu pri Kranju prizadejali hude izgube II. bataljonu Kokrškega odreda.

Nekaj enot je v tej ofenzivi pretrpelo tako težke trenutke kot Selška četa Poljanskega bataljona. 9. avgusta je bila četa na Jamniški gori. Nemci so v bližini postavili šotore in gradili kamnita zaklonišča. Četa se je umaknila proti Jelenjemu vrhu. 10. avgusta je bila skrita v Dražgoški gori, in sicer od pečin nad vasjo Dražgoše do sten v Podmulzнем. 11. avgusta so Nemci obstreljevali Dražgoško goro in se spustili po prepadnih stenah. Ko so naleteli na posamezne partizane, je bilo v spopadih nekaj padlih na obeh straneh. Četa se je ponovno zbrala 13. in 14. avgusta. Nekateri borci so bili pet dni brez hrane. Osem jih je padlo, dva so ujeli in ustrelili, šest novincev iz Kroke je odšlo domov. Nemci so požgali vse koče, do katerih so prišli. 9. septembra je 18. gorski polk spet prodril na Jelovico. V bojih pri Lipniški planini je padlo 25 borcev Selške čete in komandant I. grupe odredov Jože Gregorčič. (145, 244)

7. avgusta 1943 so deli 71. nemške divizije in policijske enote zasedli podnožje Jelovice ob Savi od Ribnega do Besnice ter v Selški dolini, da bi partizanom preprečili umik z Jelovice. 8. avgusta je z ljubljanskega letališča vzletelo šest letal, ki so po Jelovici odmetaval petkilogramske protipehotne bombe. Kljub silovitemu pokanju tedaj ni bilo žrtev, je pa bilo nekaj nesreč zaradi neeksplodiranih bomb pozneje. 2. oz. Jeseniška in 3. oz. Kranjska četa sta našli zaklonišča za velikimi skalami na Martinčku in Zgoški ravni, kjer sta taborili.

Obsežno ofenzivo, ki je bila del obsežnih nemških operacij proti partizanom po Sloveniji (Dolenjska, Notranjska, Primorska), so Nemci imenovali Kap (Traufe), partizani pa novembrska. Potekala je v novembru 1943 na Žirovskem vrhu, Blegošu in Jelovici v slabem vremenu in pri na novo zapadlem snegu. Zajela je tudi 1. oz. Loško, 2. oz. Jeseniško in 4. oz. Jelovško četo. 1. in 4. četa sta se izvili iz nemških obročev, so pa na Prtovcu padli 3 borci 2. čete. Padlo je tudi več kurirjev in nekaj civilistov. Prešernova brigada je v tej ofenzivi imela hude boje na Ratitovcu in Blegošu. Med novembrsko ofenzivo so bili Nemci nedisciplinirani. Kradli so po hišah, mnogo je bilo pijanih. V Selški dolini so požgali šest hiš. (5, 238, 265)

V partizanskem besednjaku se je beseda hajka udomačila. Okupator je namreč pogosto zbral enote in jih usmeril v območja, za katera je bilo znano, da se tam zadržujejo partizanske enote, in jih skušal uničiti. Npr. dolino Kokre so leta 1944, ko se je tja preselil odredni štab, prečesavali vsaj dvakrat mesečno. Pogosto pa so morale okupatorske enote pregledovati ozemlje po partizanskih napadih.

Okupatorji so hajke pripravljali na podlagi podatkov, ki so jim jih dali slovenski gestapovski zaupniki, partizanski dezerterji in ujeti partizani. Policijske enote, ki so imele nalog posredovati na svojih območjih, so bile v stikih z orožniki, vojsko, policijo in obmejnimi enotami.

Ko so npr. 3. aprila 1943 okoli desetih zvečer kamnogoriški orožniki ujeli partizana z Dobrave pri Kropi, so ga 4. aprila ob pol devetih zjutraj poslali orožniški postaji v Podnartu, da bi dal policistom z Brezij podatke o partizanskem taborišču.

Okupator je potem, ko je zbral osnovne podatke o partizanski enoti, navadno pripravil temeljito prečesavanje ozemlja. 22. oktobra 1942 so npr. ukazali hajko na ozemlju med Gorjušami, Poljšico pri Gorjah in Mrzlim studentem. Sile 19. policijskega polka so imele z delom 4. policijskega polka, motoriziranimi orožniškima četama ter gorskimi lovci nalogo odkriti in uničiti partizane. Vojaške enote so 22. oktobra zvečer postavile zasede od Poljšice in vzdolž bohinjske ceste. Orožniki so postavili zasede od Krnice in vzdolž poključke ceste. Deli 4. policijskega polka so postavili zasede od poključke ceste do kote 1013. Ker so predvidevali umik partizanov na Jelovico, so deli 19. policijskega polka zasedli obrobje Jelovice od Kupljenika do Selške planine. (7)

Večina tovrstnih okupatorjevih poskusov presenečenj je bila neuspešnih, saj so se jim partizani uspešno izmikali. Večkrat pa je le prišlo do spopadov.

Konec februarja 1943 je okoli 700 policistov iz Lesc in Škofje Loke obkolilo Špičasti hrib. Iz letala so zažgali gozd in prisilili partizane k umiku proti Besnici. Pobili oz. ujeli so jih okoli 20.

3. in 4. julija 1943 so sovražne enote obkolile 2. četo II. oz. Pokljuškega bataljona in odredni udarni vod pod Lipanco na Pokljuki. V silovitem napadu, ki je trajal ves dan, je padlo in bilo ujetih več kot 30.

19. decembra 1943 je v Poljane prišlo 10 avtobusov sovražnikov. Iz Poljan so prodirali v eni koloni proti Javorjam, v drugi proti Hotavljam in Žetini. Sočasno je krenilo iz Škofje Loke sedem avtobusov proti Ločnici. V Poljanski dolini so ostali od 19. do 21. decembra. Gibali so se od Selc proti Sv. Mohorju in Kranju ter proti Rovtam in Železnikom. Sodelovalo je okoli tisoč mož.

29. maja 1944 je v Trzič prišla policija z Brezj in se s tržiško policijo odpravila proti Sv. Ani. Tam so se razdelili in šli proti Dobrči. Na Dobrčo je šla tudi četa domobrancev. Bilo jih je okoli 600. V zasedo je padel kurir z dvema novincema.

30. maja 1944 je ob osmih šlo 200 policistov na Mežaklo. 31. maja je 200 vojakov prišlo k Mrzlemu studencu. 2. junija je prišlo v Radovljico 350 mož, ki so šli skozi Kropo in po drugih poteh na Jelovico.

1. junija 1944 se je v Voščah sešlo 90 policistov iz Kamne Gorice in 150 vojakov iz Bohinjske Bele. Šli so čez Jelovico v Poljansko dolino. Prisilili so dva kmeta, da sta jim bila za vodiča. 4. junija je bila vojska še nazaj na Beli, policija pa še ne.

7. junija 1944 so domobranci iz Cerkelj in policija iz Kranja napadli II. oz. Vekotov bataljon. "Belogardisti so se pojavili s titovkami, ter se na ta način precej približali taborišču."

15. junija 1944 se je proti Kamniku napotil 70 avtobusov policije, proti Kokri pa 20 avtomobilov. Vsi mostovi v Kokri so bili zastraženi in zasedeni. Policija se je pomikala iz Kokre po pogorju proti Kamniku.

Svojevrsten je bil napad 18. julija 1944. Ob osmih zvečer je vlak z Jesenic pripeljal oklopnjake, ki so pol ure obstreljevali pobočje Stola. Nato je vlak odpeljal nazaj na Jesenice. (5, 15)

Partizani so se morali izogibati pogostim zasedam in patroljam, ki so nadzorovale naselja, prometne poti, partizanske prehode.

Štab I. grupe odredov je sredi julija 1942 pisal II. oz. Pokljuškemu bataljonu, da so bile povsod zasede in patrolje v moči od treh do 15 mož. Močno so omejevale gibanje enot in kurirjev. Najbolj značilne so bile pogoste zasede in patrolje v letu 1944. Aprila so bili raztrganci iz Kranja vse noči v patroljah in zasedah. Izstreljevali so svetlobne rakete. Maja so v Radovljici iz vojaštva in policije sestavili tri skupine po 25 mož za patroljiranje in postavljanje zased. Junija so domobranci postavljali zasede na kurirskih poteh, da bi ujeli kurirje žive in zaplenili pošto. Na Bohinjski Belo je junija prišlo 400 novincev. Z oklopnjakom so začeli stalno patroljirati na trasi Bled-Selo-Ribno-Bodešče-Koritno.

Odred je 9. junija 1944 poročal, da je sovražnik na Poljanah umaknil vse patrolje in zasede. Ostale pa so na Rečici, Bledu in od Jesenic do Podhoma. Od Jesenic do Blejske Dobrave so kopal strelske jarke.

Progo so štiti oklepni vlak, izvidniške patrolje, pa tudi stalne patrolje in zasede. Vsaka posadka je bila odgovorna za svoj del proge ali posamezne objekte. Junija 1944 je bilo v Podnartu 60 mož, ki so patroljirali po progi do Sv. Jošta in do Otoč. Iz Podnarta je odšla patrolja po progi vsako uro. Na Hrušici je bilo pri predou 40 vojakov, ki so ga varovali in patroljirali trikrat dnevno po progi. V patroljah je bilo po pet mož.

Prevoze po cestah v krajih, kjer so bili pogosti partizanski napadi, npr. dostavo hrane postojankam v Železnikih, na Sorici ipd., so v letu 1944 zavarovali z oklepniki.

Iz odreda so 25. julija 1944 poročali, da sovražnik ni začel večjih akcij. Omejeval se je zgolj na zasede in patrolje. "Sami se izražajo, da imajo s tem večje uspehe." Morala je pri Nemcih in domobrancih padla.

Zasede so bile večna nevarnost.

14. februarja 1943 je padla v zasedo, ki jo je v Ovsishah pri Podnartu, v hiši, imenovani Porta, postavilo 10-12 orožnikov iz Podnarta, padla 1. četa I. oz. Gregorčičevega bataljona in izgubila tri borce in strojnico.

3. avgusta 1943 je okoli dvajset orožnikov iz Selc postavilo zasedo pri Sv. Jederti. Pričakali so 3. oz. Kranjsko četo in ubili tri partizane, tri pa ranili.

Hude izgube je imel odred ob Savi v Logu blizu Podnarta, ko je pri prehodu čez reko in železnico padel v zasedo I. (prej III. oz. Planinčev) bataljon. (5, 15)

Partizanske in okupatorske obveščevalne tipalke so skrbno spremljale vsaka svoje sovražnike. Spoprijem je bil trd in obdelovali so se z orožjem, pa tudi z govoricami, uveljavljali so propagandne prednosti in se neprestano skušali prelisčiti.

13. junija 1944 so se v hotelu Park na Bledu sestali okrožni vodja in gestapovci. Domenili so se za novo taktiko: preoblečeni v partizanske uniforme se bodo vrvili v partizane kot novinci ali kot razhajkanci. 10. julija 1944 je bila vsa policija na Brezjah v postojanki. Govorili pa so, da bodo šli hajkat na Dobrčo. To vest so razširili zato, da bi partizani ne minirali proge, ker so pričakovali večje Transporte enot. (5)

Vendar partizani sovražnikom niso ostajali dolžni. Omenimo le eno njihovo uspešno prevaro. III. oz. Planinčev bataljon je 9. februarja 1944 "priredil v vasi Peračica miting z namenom, da izvabi sovražnika. Naročilo se je civilnemu prebivalstvu naj gre prijaviti to. Sovražnik je poslal patrolo v Peračico, da zasliši, ter poizve kaj o partizanih. To patrolo so naši napadli, ubili 3 sovražnike in zaplenili 1 brzostrelko, 2 puški, 3 pištole z municijo, 4 bombe in opremo." (41)

Trdoto in zvijačnost spoprijema pa z vrsto primerov opisujemo tudi v drugih poglavjih besedila.

Vojni potres je odprl tektonske razpoke, sprostil rušilno moč slepega sovraštva. V divjanju strasti so meje razsojanja otopele in prepadne globine sovraštva so terjale marsikatero žrtev, ki jo zdaj težko razumemo.

Partizani so imeli celo vrsto razlogov za to, da so sovražili okupatorja. Vinko Hafner je bil pred vojno sokol, torej narodno zaveden, vendar Nemcev ni sovražil. Ko pa je zvedel, da so mu ustrelili mater, brata in sestro, pa bi, če bi mogel, pritisnil na gumb, ki bi vse Nemce odnesel k vragu. Andreju Žvanu sta v partizanih padla brat Alojz 8. avgusta 1941 in Tomo 24. decembra 1942. Žvanova družina je bila izseljena in oče Janez je umrl 23. februarja 1944 v Saulgau-Sisnu. Več sto borcev odreda je bilo, ki so jim okupatorji tako ali drugače prizadeli družine, njih same pa vkovali v zavezo maščevanja. Svojo bolečino so pripovedovali soborcem. In ostrili sovraštvo do okupatorja. (19, 99)

Obenem pa so gnev, ki so ga čutili do okupatorja, uperili tudi zoper rojake, ki so se tako ali drugače povezali z okupatorjem, o čemer bomo spregovorili posebej.

Na Gorenjskem je pokalo dan za dnem, vendar pa so bili spopadi v primerjavi s frontnim gmenjem nedolžno puškarjenje. Zasledovanje, obkoljevanje in izmikanje, miniranje, zaplembe in mobilizacije so bili vsakdanji dogodki. Le redko je bilo v posameznih spopadih večje število padlih, ranjenih, zajetih. Partizani so se po napadu navadno hitro umaknili. Le redko so zajeli sovražnike. Okoli 24. oktobra 1942 je skupina partizanov šla s Pokljuke čez Bohinjsko Belo. Na Beli so ujeli nemškega oficirja. Razorožili so ga in mu naložili tovor hrane. Fric Novak se je pogovarjal z njim, ker je znal nemško. Povedal je, da ujetnik prosi za cigareto, preden ga bodo

ubili. Andrej Žvan je nato dal prevesti, da ga ne bodo ubili. Vprašal je oficirja, zakaj se morajo partizani skrivati kot živali. Potem so mu dali kos kruha z zaseko, pa od strahu ni mogel jesti. (146)

1. decembra 1943 so v prvi številki Gorenjskega partizana objavili "rezultat borbe in dela G.O." v oktobru in novembru 1943. leta. V tem poročilu so navedli nedvomno pretirane podatke o 252 padlih in 150 ranjenih sovražnikih, bolj verjeten pa je podatek, da so v tem času ujeli le dva Nemca. (41)

Decembra 1943 so v vasi Svetje med mobilizacijo ujeli dva Nemca v gostilni. Bila sta neoborožena. "Četa jih je poslala naprej v brigado." 25. januarja 1944 je zaseda med Tenetišami in Goričami ustavila kolesarja, Nemca v civilu, ki je bil na obisku pri ženi na Golniku. Dali so mu kruh z zaseko. Sprva se je bal jesti in je prvi kos pojedel eden od partizanov. Dva kosa so mu dali za otroke. Junija 1944 so v obveščevalni odsek IX. korpusa poslali dva Nemca, enega ujetnika in enega prostovoljca. (5, 160)

Nimamo posebnih podatkov o usodi ujetnikov, ki jih je odred poslal v nadaljnji postopek. Nekaj sovražnikov, ki bi jih lahko zajeli, pa so partizani v spopadih pobili.

3. oz. Kranjska četa je 15. januarja 1944 napadla orožnike na Štefanji Gori. Partizanski mitraljezec je enega preresetal, drugi pa je bil ranjen, a se je potajil. Dva sta pobegnila. Mitraljezec je tekel za njima, a ju ni dohitel. Ko se je vračal, je "ustrelil ranjenega žandarja." (153)

Ko je na velikonočno sredo padel komandant I. bataljona Tomaž, so se borci pognali v napad. "Naši so se priplazili do prikolice. Švabi so takoj vrgli roke v vis. Nekaj dobro pomerjenih strellov in poplačani so bili njihovi grehi (tako je ta sicer večkrat opisani dogodek prikazan le v tej inačici, op.p.)." (41)

S partizani so sodelovali mnogi Slovenci, ki so bili v okupatorjevi službi. Taka dvojna igra ni bila brez nevarnosti.

V noči od 28. na 29. ali 29. na 30. december 1942 so partizani šli s Kališ. Zapadlo je precej snega. Srečali so domačina, ki jih je opozoril, da so v gazi neki ljudje. Prezelj je odpel smuči in napolnil puško. V temi je ob nekaj zadel. Bil je orožnik z brzostrelko, naperjeno v Prezljeve prsi. Na vprašanje se je Prezelj izgovoril, da je Tabravcov z Rudnega in da je pil v gostilni. Orožnik je spustil brzostrelko. Bil je Slovenec, Oder iz Bohinja. Ko je Prezlja natančneje pogledal, ga je spoznal. Oba sta dvignila orožje. Prezelj je bil hitrejši in je Odra obstrelil. Prav ta Oder je bil partizanski sodelavec. Jože Rihtaršič, tudi kot jugoslovanski orožnik sprejet v nemško službo, je pomagal sodelavcem partizanskega gibanja z različnimi obvestili. Tudi orožnika Pašana iz Radovljice, ki je od vsega začetka opozarjal partizane, je ranila odredna zaseda na mostu čez Savo na Lancovem. (183, 193)

Ljudje, ki jim je bilo predvsem od tega, da bi rešili svojo kožo, so bili tudi med Nemci in med pripadniki drugih narodov v okupatorskih enotah.

Četa V. oz. Kokrškega bataljona je junija ali julija 1943 taborila pod Belo pečjo. Naslednjega dne je šla orožniška patrulja mimo taborišča, v katerem so prepevali. Orožniki so prisluhnili in šli naprej. To je partizanom takoj prihitel povedati bližnji kmet. Ti orožniki pa so bili iz Puterhofa. Zanje so govorili, da so zelo popustljivi in da neradi vidijo, če pride partizane kdo naznanit. (143)

Okupator je posadke pogosto premeščal iz kraja v kraj. Maja 1944 so npr. orožniško posadko v Dolenji vasi menjavali tedensko, menjave so vozili iz Škofje Loke.

Kljub temu so nekatere posadke navezale stike z domačini in celo s partizani.

Konec septembra 1943 se je namestnik odrednega komandanta Ivan Javor sestal z nemškimi orožniki, ki so stražili most na Praprotnem. Ti so govorili, da se nameravajo predati, da pa jih pri tem ovirata dva zagrizenca. Sestanek se je zavlekel, pripeljal je blindiran avto in partizani so

se umaknili v strugo Sore, ne da bi spravili orožnike s seboj. Vendar so bile tudi nekatere poznejše posadke na Praprotnem dobre do partizanov. Aprila 1944 je bilo tako, da "partizani lahko hodijo čez most pa jih orožniki nič ne streljajo." (5, 142)

Junija 1944 so v Dupljah zamenjali orožnike, ker so bili predobri z domačini, v posadko k Sv. Janezu v Bohinju pa je prišlo 55 novih mož, ker so "prejšnji imeli ožje spoznanstvo s tamkajšnjimi prebivalci."

Prelita kri in ideološke razlike so bile nedvomno motiv za medsebojno obračunavanje. Zadnjo besedo pa so na Gorenjskem imele nacistične oblasti. Ko so izgubljale moč, so odobrile delovanje domobrancev. Tako kot so partizani boj proti domobrancem jemali kot enakovreden boju z okupatorjem, tako so tudi domobranci na vso moč preganjali partizane.

Partizani so večkrat poročali, da so nemške enote jezne na domobrance, ki so bili preveč vneti pri zasledovanju partizanov. Junija 1944 so bili nemški vojaki v Škofji Loki "besni, ker jih izdajalska strast švabobrancev goni v hajke". Julija 1944 so, potem ko so dobili podatke o partizanski enoti ali bunkerju, iz Kranja pošiljali v napad domobrance ali raztrgance, saj gestapo ni več zaupal vojaštvu, "ker isto mnogokrat sabotira". (5, 41)

V letu 1944 je morala sovražnih enot padala. Odredni obveščevalni center je 9. avgusta 1944 poročal, da je vojaštvo z Bleda začelo na veliko krasti po poljih. "Iz tega je razvidno, da nimajo zadosti hrane." Tudi vojaki iz Bohinjske Bele so jemali s sabo v patrolje ali zasede nahrbtnike, da so jih na poljih napolnili ali prosili po hišah za hrano. 17. avgusta 1944 je poročilo govorilo o tem, da je vojaštvo z Bleda in okolice dnevno vadilo okoli vasi in po nižje ležečih gozdovih. Morala je bila nizka. Opazili so, da so pri hajkah pogosto sabotirali.

Ljudski glas je seveda včasih širil bolj vesti v skladu z željami, kot pa z dejanskim stanjem. Avgusta 1944 so ljudje govorili, da se je zaradi tega, ker bi morali iti na fronto, "ustrelilo v Škofji Loki 5 nemških orožnikov". (5)

Vendar sovražnikove vrste niso bile posebej načete, ker v njihovih vrstah ni prihajalo do razkolov ali opaznejšega števila dezertacij.

ODREDOVA TAKTIKA

Odred je v času svojega delovanja ostajal zvest partizanskemu načinu bojevanja. Petar Kleut je ocenil, da je partizanska taktika bolj večšina kot znanost, čeprav uporaba te večšine zahteva določeno taktično znanje. Partizani so sovražnika presenečali, skušali so imeti pobudo v svojih rokah, izogibali so se frontalnim spopadom in prevelikemu tveganju, niso se držabli šablon, dobro so poznali krajevne razmere in jih obračali sebi v prid. Nad sovražnikom so imeli še moralno premoč, saj je bil njihov boj obramben in grajen na pričakovanju pravičnejših družbenih razmerij. (249)

Poveljstvo I. grupe odredov je leta 1942 opominjalo borce I. oz. Cankarjevega bataljona, češ da so se skrivali "pred sovražnikom, namesto da bi ga napadali", in jim ukazovali, da morajo sovražnika "napadati, napadati in zopet napadati", in sicer "tako, da nimajo miru ne po dnevi in ne po noči". In dejansko so bili partizani do julija 1942 v ofenzivi. O tem pričajo nekatere akcije, ki so med najuspešnejšimi partizanskimi napadi na Gorenjskem v tej vojni, zlasti uničenje mostov v Mostah pri Žirovnici in napad na Črni Vrh. Ofenzivno vzdušje so krepili ukazi o osvobajanju Gorenjske iz Glavnega poveljstva, ki niso temeljili na dejanskih možnostih. Gorenjci pa

so jih skušali uresničiti. 10. julija 1942 so iz I. štaba I. grupe odredov ukazovali II. oz. Poključskemu bataljonu: "Napravite takoj načrt o zasedbi Bohinjskega kota." Do konca tedna naj bi podrli cestni most v Soteski, pri enem od tunelov iztirili vlak in uničili postojanke. 11. avgusta so naročali, naj uničijo vojašnico v Bohinjski Beli, onesposobijo cesto na Pokljuko do četrtega, v sredo pa naj bi poveljstvo II. bataljona prišlo na zvezo s šestimi vodiči, ki bi vodili v napad na Bohinj enega od bataljonov II. grupe odredov. (3, 4)

Silovita okupatorjeva ofenziva je razblinila vse te namene. Po nemški ofenzivi je bila jeseni 1942 prva naloga ohraniti enote. Konec leta so iz Glavnega poveljstva skušali spodbuditi partizansko gibanje na Gorenjskem. 26. decembra 1942 je glavno poveljstvo naročalo odredu, da ima "zaenkrat pogoje za čisto partizanski način vojevanja. Cilje zato izbirajte sami. Koristno je vedno delovati tako, da se sovražnikova pozornost raztegne na več sektorjev, tako da sovražnik ne more skonzentrirati svoje moči proti poedinim enotam. ... Manifestirajte s svojimi borbenimi edinicami po vaseh in po deželi in razširjajte propagandni material." Odredu so takrat odsvetovali skupne akcije enot.

20. januarja 1943 pa je glavno poveljstvo kot glavno odredovo nalogo opredelilo mobilizacijo po vsem ozemlju in pošiljanje novincev v Ljubljansko pokrajino oz. v Polhograjsko hribovje. Naslednje pomembne naloge so bile politično delo, zbiranje orožja pri ljudeh in dobro delujoče zveze. (247, 285)

Odredne enote so vzpostavljale tudi obveščevalno službo. V 3. četi I. oz. Gregorčičevega bataljona so sredi februarja 1943 imeli v načrtu "še likvidacijo 2 denuncijantov, zasedo na 1 žandarmerijsko patrolo in razorožiti 1 vaško stražo. Načrt bomo izvedli takoj, ko dobimo potrebne podatke in informacije. Potom obveščevalne službe, ki smo jo organizirali v dolini, poizvedujemo še za možnostmi nadaljnjih akcij." Enote, ki so bile močno obremenjene z zbiranjem novincev, pridobivanjem novih sodelavcev, preskrbo, zbiranjem podatkov in zavarovanjem, vrh vsega pa slabo oborožene, niso zmogle večjih napadov na sovražnika. "Do sedaj smo bili vodiči, patrola in iskači zabitnikov," so označili svoje vojskovanje v VII. oz. Kranjskem bataljonu julija 1943.

Komandir 2. čete III. oz. Kebetovega bataljona je aprila 1943 razlagal težave svoje enote. Imeli so 50 borcev in le en uporaben mitraljez. Pogosto so morali menjavati kraj bivanja. Poslali so borce, "ki pa sovražnika niso dobili v dotični noči, čez dan se pa v dolini po naročilu terenskih ne smejo držati". Drugo skupino je na poti v akcijo nekdo obvestil, da bo hajka. Ko so šli naslednjič v zasedo ob poljanski cesti, jim je politični delavec svetoval, da so postavili zasedo orožnikom, vendar so jih zaman čakali.

Večkrat so šli v napad posamezni borci. 26. marca 1943 so na partijskem sestanku v II. oz. Stražišarjevem bataljonu sklenili, da se "tovariša Beton in Boris pustita za nekaj dni v dolino da izvršita nekatere akcije".

III. oz. Kebetov bataljon je na predvečer 1. maja 1943 obstreljeval več sovražnih postojank. Imeli so v načrtu tudi večji napad na spremstvo avtobusa. "Mitraljezi so bili iz drugih čet že skupaj in namenjeni v zborni Poljanski četo, katero pa je dohitela hajka."

Nekatere enote so ocenjevali kot preveč previdne. Novi politkomisar je junija 1943 napisal za II. oz. Stražišarjev bataljon: "Stare napake poključskih partizanov se še vedno maščujejo nad nami, kajti ti "so se šli skrivalnice" in ne partizane." (11)

Po razbitju Prešernove brigade v začetku avgusta 1943 je bilo vzdušje na Gorenjskem slabo. S preemestitvijo odrednih enot v Prešernovo brigado so cela območja Gorenjske ostala brez partizanskih enot. II. oz. Stražišarjev bataljon je odšel s Pokljuke in izpod Stola. Pod Krvavcem je ostala le četica V. oz. Kokrškega bataljona. VII. oz. Kranjski bataljon je zapustil območje Križne Gore in Mohorja. VIII. oz. Loški bataljon je zapustil hribe okoli Škofje Loke, IX. oz. Dražgoški bataljon ozemlje med Podlonkom in Sorico, III. bataljon večji del Poljanske doline.

13. avgusta 1943 je odred štel le 230 borcev, od tega le 140 oboroženih. Odred je bil bolj oborožen jeseni 1943. Ob štirih četah sta delovala še dva minersko-sabotažna voda, ki sta močno okrepila odredovo napadalno moč. (141, 191)

V odredu so se še naprej držali partizanske taktike. Decembra 1943 je odredni štab naročal, naj ne napadajo šablonsko, naj bodo zvijačni, napadajo naj na več mestih, preoblečeni naj vdirajo v mesta. Imeli pa so tudi večje zamisli. Npr. razširili naj bi govorice, da bo Prešernova brigada napadla Radovljico ali Kamnik ali Kranj, v resnici pa bi napadli Tržič. Premalo premišljeni so bili tudi napotki o oblikovanju desetini za borbo proti tankom in oklepnikom.

V letu 1944 so partizani imeli dober pregled nad sovražnimi postojankami, odredu pa so analitične podlage in natančnejše ukaze pošiljali tudi iz IX. korpusa. Tako so v dopisu 361 z dne 10. aprila 1944 poslali "seznam in navodila za rušenje elektrifikacije na Gorenjskem", v dopisu 614 z dne 2. maja pa "seznam rušenja cest in gradnje protitankovskih ovir na vašem sektorju". 11. maja so zahtevali, naj minersko-sabotažni vod podre transformatorsko postajo v Črnučah, kar bi močno prizadelo gorenjsko industrijo. Prekopali in zasekali naj bi tudi cesto od Železnikov do jugoslovanske meje. Odred je navodila o rušenju električnega omrežja poslal II. oz. Večkovemu bataljonu 14. maja.

Pobude za akcije so k IX. korpusu prihajale tudi iz odreda. Odredni komandant je 16. maja 1944 predlagal ofenzivno akcijo proti domobrancem ob nekdanji nemško-italijanski meji, kjer že osem mesecev ni bilo partizanov. Obenem naj bi brigade "pobrle belogardističnim elementom okrog Lučen in Črnega vrha živino, s čimer bi nadoknadili oropano živino na Primorskem". Aprila 1944 so sovražne enote požgale Novake nad Cerknim in odgnale živino. (5)

Odred z IX. korpusom ni neposredno sodeloval pri bojnih operacijah, "zato pa so bile samostojne akcije odreda, bodisi da so bile napadalnega ali pa obrambnega značaja, izredno koristne: posredno so podpirale bojna prizadevanja osrednjih enot korpusa", je odnos med IX. korpusom in odredom ocenil Lado Ambrožič. (191)

Odredni štab je npr. 27. decembra 1943 sporočil štabu III. operativne cone, da so "v zvezi z novonastalim položajem ob prihodu brigad na Gorenjsko in direktiv za ofenzivo tega štaba" prerazporedili svoje enote in jim dali ustrezne bojne naloge. Tako je 4. oz. Jelovška četa dobila "nalog, da skoncentriraa svoje delovanje Zg. Besnica, Ovsise, Dobrava, Radovljica, Bled z nalogami napada na patrole, postojanke, železniške postaje Podnart, Otoče, napada ob železniški progi, rušenja proge in zažiganja lesenih konstrukcij mostov, dalje vznemirjanje in napadanje vseh sovražnih postojank na tej liniji, pošiljanje usiljenih patrol v Radovljico itd. Poleg tega ima nalog da vzpostavi redno vezo z II. četo preko Save. S čim pogostnejšimi in efektnimi napadi ima nalogo, da za časa prehoda II. čete G.O. preko Save in ustalitve na njenem sektorju obrne pozornost sovražnika nase".

23. maja 1944 je odredni štab pod "Strogo zaupno! Zelo nujno!" poslal enotam ukaz, da morajo partizani na Gorenjskem in Primorskem močno povečati aktivnost. Opozarjajo naj sovražnika nase s številnimi patroljami, ga presenečajo, udarjajo pa po njem tudi s celimi bataljoni. "Povelje je prišlo od Glavne zavezniške komande." (5)

*Tudi odredni oficirji so napisali nekaj prispevkov, v katerih analizirajo bojno delovanje odreda in njegovo taktiko. Podporočnik Boris Globočnik, ki je bil operativni oficir in hkrati vršilec dolžnosti načelnika štaba, je pomladi 1944 ugotavljal, da "okupator vedno bolj izbegava odkrito borbo in skuša uporabljati taktiko zahrbtnih napadov in izpadov napram civilnemu prebivalstvu, pri čemer se skuša okoristiti z izdajstvi naših narodnih odpadnikov". Po Globočniku so odredne enote imele tedaj za cilj "popolnoma iztrgati inicijativo okupatorju iz rok, preiti postopoma od partizanske taktike, diverzantskih akcij, manjših borb in zased k načrtnim akcijam večjega obsega". Po do-
bri obveščevalni pripravi akcije je bila naloga nenaden in odločen napad. "Cilj vsake*

akcije naj bo: potolči sovražnika do konca in zapleniti orožje." Kot primer napada, ki ni bil do konca izveden, je Globočnik opisal akcijo 1. minersko-sabotažnega voda, ki je 21. aprila napadel šestčlansko patroljo na progi med Kranjem in Podnartom. Štiri sovražnike so ubili, dva sta bila ranjena (eden je čez nekaj dni umrl). Partizani zato, ker je bila med njimi in sovražniki čistina, niso jurišali po orožje, kar bi morali storiti.

V tem članku je ocenjeno tudi delovanje bataljonov. II. oz. Vekotov bataljon je pre-malo menjaval bivališče in ni imel zadostne obveščevalno-izvidniške službe. "Name-sto da bi izvršil pravočasen pokret in napadel sovražnika na drugem kraju, kjer bi ta najmanj pričakoval, in s tem obdržal inicijativo trdno v svojih rokah", ga je presenetil sovražnik. III. oz. Planinčev bataljon ni izrazil neaktivnosti sovražnika na svojem ozemlju za večji napad, s katerim bi razbremenil II. bataljon. "Tudi I. (oz. Tomažev, op.p.) bataljon ni pokazal dovolj odločnosti, da bi preprečil pogosto patroliranje so-vražnika na njegovem sektorju." Junija je Boris Globočnik spet analiziral vojaško de-lovanje odreda. Po njegovem je bil najuspešnejši "napad enega voda III. bataljona na sovražno patrolo pri Kovorju, ki je bil izveden dosledno in dokončno s tem, da je bil sovražnik potolčen in je bilo zaplenjeno orožje". Ta akcija je bila "tipičen primer uspešne partizanske taktike, ki jo naše edinice lahko vedno uporabljajo na vseh sek-torjih tudi v največji bližini sovražnikovih postojank. Seveda letni čas je radi zelenja in primerne temperature zelo ugoden za izvajanje zased. S takimi zasedami napravimo sovražniku nesiguren ves teren, predvsem na komunikacijah in tudi v manjših nase-ljenih krajih." Poleg tega so bile zasede "na komunikacijah in prehodih obenem naj-boljša obveščevalna in ogledniška služba". Tudi v tem zapisu je Globočnik vztrajal, da je bilo treba iti v obsežnejše akcije, saj je "bilo sovražnikovo moštvo preobreme-njeno, izčrpano in njegovo moralno stanje na nizki stopnji". Odredni poveljniški kader je imel "velike izkušnje v izvajanju hitrih napadov, zased in diverzantskih akcij. Pri-manjkuje pa jim še strokovno znanje za vodenje načrtnih in kombiniranih akcij. Radi tega se moramo usposobiti tudi v tej taktiki ..." (41)

Odziv na vse spodbude in rastočo samozavest je odred izrazil s prodorom II. oz. Vekotovega in IV. oz. Manevrskega bataljona v predel okoli Rašice junija 1944, na katerega je sovražnik si-lovitvo reagiral in potisnil odred nazaj v hribe. Odred je nameraval napasti tudi domobranske postojanke, a je ostalo bolj pri načrtih.

Tako je bil kljub posameznih poskusom večjih akcij za odredno vojaško delovanje značilen predvsem partizanski način bojevanja.

Značilni napadi na sovražnika so bile zasede, trganje prometnih poti, posebej železniških prog in uničevanje voznega parka, manj pa ogrožanje sovražnih postojank. Partizani so ovirali zlasti za vojno pomembno proizvodnjo, napadali okupatorjeve ustanove, z rušenjem stavb so v letu 1944 pa preprečevali nastanek novih sovražnih postojank.

Iz arhivskih dokumentov, spominskih zapisov in objavljenih prispevkov je France Benedik izpisal podatke o okoli 700 akcijah, ki jih je odred opravil v času svojega delovanja. Ta seštevek seveda še zdaleč ni popoln. Če se upošteva, da so enote šle po hrano vsakih nekaj dni, da so v letih 1943 in 1944 v posameznih obdobjih vsak dan pošiljale mobilizacijske patrolje, potem je jasno, da je v tem pregledu, v katerem je le nekaj več kot šest odstotkov vpisanih akcij prehran-benih, nekaj več kot enajst odstotkov pa mobilizacijskih, zajet le ščepec tovrstnih odredovih ak-cij. Prehranjevalnih in mobilizacijskih akcij so odredne enote opravile vsaj nekaj tisoč in so bile najpogostejša odredova naloga.

Popis partizanskih napadov na sovražnika in domačine, ki so delovali proti njim, na promet-ne, gospodarske in druge objekte je bolj popoln, vendar pregled opravljenih akcij po posamez-nih enotah upravičuje sklep, da je arhivsko gradivo nekaterih enot pomanjkljivo ohranjeno.

Iz razmerij med popisanimi akcijami pa se vidi, katere cilje je odred najpogostejše napadal. V četrtini akcij je napadal sovražnikov enote, približno po desetino je bilo napadov na železniške proge in vlake ter na cestni promet- predvsem na mostove in avtomobile. Nekaj manj kot po desetino je bilo napadov na gospodarske obrate, energetske omrežje in telefonske zveze. Pri nekaj več kot dveh odstotkih akcij gre za uničevanje objektov, s katerim so partizani preprečevali nastanek novih sovražnih oporišč.

Od akcij, v katerih je odred kaznoval domačine, so v Benedikovem popisu upoštevane le usmrtitve. Teh je bilo nekaj manj kot desetina akcij. Upoštevanih pa je le malo poskusov usmrtitev ter številnih kazenskih zaplemb in drugih svaril.

Omenili smo že sovražne napade proti partizanom. Kljub neprestanemu preganjanju partizanov je sovražnik imel malo uspeha. Največkrat je udaril v prazno. Večina teh neuspehov ni zapisana v pregledanih virih in v prikazu je manj kot desetina tistih, v katerih je sovražnik napadal odred. (15)

V kroniki 1. čete I. oz. Tomaževega bataljona je pri 68 dneh od ustanovitve čete 8. februarja 1944 do 16. aprila 1944 omenjenih 50 akcij, ki nas zanimajo. Devetnajstkrat (ali v 38 odstotkih akcij) so se spopadli s sovražnikom, v enainvajsetih dneh (ali v 42 odstotkih) so nabirali novince, desetkrat (ali v 20 odstotkih) so šli po hrano. Razmerja med akcijami v posameznih enotah so bila seveda različna in vrsta enot ni dosegla take aktivnosti, vendar pa je četa zgled za intenzivnost in temeljno vsebino partizanskega delovanja.

Ta četa je 9.februarja 1944 napadla sovražno kolono od Sore proti Osolniku, 10. je napadla sovražnika ob progi Reteče-Škofja Loka. 18. februarja so šli iztiriti vlak, pa so padli v zasedo, 19. so v Sori napadli dva orožnika, 25. je bil v zasedi ubit politkomisar. 3. marca so se pred sovražnikom umaknili iz taborišča, 6. so se spopadli s sovražnikom med zaplenbo hrane. 8. marca je sovražnik napadel četno zasedo, nakar ga je četa pregnala, 10. so napadli avto, 12. so požagali osem brzojavnih drogov pri Jeprci, 15. je bila napadena četna patrola v Mednem, 16. so odbili sovražni napad na taborišče, 18. je bil eden od borcev ujet, ko je šel na ogled. 23. so napadli sovražno kolono na poljanski cesti in požgali seno v Hrastrnici. 26. so podrli šest telefonskih drogov, 27. pa podrli 23 telefonskih drogov, napadli sovražno zasedo ob progi in tovorni vlak. 30.marca so požagali 18 drogov in opazili sovražno patroljo. Poslali so izvidnico. Od štirih borcev se je vrnil le eden. 5. aprila so žagali droge ob cesti pri Medvodah, 8. jim je sovražna patrola preprečila sabotažno akcijo v tovarni na Trati. Pri tem je padel borec, ki je šele prejšnji dan dezertiral iz nemške vojske. 12.aprila se je zaseda pri Šenčurju komaj izmaknila obkolitvi, 16.aprila je patrolja šla po hrano na Osolnik, a so jo pregnali domobranci. (21)

Precej drugačne so bile akcije 1. minersko-sabotažnega voda med 26.aprilom in 22.majem 1944. 26. in 27.aprila so minirali progo med Kranjem in Škofjo Loko na istem mestu. 29. so požgali grad pri Sv.Duhu. 5.maja so minirali progo pri Spodnji in 8. pri Zgornji Besnici. 13. so postavili zasedo podnevi, vendar brez uspeha. 15.maja so med Žabnico in Kranjem razstrelili progo na treh mestih. 16. je sovražna zaseda ubila dva borca. 22. so šli minirati progo, pa so jih ustavile sovražne zasede. (29)

Oba primera kažeta, da so enote dokaj samostojno izbirale cilje delovanja in način napada. Samoiniciativa, skratka partizanska iznajdljivost, se je pri tem najbolj izrazila.

Odredne enote so bile tolikokrat reorganizirane, pa tudi okoliščine, v katerih so delovale, so se tolikanj spreminjale, da statistični podatki niso celovito merilo za prikaz vojaške dejavnosti odreda, so pa po svoje zgovorni.

Čas delovanja odreda lahko zaokrožimo na okoli 800 dni. Ob 700 v statistiki upoštevanih akcijah in ne majhnem številu tistih, o katerih se Francetu Benediku ni posrečilo dobiti podatkov, to pomeni, da so odredne enote na Gorenjskem vsak dan opravile po več različnih akcij. Njihovo število je od 1942 do 1944 leta naraščalo.

Vendar je odredova vojaška aktivnost v posameznih razvojnih obdobjih nihala. Od maja do julija 1942 so bile partizanske enote v ofenzivi. V avgustu in septembru 1942 jih je preplavila sovražna ofenziva Encijan. Nato do začetka leta 1943 odredne enote niso bile posebej aktivne. Do ustanovitve Prešernove brigade je bila glavna naloga odreda mobilizacija. Slabo oborožene odredne enote so imele polne roke dela z nabiranjem in spremljanjem novincev, prehrano in zaščito enot. Po odhodu Prešernove brigade z Gorenjske v začetku avgusta so v avgustu in septembru 1943 izvedle le nekaj vojaških akcij. Do oktobra se je odred številčno okrepil in oborožil, ustanovili so minersko-sabotažne vode in okrepili vojaško aktivnost. Leta 1944 je pod dobrim vodstvom deloval kot učinkovita partizanska enota, ki je s pogostimi napadi neprestano vznemirjala sovražnika. (15)

ODREDNE AKCIJE V PROSTORU

V letu 1942 sta Gorenjski odred in II. oz. Poljanski bataljon delovala od Črnega Vrha v Polhograjskih hribih čez Škofjeloške hribe in Jelovico do Pokljuke in Mežakle. Torej predvsem na desnem bregu Save Dolinke in Save, le I. odredni bataljon je do novembra 1942 deloval na levem bregu pod Karavankami od Jesenic do Radovljice. Med ofenzivo Encijan je bilo več silovitih spopadov na Blegošu, po Jelovici in Pokljuki.

V letih 1943 in 1944 so bile odredne akcije najbolj zgoščene v Blejskem kotu, odredne enote pa so pogosto vdirale tudi v naselja od Stražišča do Škofje Loke, v Poljansko in Selško dolino. V letu 1944 sta bili ti dolini že polosvobojeno ozemlje. Od februarja 1944, ko se je glavna odredna štaba preselila na levi breg Save, so odredne enote v posameznih akcijah segale do Duplice, Homca, Rodice, Črnuč, v okolico Medvod in sploh na celotno ravnino med Kranjem in Kamniško-Savinjskimi Alpami, kjer so leta 1943 izvajale le posamezne akcije. Največ odredovih napadov v letu 1944 pa je bilo na progi med Lescami in Javornikom. Odred je razmeroma malo deloval v Bohinju, ni pa aktivneje posegal v Gornjesavsko dolino. (15)

Z Gorenjske je okoli 2000 borcev odšlo v brigade in druge enote na ono stran nekdanje jugoslovansko-italijanske meje. Tja so z raznimi nalogami zahajale tudi cele gorenjske partizanske enote, predvsem kot spremstvo novincev, nazaj pa so nosile orožje ter strelivo. Tam so delovali nadrejeni štabi. 2. oz. Loška četa II. oz. Poljanskega bataljona je v noči od 3. na 4. avgust 1942 med nemško ofenzivo prešla nemško-italijansko mejo, prišla do Šentviške planote in se 17. avgusta vrnila v Davčo. (183, 244)

Slovensko partizansko gibanje je hotelo združiti vse Slovence. Nekaj borcev iz odreda je sodelovalo v partizanskem pohodu v Beneško Slovenijo pozimi 1944.

Gorenjski partizani so prodirali proti Koroški. Že leta 1942 so navezali stike z njo. 26. decembra 1942 je Glavno poveljstvo zahtevalo, naj odred brž, ko bo imel dovolj borcev, oblikuje "udarno četo in jo pošljite na Koroško področje z nalogo, da uničuje komunikacije in drži vezo z štajerskimi in koroškimi partizani".

24. januarja 1943 so iz Pokrajinskega komiteja Komunistične partije pisali Matiji Verdniku-Motiju, da je "sabotiral svoj takojšnji odhod na novo službeno mesto. To dokazuje, da se še daleč ne zaveša nujnosti in važnosti svoje misije. ... Misli si že karkoli, pot je treba nadaljevati,

ker to zahteva stvar sama." Verdnik je na Koroško odšel v začetku februarja 1943. Pozneje so za njim poslali še kurirje. Zveze so bile vzpostavljene in partijski biro II. oz. Stražisarjevega bataljona je na sestanku 6. aprila 1943 ugotovil: "Dobili smo štiri nove tovariše Partije iz Koroške po naši zvezi. Dva sta Avstrijca in dva Slovenca." Maja 1943 so v tem bataljonu zbirali moštvo za četo, ki bo šla na Koroško. Zaradi trdih razmer na Koroškem se je Koroška četa v glavnem zadrževala na Gorenjskem, dokler je 23. julija 1943 niso razbili na Ajdnu nad Žirovnico. 9. julija je bila četa nasproti Baškega jezera v Ziljski dolini, kamor jo je zapeljal Anton Razinger-Stric in jo tam 29. junija 1943 zapustil. V četi so hoteli priti do Verdника, pa jih je Stric usmeril proti Ziljski dolini, ker jim je lagal, da tam pozna teren. 24. junija 1943 so šli na slepo plenit v trafiko. V zgornjem nadstropju pa je bila policija. Štirje partizani so bili ranjeni, izgubili so opremo in dve puški. Tri ranjene in dva obolela so poslali nazaj. Ostalo jih je 13 brez vsake zveze, ki so se nato vrnili. (4, 11, 195)

Ena najodmevnejših odredovih akcij je bila izvedena v Bistrici ob Rožu na Koroškem. O njej sta poročala Franc Biček in Evgen Matejko:

"Priključila sva se Koroškemu vođu (četi, op.p.) po številu 16 ljudi, ter na meji dobila od tovariša Tomaža (Tomaž Verdnik, op.p.) točne podatke glede vojaške akcije, ki sva jo imela v načrtu. Za to akcijo sva pritegnila še 3 čete II. (oz. Stražisarjevega, op.p.) bataljona.

Dne 17-18.5.43. smo vdrl v Bistrico ob Dravi, zasedli kraj in izvršili sledeče akcije:

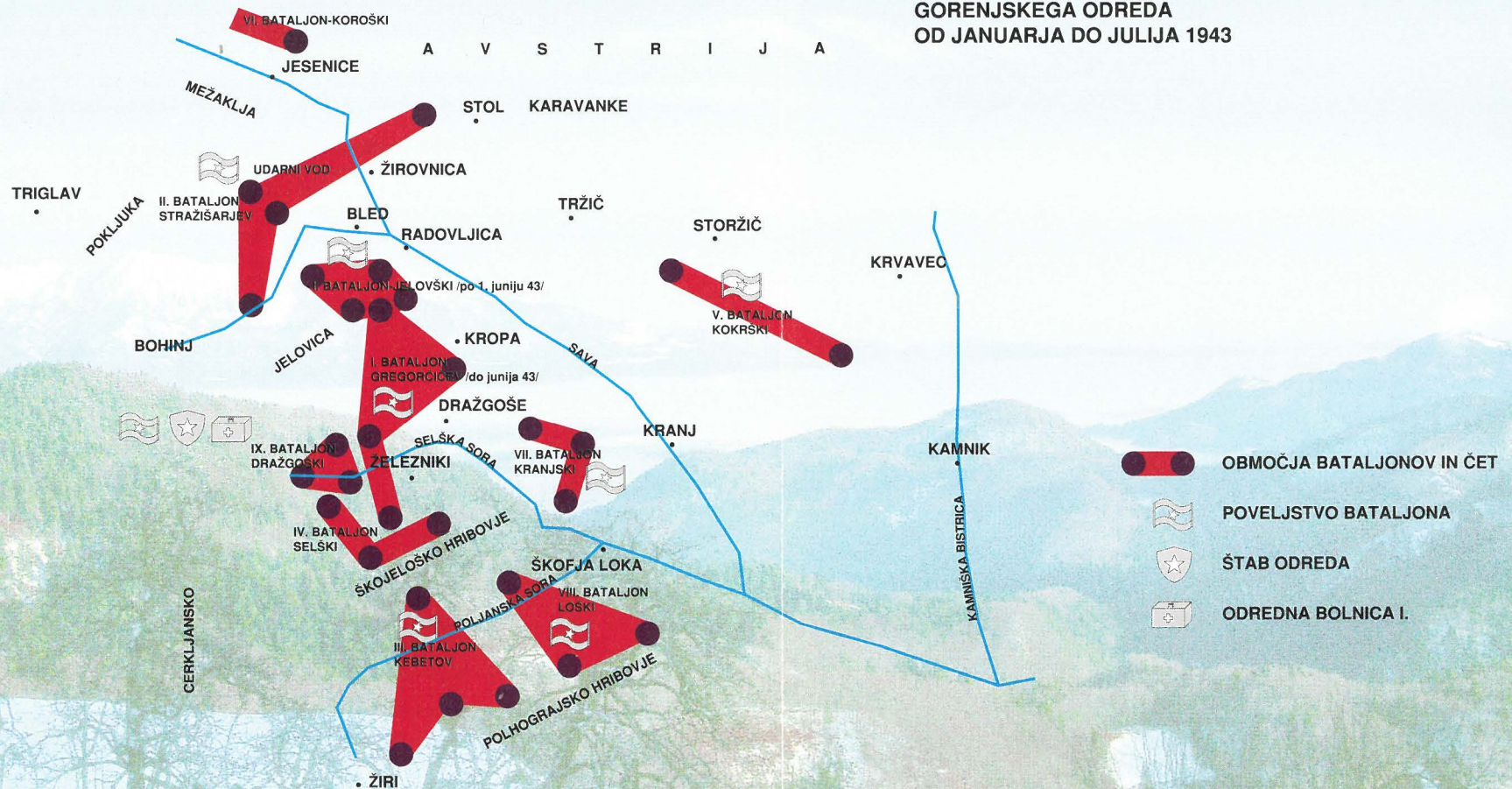
- 1./ Popolnoma smo uničili veliko tovarno akumulatorjev za letala.*
- 2./ Uničili veliko hidrocentralo, katera je zalagala z električnim tokom tovarno za akumulatorje.*
- 3./ Žažgali veliko žago, ki je s polno paro delala za vojno industrijo. Materialna škoda je ogromna, ker smo razbili tako, da ni ostalo nič celega. Ogromno število dragocenih aparatov in motorjev smo uničili, dalje sežgali tovorni avtomobil v tovarni akumulatorjev. V hidrocentrali smo v polnem teku izpustili olje iz vseh ležajev, ter generatorja z bombami razstrelili.*

4./ Vdrl smo v ruski logar ter osvobodili 41 mladeničev, Rusov v starosti od 14 do 18 let. Vsi so delali v tovarni za akumulatorje že II. mesec. Te so Nemci po zasedbi odgnali na prisilno delo, večina jih je iz Rostova. Ne moreš si predstavljati, kakšno je bilo veselje, ko so na naših partizankah videli peterokrato zvezdo, kar objemali so nas. V logarju smo potem vse uničili, kar se je dalo uničiti.

5./ Udrli smo v francoski logar, kjer je bilo 40 francoskih vojnih ujetnikov. Tudi ti delajo v tovarni akumulatorjev. Hoteli smo jih osvoboditi. Pozval sem jih v nemškem jeziku in tov. Gorazd, tovariš koroške skupine /dijak/, jih je pozval v francoskem jeziku naj se hitro oblečejo in gredo z nami, ter smo jim obrazložili vse glede naše borbe. Toda niti eden se ni odzval našemu pozivu. Povedali smo jim, da jim niti ne bo potreba, boriti se na naši strani, ampak, da jih bomo skušali poslati nazaj v Francijo, preko Italije. Tudi to jih ni zganilo. Rekli so, da so vojni ujetniki in da nočejo, da bi izvedli Nemci represalije nad njihovimi svojci v Franciji. Naredili smo jim moralno pridigo, da jih je lahko sram, ter jih prav pošteno ozmerjali. Bili so to sami buržuji. V grdobah so imeli prava skladišča suhe hrane, kot nekje v delikatesni trgovini. Čokolade, ribje konzerve, jetrne, golaž, zelenjavne konzerve, piškote in vse dobrote in to z znamkami /etiketami/ vsega sveta - USA, London, Argentina, Španija, Kairo, Portugal itd. Iz tega smo razvideli kako jih internacionalni Rdeči križ podpira. Na drugi strani pa smo videli, kako so bili ti mladi Rusi izmozgani in sestradani. Dala sva povelje, da se vse dobrote tem buržujem poberejo in razdelili smo to med naše Ruse. Ni me sram priznati, ko sem delil čokolade med Ruse in videl, kako so grabile in se tresle te zgarane roke po čokoladi, da me je to ganilo do solz.

Drugi dan smo še ostalo razdelili med nje in cel dan so imeli semenj. Zapeli so nam par ruskih pesmi. Eden od njih zna češko in s tem smo si pomagali. Straži obeh logarjev sta zbežali, eden je celo odvrnil puško, ki smo jo zaplenili.

**RAZPOREDITEV ČET IN BATALJONOV
GORENJSKEGA ODREDA
OD JANUARJA DO JULIJA 1943**

6./ *Likvidirali smo zloglasnega zatiralca slovenskega življa na Koroškem Hans Kehr-a, lovskega čuvaja, ki je že pred enim mesecem ustrelil enega partizana, kar je tudi priznal. Zaplenili smo 4 lovske puške, pištolo, daljnogled, veliko municije, 7 čisto novih gojzarjev in veliko špeha.*

7./ *Požgali smo celovško planinsko kočo, ki je bila kot postojanka policije. Tam smo zaplenili veliko živeža in 40 novih dek.*

Zdaj ti pa lahko še opišem, kako so nas Korošci v tovarni sprejeli. Vsi so rekli, da so vedno pričakovali, da bomo prišli in da je bil skrajni čas, da smo to izvedli. Dalje se je nekdo prostovoljno ponudil in nas peljal na kraj, kjer je stanoval tisti čuvaj, katerega smo likvidirali." (10)

Kljub težavam so z Gorenjske še naprej pošiljali na Koroško nove borce, naj poiščejo nove zveze. V. oz. Kokrški bataljon je junija 1943 vzpostavil zvezo s koroškimi partizani čez Jezersko in Košuto. (11, 132)

V začetku oktobra 1943 se je iz Cerknega napolnil na Koroško štab Zahodno-koroškega odreda, ki so mu dodali Koroško četo Gorenjskega odreda, kakšnih trideset borcev predvsem iz odrednega udarnega voda. Konec leta 1943 so poslali na Koroško novo skupino okoli 30 borcev, februarja pa še 43 borcev iz III. bataljona Prešernove brigade. Prostovoljce so na Koroško pošiljali tudi leta 1944. Dve skupini po okrog 30 borcev so poslali iz odreda na Koroško še junija (ti so s seboj vzeli 4 mitraljeze in 22 pušk) in avgusta 1944.

S Koroško so gorenjski partizani postopoma vzpostavili redne kurirske in transportne zveze. Aprila 1944 se je odredni politkomisar srečal s komandantom Zahodno-koroškega odreda in v III. oz. Planinčevem bataljonu so "na mestu organizirali skladišče, transportno edinico." Aprila 1944 so bile zveze s Koroško dvodnevne. (5, 13, 134, 208)

Merilo učinkovitosti delovanja vojaške enote so mrtvi.

V napadih in pri obrambi Gorenjskega odreda ter II. oz. Poljanskega bataljona so po podatkih iz popisa Franceta Benedika leta 1942 umirali ljudje vsak četrty dan, v letu 1943 do julija na dva dni in pol, nato do konca leta 1943 na tri dni in pol, leta 1944 pa na pet dni. Razlog za ta spremenljivi ritem tiči v dejstvu, da je bil ples smrti v prvih dveh obdobjih gostejši zato, ker je odred tedaj še opravljal usmrtitve domačinov, ki so jih partizani obsodili na smrt zaradi protipartizanskega delovanja.

Odred je te obsodbe izvajal v letu 1942 in do vzpostavitve Varnostno-obveščevalne službe, ki je bila na Gorenjskem vzpostavljena med poletjem, na levem bregu Save pa šele proti koncu leta 1943. Te usmrtitve so bile v tem obdobju pogostejše od akcij, v katerih je odred uničeval okupatorje. Odred in II. oz. Poljanski bataljon sta usmrtila več kot 135 domačinov, ki so jih partizani obsodili zaradi protipartizanskega delovanja.

Največ spopadov, v katerih so padali partizani, je bilo leta 1942, nato pa je sovražni pritisk vse bolj popuščal. In če je bilo leta 1942 približno enako število primerov, ko so imele izgube bodisi partizanske bodisi sovražne enote, je bilo to razmerje v letu 1944 tako, da so sovražniki padali nekajkrat pogostejše kot partizani. Le malo je bilo partizanskih akcij, v katerih je bilo večje število žrtev med okupatorji. Pretežno okupator v spopadih ni imel več kot enega ali dva mrtva.

Število sovražnih izgub lahko le ocenjujemo na nekaj sto, saj so partizanska poročila pogosto nezanesljiva.

Nataša Budna je zbrala podatke o 327 borbah in poveljnikih, ki so padli v boju ali kot ujetniki (podatkov za več kot dvajset umrlih se ji ni posrečilo dobiti). (17, 18)

Ljudje so o odredovih akcijah največ zvedeli iz govoric, mnogo pa jih je potekalo pred njihovimi očmi. O odrednem delovanju so bila že v letu 1942 obveščena tudi osrednja partizanska vodstva. V Slovenskem poročevalcu je bilo 14. novembra 1942 objavljeno, da sta bila uničena vlaka na progah Kranj-Jesenice in na bohinjski progi. Edvard Kardelj je decembra 1942 pisal Josipu Brozu-Titu, da so se gorenjski partizani nenehno spopadali z Nemci. Pri učinku akcij je nekoliko pretiraval: "Uničili so 3 vlake in popolnoma demolirali postaje Podnart, Žirovnica in Dobrava. Popolnoma so porušili most pri Podnartu". Pozneje so bila osrednja vodstva dobro obveščena o odredovih akcijah, saj so dobivala redna poročila. Odred je o akcijah poročal tudi v Gorenjskem partizanu.

Okupator v svojem časopisu skoraj ni omenjal partizanskih akcij, kar je tudi razumljivo, saj bi bila to voda na partizanski mlin. Poudarili so le dogodke, ki so bili partizanom v škodo. Posebej so razbojnali smrti Jožeta Gregorčiča in borcev Selske čete na Lipniški planini. Poseben plakat so izdali po odredovem napadu na zadrugo Plamen v Kropi. (41, 207, 247)

Vendar so si okupatorji s partizanskim delovanjem krepko belili glavo. Vse do konca vojne so skušali odkriti način, kako učinkovito zatreti partizane. Friedrich Rainer je spoznanja o partizanih strnil v govoru, ki ga je imel v Ljubljani 3. decembra 1944. Boj z banditi, bojnim sredstvom boljševizma, je postal glavna naloga, je menil. In naprej: "Kaj je bandit, gledan z vojaškega stališča? ... Bandita, prvič ljudje poznajo in on pozna vso okolico. Drugič, bori se proti vsem dose-danim pravilom in umetnostim vojskovanja." Vendar ustreznega orožja proti banditski nevarnosti, ki je segla od "jugovzhoda do naše Koroške", še niso iznašli. Zato je Rainer sklepal: "Bandit je primoran živeti v najtrših življenjskih razmerah in je kot posameznik najtrši bорец. Kadar nastopa v množici, ga je še težje premagati. Naše enote se jim morajo zoperstavljati samo s premagovanjem skrajnih človeških zmogljivosti in pod najstrožjo disciplino.

Zaradi nenehnih premikov in posebnega vodstva ter izurjenosti, ki zanika vsa pravila vojskovanja, uspeva banditom, da vodijo z nami relativno uspešne boje. Poleg vsega pa mi prebivalstva tega območja še vedno ne poznamo toliko, da bi ga znali in mogli rešiti vpliva te vojske." (257)

Torej so bili partizani za nacistе vojaška sila, ki ji niso bili kos. Seveda so skušali to dejstvo čim bolj prikriti in omiliti.

Očiten zunanji odziv okupatorja na odredove akcije pa je bilo nasilje. Omenili smo že izseljevanje svojcev sorodnikov partizanov in zaplembe njihovega premoženja. Skrajni okupatorjev povračilni ukrep je bilo streljanje talcev po partizanskih akcijah.

Trdnih meril, po katerih so se nacisti odločali za streljanje talcev, ni bilo. Večkrat je v partizanskih napadih padlo po več pripadnikov okupacijskih enot, pa niso streljali talcev. Borci 2. in 3. čete IV. oz. Selskega bataljona so npr. 31. marca 1943 iz zasede napadli in uničili dvanajstčlansko patroljo orožnikov postaje v Zalem Logu, vendar zaradi tega napada ni bilo nobenih maščevalnih ukrepov. Za streljanje talcev so se nacisti odločali predvsem takrat, ko so partizani usmrtili rajhu naklonjene Slovence ali ljudi, ki jih je rajh premedil v razne službe na Gorenjskem, pa tudi v nekaterih primerih, ko so partizani prizadeli pomembne objekte.

Najbolj so nacisti morili leta 1942. Partizani 1. oz. Cankarjevega bataljona so 29. junija 1942 onesposobili progo Ljubljana-Jesenice s tem, da so požgali leseni nosilec železniškega mostu v Mostah pri Žirovnici. Promet na železnici je bil ustavljen do srede julija. Ta akcija sega v čas priprav na veliko ofenzivo proti partizanom. 1. julija 1942 so v Moste pripeljali 30 talcev. Ko so jih razvrščali za streljanje, je eden od njih skočil čez ograjo in se rešil, tako da jih je bilo ustreljenih 29. V čas najhujšega nemškega terorja na Gorenjskem poleti 1942 sodi tudi napad 1. oz. Cankarjevega bataljona na osebni avto pri Hrušici, pri katerem sta bila voznik in sopotnik le ranjena, kot protiukrep pa je bilo 27. julija 1942 na Belem polju ustreljenih 45 talcev.

Po poletju 1942 so nacisti prenehali množično streljati talce. Čeprav je šef okupatorjeve civilne uprave Friedrich Rainer v Kranju 27.septembra 1942 razglasil, da ne bodo več streljali talcev, to zagotovilo ni bilo resno mišljeno.

Partizani I. čete I. oz. Jelovškega bataljona so 21.marca 1943 usmrtili besniškega učitelja Hansa Sturma, ki je bil tudi funkcionar nacionalsocialistične stranke. Kot protiukrep so okupatorji pri šoli v Besnici 22. marca 1943 ustrelili 5 talcev. 13. aprila 1943 so borci iste čete napadli orožnike, ki so spremljali prevoz kinoaparature. Padla sta orožnika Franz Stängl in Otto Rietzler, en orožnik je bil ranjen, kinoaparatura pa uničena. 19. aprila je bilo na križišču Kropa-Lipnica ustreljenih 10 talcev.

Zaradi napada borcev IV. oz. Selškega bataljona na policijo so 14. julija 1943 ustrelili 19 talcev v Dolenji vasi. V Objavi višjega vodje in policije v XVIII. vojnem okrožju Rössenerja so ob naznanilu njihove smrti zapisali: "Komunistična morilska tolpa je 9.7.1943 ob 15.15 uri zahrbtno napadla 400 m izven Doleinawas-i (Dolenja vas-op.p.), občina Selzach (Selca-op.p.) oddelek varnostne policije, ki se je vozil domov in pri tem umorila Rev. Ob.Wachtm. d.Sch. d. Res. Anton Dürr in Notdienstverpflichtete d.Sch. Paul Oblak."

Zaradi napada na vlak med Sotesko in Nomenjem ter zaradi usmrtitve železniškega uradnika, ki je bil zajet pri tem, je bilo kot protiukrep 26.junija 1943 ustreljenih 10 talcev, pred tem pa je bilo preseljenih 39 družin, katerih člani so bili partizani, ki so napadli vlak.

Na ekonomiji graščine v Begunjah so zastraženi zaporniki kosili travo in sušili seno. Šest borcev III. bataljona je 6.julija 1943 ubilo stražarja .Skušali so osvoboditi tudi vse zapornike, a jim ni uspelo. Kot protiukrep je bilo naslednji dan ustreljenih na Kralovem polju 10 talcev. Tokrat je bilo v okupatorjevi objavi zapisano: "Boljševiški podljudje so 6. julija 1943 iz zasede v Vigaun (Begunje-op.p.) strahopetno umorili Hauptwachmeister der Schutzpolizei Berthold Losert in Leopold Pfeifer."

Talci v Lescah, ustreljeni 15. januarja 1944

Nazadnje so zaradi odredovega napada streljali talce v Lescah 15. januarja 1944; ustreljenih je bilo 29 talcev. Partizani 4. oz. Jelovške čete so namreč izvedli sabotažno akcijo na stavbo progovnega nadzorništva Lesce. Po akciji so jih zasledovali orožniki in pri tem zasledovanju sta bila 2 ranjena.

O streljanju talcev so okupacijske oblasti obveščale ljudi s plakati. Tudi s tem so se širile novice o odredovih napadih. (15, 227)

ODREDOVI NAPADI

Odredno delovanje, uperjeno proti sovražnikom, opisujemo po podatkih iz zbirke podatkov Vojaške akcije Gorenjskega odreda, ki jo je uredil France Benedik. Zaradi velike gostote akcij ni bilo mogoče opisovati vseh. Razdelili smo jih po vrstah njihovih učinkov. Po nekaj vsake vrste jih predstavljamo natančneje, predvsem po odrednih poročilih (če ni posebej označeno, navajamo podatke iz zbirke podatkov Franceta Benedika).

Partizani so prisilili sovražnika, da je na Gorenjskem vzdrževal številne postojanke in enote za nadzor nad ozemljem in zavarovanje prometnih poti, gospodarskih obratov, transportov, oblastnih ustanov ipd.. Zaradi sovražne premoči je bil odred sicer vezan na partizanski način bojevanja, vendarle pa je tudi in prav zato ogrožal sovražnika tudi v najbolj zavarovanih središčih.

Tako je odred pogosto vdiral v neposredno bližino in tudi v središče Bleda, kjer so bili sedeži pomembnih okupatorjevih vodstev. Minersko- sabotažni vod Triglav je 11. oktobra 1943 pri Bledu iz zasede ustrelil sovražnega kurirja na motorju ter zaplenil njegovo orožje in opremo. 15. februarja 1944 so partizani streljali na policiste, ki so nakladali orožje na železniški postaji Bled-Jezero. Odredne enote so na Bledu minirale transformator pri tovarni vezenin in vojaški kamion pred hotelom Jelovica. 3. decembra 1943 je minerski vod Triglav miniral bencinsko črpalko.

27. maja 1944 "so 4 tovariši iz 2. MSV (minersko-sabotažnega voda, op.p.), ki jih je vodil vodnik tov. Pangerc Franc-Klemen, minirali kavarno "Bunker" v centru Bleda. kavarna je bila last nekega Nemca in glavno shajališče gestapovcev in nemškutarjev. Kavarna je porušena." 11. junija 1944 je bencinsko črpalko miniral miner iz 3. minersko-sabotažnega voda: "Črpalka je popolnoma porušena. Poškodovano je bilo tudi garažno poslopje in mehanična delavnica, ki se nahaja poleg črpalke." (41)

Julija 1944 je bil s posredovanjem 3. minerske čete z desetimi kilogrami razstreliva miniran hotel Park na Bledu, v katerem je bil štab varnostnih sil. Kovček z razstrelivom je v hotel prinesla mladinka Julka Finžgar. (225)

Tudi na Jesenicah okupatorji niso bili varni. 3. minersko- sabotažni vod je 13. avgusta 1944 poročal: "Radi sabotažne akcije na jeseniškem kolodvoru Vam dajemo še naslednje in točne podatke. Akcija je bila izvršena dne 8.8.44. na tistem delu postajnega poslopja, kjer se je naha-

jal banšuc(železniška straža,op.p.) policija. Potom legalke smo spravili vanj 9 kg angleškega razstreliva, legalka je pridala še 2 kg starih šraubov, matic in drugega starega železa." Učinek razstrelitve so domnevno opisali nekoliko pretirano: postaja je bila po njihovem na pol porušena, mrtvih pa deset Rusov in dva Nemca od 40 oseb, ki so jih zasule ruševine. (13)

Dve zelo uspešni akciji na Jesenicah sta izvedla borca, ki sta prej tam delala. 28.avgusta 1943 sta Stane Križnar in Vlado Zorko, ki sta bila pred vstopom v partizane zaposlena v železniški kurilnici, prišla v kurilnico. Stane Križnar je pogнал lokomotivo v obračališče, ki je bilo težko poškodovano, štiri lokomotive pa so bile za pet dni izločene iz vleke. Drugi borec, ki je prej delal v železarni in je imel potrebno dovolilnico, se je z vlakom odpeljal od Podhoma do Jesenic. V aktovki je imel eksploziv, ki ga je dal v centralo. Nato je prebredel Savo in čeprav so verksuci streljali za njim, srečno ušel na Mežaklo. 12.aprila 1944 sta borca 3. minerske čete "ustavila ozkotirni tovorni vlak, ki vozi med tovarnama KID (Kranjske industrijske družbe, op.p.) Jesenice-Javornik. Mobilizirala sta moštvo, ki ga je eden od njiju odpeljal, drugi pa je miniral vlak. Motor z vagončki vred se je popolnoma uničen zvalil čez nasip." (10, 41, 197)

Partizani so vdirali tudi v Škofjo Loko. 26.decembra 1943 je 1. oz. Loška četa napadla orožniško zasedo v Puštalu in enega orožnika ubila.

Nemirno je bilo tudi okoli Kranja, saj so borci odreda prišli npr. v Stražišče in na Kokrico. 4.junija 1944 je v garderobi železniške postaje Kranj eksplodirala mina, ki jo je tja poslal 1. minersko-sabotažni vod. (5)

Okoli Trziča so partizani onesposobili elektrarne, v Trziču pa so 30.avgusta 1944 ob 22.20 razstrelili železniško kurilnico.

Sovražniki torej niso bili varni pred partizani niti v dobro zastraženih središčih. Julija 1942 je policijski in esesovski vodja Erwin Rösener ponovno zahteval od svojega moštva, da ne sme zapuščati postojank brez orožja. Še bolj negotovo so se počutili zunaj naselij, kjer nikoli niso vedeli, kdaj bodo partizani streljali po njih. (7)

Ko omenjamo enote, ki so sodelovale v posameznih akcijah, to nikakor ne pomeni, da so v akcijo šli vsi borci enote. Najpogosteje so bojne naloge opravljali deli enot, patrolje, manjše skupine borcev, včasih tudi posamezniki.

Odredne enote so z drugimi partizanskimi enotami sodelovale predvsem pri mobilizacijah v letu 1944, le redko pa je šlo v napad več odrednih enot skupaj ali odredne enote z drugimi partizanskimi enotami.

Tako je 3.četa II. oz. Poljanskega bataljona sodelovala z enotami Notranjskega odreda pri napadu na Črni Vrh junija in z II.bataljonom 2. grupe odredov pri napadu na Lučine julija 1942.

Pomladi 1943 so na prehranjevalno akcijo v Žabnico šli 1. oz. Jelovška četa I. oz. Gregorčičevega bataljona, del IV. oz. Selškega bataljona in del Loške čete Kebetovega bataljona.

6.junija 1944 je III. oz. Planinčev bataljon skupaj z vosovci napadel orožnike med Kovorjem in Križami in zaplenil brzostrelko, dve puški, vojaško opremo in poštvo.

Odredni obveščevalci in kurirji postaje G-4 so 31.julija 1944 v bohinjski Soteski napadli sovržnika, dva ubili, štiri ranili in zaplenili puško, mitraljez in strelivo.

Najodmevnejša skupna akcija odrednih enot je bil prodor II. oz. Vekotovega in IV. oz. Manevskega bataljona najdlje v ravninski predel proti Ljubljani, v območje Rašice, kjer so ju obkollile močnejše sovražne sile. Preboj iz sovražnega obroča je opisan v "vojnem dopisu", ki ga je 19. junija 1944 napisal Tone Pipan, odredni propagandni referent:

"12.6.44 sta bila II. in IV. bataljon na sektorju Rašica obkoljena od velike premoči sovražnika, ki je zasedel vse ceste okrog hribovja ter vkopal ob njih v razdaljah po 100 m zasede po 8 mož z dvema puškomitraljezoma. Poleg tega so po cestah okoli Rašice stalno patrolirali 3 tanki pri Tacenskem mostu sta bila postavljena 2 težja topova. Bataljona sta se proti jutru 13. t.m. z razpršitvijo 3 sovražnih zased v smeri Vodice - Zapoge brez izgub prebila skozi obroč ter pri vasi Voglje krenila v gozd.

13.6.44 sta bila II. in IV. bataljon v gozdu med vasmii Voglje - Vodice - Smlednik - Trboje obkoljena od sovražnika, ki se je vkopal ob cestah in zasedel tudi črto Moste - Komenda - Zalog - Cerklje - Velesovo - Luže - Šenčur, da bi s tem našim edinicam, če bi prebile prvo blokado, onemogočili dohod v gore. Ob 13. uri je sovražnik od Trboj, Smlednika in Vodic začel prodirati v gozd, da bi naša bataljona potisnil na čistino pri vasi Voglje, kjer naj bi ju uničila velika sila, ki jo je sovražnik tam koncentriral. Poleg sil, s katerimi je prodiral, je sovražnik pustil ob cestah zasede in obdržal obroč. II. in IV. bataljon sta bila koncentrirana v smeri sovražnika, ki je prodiral iz Vodic. Ob 17. uri je prišlo do kontakta s sovražnikom. V dvourni borbi so naši borci odrivali sovražnika in ga ob 19. uri s smelim jurišem vrgli iz gozda. V borbi je imel sovražnik 6 mrtvih in 8 težje ranjenih, od katerih je do danes že večina v bolnišnici umrla. Na naši strani je bil samo en tovariš laže ranjen. Ker je sovražnik na črti Vodice - Brniki - Cerklje - Velesovo - Preddvor koncentriral velike sile, 14.6.44 sta bataljona krenila nazaj v hrib nad Smlednikom. Sovražnik je iskal naše edinice vse do 14. t.m. dopoldne, ko jih je izsledil s pomočjo treh izvidniških letal, ki so zelo nizko letala in opazila lahen dim iz kuhinje. V teku ene ure sta bila bataljona na Smledniškem hribu ponovno obkoljena. Sovražnik je prodiral iz smeri Repnje - Zapoge, podrobno preiskoval teren ter napredoval v smeri proti cesti Smlednik - Pirniče, kjer so bile postavljene močne zasede in sta patrolirala 2 tanka, ki sta s svojima topovima obstreljevala hrib. Ob 20. uri se je prodirajoči sovražnik približal našim edinicam na razdaljo 500 m. Ker so naše patrole ugotovile, da se med prodirajočim sovražnikom in zasedami ob gozdu in cestah nahaja vrzel od 800 do 1000 m, sta naša bataljona tu skozi sovražnika spretno obšla. Ker se je znočilo, se je sovražnik v gozdu ustavil in počakal jutra. Naša bataljona sta v popolni temi s pomočjo kart in kompasa iskala smer ter prišla na rob gozda pri vasi Repnje. Uspešno jima je, da sta brez borbe prodrla še skozi zunanjo blokado ter z dnevom vred prispela v gozdove pri Komendi. Sovražnik, ki je iz postojanke v Komendi opazoval pokret naših borcev po cesti, ni odprl ognja, ker ni mogel ugotoviti, ali so trupe njegove ali naše. Borci so do kraja izmučeni in lačni prispeli v taborišče na Št. Urški gori, kamor jih sovražnik ni več zasledoval.

Sovražnikove sile: ca 3000 mož, 3 tanki in 3 letala. Operacije je vodil nemški polkovnik.

Naše sile: II. in IV. bataljon v jakosti 350 mož. Operacije je vodil komandant Ğ.O. " (5)

Preboj in umik, ki sta ga odredna bataljona izvedla brez žrtev, dokazujeta, da so se njuni polveljniki in borci v res zagatnem položaju odlično znašli.

Odred ni napadal vojašnic ali večjih policijskih postojank, municijskih skladišč, pomembnejših bunkerjev, garaž in drugih utrjenih postojank. V glavnem se je omejil na napade na orožniške postaje, včasih so napadali graničarske in redkeje druge postojanke.

Poleti 1942 so Nemci močno utrjevali nemško-italijansko mejo. 27. junija 1942 je 3. četa II. oz. Poljanskega bataljona napadla obmejno postojanko na Črnem Vrhju. V dogovoru z gorenjskimi partizani je isti dan zjutraj kake štiri kilometre od Črnega Vrha v smeri proti Polhovemu Gradcu 4. četa Notranskega bataljona napadla kolono okoli 70 starejših vojakov 10. gradbenega bataljona, ki so šli na mejo postavljat ovire, in jih 27 pobila. 15. februarja 1943 je 2. oz. Janušкова četa I. oz. Gregorčičevega bataljona napadla orožniško posadko v Železnikih. En orožnik je bil mrtve, eden ranjen, zaplenili so puško. Železniški orožniki so doživeli še en napad 13. decembra 1943, ko je 2. oz. Jeseniška četa napadla stražarja pred orožniško postajo.

Ena najaktivnejših odrednih enot je bila 1. oz. Loška četa, ki je 20. oktobra 1943 obstreljevala orožniško postajo v Poljanah in 20. novembra 1943 poškodovala stavbo orožniške postaje v Gabrku. Še enkrat so to postajo napadli 1. decembra 1943 in ranili več orožnikov. 24. januarja 1944 je ta četa s puškami in minometom napadla sovražno postojanko na Sori.

26. maja 1944 je 1. četa III. oz. Planinčevega bataljona napadla orožniško postajo v Zgornjih Dupljah. 25. junija 1944 je II. oz. Vekotov bataljon poskusil minirati orožniško postajo v Ljubnem. I. (prej IV. oz. Manevski) bataljon je 3. julija 1944 napadel orožniško postajo v Cerkljah in ranil pet orožnikov, 8. julija 1944 pa so borci tega bataljona obstreljevali orožnike pred postojanko v Cerkljah in enega ubili, pet pa je bilo ranjenih.

Bunkerjev se odredne enote navadno niso lotevale.

Nekajkrat so partizani napadli postojanke zgolj zato, da so vznemirjali sovražnika. 1. maja 1943 je npr. 3. oz. Črnovrška četa III. oz. Kebetovega bataljona napadla nekaj postojank vzdolž Poljske doline. Ko so decembra 1943 v prvi številki Gorenjskega partizana opisali "rezultat borbe in dela" odreda od oktobra 1943, so poudarili: "Izvršeni so bili tudi večkratni fingirani napadi s ciljem blokirati ali vznemirjati okupatorja v njegovih postojankah: Železniki, Selca, Praprotno, Škofja Loka, Gaberk, Poljane, Črni vrh in Javorje." (41)

Zasede, s katerimi je znova in znova presenečal sovražnika, so bile odredovo najmočnejše orožje. Partizani so imeli pred sovražnikom odločilno prednost, saj so se bojevali v domačih krajih in izrabljali svoje dobro poznavanje ozemlja. Pogoste tarče partizanskih zased so bile orožniške patrulje, manj pa močnejše sovražne enote.

Junija 1942 so bile zelo dejavne enote II. oz. Poljskega bataljona. Tako je desetina 3. oz. Poljske čete okoli 10. junija napadla nemško policijsko patruljo med Hotavljami in Gorenjo vasjo in tri policiste ubila. Okoli 20. junija so napadli policijsko patruljo v ridah na cesti Gorenja vas-Lučine, jo pognali v beg in ranili enega policista. Istega dne je večja skupina borcev 3. čete pri Črnem Vrhu napadla voz z živežem in njegovo zaščitnico. Ubili so konja, voz se je skotalil v grapo. 22. oktobra 1942 je 2. oz. Loška četa napadla orožnike v Poljski dolini, dva ubila, enega ranila, ubila mulo, zaplenila brzostrelko, dve puški in hrano.

20. februarja 1943 je del 2. oz. Januškovčeve čete I. oz. Jelovškega bataljona pri Sorici napadel graničarje ter jim zaplenil brzostrelko in dve puški.

Pogreb 12 orožnikov orožniške postaje Zali Log, padlih v zasedi v Jesenovcu

Zgled dobro izvedene zasede je bila zaseda IV. oz. Selškega bataljona 31. marca 1943. Kot svarilo so jo omenjali v okrožnici orožniškega glavarstva Kranj o postopkih orožnikov med patroljiranjem:

"Banditi so 31. III. 1943 ob 14.45 uri v Jesenovcu napadli patroljo žand. postaje v Zalem Logu, ki je bila na poti v Železnike. Patrolja je štela 12 mož in je bila v celoti pobita. Napadalcı so zaplenili lahko strojnico, avtomatsko pištolo, 10 pušk, 12 pištol in 12 ročnih bomb. Poleg tega so skoraj vsem padlim slekli tudi dele uniform. Banditi so se hkrati polastili tudi službenih legitimacij in ostalih dokumentov naslednjih orožnikov:

Orožn. vodnik Alois Frietsch, orožniško poveljstvo Mannheim, vodnik Machel Moser, orožn. poveljstvo München, orožn. četni narednik (pomožni policist) Johann Iosch, orožn. poveljstvo Celovec, okrajni vodnik (pomožni policist) Johann Faritsch, orožn. poveljstvo Celovec, okrajni orožn. vodnik Werner Than, orožn. poveljstvo Mannheim, rez. orožn. narednik Franz Ruschak, orožn. poveljstvo Oberdonau, rez. orožn. narednik Karl Ramsberger, orožn. poveljstvo Regensburg, rez. orožn. podnarednik Jožef Murko, orožn. poveljstvo Celovec, rez. orožn. podnarednik August Zand, Oberdonau, rez. orožn. podnarednik Johann Käfer, Oberdonau, rez. orožn. podnarednik Konrad Kaindl, Oberdonau, rez. konjeniški korporal Karl Lumpi, Oberdonau.

Opozarjam, da nemško govoreči banditi utegnejo uporabiti zaplenjene uniform in službene legitimacije na škodo policijskih in carinskih organov, raznih ustanov in samega prebivalstva. Zato je treba glede tega stopiti v stik z vsemi službenimi ustanovami na področju postaje.

Banditi (bilo jih je, kakor vse kaže od 60 do 100) so lahko napadli in uničili patroljo, ker so pripravili veliko, dobro pripravljeno zasedo.

Ugotavljamo, da patrolja ni napravila nobene načelne napake. Če se hočemo izogniti nadaljnjim podobnim hudim izgubam, se moramo po tem poučnem dogodku ustrezno zavarovati." (285)

20. aprila 1943 je 1. oz. Poljanska četa III. oz. Kebetovega bataljona ubila pet orožnikov v Logu v Poljanski dolini in zaplenila dve brzostrelki, puško, revolver in strelivo.

24. maja 1943 je patrolja 3. čete IV. oz. Selškega bataljona "ujela in likvidirala komandanta stanice graničarjev v Zadnji Sori, kateri je bil strah in trepet vseh tamošnjih prebivalcev. Kadar je šel uradno v Škofjo Loko, se je peljal na kolesu, uniformo pa je imel v paketu." (10)

28. maja 1943 je 1. četa IV. oz. Selškega bataljona napadla graničarje na Soriški planini, dva ubila in zaplenila dve pištoli, puško in daljnogled.

1. oz. Loška četa se je izkazala tudi pri zasedah. 6. oktobra 1943 je pri Selcih ubila dva, težko ranila enega in lažje dva sovražnika, ki so stražili cesto. 6. novembra 1943 je napadla nemško patroljo na cesti Reteče-Gorenja vas, štiri može ubila, enega ujela, zaplenila štiri puške, dve pištoli in nekaj opreme. 25. novembra 1943 je pri Sv. Volbenku v Poljanski dolini napadla orožnike in jih nekaj ubila, 19. decembra je napadla orožnike pri Sv. Katarini, 30. decembra 1943 je v Babjem dolu v večurnem spopadu ubila več orožnikov, 3. januarja 1944 pa je v enournem spopadu na cesti Sora-Draga-Škofja Loka ubila tri in ranila štiri orožnike.

Precej napadov je opravila tudi 3. oz. Kranjska četa. Med Cerkljami in Štefanjo Goro je 25. novembra 1943 ubila enega orožnika, drugega pa ranila. 12. januarja 1944 je ubila orožnika Brendlerja med Kovorjem in Podbrezjami, 15. januarja pa na Štefanji Gori vodjo orožniške postaje in stražmojstra Antona Negeleja in Emila Röstla. Istega dne je ta četa ubila stražmojstra Kögla v Bistrici pri Trziču.

1. minerska četa je 21. aprila 1944 v Zgornji Besnici napadla orožniško patroljo. Štirje orožniki so bili takoj mrtvi, eden je ranjen umrl pozneje. 27. aprila 1944 je patrolja skojevcev 3. minersko-sabotažnega voda napadla štiričlansko sovražno patroljo v Radovni. Enega sovražnika je

ubila, tri pa ujela (v drugem poročilu je govor o tričlanski patrulji, enem ubitem in dveh ujetih). 19. maja 1944 je I. oz. Tomažev bataljon pri Govejku nad dolino Ločnice napadel graničarje in enega ubil. 6. junija 1944 je patrulja III. oz. Planinčevega bataljona "na cesti Kovor-Križe iz zasede napadla nemško orožniško patrolo 5 mož. V boju, ki je trajal 2 minuti in v katerem so naši potrošili 120 nabojev, je padlo vseh 5 Nemcev. Naša patrola je zaplenila 1 napadalno pištolo, 1 brzostrelko, 2 puški, 3 pištole, 300 komadov municije in nekaj pošte." (41)

7. julija 1944 je I. (prej IV. oz. Manevrski) bataljon napadel orožnike pri Sv. Ani, dva ubil in dva ranil.

V času tekmovanja od 27. aprila do 27. julija 1944 sta se borca I. minersko-sabotažnega voda "Pepe in Janko pritihotapila v neposredno bližino žabniške orožniške postaje in tam čakala vso noč v vodi do 10. ure naslednjega dne. Takrat sta prišla mimo orožniški vahmeister (stražmojster, op.p.) in neki drug orožnik, na katere sta naša tovariša užgala. Po prvih dveh streljih je vahmeister obležal, drugi se je pa potegnil še do bližnjega vogala kjer je obležal. Na poti v bolnico je umrl. Vahmeistera sta tovariša razorožila in zaplenila pri njem eno mauzer puško, eno pištolo, uro in obleko. Nato sta pa kljub hudemu sovražnemu ognju srečno pobegnili". (2)

Polvojaška organizacija vermanšaft na Gorenjskem ni zaživila. Zaradi okrepljene partizanske aktivnosti so okupatorske oblasti "1. junija 1942 pri sedmih najbolj ogroženih policijskih postajah ustanovile posebne tridesetčlanske samoobrambne oddelke, ki so jih nazivali "Selbstschutz". Vpoklicali so predvsem vermane, ki so morali ostati pri orožniški postaji in opravljati stražo in patruljno službo. Tak oddelek so 1. junija ustanovili tudi v Žirovnici, o čemer je okrožni vodja vermanšafta poročal 22. junija 1942:

"1. junija 1942 smo v Žirovnici ustanovili krajevni "Selbstschutz" s tridesetimi vermani. Prve dni so bili moške navdušeni, ko pa je tretjega dne brez sledu izginilo 11 vermanov, je navdušenje vidno upadlo, dokler ni prišlo tako daleč, da smo 17. VI. 1942 morali ukiniti Selbstschutz, ker moške enostavno niso hoteli več služiti. Do danes še ni nič znanega o 11 izginulih vermanih." Vermani so po dogovoru s I. oz. Cankarjevim bataljonom odšli v partizane. Nato je bil do 25. junija 1942 razpuščen vermanšaft in radovljiskem okrožju. Do formalne ukinitve vermanšafta na Gorenjskem pa je prišlo oktobra 1942. (235)

Nekajkrat so pripadniki t.i. vaških straž sodelovali v spopadih s partizani. V enem takih spopadov v Hrašah pri Lescah sta oktobra 1942 padla komandant I. oz. Cankarjevega bataljona Albin Žemva- Iztok in njegov kurir Anton Kokal-Berti. V zasedi so bili starejši domačini iz Lesc, oboroženi s puškami in dva orožnika z orožniške postaje v Radovljici, oborožena z brzostrelkami. V spopadu sta bila dva vaška stražarja ranjena. (252)

9. novembra 1942 je I. oz. Jelovška četa I. oz. Cankarjevega bataljona napadla vaško stražo v Otoku blizu Železnikov ter ji zaplenila 16 pušk in 320 nabojev. 13. februarja 1943 je patrulja III. oz. Kebetovega bataljona napadla vaško stražo pri Sv. Duhu.

V Lescah se je partizanom posrečilo dobiti orožje tovarniške straže. V tovarniški straži v Lescah sta bila tudi sekretarja vaških odborov Osvobodilne fronte za vasi Hraše in Hlebce. Dogovorili so se s političnimi delavci in ko sta omenjena verksuša ob šestih zjutraj nesla puške in strelivo v policijsko postojanko, sta ju pričakala partizana Gorenjskega odreda in jima odvzela 8 pušk in strelivo. (41, 185)

Resnejši partizanski nasprotniki so bili pripadniki t.i. Gegenband, raztrganci. Ti so v letu 1942 hodili zalezovat partizane. Od začetka septembra 1942 se je 20 Slovencev in dva gestapovca iz Radovljice daljši čas zadrževalo na Zgoški ravni. Na Sv. Mohorju je I. oz. Jelovška četa Cankarjevega bataljona okoli 20. novembra 1942 napadla taborišče raztrgancev in jim prizadelo izgube. Skupina Ludwig se je spopadla s partizani še 14. decembra 1942 na točki 948, severozahodno od Sv. Mohorja. 24. decembra 1942 so raztrganci te skupine ob pol petih popoldne

padli v partizansko zasedo na stari poključki cesti od Krnice proti Pokljuki. Dva sta padla, trije so bili ranjeni. Hud udarec partizanskemu gibanju je uspel skupini Ludwig 14. januarja 1943, ko so napadli bunker pri Lovskem Brdu, severozahodno od Poljan, in v njem med drugimi ubili Staneta Starca-Fazana, odrednega komandanta in Ludvika Ravbarja-Viteza, ki je bil odgovoren za organizacijo Varnostno-obveščevalne službe na Gorenjskem.

19. aprila 1944 je II. oz. Vekotov bataljon na Povljah napadel raztrgance, ki so pred tem ubili tri vosovce.

Razmeroma malo spopadov so imele odredne enote z domobranci, katerih postojanke so se v času do razpustitve odreda še razvijale. 13. aprila 1944 je I. minerska četa napadla domobrance na Križni Gori. Ni pa verjetno, da bi bilo v tem napadu 13 domobrancev mrtvih, 11 pa ranjenih, saj je do novembra 1944 padlo le dvajset gorenjskih domobrancev.

13. julija 1944 je II. (prej IV. oz. manevrski) bataljon zavrnil napad domobrancev v Gozdu nad Golnikom, po prihodu sovražnih okrepitev pa se je umaknil. 22. julija je štiričlanska patrulja tega bataljona postavila "zasedo na cesti med Predosljami in Kokrico, koder se stalno kretajo sovražne patrole in motociklist, ki je eden glavnih organizatorjev bele garde. Naša patrola je držala zasedo 800 m od bega (domobranske, op.p.) postojanke z dvema angl. brzostrelkama in dvema puškama, 500 m od tod se je nahajala sovražna zaseda, močna 30 mož. Okrog 11h se je pripeljal mimo voz z 5 belogardisti, katere je naša patrola zaustavila in jih pozvala k predaji, eden od njih je skočil z voza, nato so naši začeli s streljanjem, pri tem se je konj splašil in sta še dva skočila z voza, ta dva so težko ranili, ostala dva pa pobili. Rezultat je: 3 mrtvi in 2 težko ranjena, tako, da bosta verjetno podlegla". (2)

Večkrat so v odredu razmišljali o napadih na domobranske postojanke, vendar je zvečine ostalo le pri načrtih.

10. junija 1944 je II. oz. Vekotov bataljon brez posebnega uspeha skušal napasti domobransko postojanko na Brnikih.

Odmeven pa je bil napad na domobransko postojanko v Lescah, ki ga je v noči s 6. na 7. avgust 1944 izvedel I. (prej III. oz. Planinčev) bataljon. Postojanka je bila v osnovni šoli v Lescah, zaščiten z nekaj bunkerji. Konec julija je bilo v njej okoli 42 mož. V Lesci so iz begunske kaznilnice premestili nekaj ujetih partizanov. Po dogovoru z dvema od njih, ki sta bila tisto noč na straži, se je skupina partizanov v nogavicah prihotapila v postojanko in presenetila speče domobrance. Partizani so nameravali posadko razorožiti, a je prišlo do streljanja. Padlo je šest domobrancev, trije so bili ranjeni. Partizani niso imeli izgub, zaplenili pa so strojnico zbrojevko, brzostrelko in štiri puške. Politkomisar I. bataljona je dogodek opisal v pismu svojemu prijatelju 10. avgusta 1944: "Drugače je pa v edinici dobro razpoloženje. Včasih gremo na progo, da vržemo kaj v zrak, včasih pa gremo nad Švabe. Zadnjič smo napravili čisto gangsterski podvig, ko smo zlezli v postojanko na Lesci, ki je v veliki šoli. Pojli smo se po hodnikih in sobah in pobili 6 belogardistov. Moja "kroparica" (partizanska brzostrelka lastne izdelave, op.p.) se je dobro izkazala. Da si nas videl, kako smo nato skakali iz prvega nadstropja skozi okna kot žabe. 200 metrov stran je belogardistična in švabska kasarna. Tam se dolgo niso zavedli in so celo uro metali samo rakete za pomoč." (2, 109, 196)

Najbolj neviden partizanski nasprotnik so bili zaupniki (V-Mann), ki so delali za gestapo. Predvsem ti so obveščali okupatorja o partizanih. 4. aprila 1943 je npr. obmejni komisariat Škofja Loka-zahod obvestil druge okupatorske enote, da je neki zaupnik sporočil, da je 50-100 partizanov taborilo uro stran od Podlonka v nekdanji jugoslovanski vojašnici na Ratitovcu. Med njimi so bili tudi moški iz Podlonka, Prtovca in Zalega Loga. 5. aprila se je omenjeni "V-Mann" moral javiti pri obmejnem komisariatu v Bohinjski Bistrici, da so ga odpeljali na Bled, kjer je dal natančnejše podatke o tej partizanski skupini.

Nekajkrat so se partizani in gestapovski zaupniki tudi spopadli. Nemško poročilo omenja dogodek 1. oktobra 1942 zvečer, ko sta se dva zaupnika spopadla s partizani na Koroški Beli in enega ranila. 23. decembra 1942 so štirje zaupniki, ki so bili z dvema orožnikoma v zasedi v Podnartu, napadli partizansko patruljo. (7)

Posebej omenjamo odredove zasede in napade, namenjene oviranju sovražnikovih prevozov po cestah. Napadali so manjše kolone vozil, posamezne avtomobile, motorje s prikolicami, avtobuse ipd.

19. junija 1942 je 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona pod vodstvom komandirja Janeza Pohlevna v Maharjevi grapi blizu Sela pri Žireh iz zasede napadla avtobus in ubila tri sovražnike. Napad je v črtici Poljanska četa gre v napad opisal partizanski pisec Bogo Flander-Klusov Joža, ki je med gorenjske partizane prišel iz Ljubljanske pokrajine. (93)

"Zadnji odmev zarje je utonil za Črnim Kalom in ostro zarisani vrhovi Blegoša, Kooprivnika in Mladega vrha so se jeli potapljati v temine neba. Nad gozdovi je vladala tišina.

Komandir Janez se je sklonil nad pojemajoči ogenj in njegovo črno laso, kodrasto glavo je obsvetil ognjen žar. Skoro neslišno je tiktakala na smreko obešena budilka, a vendar je njen glas prodiral skozi temno platno šotorov, skritih v gostem smrečju. Na robu poseke se je v blišču prvih zvezd zganila senca. Stražar. Politikomisar Kostja je zavezal nahrbtnik in stopil iz teme k pojemajočemu ognju.

"Bomo šli, tovariši?" Komandir Janez je v odgovor vstal in z njim smo vstali vsi, pr-tajoc svoje nahrbtnike in puške.

"Tovariši, gremo v akcijo," je šepetaje govoril tovariš Janez. "Vsi vi veste, da po cesti, ki vodi iz Žirov v Škofjo Loko, vozi velik nemški avtobus. S komandantom Fazanom sva izdelala načrt, kako bomo ta avto in njegovo spremstvo uničili. Preprečiti moramo Švabom, da bi na tak lahek način dovažali postojankam živež in municijo. Na mesto, kjer bomo izvršili napad, bomo prišli jutri zjutraj, pol ure predno pripelje avto. Akcija mora biti izvršena, predno dobe Nemci pomoč. V boj tovariši!"

"Za svobodo!" je mrmraje odgovoril zbor. A žarenje v očeh je bilo močnejše, kakor krik iz polnega grla. Nato smo drug za drugim tonili po koreninastih stezah v noč in kmalu je v stražarjevih ušesih zatonil šum naših korakov ...

V meglenem jutru se je iz somraka izluščila vijugasta cesta. Na eni strani strm breg, na drugi strani med skalovjem šumeča Poljanščica. V ostrem ovinku je naša četa zlezla v breg. Kakor v gledališču smo v polkrogu zasedli položaje nad cesto. Spodaj je zapela žaga. Vrh bukke se je lahno stresal, ko je glodalo jekleno rezilo trdi les. Enakomerni glas žage nas uspava, oči lezejo skupaj in vrhu vsega je vse naokoli brezdušna tišina. Uho napeto prisluškuje, kdaj bo v dalji zabrenčal motor. Komandir pogleduje na uro. Še deset minut! Večnost je teh deset minut. V teh kratkih desetih minutah lahko človek premisli vse svoje življenje. Če pa avto sploh ne pride? Kaj te-daj? A v očeh komandirja leži mir. Skoraj bi rekel, da švigajo iz njih plamenčki nagajive hudobnosti. Te oči ti govore: ne boj se, fant, avto pride in mi ga bomo napadli, smo partizani! Roka tesneje poprime puško, še enkrat neslišno odpreš zatvarač in pogledaš, če je vse v redu. Tako, sedaj smo pripravljeni.

Nato pripelje avto. Velik rdeč avto, da je skoro čudno, kako se more kretati po tako ostrih ovinkih. Pozor! Žica, ki je držala bukev, počí. Kakor bi se utrgalo z neba, omahne drevo na cesto. Zavore zaječe in rdeča pošast se ustavi. Za hip zavlada tišina. Nato, kakor bi sekal, ostro povelje:

"V imenu slovenskih partizanov, vsi z dvignjenimi rokami iz avtobusa! Civilisti naj se umaknejo nazaj, kar je nemških vojakov, naj obstanejo na mestu!"

V avtu je zašumelo kakor v panju. Preplašeni, vsi do kraja, rinejo ljudje drug čez drugega na prosto. Nemci, zbegani, ne vedoč, kaj bi storili, rinejo med njimi ven.

Mi kričimo, zaustavljamo, a Nemci kot gluhi beže ob robu ceste. počijo strelji. Fric za Fricem se zvali v cestni prah. Le eden je trmast. Napenja brzostrelko in se hoče braniti. Zastonj. Ne eden, deset strellov ga prikuje na tla.

Sedaj pa naglo na delo. Polovica odnaša, kar je vrednega, naprej v breg, drugi pa uničujejo rdeči kolos. S kopiti po motorju, bombe v notranjost in čez par minut nemško vozilo gori. Opravili smo. Naloga je izvršena.

Na Žirovskem vrhu je že toplo. Polegli smo po gostem žarnordečem sleču in na od naporov bleda lica polagoma stopa kri. Komandir Janez mirno leži z zaprtimi očmi. Nande in Sokol čistita puški. Stipe pa zamišljeno prebira pismo, ki je last ubitega Nemca.

"Dragi Hans! Sedaj sem na ruski fronti. Tu je zelo huda zima in vsega in mi smo slabo oblečeni. Ti si srečen, da si odšel na dopust v domovino, meni se pa zdi, da doma ne bom več videl ..."

Stipe se lahko nasmehne. Danes je pač vseeno. Ruska fronta ali slovenska zemlja. Obe bruhata raz sebe Hitlerjeve morilce. Zato, ker so smrt sejali, so smrt sprejeli.

V dolini se je dvignil v nebo ognjen steber dima. Iznad megle so se v sončno jutro razpršile žareče iskre. Žgalni dar borcev za mlado svobodo."

Pri Šavnarju v Gabrku je 2. oz. Loška četa Poljanskega bataljona 27. junija 1942 poškodovala oklepnik, 28. junija pa je blizu Cvelfarja na Logu nad Škofjo Loko oz. blizu Petruzove žage napadla dva avtobusa, eden se je prevrnil. Na Petruzovi žagi so ravno sedeli pri zajtrku. Po napadu so očeta in sinova policisti, ki so imeli pet mrtvih (po drugem viru štirje mrtvi in osem ranjenih), zvelikli pred hišo in jih hoteli ustreliti. Usmrtilcev so preprečili gabrški orožniki. (183)

20. julija 1942 so borci 1. oz. Selške čete tega bataljona z enotami 2. grupe odredov uničili motor, ubili voznika in ranili sopotnika pri Praprotnem v Selški dolini.

2. oz. Janušкова četa I. oz. Cankarjevega bataljona je 11. novembra 1942 v Soteski pod Lubnikom uničila motorno kolo in avto. En sovražnik je padel, eden je bil ranjen.

19. marca 1943 je II. oz. Stražisarjev bataljon napadel osebni avto, v katerem so izgubili življenje "Pesch, Delago, Anderle". Šofer je ostal živ in se je pridružil partizanom.

19. aprila 1943 so borci I. čete III. oz. Kebetovega bataljona med Škofjo Loko in Blegošem uničili avto. Potnike - tri domačine in Korošca - so izpustili. 21. aprila 1943 je 3. oz. Črnovrška četa na cesti med Škofjo Loko in Poljanami ubila tri orožnike, ki so se pripeljali na motorju s prikolico. 2. oz. Žirovska četa III. oz. Kebetovega bataljona je v enem od napadov pri Fužinah 5. maja 1943 napadla orožnike, ki so bili v poštnem spremstvu. Zažgali so avto, ubili pet orožnikov ter zaplenili orožje. 20. oktobra 1943 je 3. oz. Kranjska četa med Lešami in Brezjami ubila tri orožnike in zaplenila tri puške, tri pištole, uniforme in uničila kamion.

23. oktobra 1943 je 1. oz. Loška četa v Zmincu uničila avto in ubila nemškega oficirja, 27. oktobra pa je napadla kamione in nekaj oklepnikov in ubila nekaj sovražnikov. Nato so pridrli Nemci in požgali hišo, iz katere so partizani napadli. 18. decembra 1943 so partizani pri Mednem napadli motor s prikolico in ranili dva sovražnika. 2. februarja 1944 je 2. oz. Jeseniška četa napadla avto in ubila šoferja in oficirja. 1. junija 1944 je III. oz. Planinčev bataljon med Podbrezjami in Ljubnim napadel avto, ubil oba sopotnika in ranil voznika, 25. junija pa je miniral to cesto pri Brezjah, uničil avto in ranil štiri sovražnike.

20. junija 1944 je izvedel uspešno zasedo 2. Minersko-sabotažni vod. Ubityh je bilo 10 sovražnikov in Slovenka, ki se je peljala z njimi, eden pa je pobegnil. Napad so v Gorenjskem partizanu opisali takole: "Med 17. in 18. uro je patrola 2. MSV v jakosti 18 tovarišev nad vasjo Palovče na cesti Tržič-Begunje iz zasede napadla dva kamijona z 12 Nemci in belogardisti (v poznejših poročilih je govor le o padlih Nemcih, op.p.). Oba sta se ob napadu prevrnila pod cesto, nakar so ju naši borci obsuli z bombami. Oba kamijona sta zgorela. Moštvo je deloma zgorelo, deloma je bilo ubito.

Goreča kamiona, ki ju je nad Palovičami uničil 2. minersko-sabotažni vod

Eden od desetih padlih sovražnikov v zasedi nad Palovičami

Naši so zaplenili vse orožje: 2 mitraljeza/šarca/, 2 napadalni pištoli, 6 pušk, 1 pištolo, 6 ročnih bomb, 2 rezervni cevi za mitraljeze, 3 zaboje mitraljezke municije, 1 zaboj z rezervnimi deli za radiotelegrafsko stanico, 1 daljnogled, 1 zaboj sanitetskega materiala in nekaj druge opreme." (41)

25. junija 1944 je II. oz. Vekotov bataljon miniral cesto. Ko je na mino zapeljal kamion, je imel sovražnik nekaj izgub. 26. junija 1944 je I. minerska četa pri Drulovki na cesti med Kranjem in Ljubljano položila razstrelivo Nobel 808. Nanj je zavezil oklepnik in silovita eksplozija ga je prevrnila. Posadka je bila ubita. Sledovi eksplozije so še zdaj vidni v zgornjem ustroju ceste. 4. avgusta 1944 je na podoben način 2. četa II. (prej IV. oz. manevrskega) bataljona nastavila razstrelivo na Jeprci, vendar so ga iz oklepnika pravočasno opazili. (147)

Nekateri mostovi so bili napadeni po večkrat, zlasti tisti na Praprotnem. Prvikrat ga je decembra 1941 požgal Cankarjev bataljon. 20. julija 1942 ga je požgala I. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona skupaj z borci II. grupe odredov in zasekala 150 metrov ceste. 3. marca 1943 ga je ponovno požgala I. oz. Jelovška četa I. oz. Gregorčičevega bataljona, obenem je požgala še deset telefonskih drogov.

25. avgusta 1942 je I. oz. Selška z 2. oz. Loško četo Poljanskega bataljona požgala most čez Savo v Podnartu. 4. septembra 1942 sta Loška in Selška četa požgali žago z veliko zalogo lesa in cestni most v bohinjski Soteski.

27. januarja 1943 ob štirih zjutraj je Barov vod Poljanske čete požgal most čez Savo na Trebi-
ji. 20. februarja 1943 sta 2. oz. Janušкова in I. Jelovška četa Gregorčičevega bataljona požgali t.i. goliški most v Selcih, 28. februarja 1943 sta ti četi zažgali mostova čez Soro pri Bukovici in v Dolenji vasi v Selški dolini. 15. aprila 1943 je štab Kebetovega bataljona zažgal cestni most v Gorenji vasi, vendar ta ni do konca zgorel.

16. decembra 1943 je minerski vod Grintavec miniral cestni nadvoz nad železniško progo pri Kranju in ga porušil. Železniški promet je stal 14 ur, cestni promet še dlje časa. 6. januarja 1944 je 3. oz. Kranjska četa poškodovala cestni most na cesti Kokra - Jezersko, ostrigla tri dekleta in požgala telefonske drogeve.

6. aprila in 2. junija 1944 je 3. minerska četa poškodovala cestni most med Jesenicami in Poljanami, 22. aprila so požgali most preko Radovne. 2. junija 1944 ob desetih zvečer je patrulja 2. transportne karavle zažgala most med Nomenjem in Sotesko, 8. junija 1944 je "onesposobila za avtomobilski promet 2 lesena mostova med Železniki in Zalim logom".

26. julija 1944 je patrulja II. (prej Manevrskega) bataljona "porušila 5 mostov in 2 žagi v dolini Kokre in sicer: 2 lesena mostova na glavni cesti na Fužinah (Zg. Kokra) popolnoma porušena, 2 lesena mostova na mestih, kjer se cepi stara cesta od glavne popolnoma porušena, s čimer je onemogočen promet po stari cesti. 1 betonirani most v Sp. Kokri (1. most od Predvora v smeri Jezerskega) močno poškodovan in neraben za avtomobilski promet. Nadalje sta bili porušeni dve žagi na Fužinah, od katerih je bila ena v nemških rokah. Obe žagi sta dobavljali les za okupator. Kakor tudi les za obnovo mostov, ki so jih svoječasno porušile naše edinice in katere okupator obnavlja. Na cesti pod Fužinami je bila izvedena zaseka." (5)

Okupatorji so začeli graditi na Gorenjskem več cestnih odsekov. Partizani so ovirali gradnjo tudi z napadi na graditelje.

6. januarja 1944 je 2. oz. Jeseniška četa "požgala delavsko taborišče pri Žirovnici. V njem je bilo 200 Slovencev in 40 Francozov, ki so gradili cesto. Vse orodje in deponirani material je pogorel. Tovariš politkomisar je navzočim delavcem pojasnil namen sabotažne akcije." 28. maja 1944 je "desetina III. (oz. Planinčevega, op.p) bataljona napadla delavsko taborišče pri Sv. Ani

pod Ljubeljem. Desetina je najprej z rafali uničila transformator," ki je oskrboval z energijo naprave, ki so jih potrebovali pri vrtnanju ljubeljskega predora, potem pa je še obstreljevala barake s sovražno posadko. (41)

Zavezniški štabi in nadrejena partizanska poveljstva so vztrajno zahtevali čim več napadov na železniške proge. Strateški pomen gorenjski prog je narasel zlasti v letu 1944. Vzporedno s tem so se množili tudi partizanski napadi na progo. Progo so napadali že v letih 1942 in 1943, vendar pa se je gostota napadov večala in dosegla največji obseg poleti 1944. Nekaj časa v letu 1944 so bili nemški transporti v Zidanem Mostu preusmerjeni čez Maribor in Gradec, ker je bila železniška proga Ljubljana-Jesenice pogosto poškodovana.

Razdiranje prog

Vsakdanja partizanska akcija na progi je bilo miniranje tirnic, s katerim so uničili del proge in za krajši čas zaustavili promet.

Zaradi pomanjkanja razstreliva so partizani večkrat uspešno ovirali železniški promet z ročnim premikanjem tračnic. Leta 1944 je bil pri tem posebej uspešen III. oz. Planinčev bataljon. 20. aprila 1944 je 2. četa tega bataljona med Lescami in Jesenicami "z lesenimi drogovi in ključi premaknila železniški tir za 10 cm". Trije železniški vagoni, ki so bili priključeni pred lokomotivo, so se iztirili, lokomotiva pa se je zaletela v škarpo in se razbila. Podobno so iztirili lokomotivo še 15. maja, 19. maja pa so iztirili 3 vagoni, priključene pred lokomotivo. 27. maja so prav tako odvili vijake in premaknili tračnico za pol metra. Iztil se je tovorni vlak, naložen z vojaškimi transportnimi avtomobili. V noči od 31. maja na 1. junij so premaknili tračnice 200 metrov od postaje Javornik in iztirili zaščitne vagoni pred lokomotivo. (41)

Zlasti so bili napadani odseki prog med Jesenicami in Bledom, med Javornikom in Lescami ter med Podnartom in Kranjem, kjer je bil partizanom dostop do železnice najlažji.

Minersko-sabotažni vod Triglav je 13. novembra 1943 razbil progo med Blejsko Dobravo in Bledom, promet je stal pol dneva. 28. junija 1944 je 3. minerska četa minirala progo v dolžini 24 metrov, promet je stal 24 ur. 26. julija 1943 je po napadu na progo med Kočno in Blejsko Dobravo promet stal 11 ur. 5. avgusta 1944 so med Vintgarjem in Kočno uničili šestnajst metrov proge in ustavili promet za sedem ur. 3. minerska četa je 8. avgusta 1944 z napadom na tirnice pri Podhomu ustavila promet za deset ur.

2. maja 1944 je 2. minerska četa ustavila promet med Lescami in Žirovnico za dvajset ur. 27. junija 1944 so minirali progo med Lescami in Žirovnico na desetih mestih. III. oz. Planinčev bataljon je 7. julija 1944 premaknil tirnice med Javornikom in Žirovnico, promet je stal deset ur. 10. julija med Žirovnico in Lescami sedem ur. 2. avgusta 1944 je bil promet med Žirovnico in Javornikom ustavljen za osem ur. Po napadu na progo 18. junija je promet med Kranjem in Jesenicami stal 30 ur. 8. maja 1944 je 1. minerska četa z miniranjem proge pri Zgornji Besnici ustavila promet za 12 ur. 1. minerska četa je 26. junija 1944 uničila 120 metrov proge med Kranjem in Podnartom ter ustavila promet za cel dan, 27. julija pa za 11 ur.

Odredne enote so redkeje napadale odsek med Medvodami in Kranjem.

Minersko-sabotažni vod Ratitovec je 28. oktobra 1943 zrahljal in dvignil progo med Škofjo Loko in Žabnico, promet je stal ves dan. 20. februarja 1944 je bil zaradi napada na progo pri Sv. Duhu promet ustavljen 24 ur.

Le posamezne napade so odredne enote izvedle na kamniški in tržiški progi. 3. aprila 1944 je II. oz. Vekotov bataljon "ustavil vlak na progi Ljubljana-Kamnik. Naši so preiskovali vlak in zaplenili 1 pištolo. Lokomotivo so iz precejšnje razdalje v polni pari pognali v ostali vlak. Uničena je bila popolnoma lokomotiva in 6 vagonov." (41)

Ob omenjenih napadih je France Benedik ugotovil še več deset rušenj proge, katerih učinki niso posebej opisani, zapisov o vrsti akcij pa nedvomno tudi ni. Partizani so z miniranjem navadno razbili nekaj tračnic in ustavili promet za nekaj ur. Za 1 razstreljevanje prog, ki bi povzročilo večjo škodo, niso imeli dovolj razstreliva. Prav tako niso napadali utrdb in postojank ob progi, ampak so uničevali predvsem proge in vozni park. Okupator je imel pripravljene delovne ekipe z dvigali in nadomestnimi elementi, zato so bile lahke proge zelo hitro popravljene.

Partizani so se znali izogniti sovražnim patruljam, zasedom in postojankam in so pri napadih na proge, vlake in zaščitne enote ob progi imeli le malo izgub. Le redko se je zgodilo tako kot 1. minersko-sabotažni četi, ki je 22. julija 1944 minirala železniški most med Škofjo Loko in Retečami, naletela nato na nemško zasedo, pri tem pa je bil en partizan ujet in ustreljen.

S priročnimi sredstvi je bila izpeljana tudi akcija, ki je bila med najuspešnejšimi odredovimi vojaškimi akcijami v vsem času njegovega obstoja.

Štab 1. oz. Cankarjevega bataljona je brž po ustanovitvi v skladu z navodili odrednega in grupnega štaba načrtoval večjo sabotažo na železnici. Odločili so se za napad na železniški in cestni most v Mostah blizu Žirovnice. Oba mostova je aprila 1941 porušila umikajoča se jugoslovanska vojska. Usposobili so ju tako, da so na leseno konstrukcijo postavili traverze. Partizani so skušali cestni most porušiti že v noči od 31. julija na 1. avgust 1941.

Ker so bile v okolici številne okupatorjeve postojanke, se je štab Cankarjevega bataljona na napad temeljito pripravil. Izdelali so skico položaja in s pomočjo sodelavcev zbrali podatke. Bencin so dobili pri gostilničarju Janku Muleju z Borovelj pri Javorniku, ki ga je imel skritega v zakopanem sodu. Trije borci so ga šli iskat in ga prinesli v Gojzdec nad Mostami, kjer so ga skrili do akcije. Dan pred akcijo je v bataljonsko taborišče na Ravneh blizu Valvasorjevega doma pod Stolom prišel odredni štab.

Določili so tri patrulje, ki so imele nalogo onesposobiti stražarje, dve skupini za blokado policijske postojanke pri Bizjaku in Školarisu v Mostah, tri zasede proti Jesenicam, Radovljici in dolini Završnice. Nekaj teh nalog so dodelili 2. četi, zasedo proti Jesenicam je prevzela 3. četa, ki jo je ponoči med 25. in 26. junijem izpod Kočne, kamor je prišla s Stare Pokljuke, vodil pripeljal na levi breg Save. Glavno udarno skupino so sestavljali predvsem borci 1. čete.

Med osmo in deveto uro zvečer so se enote odpravile na izhodiščne položaje. Zdravnik Edvard Pohar je postavil začasno ambulanto.

Mostova sta bila osvetljena, noč pa deževna. Ko je patrulja stražarju na mostu v nemščini ukazala dvigniti roke in odvreči orožje, jih ta najprej ni vzel zares, nato pa je vrgel bombo in izginil. Tudi stražar pri cestnem mostu je pobegnil. Policisti so skušali priti iz postojank, vendar so potem, ko so partizani streljali nanje, ostali v njih in se branili s streljanjem.

Medtem je skupina, določena za mostova, z bližnje žage nanosila desk in nanje butar. Vse so polili z bencinom in zažgali.

Akcijo so izpeljali v manj kot uri časa. Sovražnik iz okoliških postojank ni posredoval. Odred ni imel izgub, le en borec si je pri prenašanju desk nekoliko ranil uho.

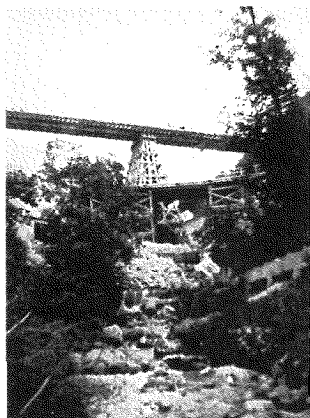
Oba mostova sta se sesedla.

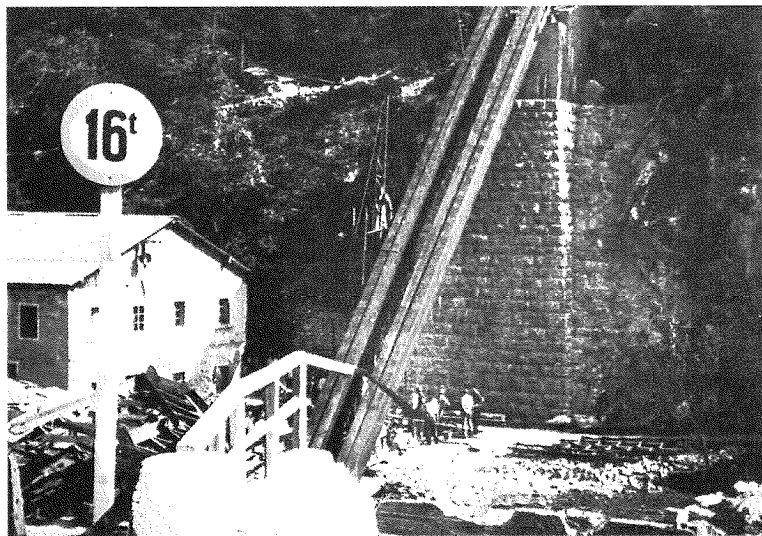
Sava pri Radovljici

Pogled z Jamnika proti Kamniškim planinam

Cestni in železniški most v Mostah blizu Žirovnice, ki so ju okupatorji po tem, ko ju je aprila 1941 razstrelila jugoslovanska vojska, postavili na lesene nosilce.

Ruševine cestnega in železniškega mostu v Mostah po napadu I. oz. Cankarjevega bataljona v noči od 25. na 26. junij 1942.

Talci, ki jih je okupator ustrelil v Mostah zaradi partizanskega požiga mostov

Ruševine so si ogledali višji vodja SS in policije v XVIII. vojnem okrožju generalmajor Karl Brenner, poveljnik redarstvene policije "Alpenland" in generalpolkovnik Kurt Daluge, šef redarstvene policije rajha. V povračilo so v Moste 1. julija pripeljali 30 talcev. Ustrelili so jih 29, eden je pobegnil.

Mostova so obnavljali do srede julija. Noben poznejši partizanski napad na gorenjske proge ni povzročil tolikšnega zastoja prometa. Okupatorji so na Belškem polju pod Koroško Belo v baraki shranili rezervne dela za mostova, če bi bila spet napadena. Trije borci so skušali barako zažgati. Prebili so streho, polili z bencinom, zažgali ter se umaknili. Vendar baraka ni zgorela. (258)

Pozneje so odredne enote napadale mostove in nadvoze, ki niso bili posebej zavarovani. Tudi če so jih porušili, so povzročili le krajše zastoje prometa.

15.junija 1942 je 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona z nekaj borci II. grupe odredov v Rakovici blizu Kranja uničila železniški most in 120 metrov proge.

16.decembra 1943 so partizani verjetno v Mednem minirali cestni nadvoz nad progo in ustavili promet za 14 ur. 4.januarja 1944 je 3. minerska četa uničila železniški most med Bledom in Podhomom. 3.februarja 1944 je minerski vod Grintavec razstrelil železniški most med postajama Medno in Medvode. 25.junija 1944 je bil uničen železniški most pri Žirovnici.

Signalne in kretnične naprave so partizani onesposabljali razmeroma redko. 10.oktobra 1943 je minersko-sabotažni vod Triglav uničil kretnice pri postaji Bled-Jezero. Signalne naprave je 21.decembra 1943 miniral minersko-sabotažni vod Grintavec pri Sv.Joštu. 5.junija 1944 je signalne naprave med Lescami in Žirovnico napadla 2. minerska četa, 4.julija 1944 je 3. minerska četa minirala signalne naprave med Jesenicami in Javornikom. Pri teh akcijah so pobirali ali uničevali žice in kable o progi.

Vlaki

Ko so pred leti nekdanji odredni funkcionarji preučevali učinke odredovih napadov na progo, so ocenili, da je odred uničil ali poškodoval 28 lokomotiv in 120 vagonov. Ocena je raje ne-

kolikanj prenizka kot pretirana. Odred je iztiril nekaj deset vlakov, predvsem tovornih. Nima mo podatkov o tem, ali so se partizani za napad na določeni transport odločili po tem, ko so dobili ustrezne obveščevalne podatke.

Leto 1942

I. oz. Cankarjev bataljon je 24.junija iztiril vlak s koksom pri Kočni med Jesenicami in Blejsko Dobravo. Akcijo je izvedlo pet borcev, ključne, s katerimi so odvili tirnice, pa jim je dal železničar s postaje Blejska Dobrava.

21.julija je Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona odvila 3 tirnice pri postajališču Sv.Jošt pri Kranju, jih usmerila v Savo in tja se je iztiril vlak. 8.septembra je I.četa Cankarjevega bataljona iztirila lokomotivo in deset vagonov tovornega vlaka. 13.septembra je II. oz. Poključski bataljon pri Nomenju iztiril lokomotivo in pet vagonov tovornega vlaka. 2. oz. Gorjanska četa II. oz. Poključskega bataljona je 23.septembra med Blejsko Dobravo in Jesenicami iztirila vlak.

Leto 1943

11.februarja je II. oz. Stražišarjev bataljon miniral bohinjsko progo in povzročil iztirjenje lokomotive in vagonov. 22.februarja je bil iztirjen vlak med Bohinjsko Bistrico in Bohinjsko Belo, 26.februarja pa je bil iztirjen vlak med Kočno in Jesenicami. Strojevodja se je ubil, kurjač in vlakovodja sta bila ranjena.

3. in 4.četa I. oz. Jelovškega bataljona sta 10.junija 1943 odšli v bohinjsko Sotesko, ker so bili obveščeni, da bodo tistega dne peljali iz Bohinjske Češnjice na Bled kamion bohinjskega sira. Postavili so zasedo in dve zasedi za zavarovanje proti Bohinju in proti Bledu. Na mostu so tovrnjak ustavili. Voznik jim je dejal, da ne vozi sira, čeprav ga je imel založenega pod skladovnico drv. Nato so se partizani odločili za napad na vlak. Politkomisar Franko Kesič-Cene si je nadel klobuk in se odel v nemški dežni plašč. Dali so mu še rajhovske marke in šel je na postajo kupit karto. Ko je vlak odpeljal s postaje, ga je ustavil. Skupina borcev je razbila postajni urad.

"Ujeli smo 4 graničarje, 1 gestapovca in 1 nadzornika proge, od katerih sta bila 2 graničarja, gestapo in nadzornik proge likvidirani, 2 graničarja pa sta se prostovoljno javila v partizane, kasneje 1 od njih pobegnil. Pri akciji je bilo mobiliziranih 6 domačinov. Plen je bil sledeči: okrog 50 000 cigaret, večje količine hrane, manjša vsota denarja, važni vojaški dokumenti in 1 pištola."

Partizani so lokomotivo s praznim vlakom pognali proti Bohinjski Bistrici, da bi prevozila skozi postajo in bohinjski predor. Ker pa je lokomotiva imela prestreljen zalogovnik, je voda iztekla in kompozicija se je ustavila pred Bitnjami. (41, 100)

Jeseni 1943 sta bila zelo aktivna minersko-sabotažna voda Triglav in Grintavec.

20.septembra je minersko-sabotažni vod Triglav iztiril vlak med Jesenicami in Radovljico. 15.novembra je miniral progo. Na miniran odsek je pripeljal brzovlak in nekaj civilistov je bilo ranjenih. Istega dne je pri Sv.Joštu iztiril vlak minersko- sabotažni vod Grintavec pri Sv.Joštu in ustavil promet za cel dan.

2.decembra je minersko-sabotažni vod Triglav med Jesenicami in Lescami iztiril 3 vagone, promet je stal sedem ur. 15.decembra je miniral vojaški vlak in ustavil promet za štiri ure. 10.oktobra je med Radovljico in Jesenicami iztiril vlak, da se je razbilo šest vagonov in je bilo nekaj mrtvih in nekaj ranjenih.

20.oktobra je minersko-sabotažni vod Grintavec iztiril lokomotivo z več vagoni med Kranjem in Škofjo Loko. 20.novembra je pri Kranju uničil več vagonov. 1.decembra je v okolici Kranja iztiril in nato obstreljeval brzovlak.

Leto 1944

Najuspešnejša enota pri akcijah na progi leta 1944 je bila 3. minerska četa. 12. maja je iztirila oklepni vlak, nakar je v njem eksplodiralo. 15. maja je iztirila tovorni vlak, zastoj prometa je trajal 12 ur. 14. junija je iztirila vlak med Blejsko Dobravo in Kočno, 22. junija med Podhomom in Jesenicami. 13. julija je med Javornikom in Žirovnico uničila železniški most, 16 metrov proge, iztirila se je lokomotiva. 25. julija je uspešno minirala progo pri Vrbi. Ena mina je eksplodirala pred vlakom, ena pred lokomotivo. Več civilistov je bilo ranjenih. 5. avgusta je med Žirovnico in Lescami iztirila lokomotivo, tri vagone, promet je stal deset ur. 6. avgusta je med Lescami in Žirovnico iztirila lokomotivo tovornega vlaka.

3. aprila je II. oz. Vekotov bataljon ustavil vlak pri Duplici na progi Kamnik - Domžale in ga preiskal. Lokomotivo so uničili tako, da so jo spustili v stoječi vlak.

20. aprila je III. oz. Planinčev bataljon iztiril tovorni vlak in ustavil promet za štiri ure. 27. maja je razmaknil tirnice in iztiril tovorni vlak. 15. junija je bataljon med Žirovnico in Lescami s protitankovsko bombo uničil lokomotivo. 7. julija so med Žirovnico in Javornikom iztirili tovorni vlak.

Železniške postaje in druge stavbe

Omenili smo že diverzijo na železniški postaji Jesenice, pri kateri so sodelovali odredni minerci. Poleg tega je odred poškodoval še več manj pomembnih železniških postaj in postajališč ter nekaj drugih objektov.

4. septembra 1942 so borci II. oz. Poključkega bataljona razbili železniško postajo v Nomenju. 14. septembra 1942 je Cankarjev bataljon požgal železniško postajo v Žirovnici.

30. septembra 1943 je minersko-sabotažni vod Grintavec poškodoval postajališče Sv. Jošt. 6. novembra 1943 je minersko-sabotažni vod Triglav požgal in miniral postajo na Blejski Dobravi ter jo uničil. 14. decembra 1943 je 4. oz. Jelovška četa razbila telefonske naprave na čuvajnici pri Radovljici. 17. decembra 1943 so partizani v Žabnici skušali zapleniti blagajno na železniški postaji, a je ni bilo, nato so napadli patroljo. 28. decembra 1943 je 1. četa "uničila železniško postajo Reteče-Gorenja vas ter v njej nameščene aparature, zaplenila je 1 telefonski aparat in več sanitetnega materiala, postajonačelnika pa mobilizirala." 8. februarja 1944 je to postajo z minometom obstreljevala patrolja 1. čete I. oz. Tomaževega bataljona, razbila železniški signal, pretrgala telefonsko žico in napadla sovražno patroljo. Pred uničenim signalom se je ustavil vlak, na katerega so partizani nekajkrat ustrelili z minometom. (41)

13. januarja 1944 je vod 4. oz. Jelovške četa, ki je taborila na Zgoški ravni na Jelovici, napadel železniške objekte v Lescah. Nekako ob šestih zvečer so prišli do savskega mostu na Lancovem, kjer so na desnem bregu postavili zaščitno mitralješko zasedo. V Lescah so v čuvajnici proti Radovljici razbili telefonske naprave in mobilizirali železničarja. Nato so iz zgradbe progovnega mojstra pobrali vse uporabne predmete in jo zažgali na več mestih. Zagorelo je šele, ko so odprli okna in vrata. Ni jim pa uspelo zažgati skladišča na postaji, ker jih je pregnala leška policija. Hitro so se umaknili proti mostu. Medtem je eden od partizanskih sodelavcev obvestil Pašana, orožnika v Radovljici, naj zadrži radovljiške orožnike, da ne bi pred prehodom partizanov čez most na Lancovem postavili zasede, ki so jo tam redno postavljali. Pašan jih je zadržal z lažnim preplahom, da partizani napadajo vojaško skladišče v radovljiškem župnišču. Orožniki so tako prišli do mostu šele tedaj, ko so se partizani že umikali. Partizani so užgali po njih. Ubit je bil pes, ranjen pa omenjeni orožnik Pašan, ki je pogosto pomagal partizanom. (41, 185)

11. marca 1944 je II. oz. Vekotov bataljon uničil urad železniške postaje v Trziču in pobral pisarniški material.

2. minerska četa je 10. aprila 1944 razbila postajo v Otočah ter odnesla dva telefona. "Tako jo po tej sabotažni akciji je prispel oklopni vlak, ki je pripeljal precejšnje število policije. Ta je odprla ogenj v smeri, kamor je odšla naša patrola in jo na kratko razdaljo zasledovala. Tako jo za

tem je prišlo iz Radovljice več avtobusov policije, ki je napadlo prvo skupino Nemcev, misleč, da so partizani. Vnela se je borba, ki je trajala 1 uro, nakar je sovražnik spoznal svojo zmoto." (41)

14.aprila 1944 je patrulja III. oz. Planinčevega bataljona uničila železniško čuvajnico v bližini Žirovnice. 23.maja 1944 sta dva borca 3. minersko-sabotažnega voda uničila železniško postajo na Slovenskem Javorniku. 26.maja 1944 sta dva borca III. oz. Planinčevega bataljona "v Dupljah na postaji, ki je le nekaj metrov oddaljena od policijske stanice, uničila vse aparate in naprave". 8.avgusta 1944 so na postaji v Križah zaplenili telefon, papir, baterije, vozne karte.

Nemške okupacijske oblasti so se dobro zavedale, kakšen pomen so imeli za njihovo vojaško proizvodnjo gorenjski proizvodni obrati. O tej pomembnosti priča tudi dejstvo, da so že pred vstajo poleti 1941 sklenili, da tudi iz vojnogospodarskih razlogov zmanjšajo število in obseg izseljevanja Slovencev z Gorenjske.

Eno od redkih naravnih bogastev, ki jih premore Gorenjska, so gozdovi, predvsem na Jelovici in Pokljuki. Nemška okupacijska oblast je takoj začela uporabljati les za vojaške namene. Les so predelovali v številnih malih žagah, pa tudi v večjih polindustrijskih obratih. Nekaj žag, ki so bile last v Srbijo izgnanih Slovencev, so partizani napadli že v letu 1941.

Partizani II.grupe odredov so poleti 1942 ob prehodu čez Gorenjsko prepovedali kmetom in gozdarjem sekati in odvažati les z Jelovice. Še zdaj trohniijo na Radovljiški planini na Jelovici skladoavnice hlodovine, ki je takrat partizani niso dovolili spraviti v dolino.

11.septembra 1942 je 2.četa II. oz. Pokljuškega bataljona na Zatrniku požgala tri kamione, naložene z lesom.

Partizani so onemogočali spravilo lesa v dolino tudi z uničevanjem žičniških naprav. Loška četa II. oz. Poljanskega bataljona je 3.julija 1942 požgala žičnico (bremz oz. premz) za prevoz lesa z Dražgoške gore v Rudno, 29.novembra 1942 so partizani požgali vrhno postajo žičnice na Jelovico v Blatnici- Grabnu, 3. oz. Tončkova četa je 14.marca 1943 požgala lipniški premz. Nemci teh žičnic niso uporabljali le za prevoz lesa v dolino, ampak občasno tudi za dovažanje municije in drugega vojaškega materiala na Jelovico.

Najbolj so partizani ovirali izrabo gozdov z uničevanjem, predvsem s požiganjem zalog lesa in žag.

Loša in Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona sta 4.septembra 1942 požgali veliko zalogo lesa in žago v bohinjski 6 Soteski, poleg tega so zažgali še cestni most. 30.novembra 1942 so borci II. oz. Pokljuškega bataljona požgali žago Fortuno v Spodnjem Grabnu blizu Gorij. Žaga je pogorela, zaloge lesa pa ne. Veliko polindustrijsko žago v Gorjah, ki je bila zastražena in je delovala izključno za nemške vojaške potrebe, so požgali partizani II. oz. Stražisarjevega bataljona 16.junija 1943.

Egerjeve žage v Selcah niso požgali, pač pa jo je 2. oz. Jeseniška četa 6.decembra 1943 onesposobila tako, da je uničila strojne naprave in električno napeljavo; žaga potem dlje časa ni obratovala. "Namen te akcije je bil preprečiti obdelavo lesa, katerega je lastnik žage dostavljal okupatorju in s tem oškodoval naše narodno premoženje." Tedaj so partizani uničili tudi 400 metrov telefonskega kabla. Ko so se vračali, so v bližini mostu na Studenem v nekem kozolcu opazili sovražno zasedo, "ker je nekdo od Nemcev prižgal cigareto", in jo pregnali. (41)

23.februarja 1944 je minersko-sabotažni vod Triglav požgal skladišče desk na Mulejevi žagi na Rečici.

4.maja 1944 "je oddelek 1. in 2.čete II. (oz. Vekotovega, op.p.) bataljona napadel sovražno postojanko v Puterhofu nad Trzičem (Bornov grad). Pri napadu so naši borci zažgali veliko državno lesno podjetje z vsemi zalogami lesa." Sovražne okrepitve, ki so prihitele na pomoč iz Trziča, je napadla partizanska zaseda. (41)

Partizani so skoraj ustavili posek v gozdovih. Na področju gozdnega gospodarstva Bled so v letu 1941 posekali več kot 22 000 m³ lesa, leta 1942 nekaj nad 8400 m³, leta 1943 5175 m³ in leta 1944 manj kot 700 m³. (244)

Manj učinkoviti so bili partizani pri oviranju vojaške proizvodnje. Eden redkih uspešnih napadov na tovarno, ki je proizvajala za vojaške potrebe, je bil napad na podjetje Plamen v Kropi. Tu so poleg vijakov in drugih kovanih izdelkov izdelovali tudi žblje tračnike, ki so bili potrebni pri obnovi porušeni železniških prog. Dogajalo se je, da so z več deset kamioni pripeljali surovine in nato odpeljali končne izdelke. Partizani so v noči od 28. na 29. avgust 1942 zasedli Kropo, postavili straže oziroma zasede proti Kamni Gorici in Podnartu, kjer so bile žandarmerijske postaje, glavnina pa se je razdelila v skupine za uničevalno akcijo. Glavni napad je bil namenjen Plamenu. V strojnih obratih so s težkimi kladivi razbijali občutljive strojne dele, zabijali pile v navitja elektromotorjev, razbijali elektroinstalacijske naprave, široka pogonska jermena so porezali in pobrali za podplate. Tako so za dalj časa onesposobili vsako strojno proizvodnjo. Manjše skupine partizanov so se razkropile po Kropi, onesposobile in uničile občino, pošto, združno pisarno in otroški vrtec. Zaplenili so plače delavcev, več pisalnih strojev, papir, ciklostil, radijske aparate, zaloge v trgovinah z živili. S pomočjo zaplenjenega je začela delovati tehnika Meta nad Jamnikom. Občina v Kropi od tega časa ni več delovala, prav tako ne otroški vrtec. Uničenje Plamena je okupator pospremil s široko propagandno akcijo, v kateri so prikazovali partizane kot nevarne škodljivce. (207)

22.februaria 1944 je desetica I.čete II. oz. Vekotovega bataljona "uničila mizarski obrat v Struževem, ker je delal izključno za okupatorja". II. oz. Vekotov bataljon je 1.aprila 1944 razbil mizarske stroje v tovarni Remec-Co. na Duplici. 19.julija 1944 je sabotažna skupina II. (preje IV. oz. Manevrskega) bataljona 7 izvedla sabotažo v tovarni Zabret v Britofu.

Večkrat v partizanskih zgodbah ni povsem jasno, katera enota ima največ zaslug za posamezne akcije. Značilen primer tovrstne nejasnosti je uničenje tovarne verig v Lescah. V odrednih poročilih je zapisano, da je 26.marca 1944 III. oz. Planinčev bataljon razbil poštni urad v Lescah in "požgal tovarno verig v Lescah. Tovarna je izdelovala oklopne plošče in razne druge vojne izdelke". Po drugi strani pa ljudje, ki so sodelovali v napadu na tovarno, zatrjujejo, da so ga izvedli le sodelavci partizanskega gibanja in pripadniki Varnostne-obveščevalne družbe. (41, 185, 252)

Največ škode so partizani povzročili nemškemu gospodarstvu s številnimi motnjami, cestnega in železniškega prometa in pa s tem, da so mobilizirali številne delavce, ki jih je okupator potreboval predvsem v vojaškoproizvodnih obratih. Tega so se zavedali tudi v odrednem štabu. Marca 1944 so v okrožnici ocenili, da je "po tovarnah, delavnicah, prometu zaposlenih še mnogo naših ljudi, ki prav tako pomagajo pri podaljševanju vojne, kajti brez ogromne večine materijala, ki ga proizvajajo vojne tvornice in brez dobro urejenega prometa bi takoj ohromele vse ogromne armade". Zato je bila naloga odreda čim več delavcev "spraviti iz tovarn in jih mobilizirati". (5)

Gorenjska industrija se je oskrbovala z elektriko iz lastnih elektrarn manjše moči, posebej obrati Kranjske industrijske družbe na Jesenicah in Javorniku in Bombažna predilnica in tkalnica v Trziču. Edina večja elektrarna na Gorenjskem je bila v Završnici. Električno energijo je Gorenjska dobivala tudi z daljnovodom iz Velenja. Okupator je elektrarne zavaroval s posadkami. Postavljene pa so bile dovolj na samem, da jih je bilo možno napadati, ne da bi bil napadalec ogrožen od sosednjih postojank. Še lažji so bili napadi na daljnovode.

23.septembra 1942 je II. oz. Poključki bataljon med Zasipom in Jesenicami miniral steber daljnovoda. 16.decembra 1942 je I. oz. Gorjanska četa tega bataljona požgala 30 električnih

drogov na Mežakli. 9.februarja 1944 je patrulja III. oz. Planinčevega bataljona razstrelila transformatorsko postajo v Lescah. 6.maja 1944 sta minerca 3. minersko-sabotažnega voda na električnem daljnovodu nad Jesenicami razstrelila "1 razbremenilni drog, s čimer je bil daljnovod porušen v dolžini 600 m". Večina napadov na elektrarne in daljnovode je bila poleti 1944, ko so tovrstne akcije zahtevali tudi z IX. korpusa.

Najpogostejše sta bila onesposobljena elektrarna in cevovod za elektrarno v Javorniškem Rovtu, ki je dajala elektriko obratom na Javorniku. Tako je 12.junija 1944 sabotažni oddelek III. oz. Planinčevega bataljona napadel posadko pri elektrarni, prišlo je do enournega spopada z izgubami na okupatorjevi strani. Partizani so razstrelili cevovod, ki je bil hitro popravljen. Zato je prišlo konec junija do novega napada, ko so branilci spet imeli izgube, razstreljen je bil rezervar in pokvarjeni stroji v elektrarni. Po popravilih je bil cevovod spet miniran 7.in 27. julija, po miniranju 6.avgusta 1944 pa so obrati zaradi pomanjkanja elektrike stali nekaj dni.

Elektrarna Završnica je bila zelo dobro zavarovana, a je le prenehala obratovati, ko je patrulja III. bataljona 26. junija 1944 minirala zapornice.

Tudi tržiško industrijo so napajale tri industrijske elektrarne. Najprej je bila 30.julija 1944 minirana prva, 4.avgusta druga elektrarna bombažne predilnice in tkalnice, vmes, 31.julija, še elektrarna tovarne Ahačič. Vse te akcije v tržiški okolici je izvedel II. (prej IV. oz. Manevrski) bataljon. Tržiške elektrarne so nato jeseni 1944 napadali še borci Kokrškega odreda. Partizani so tako znižali dotok električne energije v Bombažno predilnico in tkalnico za 74 odstotkov.

Ob elektrarnah so bili pomembni posamezni transformatorji oz. transformatorske postaje. Pomembno transformatorsko postajo v Črnučah je 1.junija 1944 obstreljeval II. oz. Vekotov bataljon. Napad se ni posrečil, saj je od sedmih izstreljenih min eksplodirala le ena. Borci transportne karavle so 31.julija minirali manjši transformator pri tovarni vezenin na Bledu.

Med napade na energetske objekte sodi tudi rušenje daljnovodov. 11.junija 1944 "je oddelek IV. bataljona pri Domžalah miniral veliki razbremenilni nosilec električnega daljnovoda Velenje - Črnuče. Ker so bili vsi mostovi zastraženi, so borci gazili vodo preko pasu, da so prišli do cilja. Nosilec je bil popolnoma porušen ter daljnovod pretrgan". Nato je sledilo rušenje desetih drogov daljnovoda Črnuče - Kranj, ki ga je izvedel IV. oz. Manevrski bataljon 23.junija 1944, čeprav so ga med akcijo obstreljevali iz postojank v Mavčičah, Smledniku in Vodicah. (41)

Enote Gorenjskega odreda so izvedle še številne napade na daljnovode iz industrijskih elektrarn železarne na Jesenicah in s tem močno ovirale normalno proizvodnjo v železarni. 3.avgusta 1944 je Minersko-sabotažni vod Triglav razstrelil dvojni razbremenilnik vodovoda med Zaspom in Blejsko Dobravo. 8.julija 1944 je 3. minersko-sabotažna četa Triglav pri Blejski Dobravi razstrelila daljnovod Vintgar-Javornik.

Telefonske zveze so bile cilj, ki ga je bilo razmeroma lahko napadati. Odredne enote so požgale več sto telefonskih drogov, večkrat pa so odnesle tudi žico telefonskega omrežja, ki je povezovala sovražne postojanke.

26.junija 1942 je Loška četa II. oz. Poljanskega bataljona v Hrastniški grapi uničila dvesto metrov telefonske linije Škofja Loka-Črni Vrh.

22. in 23.julija 1942 so borci Selške čete II. bataljona in 2. grupe odredov prerezali in pobrali žico v Selški dolini. 16.marca 1943 je 2. oz. Mihova četa IV. oz. Selškega bataljona požgala 27 telefonskih drogov in pobrala žico. 20.marca 1943 je 1.četa III. oz. Kebetovega bataljona med Žirmi in Škofjo Loko požgala 37 drogov. 4.aprila 1943 so borci III. oz. Kebetovega bataljona med Črnim Vrhom in Škofjo Loko požgali telefonske drogoe in odnesli 350 metrov žice. 22.junija 1943 je VII. oz. kranjski bataljon požgal 23 telefonskih drogov pri Dolenji vasi v Selški dolini. 28.junija 1943 je 2.četa VIII. oz. Loškega bataljona požgala 29 telefonskih drogov v Poljanski dolini. 7. oktobra 1943 je 1. oz. Loška četa uničila en kilometer telefonske napeljave v

Selški dolini. Na poljanski cesti je 24.oktobra 1943 1. oz. Loška četa požagala drogovce v dolžini 500 metrov, naslednjega dne pa so požagali deset drogov, 6.decembra 1943 je 2. oz. Jeseniška četa uničila avto, "ki je bil delno naložen z telefonskim materialom" 9 in ubila šoferja. 20.januarja 1944 je 3. oz. Kranjska četa med Zgornjim Brnikom in Lahovčami požgala 40 telefonskih drogov. 10.marca 1944 je 1.četa I. oz. Tomaževega bataljona med Medvodami in Babjim dolom uničila petsto metrov vojaškega telefona, 12.marca pa je na Jepci požagala osem telefonskih drogov. 11.maja je patrulja tega bataljona pobrala "2000 metrov izolirane telefonske žice na telefonski liniji Škofja Loka-Sv.Katarina". V noči od 23. na 24.maj je patrulja 3.čete med Soro in Goričanami "uničila telefonski vod v dolžini okr. 2000 m", 11.junija je III. oz. Planinčev bataljon uničeval kabel ob železniški progi Lesce- Žirovnica.

Dokaz partizanske moči je bilo onemogočanje dela okupatorjeve uprave. Zato so partizani napadali občinske urade, iz katerih so pobrali pisalne stroje, pisarniški material, ter uničevali arhive in opremo. Tako so dosegli, da je okupator prenesel sedeže več občinskih uradov iz izpostavljenih krajev v bolj zavarovana središča.

Poleti 1942 je Selška četa Poljanskega bataljona vdrla na občino v Ribnem, uničila arhiv in pisalni stroj. S seboj so odpeljali županovo ženo in sina in ju usmrtili. 9.septembra 1942 je Cankarjev bataljon uničil opremo v občinski stavbi na Breznici. 9.marca 1943 so trije borci III. oz. Kebetovega bataljona razdejali občino v Stari Oselici, zaplenili pisarniški material in dva pisalna stroja. 11.maja 1943 je 1.četa V. oz. Kokrškega bataljona uničila občinski urad v Goričah, zaplenila dva pisalna stroja in pisarniški material. 28.maja 1943 je IV. oz. Selški bataljon z občine v Železnikih odnesel radio, pisalni stroj in pisarniški material. 13.junija 1943 je 3.četa VII. oz. Kranjskega bataljona vpadla na občino v Medvodah. 3.januarja 1944 je 3. oz. Kranjska četa razbila občinski urad v Križah in zaplenila pisarniški material. 6. januarja 1944 je 2.četa I. oz. Tomaževega bataljona vdrla v otroški vrtec in socialno-svetovalno ustanovo Mati in otrok na Breznici blizu Žirovnice. 8.januarja 1944 je 4. oz. Jelovška četa v Kamni Gorici uničila občinski arhiv, pošto in zaplenila tri pisalne stroje.

PREPREČEVANJE NASTANKA NOVIH SOVRAŽNIH POSTOJANK

Po preselitvi duhovnikov in učiteljev so ostala razen redkih izjem prazna vsa župnišča (na Gorenjskem je ostalo le 23 ostarelih duhovnikov)in posamezne odročne šole. Zaplenjeno je bilo tudi imetje vseh slovenskih društev. V župnišča, prosvetne domove, pa tudi v posamezne šole so nameščali okupatorji orožniške postaje pa tudi druge svoje in pozneje domobranske enote.

V času od marca do junija 1943 so partizani minirali, požigali razbijali te stavbe zaradi bojazni oziroma suma, da se bo v nje naselilo orožništvo. Za drugo obdobje, obdobje od spomladi 1944 pa tja do konca obstoja odreda, pa je značilno, da je do tovrstnih napadov prihajalo zaradi možnosti, da bi se v njih naselili domobranci. V okoli dvajsetih napadih so odredne enote poškodovale ali uničile okoli 40 stavb. Zaradi teh napadov se nacisti niso znašali nad prebivalstvom.

V Trebiji v Poljanski dolini, pomembnem lokalnem križišču, so izpraznjeno šolo, v kateri naj bi bila orožniška postaja, minirali in zažgali partizani 1. Poljanske čete III. oz. Kebetovega bataljona 12. marca 1943. Prazno šolo v Bukovici, ki leži v zatrepu Selške doline, je zažgala 1. minerska četa 5. aprila 1943. Domačini so sicer skušali gasiti, vendar je šola zgorela.

Zaradi izdaj, ki jih je na področju pod Stolom povzročil partizanski dezertar Anton Lipovec-Višinski, so Nemci aretirali oskrbnico Valvasorjevega doma in njeni hčeri, dom zapečatili in na-

meravali v njem namestiti posadko. Partizani so to preprečili tako, da so dom 30. aprila 1943 požgali. Kočo na Lubniku, kjer so sovražniki imeli svojo opazovalnico, so partizani požgali v počastitev 1. maja 1943.

Bombni napad na prosvetni dom na Trati 11. maja 1943 je bil izveden potem, ko so se vanj že vselili orožniki.

Sledila je serija napadov na objekte, ki so bili postavljeni na t.i. partizanskih območjih. II. oz. Stražisarjev bataljon je 3. junija 1943 požgal na Pokljuki stavbo v kateri je bila pomožna policijska postaja, 10. junija 1943 kočo na Rožci, 10. junija hotel Šport na Pokljuki, zatem 12. junija kočo na Mrzlem studencu in naslednjega dne skupaj s Koroško četo obe koči na Golici. Za božič leta 1943 je minersko-sabotažni vod Triglav požgal še Andrejevo vas na Mežaklji (kraljevsko lovsko naselje z 22 stavbami).

V drugi sklop sodijo napadi na objekte za katere so partizani predvidevali, da se bodo v njih nastanile domobranske postojanke. 16. maja 1944 je II. oz. Vekotov bataljon v Voklem onesposobil za bivanje šolo in prosvetni dom. 29. maja je minersko-sabotažni vod z borci Vojske državne varnosti v Žabnici miniral šolo in požgal župnišče. 9. junija 1944 je III. oz. Planinčev bataljon miniral župnišče v Breznici. 7. julija 1944 je minersko-sabotažni vod Grintavec miniral župnišče na Sv. Joštu. 22. julija 1944 je 1. minerska četa minirala šolo, župnišče in društveni dom v Retečah. Ko so se vračali, so napadli še sovražno zasedo. Ista enota je 20. julija minirala gostilno in stanovanjsko hišo na Šmarjetni gori, 7. avgusta pa porušila samostan v Repnjah. 7. avgusta 1944 je patrulja minersko-sabotažnega voda minirala in požgala šolo v Breznici. III. Planinčev bataljon je poskušal zažgati tudi društveni dom v Žirovnici, vendar je bil požar kmalu pogašen.

ODNOS DO SMRTI

Temeljni motiv partizanske borbenosti so bili osvoboditev domovine, sovraštvo do okupatorja in pri mnogih vera v družbeno preobrazbo. Vendar je bila slednja podrejena prvima dvema.

Motiva maščevanja okupatorju in boja za svobodo je v besedilu Prisega opolnoči upesnil Oto Vrhunec-Blaž Ostrovrhar. (217)

*Pojo zvonovi mir ljudem,
a jaz prisegam, vam povem;
za me miru ni, ne pokoja,
ker taka je osveta moja:
Smrt nacistom! Smrt za vraga!
Za svobodo v boj do zmage!
Meni dom ste uplenili,
otroke ženo izselili,
očeta starega ubili,
da lahko ste si plen delili.*

*Je li to kultura vaša,
osvetnik Tone* vas povpraša,
da ubijate nam talce,
plačujete pa izdajalce?*

*A borci mi, po svetu znani,
smo kakor vojska že priznani.*

*Junak heroja naj spoštuje,
če za svobodo se bojuje,
vi pa nad nedolžnimi ljudmi
obračunavate, zverj.
Ker to je le kultura vaša,
osvetnik Tone vam razglaša:
Ko požigate vasi in bajte,
še mislite na stare "cajte",
a jutri boste že gradili,
kar ste nam danes razrušili."*

*Rafael Luznar-Osvetnik. V partizane je vstopil avgusta 1943, bil je tudi borec Gorenjskega odreda. Padel je kot vosovec 17. aprila 1944. Jeseni 1941 so mu okupatorji ubili očeta in brata. (147)

"Katera edinica bo ubila največ sovražnikov?" je bil eden od pozivov v Gorenjskem partizanu. Sestavni del večine naslovnih odrednih žepnih časopisov so podobe partizanov, krepkih in odločnih mož, ki prežijo na sovraga ali ga meljejo v prah. Borut je v pesmi *Poslednji boj* zapisal:

*"Na mestu svojem vsak stoji
do kaplje zadnje se bori.
V salvo pušk sto zagrmí
sovražnik kleti že beži." (48)*

Pogum in drznost v napadu sta odlikovala vrsto borcev in poveljnikov v odredu. Takšne vzornike so drugim borcem hvalili v dnevnih poveljih in v člankih v žepnih časopisih, nedvomno pa se je o njih širil ljudski glas.

Kljub tem spodbudam je ogroženost življenja v boju za obstanek izcedila iz vpletenih v spopad številne stiske, strahove. Taka občutja so hoteli v enotah čimbolj omejiti. Ob zgoraj omenjenih identifikacijskih vzorcih je bil najučinkovitejši ukrep proti razgrajevalnim učinkom strahu pritisk kolektiva.

"Jaz mislim, da strahljivca ni med nami, ker bi mu smejali se in gledali ga vsi po strani," je zapisal Miloš Rutar-Ružo. (48)

Strahu pa se ni dalo odgnati. Nekaj je zgodb o zapletih, ki so jih imeli borci ob srečanjih z divjadjo. Tako sta dva borca pod Storžičem ocenila jelena za sovražnika. Prvi je nanagloma ustrelil, da ga je vrglo na zadnjico, drugi pa je zmeden zadel smreko, "da bo dajal zagovor še pred šumsko upravo, ker ima smreka precej nevarne praske". Jelen je obstreljen ušel, borca pa je doletelo obilo "sramote in zasmehovanje pred vso našo četo". (48)

Partizanske enote so se, ko jih je sovražnik presenetil, pogosto razkropile na vse strani. Po enem takih dogodkov je Olga svetovala soborcem: "Kaj bi se delali lepe in tajili, če smo ga polomili; če smo bili ob iznenadenju le preveč panični." (41)

Posledica brezglavega bežanja je bila večkrat izguba osebne opreme. Med malimi oglasi najdemo tudi tega: "*Izgubljeno. Nedavno sem izgubil nahrbtnik, ne po lastni krivdi. Padel mi je z ramen od strahu.*" V isti številki Partizanskega glasu je dogodek opisan v pesmici, ki izraža počutje med bitko:

*V vasi Orehku mobilizirali smo,
neopaženo se nam Nemci približali so.
Naenkrat raketa posveti v zrak,
a mi se prilepimo v zemeljski tlak.
Čez nekaj trenutkov že počijo strelí,
in iznenada smo vsi prebledeli.
Beg nam sedaj je edina rešitev,
ker Nemci pripravljajo nam obkolitev. (46)*

Stisko v spopadu je opisala tudi Manja iz prve čete. Četa je bila napadena med zajtrkom: "Naenkrat opazim tovarišico, ki se je blede sesedla in ostala na mestu. Skočim do nje in jo vprašam, kaj ji je? Postalo ji je slabo, da ni mogla naprej. Njena edina prošnja je bila, da naj jo ustrelim in rešim sebe. Tovariši niti opazili niso, da sva zaostali." Partizanki sta se skrili v grmovju in se rešili. (41)

Pred grozo smrti so v zadnjih trenutkih nekateri verjetno le obupano pričakovali konca. Nekateri pa so s tem, da so raje izbrali smrt kot zajetje, do konca kljubovali okupatorju.

Partizani niso imeli tako pogostih spopadov kot vojaki na fronti. Vendar pa so vojake na frontah po določenih obdobjih bojevanja v prvih bojnih črtah umikali v zaledje, kjer so si lahko opomogli. Takih sprostitev si partizani niso mogli privoščiti. In čeprav niso umirali tako množično kot v spoprijemu stotisočev mož, ob bučanju artilerije, tankov in milijonov izstrelkov na velikih bojiščih, so tudi partizanom pred očmi padali soborci, ubijali so okupatorje in domačine. Smrt je postala sestavni del vsakdana.

Svoje padle so bili partizani pogosto prisiljeni pustiti na bojišču. Če pa so le mogli, so jih pokopali. Partizanski grobovi so bili kljub nevarnostim oskrbovani. Spomin na svoje padle so partizani častili.

2. julija 1942 so borci II. oz. Poključkega bataljona šli čez vrh Mežakle, kjer sta leta 1941 padla prva gorenjska partizana. "Polde Stražišar nam je opisal takratni in prvi boj, ki je bil 1. avgusta 1941, nakar smo njun spomin počastili z obljubo, da ju bomo maščevali." Poleti 1943 se je V. oz. Kokrški bataljon ustavil ob grobu partizanov, padlih leta 1941 pod Storžičem. Ob grobu je govoril Krstan, "nato pa je Tomažev vod oddal počasne strele". 2. minersko sabotažni vod je 29. maja 1944 šel mimo grobišča ustreljenih talcev v Dragi pri Begunjah. Tam so "se ustavili na grobovih naših mučnikov, ki so padli za svobodo naše domovine". (5, 143, 187)

1. januarja 1943 so v odrednem povelju o ukinitvi I. grupe odredov in reorganizaciji Gorenjskega odreda napovedali: "Vsi bataljoni pa bodo odslej preimenovani z imeni znamenitih partizanskih borcev, padlih v borbi z nemškim okupatorjem. ...

Slava tisočerm žrtvam, padlim v boju za svobodo slovenskega naroda!" Glede na vse bolj poudarjeno vlogo Komunistične partije so bataljone poimenovali po vodilnih komunistih Gregorčiču, Stražišarju, Kebetu in Žagarju. Na partijskem sestanku 3. čete IV. oz. Selškega bataljona so 4. maja 1943 sklenili, "da se da narediti četno zastavo in črno žalno zastavo. Sklenilo se je tudi, da bo pred strojem 3 minutem molk na čast preminulemu tov. Čoču in Staškotu." (11)

Nekateri najbolj hrabre padle so posebej počastili v pesmih, prispevkih, dnevnih poveljih. Na mitingih so v program uvrščali tudi žalostinke.

Jože Fajfar-Tomaž je bil med vojno eden najbolj občudovanih partizanskih bojnikov. Njegova smrt je bila omenjena v nekaj objavah v žepnih časopisih, raznih poročilih in v odrednem dnevnem povelju 20. aprila 1944, v katerem je zapisano:

"Dne 14. aprila 1944. leta je padel junaške smrti v jurišu na oddelek nemškega vojaštva tovariš Fajfar Jože-Tomaž, komandant I. bat. G.O.

Njegovo legendarno hrabrost, udarnost in požrtvovalnost v borbi proti okupatorju stavlja štab G.O. v vzgled vsem borcem svojih edinic.

Slava heroju, ki je padel za domovino!

Dnevno povelje prečitati vsem borcem pred strojem. Njegov spomin se počasi z enominutnim molkom."

Odredni obveščevalni center je 22. aprila 1944 poročal: "O smrti tov. komandanta Tomaža krožijo različne govorice v Škofji Loki in po vsej širši okolici. Belogardisti so se izrazili, da zdaj se nam ni treba bati toliko napadov in akcij, ker so partizani izgubili tako dobrega komandanta, da je nenadomestljiv. Nadalje pravijo belogardisti, da so ga tako dobro poznali in imeli pred njim velik strah. Izrazili so se tudi, da vejo, kako je metal svojo kapo od tal od veselja, ko je zagledal Švabe. Te govorice se širijo celo po Kranju."

Začelo se je tudi zbiranje podatkov o padlih. V I. minersko-sabotažnem vodu Triglav so oktobra 1943 zbrali "gotove podatke od tovarišev partizanov glede padlih tovarišev partizanov in vam jih tukaj pošiljam". Zapisovalec je našel 21 padlih v letu 1941 in do 3. julija 1942.

28. aprila 1944 je odredni referent za kadre pisal enotam, da bo zato, da ne bi pozabili padlih, "naš štab vodil knjigo za svobodo padlih borcev". 29. aprila so zahtevali seznane dotlej padlih in to čim prej, da bi ujeli roke, ki jih je postavil IX. korpus". III. oz. Planinčev bataljon je 1. maja 1944 poslal v 14 točkah podatke za vsakega od šestih padlih.

Odredna odredba številka 10 z dne 15. maja 1944 je določala: v spiske, "iz katerih se bodo prozivali tovariši pred večerjo, se mora vnesti imena najhrabrejših borcev, ki so padli iz te čete. Ta imena morajo biti pred imeni ostalih živih tovarišev." Dežurni jih je klical, desnokrnlji v zboru pa je moral odgovoriti: "Padel v borbi za domovino."

Nekaj padlih so partizani pokopali sami.

Januarja 1943 je padel v Dolenji vasi Tonček. Pokopali so ga nedaleč od vasi Stirpnik in počastili njegov spomin z enominutnim molkom. Ko se je politkomisar Gubec 25. februarja 1944 vračal iz 2. v I. četo I. oz. Tomaževega bataljona, je padel v zasedo. "Pokopan je bil v vasi Zminec. Tovariš politkomisar Gubec je bil neustrašen borec in skoro nenadomestljiv politični voditelj svojih tovarišev. Njegova smrt je vso četo užalostila, toda vsi so sklenili, da ga bodo dostojno maščevali." 27. februarja je novi politkomisar Perun pri jutranjem zboru "počastil spomin padlega padlega tovariša-junaka". 12. borcev 3. čete II. bataljona je šlo 28. avgusta 1944 v Soro, da so pokopali na tamkajšnjem pokopališču političnega delavca, ki ga je ubila domobranska zaseda 25. avgusta. (5, 193)

V ambulantni B je leta 1944 Perun ranjen umrl po štirih dneh. "Pokopan je pri Sv. L. V grobu se nahaja steklenica z njegovimi osebnimi podatki o značaju poškodbe. Naj mu bo zemljica lahka." (32)

2. minerska četa se je 2. maja 1944 zvečer odpravila na grob padlega deseterja Prevca. "Popravili smo mu grob izkazali čast z eno minutnim molkom. V slovo smo mu zapeli še našo žalostinko, ter krenili nazaj v taborišče." (5)

Nad trupli padlih partizanov so se sovražniki večkrat izživljali.

Trupla petih padlih partizanov na Oblakovi planini "so zmaličili in z njih trgali obleko ter jih gole pustili ležati na vročem avgustovskem soncu". Trije partizani so padli pri studencu v Vederniku. "Tudi ta trupla so ležala gola in iznakažena, dokler ni Janeza Dežmana zagrebela bratova izdajalska roka." (119)

I. oz. Cankarjev bataljon je šel po čevlje na Jesenice. Džima je skozi okno ustrelil gestapovec v civilu. Mrtvega so preoblekli v staro raztrgano obleko in škrapete, da je kazal prste na nogah. Na vse svete pa je imel na pokopališču svečo pri sveči. (154) 3. julija 1943 je bilo na Lipanci 13 padlih in 22 ujetih partizanov. Nekaj ujetih so ustrelili v Begunjah, nekaj že v Kranjski dolini na Pokljuki. "Ujetnike so ustrelili in potem še mrtve vlačili po planini." (134)

Obveščevalec Polde je 14. junija 1944 poročal, da je okrog 50 domobrancev iz Lesc 13. junija ob pol štirih ubilo dve politični delavki. Prestrelili jima glavi. "Pobrali so jima čevlje z nog in eni še celo krilo s telesa." Med domobranci je bil tudi bratranec ene od ubitih. (5)

Tovrstna sovražna izživljanja nad padlimi partizani pa niso bila pravilo. Nekaj padlih partizanov so okupatorji dali pokopati. Ko so se trupla septembra 1942 na Lipniški planini padlih borcev in bork začela razkrajati, so poslali dr. Slivnika iz Radovljice z domačini, da so padle pokopali.

15. aprila 1944 je v zasedi padel desetar Prevca iz 2. minerske čete. Poslali so močno skupino, da razbije zasedo. Sovražnik se je že umaknil. "Tov. Prevca so našli že pokopanega."

Borcu 1. minerske čete je v Stražišču neki vrtnar prestrelil prsi. Hodil je še približno 50 metrov in se zgrudil. Soborci so ga odnesli v bližnji gozd, hoteč ga naslednji dan pokopati, vendar so ga še prej našli Nemci in ga pokopali v Stražišču. (5)

Ni posebnih podatkov o tem, da bi se partizani izživljali nad trupli pobitih okupatorjev. Na-

vadno so se morali po napadu hitro umakniti. Partizani so pobrali padlim sovražnikom orožje in druge uporabne stvari.

19. marca 1944 je četa I. oz. Tomaževega bataljona opazovala zračni spopad. Nemški lovec se je zrušil. Vinko in Lojze sta šla v patroljo in pod Breznico v grapi našla letalo z zoglenelim pilotom. Šla sta še proti Sopotnici in našla še mrtvega letalca, ki je izskočil s padalom. Lojze mu je vzel pištolo, Vinko torbico. Pištolo je moral že čez nekaj dni zamenjati za Markov "gaser". Potem so do padalca prišli še politični delavci, vzeli, kar je bilo uporabnega in Nemci so v Škofjo Loko odpeljali le golo truplo. (95)

Domačine, ki so jih usmrtili po domovih ali naseljenih krajih, so partizani pustili tam, kjer so padli. Tiste pa, ki so jih usmrtili po gozdovih, so zagreblji.

Pri ocenjevanju učinkov svojih napadov na sovražnika so bili partizani pogosto nezmerni. V pregledu akcij je omenjenih 110 spopadov, v katerih so padali sovražniki. 73 poročil govori o enem do treh padlih sovražnikih, 25 pa od štirih do sedmih padlih sovražnikih. Že mnoga poročila, ki govorijo o smrti po nekaj sovražnikov, verjetno niso posebej zanesljiva. Še manj verjetna so tista, kjer je govor o večjem številu padlih. Npr. na plakatu, na katerem je objavljeno streljanje talcev v Dolenji vasi julija 1943, sta zapisani dve imeni padlih nemških policistov. V knjigi o pomnikih narodnoosvobodilnega boja na Škofjeloškem pa piše, da je bilo padlih sovražnikov sedem. Vendar naj tu pripomnimo, da so partizani v napadu na vlak na Soteski junija 1943 ujeli šest pripadnikov okupacijskih sil. Usmrtili so štiri, je pa okupator utemeljeval streljanje talcev le zaradi usmrčenega progovnega nadzornika. (268)

V preostalih dvanajstih poročilih, ki jih je upošteval France Benedik, je navedeno večje število padlih sovražnikov in sicer po 9, 10, 11, 12, 13, 16, 17, 20, 27, 30, 39, ipd. Med temi je zanesljivo padlo 12 orožnikov v Jesenovcu in 10 sovražnikov pod Dobrčo. Nekatera poročila so bila tako pretirana, da jih preprosto ni mogoče resno jemati. V kroniki 1. minerskega voda od 1. septembra do 25. decembra 1943 je navedeno, da so sedemkrat minirali proge. Enkrat so odmaknili tračnice in takrat naj bi bilo v vojaškem transportu 120 mrtvih. Ko je bil iztirjen brzovlak, so računali na 42 mrtvih in osem ranjenih. (15)

Partizani so si z navajanjem pretiranih sovražnih izgub pogosto dajali duška, nikakor pa niso olajšali raziskave o učinkih odredovih spopadov s sovražniki. Tako bo mogoče realne izgube, ki jih je odred prizadejal sovražnim enotam, ugotavljati šele, ko bodo na razpolago zanesljivejši podatki o sovražnih enotah, ki so se borile na Gorenjskem. V zvezi s tem smo pisali na nemški urad za oskrbo vojaških grobov za podatke o nemškem vojaškem pokopališču v Kranju, iz katerih bi nedvomno lahko dobili podatke o marsikaterih izgubah, ki jih je okupator utrpel v bojih z odrednimi enotami. Odgovorili so nam zgolj to, da imajo podatke o okoli 1100 pokopih na tem pokopališču.

IZGUBE GORENJSKEGA ODREDA IN II. oz. POLJANSKEGA BATALJONA

Zbrali smo podatke o blizu 3200 borbih in poveljnikih enot Gorenjskega odreda v letih 1942-1944 in Poljanskega bataljona v letu 1942. Od vseh popisanih je med vojno izgubilo življenje v bojih ali potem, ko jih je zajel sovražnik, okoli 1070, torej tretjina popisanih. Dejansko je je bilo žrtev manj kot tretjina, saj o vseh borbih, ki so bili v odredu in so vojno preživeli, nismo uspeli zbrati podatkov.

Z območja občin sedanje gorenjske regije, ki je bila glavno mobilizacijsko območje odreda, je med vojno padlo več kot 2500 partizanov. Ocenjujemo, da gre za okoli 15 do 20 odstotkov vseh partizanov.

Upoštevati pa je treba dejstvo, da je bil povprečni partizanski staž po podatkih, ki so na razpolago za okoli 4500 partizanov iz zbirke podatkov Posledice druge svetovne vojne med Julijci in Karavankami, okoli enega leta. Skozi odredne enote in enote Poljanskega bataljona je v letu 1942 šel dobršni del, v letu 1943 pa večina gorenjskih partizanov, zato je razumljivo, da je bilo med njimi več žrtev kot sicer med gorenjskimi partizani, ki jih je mnogo vstopilo v partizane v letu 1944 ali tudi zadnje dni vojne.

Borci, ki so iz odrednih enot prešli v druge enote, predvsem v brigade, so padali po vsem slovenskem ozemlju.

Od vseh popisanih borcev jih je padla več kot tretjina, od vseh popisanih poveljnikov pa petina. Tako je delno upravičen sklep, da je bilo življenje poveljnikov vsaj v letu 1944 manj ogroženo kot življenje borcev.

V bojih je padlo okoli 800 borcev in več kot 100 poveljnikov, kot talce so postrelili okoli 105 borcev in okoli 10 poveljnikov, v koncentracijskih taboriščih je umrlo okoli 35 borcev in nekaj poveljnikov, okoli 15 borcev in nekaj poveljnikov pa si je pred zajetjem vzelo življenje.

Vsi funkcionarji, ki so izgubili življenje, so bili moški, padlo je okoli 30 bork. To je okoli 3 odstotke izgub, kar je nekaj manj, kot je bil delež bork med popisanimi (nekaj več kot 5 odstotkov).

Podatki o času smrti so zbrani za več kot 1000 žrtev. Okoli 110 jih je izgubilo življenje leta 1942, več kot 300 leta 1943, več kot 330 od januarja do avgusta 1944 in okoli 325 od septembra 1944 do maja 1945.

Za okrog 900 žrtev so poznani datumi rojstva. Okoli 540 jih je bilo rojenih med leti 1916-1926, okoli 350 do leta 1916. Tudi to dokazuje, da so letniki 1916-1926, ki jih je okupator leta 1943 klical v nemško vojsko, v precejšnjem številu prešli v partizane ter bili udarno in obnem tudi najbolj žrtvovano jedro partizanske vojske. (17, 18)

Leto 1942 je bilo najtežje in najbolj krvavo leto za partizane na Gorenjskem. Velike hajke so se vrstile druga za drugo po vsej Gorenjski, zlasti na Jelovici, v Škofjeloškem hribovju, na Pokljuki, v Udin borštu, Karavankah in Kamniško-Savinjskih Alpah. V letu 1942 je bilo na Gorenjskem mrtvih ali zajetih od 250 do 270 borcev. Zimo 1942/43 je pričakalo manj kot 250 borcev.

Zbrali smo podatke o 327 žrtvah, ki so bile v času smrti v II. oz. Poljanskem bataljonu ali v enotah Gorenjskega odreda. V tabeli nismo upoštevali več kot dvajsetih padlih, o katerih nismo mogli zbrati podatkov.

		Padli*	Talci
	1942	87	7
Od januarja do julija	1943	68	37
Od avgusta do decembra	1943	24	7
	1944	65	19
	Skupaj	244	70**

* Med padle štejemo tudi 11 borcev, ki so si pred zajetjem vzeli žviljenje in nekatere, ki so umrli za posledicami v boju dobljenih ran.

** Enega ujetega borca so ustrelili februarja 1945.

Leta 1942 je padlo 88 partizanov iz Gorenjskega odreda in II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov, okrog 25 do 30 je bilo ujetih, 7 od teh so ustrelili. V letu 1943 je do julija padlo 68 odredovih borcev, okrog 45 je bilo ujetih in 37 od teh so ustrelili. Nato je do konca leta 1943 padlo še okrog 24 borcev in poveljnikov, 15 je bilo ujetih ter 7 ustreljenih. Leta 1944 je bilo do ukinitve odreda 65 padlih, okoli 45 ujetih, 19 talcev. (17, 18, 146)

Vseh ujetih borcev Gorenjskega odreda je bilo okrog 145. Večina je bila privedena v kaznilnico v Begunjah. Postrelili so jih 71, več kot 35 borcev in bork ter 2 poveljnika so internirali v koncentracijska taborišča. Tam je umrlo okrog 10 borcev in 1 borka. Iz Begunj je bilo izpuščenih okrog 20 borcev in vsaj 3 borke.

Nekaj zapornikov so mobilizirali v nemško vojsko; taka usoda je doletela ujete na Lipniški planini septembra 1942 in na Špičastem hribu februarja 1943. Usoda nekaterih ujetnikov nam ni znana. Ne vemo npr. točnega števila ujetih I. oz. Planinčevega bataljona pod Podnartom julija 1944.

TALCI

Mesec smrti	1942	1943	1944	1945
Januar			10	
Februar			9	1
Marec		8		
April		9		
Maj	2	3		
Junij		3		
Julij	5	14		
Avgust				
September				
Oktober				
November				
December		7		

16. maja 1942 so ustrelili Andreja Aleša in Alberta Vergla, 7. julija pa Ferdinanda Vršaja, vse tri iz I. oz. Cankarjevega bataljona.

11. julija 1942 sta bila ustreljena Rado Vidmar iz 3. oz. Poljanske čete II. oz. Poljanskega bataljona, Franc Klinar iz Jeseniške čete I. oz. Cankarjevega bataljona in Jurij Krničar iz neznane odredne enote.

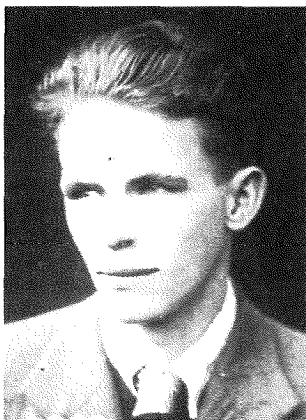
27. julija 1942 je bil kot talec ubit Slavko Dolžan, ujet deset dni pred tem. 22. marca 1943 so v Moravčah ustrelili Lovra Berceta in Franca Urha, ki sta bila ujeta na Špičastem hribu, Marijana Jamnikarja iz 3. oz. Poljanske čete II. oz. Poljanskega bataljona in Gabriela Gogalo iz II. oz. Pokljuškega bataljona ter Janeza Govekarja iz III. oz. Kebetovega bataljona. Istega dne je bil ustreljen tudi Ivan Orehek.

V Šentvidu (Ljubljana) je bil prav tako 22. marca 1943 ustreljen Emil Štravs, borec 1. oz. Poljanske čete III. oz. Kebetovega bataljona, ujet pri Dolenjem Brdu, v Zgornji Besnici pa Janez Fajfar-Aljoša iz 3. oz. Poljanske čete II. oz. Poljanskega bataljona.

19. aprila 1943 so na križišču cest med Lipnico in Kropo ustrelili Franca Demšarja, Alojzija Nastrana, Franca Prosenca, Franca Nartnika, kurirja Franca Langerholca in Marjana Pfajfarja.

28. aprila 1943 so pri Debeli skali ob stari poljanski cesti Gabrk-Log kot talce ubili Franca Jeralo iz Zgornje Besnice, Staneta Oblaka iz Železnikov in Ivana Pogačnika.

13. maja 1943 so bili v Bitnjah v Bohinju ustreljeni Aleksander Oblak, Milan Gašperin in Milan Strlič.

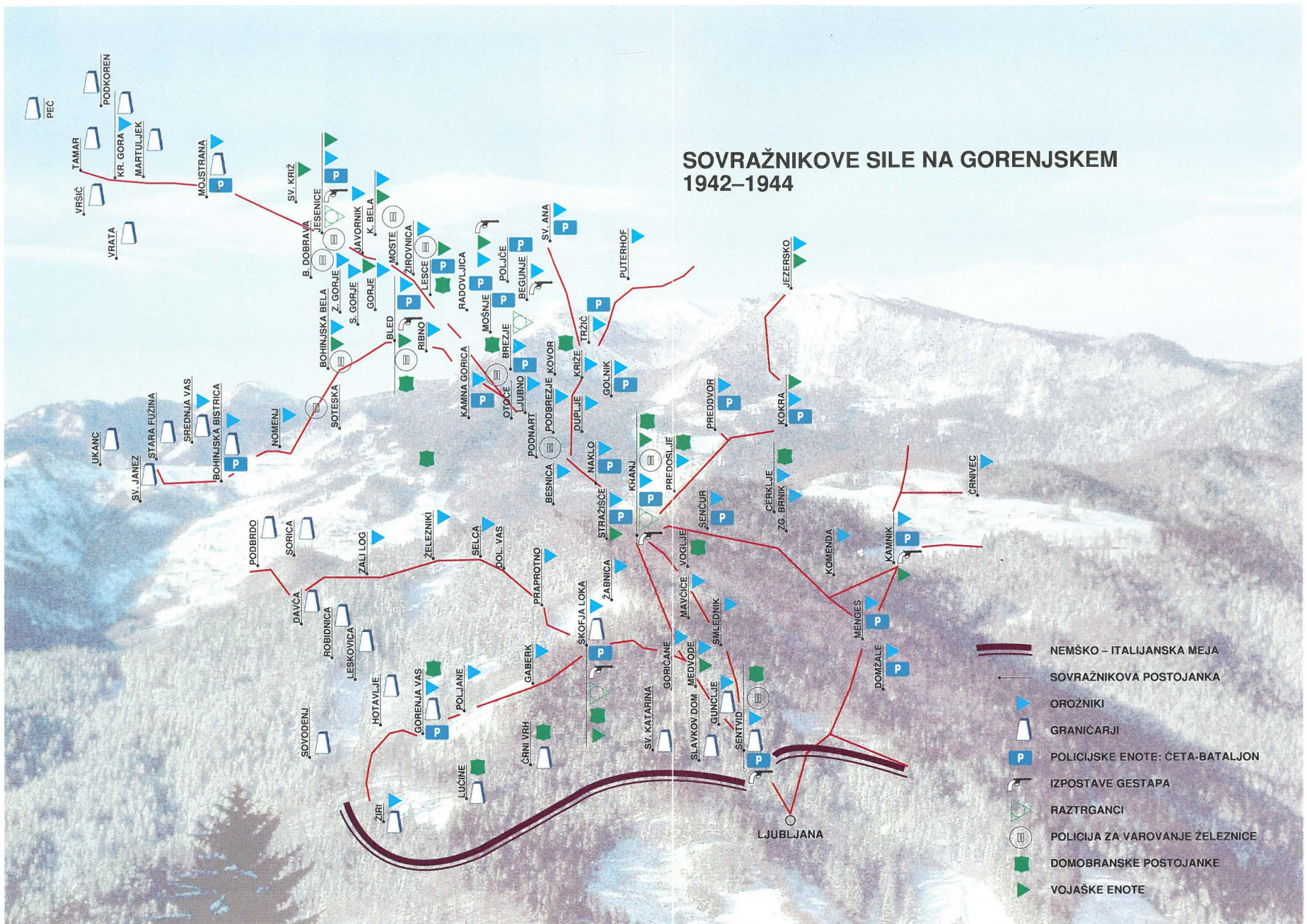

Milan Strlič, rojen 1922 v Žireh

26. junija 1943 so v Soteski v Bohinju ustrelili Metoda Černetiča in Franca Kraševca ter kurirja Lovra Kogoja.

7. julija 1943 so na Kralovem polju v Begunjah ustrelili tri ujete pod Lipanco na Pokljuki 3. julija 1943: Janeza Arha, Stanislava Urbanca ter Alojza Černeta s Poljšice. Poleg njih so ustrelili še Stanka Kalana iz IV. oz. Selškega bataljona, bataljona, Draga Nahtigala iz 1. oz. Poljanske čete III. oz. Kebetovega bataljona in Antona Šiferja iz IV. oz. Selškega bataljona.

SOVRAŽNIKOVE SILE NA GORENJSKEM 1942–1944

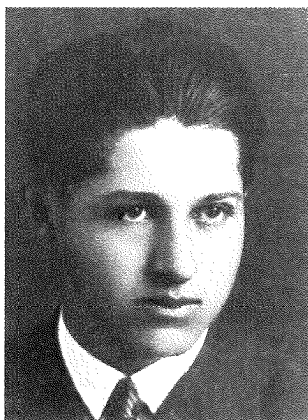

Janez Arh, rojen 1920 v Stari Fužini

Stanislav Urbanc, rojen 1918 v Stari Fužini

14. julija 1943 je bilo v Dolenji vasi ustreljenih osem borcev odreda, med njimi sedem ujetih pod Lipanco: Franc Demšar, Davorin Perc, Alojz Ribnikar, Jakob Smukavec iz Podjela, Franc Sodja iz Bohinjske Česhnjice, Janez Sojan z Bohinjske Bele, Anton Žmitek ter Miro Klopčič iz IV. oz. Selškega bataljona, ki je že deloval kot politični delavec.

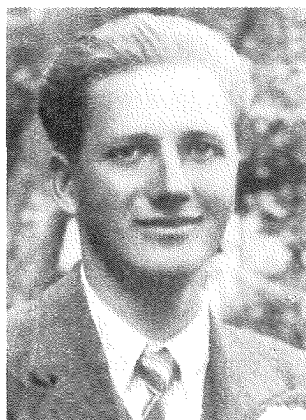
Franc Demšar, rojen 1913 v Poljanah

Davorin Perc, rojen 1923 na Bledu

Alojz Ribnikar, rojen 1918 na Koroški Beli

Anton Žmitek, rojen 1922 v Studorju v Bohinju

31. decembra 1943 so bili v Medvodah ustreljeni kurir Franc Florjančič, Anton Okorn iz 4. oz. Jelovške čete, Vladimir Jamnik, Anton Meglič, Alojz Megušar iz neznane odredne enote, Lojze Šmid iz 2. oz. Jeseniške čete ter komandir 4. oz. Žirovske čete III. oz. Kebetovega bataljona Nikolaj Blaznik.

8. januarja 1944 so v Mengšu ustrelili Franca Mraka, Stanka Kobala in Milana Brussa.

15. januarja 1944 so ubili Marjana Jelenca, borca neznane enote Gorenjskega odreda.

19. januarja 1944 so v Kovorju ubili Ivana Bassanesija.

24. januarja 1944 so bili v Šenčurju ustreljeni poveljnika Peter Langus in Valentin Vrhovnik ter borci Gregor Zakotnik, Tomaž Čadež-Karo iz 1. oz. Loške čete in Marjan Ribič iz 2. oz. Jeseniške čete.

9. februarja 1944 so za Kamnitnikom v Škofji Loki med talci postrelili ujete kurirje postaje G-9 z Žirovskega vrha. To so bili Ludvik Cigale iz Nove vasi pri Žireh, brata Franc in Hieronim Grošelj z Dobračeve, Jakob Jurca s Kladja, Anton Kavčič iz Nove vasi, Ciril Strlič z Dobračeve. Poleg teh sta bila ubita še Alojz Jerman in Ivan Novak iz 3. oz. Kranjske čete, ujeta 28. januarja 1944 pod Storžičem, ter kurir Franc Kovačič.

12. februarja 1945 so ustrelili Janka Muleja iz 2. minersko- sabotažnega voda.

UJETNIKI, POSLANI V KONCENTRACIJSKA TABORIŠČA

V 1942 je bilo v koncentracijska taborišča po zbranih podatkih poslanih vsaj 15 ujetih partizanov, 1943 prav tako okrog 15, naslednje leto pa vsaj 8. Od teh se jih 11 ni več vrnilo.

Na Lipniški planini so 9. septembra 1942 ujeli 12 borcev in vse razen dveh poslali v koncentracijska taborišča. Tudi nekaj ujetih na Špičastem hribu 25. februarja 1943 so verjetno poslali v internacijo. Štirje od 17 ujetih pod Lipanco 3. julija 1943 je bilo poslanih v koncentracijska taborišča. Štirje od njih so vojno preživeli. Prav tako so nekaj ujetih pri prehodu čez Savo pri Podnartu 6. julija 1944 najverjetneje poslali v taborišča. Tam sta umrla vsaj 2.

Padli borci in poveljniki Gorenjskega odreda in II. oz. Poljanskega bataljona (17, 18):

Mesec smrti	1942	1943	1944
Januar		13	10
Februar		9	1
Marec		4	9
April	1	9	14
Maj	3	3	9
Junij	8	10	10
Julij	4	20	8
Avgust	33	8	4
September	28	1	
Oktober	6	3	
November	3	6	
December	1	6	

PADLI

Ti podatki pričajo o ritmu vojne. Sovražniki so partizane najbolj preganjali v pomladanskih in poletnih mesecih.

V torek 28. aprila 1942 je šla patrulja 3. oz. Poljsanske čete II. oz. Poljskega bataljona pod vodstvom Pavla Peternela-Petra v zasedo na levi breg Sore pri Župnekovi grapi ob Brodeh. Iz smeri Poljan so pričakovali avtomobil z nemškim funkcionarjem. Bila je že tema, ko je avto pripeljal. Borci so streljali, ubili šoferja, avtomobil pa se je prevrnil. Napadalci so se mu neprevidno približali in Pavel je vanj posvetil z žepno svetilko. Tedaj je počil strel. Eden od ranjenih Nemcev je ubil Peternela, drugi partizani so se umaknili. Domačini so mrtvega komandirja našli naslednji dan in ga pokopali pod macesnom. Peternel je bil malo pred tem imenovan za komandirja Poljsanske čete. (167)

Ponoči 22. maja 1942 se je 2. oz. Loška četa II. oz. Poljskega bataljona selila v taborišče pod Kartelom blizu Ožbolta nad Zmincem. Ko se je približala vrhu Andreja nad Zmincem, je mitraljezec Ludvik Blažica-Gubec opazil na pobočju hriba dve senci in na to opozoril Jakoba Božnarja, ki opozorila ni resno jemal in je šel dalje proti poti proti Ožboltu. Ko je bil že blizu lipe ob cesti, so se zaslišali strelji iz brzostrelke. Jakob je obležal s štirimi strelji v prsih. Streljala sta dva obmejna stražarja, ki sta šla v svojo postojanko v Črnem Vrh. Po streljih sta pobegnila. Domačini so Jakoba pokopali pod Cibrovo lipo. (268)

V začetku junija 1942 se je 1. oz. Gorjanska četa II. oz. Poključkega bataljona preselila s Stare Pokljuke na Voklo. Po nekaj dneh bivanja so jo izsledili sovražniki. Partizani so bili s tem seznanjeni in so jih pričakali v zasedi. Toda nemški pritisk je bil tako močen, da so se začeli umikati nazaj, proti vzhodnemu grebenu na Voklem, kjer so bili četni položaji. Med umikajočimi borci je bil tudi Oskar Pogačnik. Med umikanjem je bil ranjen in ko ni mogel več naprej, se je stisnil za eno od skal. Od tam je streljal na bližajoče se sovražnike, dokler mu ni zmanjkalo nabojev. Ko so se mu približali, je vrgel še zadnjo bombo. Tedaj ga je zadel nemški rafal. (91)

5. junija 1942 so na poti k ranjenemu borcu padli v zasedo pod Potoško planino pod Stolom dr. Edvard Pohar, Franc Guzelj in Ivan Reven. Zdravnikova spremljevalca sta bila hudo ranjena in sta umrla, Guzelj se je zavlekel skoraj do Potokov, da bi tam dobil pomoč, vendar je prejel izkrvavel. (129)

Prva bitka "Ljubljancanov" na Gorenjskem (v 2. oz. Loški četi II. oz. Poljskega bataljona) je bila 7. junija 1942 na Osolniku. Nemške policijske enote so se v popoldanskih urah približale položajem. Borci so kmalu odkrili pod seboj ter ob straneh premike nemških kolon. Pred njimi so se pojavile zelene nemške uniforme in črne uniforme SS. Sovražnik je poskusil z obkolitvijo, iz katere pa so se "Ljubljancani" spretno umaknili. Zelo se je izkazal Franc Jernejc-Milčec iz Jarš (Ljubljana). Avgust Mikec-Ivan je bil lažje ranjen v glavo. Padli so trije partizani, ki so jih domačini pokopali naslednji dan. To so bilo Albin Oven iz Trnovega pri Ljubljani, Franc Čebulj-Tatar iz Ježice in Peter Zattone iz Stare Gorice. (146, 271)

Rado Vidmar-Marko, borec 3. oz. Poljsanske čete II. oz. Poljskega bataljona, je šel 18. junija 1942 s posebno nalogo v Poljane. Ujeli so ga orožniki. Odpeljali so ga v Begunje in 11. junija 1942 ustrelili. (176)

26. junija 1942 sta 3. oz. Poljska četa II. oz. Poljskega bataljona z nekaj nad 40 možmi in vod 1. čete 4. bataljona Notranjskega odreda napadla graničarsko postojanko Črni Vrh nad Polhovim Gradcem. Napad ni bil izveden po načrtu zaradi zamude 1. oz. Selške čete II. oz. Poljskega bataljona, ki bi morala napasti nemške orožnike v Poljanah. Tudi vod Notranjskega odreda, ki je imel nalogo blokirati cesto iz Polhovega Gradca v Črni Vrh, ni prispel pravočasno.

3. oz. Poljska četa je obkolila šolo in župnišče (1. vod je napadel župnišče, 2. šolo). Boj je trajal vse dopoldne (skoraj osem ur). Oba voda sta se že pripravljala na juriš in zavzetje obeh

poslopij, ko ju je od zadaj začela obkoljevati nemška kolona, ki je prišla na pomoč črnovrški posadki. Padla sta Tone Oblak-Švedre iz prvega voda in Nace Uršič-Nikolaj iz drugega. (181)

16. julija 1942 je bila napadena 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona v taborišču v Zlatem vrhu med Zadobjem in Prelesjem blizu Lučin. Poleg nje je bil tam tudi Jankov (Kranjčev) bataljon iz II. grupe odredov. Ob tem napadu sta padla Martin Pohleven-Klemen in Pavle Rus-Mužik, oba iz Poljanske čete. (176)

Prvega avgusta 1942 so okupatorji napadli I. oz. Cankarjev bataljon na sedlu Mlinca v Karavankah, kamor se je umaknil po požigu mostov v Mostah pri Žirovnici. Padel je stražar Franc Cimerman-Nace, ki je na straži zaspal. V isti akciji je dezertiral še borec Jože Rozman-Rudi. Pozneje so ga partizani usmrtili. (129, 150)

Od 2. do 6. avgusta 1942 se je okoli 10 000 sovražnikov odpravilo proti okoli 130 partizanom 3. oz. Poljanske in 2. oz. Loške čete II. oz. Poljanskega bataljona ter II. oz. Zdravkovega bataljona II. grupe odredov. Ker se je slednjima dvema enotama posrečilo umakniti se iz obroča, je bila najbolj prizadeta skupila 3. oz. Poljanska četa. Izgubila je skoraj polovico moštva.

Za približevanje sovražnika je četa izvedela 3. avgusta okrog dveh zjutraj. Približevali so se iz hotaveljske smeri, glavnina 18. policijskega gorskega polka pa po vojaški cesti iz Škofje Loke. Iz taborišča nad zaselkom Jelovica pod Blegošem je četa odšla v smeri Leskovice; hotela se je umakniti na italijansko stran ali proti Davči. Vendar jih je vodnik Janez Pintar, ki se je pozneje predal Nemcem, zavedel v strme pečine Blegoša. Tam jim je grozila obkolitev. Odločili so se za preboj čez Blegoš proti Davči. Toda sovražniki so bili že na vrhu Blegoša. V nemških kleščah so se znašli prav tedaj, ko so se približali žičnim oviram Rupnikove linije. V jurišu so se prebili skoznje. Tedaj je padlo šest partizanov (Ive Osredkar - Stipe, Bogomir Starc-Karamazov iz Ljubljane, kuhar Jože Rupar-Očka, Luka, Drejče in še nekdo); ostalo jih je še 36. Preboj se ni posrečil v celoti in četa se je morala umakniti nazaj na Blegoš. Za seboj je nevede zvabila glavnino nemških sil. Čas do noči je prebila na vzpetinah Blegoša. Od tam so borci opazovali prihajanje nemških kamionov proti Črnemu kalu. Začelo se je sistematično obkoljevanje. Že popoldne tega dne (3. avgust) se je okrog čete strnil okupator v nekaj obrocih.

Zvečer se je četa odpravila proti zaselku Jelovici; načrtovala je preboj proti Volaki in Kopačnici. Na tej poti je pri neki skladovnici drv naletela na sovražnika in padla v hud križni ogenj. Tedaj je padel Franc Oman, ranjen je bil Janez Žakelj iz Žirov. Tega so ob zori našli sovražniki in ga imeli za svojega, ker je bil v nemški uniformi. Ko je prišel k zavesti in so spoznali, kdo je, so ga ustrelili. Istega večera je bil ranjen še Jože Peternel-Mitja.

Pri tem spopadu se je večina borcev razpršila; glavnina je štela le še 13 borcev. Drugi so se skrivali v krošnjah dreves in po kotanjah v gozdu. V naslednjih dneh so jih Nemci več odkrili in ubili. Branislav Žigon-Sokol je bil eden izmed tistih, ki so se ločili od glavnine: "... Ostal sem sam... V grmovju sem prebil noč in še celi dan in čakal kaj bo... Proti jutru naslednjega dne (5. avgust, op.p.) je začelo rostiti in megla se je spustila. Z neke skale sem opazoval v megli Nemce, bili so postrojeni, a oficir jim je držal govor... Nastavil sem pot proti našemu logorju. Vse je bilo tako kot smo pustili, tudi sod za vodo je bil poln, zraven je bila pritrdjena palica, na kateri je bil list papirja. Napisal ga je naš izdajalec (Leopold Krainer iz Škofje Loke, bataljonski kurir, op.p.) in pozival komandanta bataljona in politkomisarja, da prideta na javko... Krenil sem proti dogovorjeni javki in med potjo se hranil z borovnicami. Na javki sem bil prvi, kasneje je prišel Alvo (Alojz Voj, op.p.), Mato (Ante Jukič, op.p), Kostja (Jože Černič, op.p.) in Nande (Stane Babnik, op.p.), a zadnja sta bila dva domačina, ki sta organizirala v bližnji hiši žgance in mleko, nato smo se razšli, domačina po svoje, mi Ljubljancani pa preko meje na Babno goro."

Glavnina čete je šla proti Črnemu kalu. Zaradi večje varnosti so hodili bosi. Noč so prebili pod vasjo Žetina. Tudi oni so se skrivali v kotanjah, pod koreninami dreves in v gostem grmovju. Med njimi so nenehno hodile patrulje in prečesavale teren. Gregor Zupan-Sulc iz Kroke tega ni mogel več prenašati; popustili so mu živci, planil je iz zaklonišča proti Koprivniku in Nemci so ga pokosili.

Ranjeni Jože Peternel-Mitja (imel je odstreljeno peto na levi nogi) se je s pomočjo puškomi-traljeza zavlekel visoko v strmino Blegoša. V zavetju košate bukve je prebil ves terek (4.avgust). Ves čas so okrog njega hodili Nemci in preiskovali teren. Proti večeru so postali še posebej temeljiti in naleteli so na Jožeta. Ta je začel streljati po njih z mitraljezom, ko pa mu je zmanj-kalo streliva, je poleg sebe aktiviral bombo. Partizani so ga našli po več tednih in ga pokopali pod bukev, pod katero se je skrival. Vanjo je njegov brat Tone Peternel-Igor vrezal križ in datum smrti.

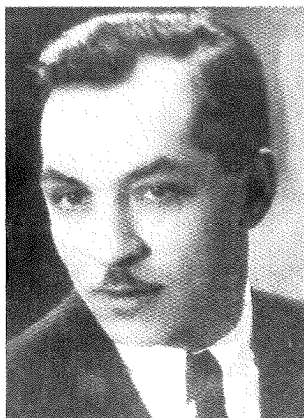
Nekaj metrov od Jožeta so v votlini pod skalnatim portalom odkrili in ustrelili Franca Bajta-Bojana in Bogomirja Lukmana- Bogota, oba iz Ljubljane.

Borec Poljanske čete Zdravko Marušič-Živko in komandir Poljanske čete Janez Pohleven sta se skrila na drevo. Prvi je prebil tam tri dni, drugi dva. Pohleven se je privezal na smreko z opa-sačem.

V blegoški ofenzivi je padlo 16 borcev, 4 so bili ujeti. Poleg že omenjenih so padli še: Engel-bert Ciuha-Matjaž, Vinko Oblak-Vinko ter Ivan in Jože Pelipenko. Ciuha in brata Pelipenko so padli 3.avgusta, Oblak pa 4.avgusta na Blegošu. Ujeti so bili: Ivan Klemenčič-Žane, Janez Močnik-Lisjak, Janez Pintar in Anton Podobnik-Batjuška. Ivana Klemenčiča-Žaneta, ki se je tudi skril na drevo, so Nemci dobili ranjenega. Nato so ga mučili: gestapovec mu je s pištolo izbil zobe. Pozneje so ga poslali v koncentracijsko taborišče, od koder se je vrnil živ. Tudi Antona Podobnika so poslali v internacijo v Mauthausen, kjer je umrl maja 1944. Janez Močnik in Janez Pintar sta se predala Nemcem, bila izpuščena in vojno preživela doma. Oba sta bila namreč mobilizirana dva dni pred ofenzivo. (93, 181, 223, 268)

Franco Oman, rojen 1921 v Hotovlji

Gregor Zupan, rojen 1912 v Kropi

Jože Peternel-Mitja, rojen 1916 v Delnicah

Tik pred začetkom ofenzive "Encijan" na Jelovici je v noči s 26. na 27. julij odšlo v partizane nekaj kroparske mladine med 17. in 19. letom starosti. Ker so Nemci zagrozili z izselitvijo njihovih družin, so odšli nekaj dni pozneje na Jelovico še člani družine Staroverski (mati, trije otroci in stric), Blaznikovi (oče in mati s hčerkicama, starima 1 in 2 leti), Bergantovi (oče, mati in sinova), Angela Košnjek ter Pogačnikovi (2 moška in 2 ženski). Čeprav so jih prišli zjutraj Kroparji pregovarjat, naj se vrnejo, so se odpravili proti Mošenjski planini, kjer je bil štab I. grupe odredov. Bili so sprejeti v I. oz. Selško četo II. oz. Poljanskega bataljona.

Ko se je začela ofenziva, se je Jože Blaznik z družino skril v neki luknji nad Dražgoško goro. Otroka sta jokala, zato so ju zavili v odeje. Brez hrane in opreme so ležali dva dni pod podrto smreko. Naslednjega dne zjutraj so opazili Nemce, ki so prihajali z Mošenjske planine, kjer so preganjali partizane in se začeli spuščati proti Dražgošam. Družina jih je skrita opazovala in se nato še sama spustila za njimi. 14. avgusta zvečer so bili spet doma. Gospodarja so Nemci prijeli in zaslišali, vendar se je že po tednu dni vrnil domov. (207)

10. avgusta 1942 so Nemci napadli Oblakovo planino, kjer so prenočevali borci II. grupe odredov z bataljonskim komandantom Francem Poglajnom-Krancem ter nekaj borcev II. oz. Poključskega bataljona in štaba Gorenjskega odreda.

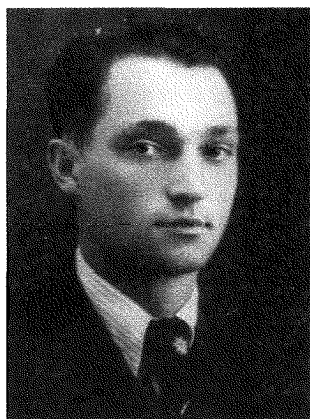
Stanko Kocjančič-Marjan, ki je vzdrževal zvezo med Gorenjskim odredom in II. grupo odredov, se spominja: "V ponedeljek 10. avgusta, ko smo še vsi spali, so nenadoma zaregljali švabski mitraljezi. V polsnu sem prvi hip mislil, da imajo Nemci na Obrniah vaje. Ko pa sem videl, da tolčejo po seniku in da lete po zraku trske, sem brž planil pokonci. Pograbil sem puško in skočil iz senika, nato pa po planem čez ograjo proti gozdu, za menoj Žar (Karel Perdiš, op.p.) in Petko (Stane Stare, op.p.). Kurir Jože (Dežman, op.p.) je bil že ob prvih rafalih nevarno ranjen, vendar je, kakor sem zvedel pozneje, še streljal na Nemce. Nemške krogle so ga končno podrlle. Napadalo je kakih tristo Nemcev z vsem orožjem..."

Tisto jutro je padlo 5 borcev, 4 pa so padli pri studencu Vederniku pod Babjim zobom: Janez Ambrožič iz Zasipa, ki se je vrnil na Gorenjsko z II. grupo odredov, Jože Dežman iz Lesc, štabni kurir Gorenjskega odreda, Janez Dežman iz Ribnega, borec I. oz. Cankarjevega bataljona, Viktor Žnidar iz Bohinjske Bistrice, iz II. grupe odredov, in trije neznani borci. Dva borca so napadalci ubili, ko sta spala pod smrekami.

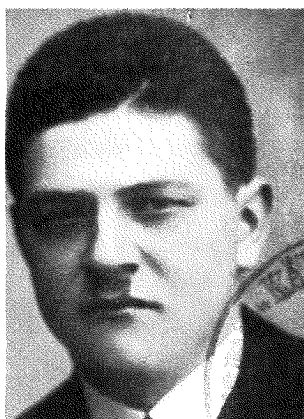
Nemci so ob napadu dobili skico za napad na vojašnico na Bohinjski Beli in zato domnevali, da je na Jelovici večje število partizanov.

Jože Dežman, rojen 1923 v Lescah

Janez Ambrožič, rojen 1916 v Zasipu

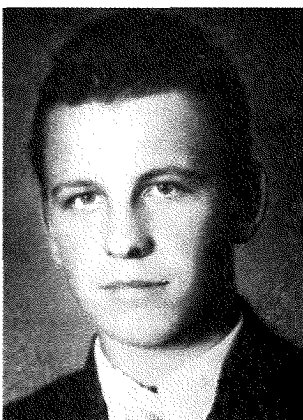
Janez Dežman, 1914 v Ribnem

Naslednjega dne, 11. avgusta 1942, so zato napadli z večjim številom enot, ki so z več strani prodirale na Jelovico. Ofenziva je trajala do 15. avgusta. Nekaj novincev ter družin iz Kroke so Nemci zajeli pri Mošenjski planini. I. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona se je po skupinah umaknila v Dražgoško goro, kjer so borci prebili štiri dni, od tam pa proti Lipniški planini. Štab I. grupe se je potajil nad Jamniško goro.

Stane Stare-Petko z Bohinjske Bele, Karel Perdih-Žar, Janko Prezelj, študent Vlastimir Vardijan-Lojze iz Ljubljane, Stanko Kocjančič-Marjan in še nekateri so se umaknili proti Dražgoški gori. Noč so preživeli na vrhu, zjutraj pa so opazili ob vznožju polno Nemcev, ki so začeli preiskovati po skalovju. Pri tem so skupino partizanov opazili, vendar so ti imeli odlično kritje. V njem so preživeli celodnevni napad brez mrtvih in ranjenih. Ponoči so se odločili za preboj obroča. V tem preboju sta padla Joža Prezelj iz Češnjice (Železniki) in neznani borec. (119, 219)

11. avgusta 1942 sta na Jelovici padla še Blaž Ažman in Franc Pogačnik iz Kroke. Ažman je z bratom Jožetom prišel v partizane nekaj dni pred tem. V skalni polici na Dražgoški gori ga je z brzostrelko ustrelil spuščajoči se nemški gorski lovec. Mrtvega so prenesli pod skalo Špik v Kroparski gori in ga pokopali. Domov so se vrnili Jože Ažman, Ludvik Šmitek, Simon Mihelič, Franc Šolar, Slavko Staroverski, Jera Bergant in Rozala Pogačnik. Bili so aretirani. Obe ženski so odpeljali najprej v Škofjo Loko, nato v Begunje. Po štirih mesecih sta prišli domov. Moške so prav tako odpeljali v Begunje, vendar so jih kot mladoletne in prisilno mobilizirane čez teden dni izpustili. Vinko Šmitek in Vinko Šolar sta se zatekla pod previsno skalo v Dražgoški gori, kjer sta prebila brez hrane in vode tri dni in tri noči. Tudi Franc Pogačnik in nekateri drugi borci I. oz. Selške čete II. oz. Poljanskega bataljona so se rešili v pečine Dražgoške gore. Tretjo noč pa so ga Nemci začutili in pregnali na Jelovico. Pogačnik je padel pri planini Kališnik na Jelovici.

Od 10. do 14. avgusta 1942 so na Jelovici padli še Dominik Štibelj-Avgust iz Javorij, Tine Pavšič in Franc Jelenc iz Železnikov, Stane Dolenc-Gustelj s Praprotna in Jože Gartner iz Češnjice, vsi iz I. oz. Selške čete II. oz. Poljanskega bataljona. (147, 207, 252)

Blaž Ažman, rojen 1922 v Kropi

Zdravko Marušič-Živko je po blegoški ofenzivi, katere konec je preživel v krošnji košate bukke, odšel proti taborišču, kjer je bila 3. oz. Poljanska četa II. Poljanskega bataljona pred ofenzivo. Med potjo je naletel na četnega kurirja Marijana Jamnikarja-Luka, Pavla Žaklja-Krpana in Draga Nahtigala-Daba. Po nekaj dneh so izvedeli, da gredo v Dolomite. Med potjo so se 13. avgusta 1942 ustavili v taborišču na Zlatem vrhu (pri vasi Zadobje). Pozno popoldne so jih napadli Nemci. Jamnikar in Marušič sta bila ujeta, Dabo pa je pobegnil. Za Pavlom Žakljem je tedaj izginila vsaka sled (verjetno je bil ubit ali pa je ranjen umrl v gozdu). Oba ujeta so odpeljali v Škofjo Loko in pozneje v Begunje. Jamnikar je bil ustreljen kot talec 22. marca 1943 v Moravčah, Marušič pa kot italijanski državlján, doma iz Opatjega sela, izročen Italijanom. Bil je obsojen na dosmrtno ječo. Kapitulacijo Italije je dočakal na otoku San Stefano v Tirenskem morju.

Pozneje se je izvedelo, da je bilo taborišče izdano, izdajalca iz Zadobja pa so partizani obsojili na smrt in ustrelili.

Devetega septembra 1942 je na Lipniški planini na Jelovici 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona zašla med močne nemške enote in zasede. Takoj je bila razbita. Pri četi se je tedaj zadrževal še štab I. grupe odredov in nekaj borcev II. grupe odredov. Bilo je sredi dopoldneva, dan je bil zelo lep, sončen. Na planini je padlo 27 partizanov, 12 je bilo ujetih, 18 se jih je rešilo, dva pa sta četo zapustila. En borec pa je padel 12. septembra, ko so šli partizani iskat ranjenega Gregorčiča.

Teh dogodkov, zlasti smrti komandanta I. grupe odredov Jožeta Gregorčiča-Gorenjca, se spominja Janez Lušina, tedaj kurir Selške čete: "...Kolona je bila bolj podobna mrtvaškemu sprevodu kot partizanskemu pohodu. Čelo kolone se je že začelo spuščati proti grabnu med Mošenjsko in Lipniško planino, a začelje je prispelo na stezo, ki pelje na Kotlič. Tu je poleg steze polno mravljišč, visokih tudi po 1 meter. Začelje je bilo ravno pri mravljiščih, ko se nam v hrbet vsuje toča krogel iz brzostrelk. Vsi smo prvi trenuek skočili naprej, kajti zadaj je že grmelo. Tako kot se je začelo, je nenadoma tudi prenehalo. Nemci, ki so prišli za nami po stranski stezi, so počakali, da je kolona odšla, ko pa je prišlo začelje, so sprožili... Že ko smo se vzpenjali v breg, so mnogi padli ali bili ranjeni... Spominjam se partizana Skale (Peter Pogačnik, op.p.), doma iz Podnarta, da je bil zadet v glavo, toda ne smrtno. Hotel me je vprašati, ali je rana globoka, toda ni še povedal vsega, ko je dobil smrtni zadetek. Nekdo je na vso moč klical na pomoč in se zvijal ob nekem mravljišču. Najhujši prizor pa je bil smrt partizana, ki ga je prokleti Švaba ustrelil s tromblonom, in to od blizu, v trebuh. Kakšen prizor!...

Ko sem pritekel do steze tik za Lipniško planino, sem zagledal Poldeta (Ravniharja, op.p.) in Benedičičevega Tončka, kako pomagata ranjenemu Gregorčiču. Na eno nogo sploh ni mogel stopiti, ker je bil zadet v kost. Kam in kako ga rešiti v takih okoliščinah? Skoraj sami smo ostali. Večina čete se je prebila v smeri pod Lipniško planino čez potok, ki teče v Ojstrico. Za nami pa je šlo kakih 40 Švabov, ki so se nam že približali. Zato se je bilo treba hitro odločiti. Položili smo ga v odvodni kanal, ki je bil skopan pred leti zaradi odvodnjevanja. Nanj smo nametali nekaj hoste in praproti in se poslovili. Ker sem zadnji pokrival njegov živi grob, mi je rekel: 'Mali, zdaj pa pojdi, če ne jim prideš v pest.' Hitro sem se umaknil na griček tik za planino. Mimogrede sem videl tri partizanke, ležeče na stezi tik ob planini. Bile so še žive. Streljanje pa medtem ni prenehalo, le še stopnjevalo se je..." Tretji dan po boju je šlo nekaj partizanov iz čete na kraj, kjer so pustili ranjenega Gregorčiča. Toda bil je prazen. Ostal je samo košček strjene krvi, na katerem so se pasle muhe. O Gregorčičevi smrti je več zgodb. Po eni naj bi Gregorčiča dobili Nemci in ga ustrelili. Pozneje se je od ujetnikov izvedelo, da se je Gregorčič ustrelil sam, še preden jim je padel v roke. V istem boju je padla tudi njegova zaročenka Marta Tavčar-Ria iz

Žirovnice, ki je bila v partizanih nekaj več kot mesec dni. Ko je opazila ranjenega Gregorčiča, je bila že nekaj deset metrov naprej. Tudi sama je bila ranjena. Vrnila se je, da bi ga obvezala...

Lipniška planina je bila usodna še za Poldeta Ravniharja-Henrika komandirja 1. oz. Selške čete II. oz. Poljanskega bataljona in njegovega brata Janka-Bena s Križne gore, za dvojčka Sava-Čira in Radka-Tedija Osredkarja iz Ljubljane, za pet Kroparjev: 53-letno Frančiško Staroverski-Špelo, brata in sestro Jožeta in Francko Pogačnik (staro komaj 17 let), Franca Berganta in 22-letno Angelo Košnjek. Padel je Karel Perdih-Zar, ki je bil določen za ustrelitev med talci 1. julija v Mostah pri Žirovnici, pa je takrat od tam pobegnil in prišel v partizane. Padli so Franc Zorko s Štajerskega, Franc Štirn iz Gorenja blizu Kranja, Jože Krmelj-Škrbec, mitraljezec Anton Benedičič-Tonček iz Lipnice, Štefan Bertoncelj iz Železnikov, Janez Branc-Gošar iz Hrušice, radiotehnika Franko Rajšter-Fedor in Aleš iz štaba I. grupe odredov, bolničar Majnik in trije neznani borci. Mirka Šušteršiča-Franceta Logarja, politkomisarja 1. oz. Selške čete II. oz. Poljanskega bataljona, visokošolca iz Ljubljane in neznanega soborca so našli šele po enem mesecu pri Mošenjski planini in ju tam tudi pokopali. 12. septembra je padel še Stanko Pesjak. Ujetih je bilo 12 partizanov. Razen Vinka Šolarja in Antona Staroverskega iz Kroke, ki sta bila mobilizirana v nemško vojsko, so bili večinoma poslani v koncentracijska taborišča. Šolar in Staroverski sta bila naslednje leto spet v partizanih.

Konec leta 1949 so množični grob na Lipniški planini odkopali in trupla prešteli. Najdenih je bilo 25 skeletov. Grob je bil oskrbovan, zagrajen z ograjo, označen z malim križem in posajen s smrečicami.

Vseh skupaj je padlo in bilo ujetih 39 borcev in bork. Preživeli so se 20. septembra zbrali pri "Zadnji rezervi" (nad Brsničarjevo domačijo nad Podlonkom). To so bili: Janko Luznar-Janušek, dr. Janez Kmet-Mirko, Miro Klopčič-Mišo, Vlastimir Vardijan-Lojze, Francka Drolc-Sonja, Janez Lušina-Mali, Franc Pajnar-Močnik, Janko Prezelj-Stane, Jaka Dolenc-Cvetko, Adolf Praček-Adi, Stane Podlipnik-Parobek, Maks Grilc z Ribnega, Vinko Šmitek iz Kroke, Mirko Ambrožič iz Dražgoš, Ante Jukič-Mato, Franc, Mokca, in Matej. Dva borca iz Kroke sta v noči od 12. na 13. september četo zapustila in se javila orožnikom v Kamni Gorici. (140, 219, 268, 279).

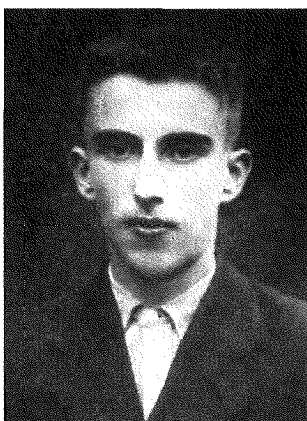
Frančiška Staroverski, rojena 1889 v Kropi

Francka Pogačnik, rojena 1925 v Kropi

Jože Pogačnik, rojen 1907 v Kropi

Franc Bergant, rojen 1923 v Kropi

Angela Košnjek, rojena 1920 v Kropi

Kurirja I. grupe odredov Jože Golob in Anton Šifrar-Tone s Praprotna sta padla 18. septembra 1942 v vasi Česnjica blizu Železnikov.

Franc Križnar je bil ubit 21. septembra 1942, ko se je I. oz. Cankarjev bataljon umikal pred nemško obkolutivijo. Bataljon je taboril pod Roblekovim domom na Begunjščici. Nemško patrujo, ki se je bližala taborišču, je stražar opazil v zadnjem trenutku. (129)

Boris Čebin-Džim, borec I.oz.Cankarjevega bataljona iz Ljubljane, je padel na Jesenicah pred "Hermanom", ko je stražil pri rekviziciji čevljev 30. septembra 1942. Mimo je prišel gestapovec v civilu, ki je stanoval v sosednji hiši. Džim ga je ustavil. Toda gestapovec Wilhelm Walis, pripadnik Werkschutza, ga je pregovoril, češ da ima bolno mamo, ki ji nese zdravila in Džim ga je spustil v hišo. Od tam je Walis ustrelil partizana v tilnik. Mrtvega partizana, ki so ga pustili ležati pred gostilno, je nato opljuval in zaničeval eden od domačinov. (129, 150)

28. oktobra 1942 je kurir 2. oz. Loške čete II. oz. Poljanskega bataljona Janez Bradeško-Taras pripeljal iz Dolomitov 27 novincev, večinoma Ljubljančanov. Vodil jih je od Drajnerja v smeri Tomažkovega gozda (pod Ožboltom). Nemci, ki so takrat hajkali po Bodoveljski grapi in na Andreju nad Zmincem, so jih opazili z daljnogledom od Drajnerja in jih zasledovali v Tomažkovo, kjer so jih preganjali do dveh popoldne. V tem napadu je prvi padel kurir Taras. Ranjen ni hotel, da bi ga Nemci dobili živega, zato se je ulegel s pošto vred na francosko ofenzivno bombo ter jo vžgal. Za njim sta padla neznani partizan in Potočnik iz Bežigrada, ki so ga sestrelili s smreke, na katero se je skril. Trije partizani so bili ujeti. Padle so pokopali na kraju smrti. (14, 94)

9. novembra 1942 je v bližini Bareče doline padel Florijan Majhen-Šimen iz Bohinjske Bistrice, ujeta je bila partizanka Tončka Kozelj-Judita, v komolec pa je bil z dumdumko ranjen Anton Razinger-Stric. Vsi so bili iz 3. oz. Tončkove čete I.oz.Cankarjevega bataljona. Taborišče je bilo izdano, napadli pa so ga nemški graničarji iz Stare Fužine. Kozeljjeva je bila v Begunjah do 19. januarja 1943, ko so jo izpustili zaradi nosečnosti.

Okrog 20. novembra 1942 je bil pri Drajnarju pri Sv. Andreju ujet Franc Bradeško-Janošik, kurir med 3. oz. Poljansko in 2. oz. Loško četo II. oz. Poljanskega bataljona. Spomladi 1943 je umrl v taborišču Mauthausen. (94, 252)

V noči od 21. na 22. november 1942 je bil na javki na Kozjeku ujet Janez Šubic-France, Nari-garjev z Bukovega Vrha, kurir 2.oz.Loške čete II.oz.Poljanskega bataljona. Istočasno je padel kurir Dolomitskega odreda Marijan Borštnar-Tarzan. Nemce je na javko pripeljal Leopold Krainer iz Škofje Loke.

Janeza so odpeljali v škofjeloške zapore. Od tam so ga vodili na zaslišanja na gestapo. Ob eni takih priložnosti je skušal pobegniti; pogнал se je z Mestnega trga v prehod na Peklu, toda ker ni poznal Škofje Loke, ga je ozek prehod zmedel in spet so ga ujeli. Iz Škofje Loke so ga odpeljali v Begunje, od tam 8. januarja 1943 v internacijo v Mauthausen, pozneje pa v Gusen. Skupaj z njim so internirali tudi kurirja II. oz. Poljanskega bataljona Franca Bradeška-Janošika. Oba sta tam umrla: Janez 10. maja 1943. (170)

Dan pred božičem 1942 je komandant II.oz.Pokljškega bataljona Ernest Seidler-Iztok z 12 do 14 borci postavil v Jeli pod Pokljuko zasedo Nemcem in raztrgancem. Zaradi sovražnikove premoči je Iztok ukazal umik. Malce naglušni Jože Žvan-Tomo tega ni slišal in je bil smrtno zadet na bojišču. (198)

Jože Žvan, rojen 1922 v Gorjah

Od konca decembra 1942 je II.oz.Poljanski bataljon z 2.oz.Loško in delom 3.oz.Poljske čete (od januarja 1943 III.oz.Kebetov bataljon) taboril v gozdu Plešnik med Kartelovo in Janščevo domačijo blizu Ožbolta. Okoliški kmetje so partizane zalagali s hrano. Tu so praznovali božič in novo leto. Na sv.Tri Kralje (6.januar) 1943 so spet pripravili praznovanje z mitingom. Na domačiji pri Zgornjem Fojkarju so se zadržali do pozne noči, komandant Gašper Dolinar-Mihajlo Loški, ki je prav tedaj praznoval rojstni dan, pa je prenočil kar na kmetiji. Zgodaj zjutraj 7.januarja so na kmetijo prišli Nemci in raztrganci. Ujeli so Dolinarja, ga pretepali in zasliševali. Na kmetiji so ga zadrževali do naslednjega dne.

Okrog 11. ure je bilo nenadoma napadeno bataljonsko taborišče pri Ožboltu. Vnel se je boj (po nekaterih virih je trajal dve uri). Partizani so opazili, da jih sovražniki obkoljujejo z leve strani, zato so se umaknili. Ta umik je bil hiter in prikrit, tako da sovražniki tega niso ne opazili ne občutili, saj so se še skoraj uro obstreljevali med seboj. Ubita sta bila puškomitraljezec Dušan Gruden-Gavrik iz Ljubljane in njegov pomočnik Gvido Šmalc-Jan (Rešev iz Goričan). Bila sta borca 3.oz.Poljske čete, začasno dodeljena 2.oz.Loški četi. Pokopali so ju na mestu, kjer sta padla. Borci so se umaknili v Bodoveljsko grapo in naprej na Polhovec v poljske hribe. Pri umiku iz taborišča so izgubili precej opreme.

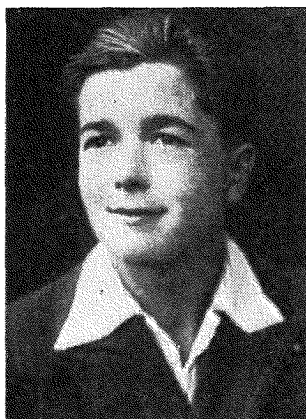
Komandanta bataljona Gašperja Dolinarja so odpeljali najprej v škofjeloške zapore, 18.januarja v Begunje, v začetku februarja 1943 pa v internacijo v Dachau in Allach. Verjetno bi ga doletela hujša kazen, če bi Nemci ugotovili njegovo funkcijo. (14, 169, 223)

Kmalu po tej akciji - 12.januarja 1943 - se je 1. oz. Poljska četa III. oz. Kebetovega bataljona razdelila v tri skupine. En vod je odšel na Žirovski vrh, nekaj borcev 2. voda v Polhovec v Poljanski bataljon, del tega voda pa se je umaknil v zemljanko v Košančevem grabnu (pod

Dolenjim Brdom). Zaradi izdaje so to zemljanko 18. januarja zjutraj napadli policisti in raztrganci. V zemljanki so tedaj še vsi spali, le trije stražarji, ki so se pripravljali na zamenjavo, so bili budni. To so bili Ferdinand Dolinar-Miklavž, Leopold Oblak-Vojc in Drago Nahtigal-Dabo. Umaknili so se iz še nesklenjenega obroča, druge pa so Nemci in raztrganci zasuli z ročnimi bombami. Padlo je 7 partizanov; namestnik komisarja 1. oz. Poljanske čete 24-letni Stane Babnik- Nande, namestnik komisarja III. oz. Kebetovega bataljona Jože Černič-Kostja (33 let), mitraljezec 1. oz. Poljanske čete Albin Debevc-Zdravko (19 let), Janez Kopač- Boštjan (24 let) in Stane Pustovrh-Skobec (18 let); zaročenca Albin Mlakar-Bine, 19-letni komandir 1. oz. Poljanske čete, in Bernarda Tavčar (20 let) sta si vzela življenje z ročno bombo. Šest partizanov je bilo ranjenih in ujetih. To so bili Emil Štravs-Murn, pozneje ustreljen kot talec, Janez Govekar, prav tako ustreljen, Anton Žakelj, Pavel Kristan, Milan Istenič in Vinko Magister. Kristan in Magister sta bila poslana v Dachau. Ranjeni Istenič se je zdravil v bolnišnici in je bil pozneje poslan v zapor Goričane, od koder je pobegnil nazaj v partizane, Žakelj pa se je predal nemškim oblastem, izdajal in bil pozneje zato usmrčen. Od ubežnikov je bil obut le Vojc, druga dva sta bežala bosa. Preden je Dabo našel prvo hišo, v katero se je lahko zatekel, so mu noge že ozeble. Zaradi neznosnih bolečin so ga domači po dogovoru prijaviли. Odpeljali so ga na Golnik, kjer so mu odrezali obe nogi, nato pa je bil ustreljen kot talec v Šentvidu (Ljubljana). (168, 268)

Bernarda Tavčar, rojena 1922 v Poljanah

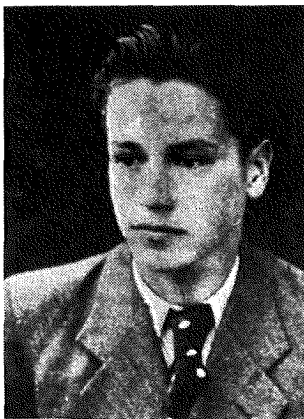
Albin Mlakar-Bine, rojen 1923 v Gorenji vasi

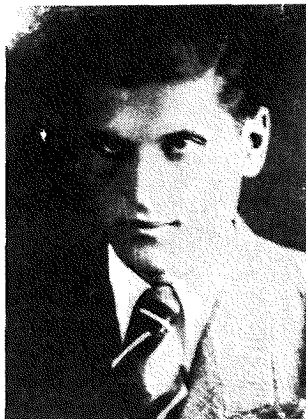
Jože Černič-Kostja, rojen 1908 v Ljubljani

Janez Kopač-Boštjan, rojen 1919 v Glincah

Drago Nahtigal-Dabo, rojen 1924 v Ljubljani

Emil Štravs-Murn, rojen 1917 v Žirovnici

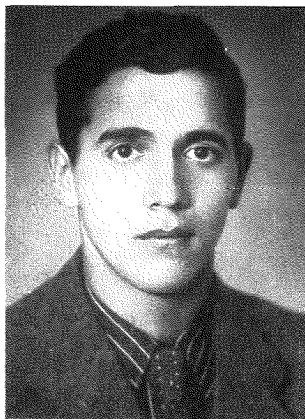
Štirje partizani 1. oz. Poljanske čete III. oz. Kebetovega bataljona so bili v začetku februarja 1943 poslani v Graščno dolino pod Sv. Tremi kralji, da bi na minirani državni meji med Italjo in Nemčijo nabrali ročne granate. Anton Žakelj-Gašper je nevede sprožil "nagazno" mino "muštafarico" in po nekaj dneh (7. februarja) na Laznarjevi domačiji v Opalah umrl. Svojci so ga pokopali pri Sv. Treh kraljih. (171)

16. februarja 1943 je šel Stane Kersnik s 30 borci 1. oz. Jelovške čete I. oz. Gregorčičevega bataljona razorožiti vaško stražo in žandarmerijo na Ovsiši. Partizani so na poti v vas srečali domačina s Poljšice, ki jim je na vprašanje, ali so žandarji v gostilni, odgovoril, da jih ni nikjer videl, čeprav je odhajal iz gostilne, kjer jih je bilo okrog 12. Partizani so odšli v vas. Med šolo in gostilno ("V Porti") jih je opazil žandarmerijski stražar in začel se je boj. Padla sta Alojz Cotman iz okolice Ljubljane ter Gabrijel Habjan iz Dražgoš, hudo ranjen je bil Franc Šolar iz Kališ. Žandarji so prinesli krvavečega Šolarja v hišo in sprva niso dovolili, da bi ga domača hčerka obvezala. Na njeno ponovno prošnjo so to le dovolili. Odpeljali so ga v bolnico na Golnik, kjer je umrl. Domačina, ki jih je zavedel, so partizani usmrtili marca 1943. (199)

25. februarja 1943 so Nemci z okoli 700 možmi, ki so prodirali v petih skupinah iz različnih smeri, obkolili 1. oz. Jelovško četo I. oz. Gregorčičevega bataljona, ki je taborila v grapi med Špičastim hribom in Smolevo na Mohorju. Napadli so celo z letalom, ki je četo mitraljiralo, bombardiralo in zažgalo pobočje hriba. Napad je bil posledica izdaje treh domačinov, ki so dezertirali. Dan pred napadom je pobegnil še en borec in se prijavil na žandarmeriji v Žabnici. Pri tem je izdal še taborišče.

V četi je bilo nekaj Ljubljancev in neoboroženih novincev. Nekateri so bili določeni, da bodo naslednji dan spremljali transport mobilizirancev proti Ljubljanski pokrajini. Glavnini partizanov se je posrečilo umakniti se proti Nemiljam. Padlo je 7 partizanov, 17 novincev so ujeli. Mrtve, med njimi so bili Gregor Resman iz Kroke, Franc Lotrič iz Dražgoš, Lado Gorkič iz Ljubljane, so sovražniki pokopali v Široki dolini nad Besnico. Drugi so se umaknili proti Jelovici. Četa se je 3. marca zbrala v Novakovi Jelovici. Bili so na smrt lačni, utrujeni, demoralizirani. Večina se je jezila nad poveljstvom čete, češ da ni znalo voditi čete ob napadu. Na odgovornost sta bila tedaj klicana in potem odstavljena komandir in politkomisar čete.

Po begunjskih knjigah se da ugotoviti, da je bilo 7 partizanov, ki so jih privedli 25. februarja, izpuščenih (nekateri so morali v nemško vojsko), najmanj 2 sta bila ustreljena 22. marca 1943. (146, 267)

*Gregor Resman,
rojen 1919 v Kropi*

Po napadu na nemški avtomobil na cesti, ki vodi na Poljane pri Jesenicah (blizu mostu čez potok Rečica), 19. marca 1943, v katerem sta bila ubita dva Nemca, avto pa zažgan, so se partizani II. oz. Stražisarjevega bataljona premaknili z Mežakle na Pokljuko, da bi se izognili hajki. Na Trati, kjer so hoteli prečkati cesto, so jih iz grmovja napadli Nemci. Padel je Matevž Mandeljc-Miha iz Krnice, kurir bataljona Lovro Kogoj-David iz Spodnjih Gorij pa je bil ranjen in ujet. Davidovega zajetja se spominja tudi Edvard Pohar:

"Nekega dne konec marca smo dobili vznemirljivo poročilo, da so Nemci ujeli kurirja Davida (ki je bil edina zveza med bataljonom in bolnišnico pod Stalom, op.p.), da je bil prej hudo ranjen v stegno in da ni mogel uiti, niti se sam ustreliti, kajti puška mu je pri padcu odletela predaleč stran... Nikoli nihče ni mogel vedeti, kaj bodo izvlekli iz ujetnika gestapovci... Toda vsi, osebje in ranjenci, smo bili enotnega mnenja, da David nikoli ne bo ničesar izdal, še najmanj pa bolnišnico. Zato smo enodušno sklenili, da se ne bomo nikamor premaknili. Potem smo zvedeli, da David ni hotel povedati ničesar, kar je zanimalo gestapovce, pa naj so ga še tako nečloveško mučili. Junija istega leta so ga med talci v Soteski ustrelili (26. junija 1943, op.p.). Veliko je pretrpel pred junaško smrtjo..." (121, 187)

Lovrenc Kogoj, rojen 1918 v Spodnjih Gorjah

Nemci so 23. marca 1943 nad Zmincem napadli 3. oz. Pajotovo (Loško) četo III. oz. Kebetovega bataljona. Pri tem napadu je padel Peter Kušar-Luka, ki je prej ranil dva Nemca. (282)

V enem od partizanskih taborišč na Žirovskem vrhu (na Pardolah) so orožniki 21. aprila 1943 ubili stražarja 1. oz. Poljanske čete III. oz. Kebetovega bataljona Antona Žaklja-Balda (Balan-tov iz Žirov). Nekaj dni po napadu so ga odkrili soborci iz čete, ga odnesli v grapo in zvečer pokopali. (174)

V noči na petek 23. aprila 1943 so šle čete IV. oz. Selškega bataljona proti Žabnici na prehranjevalno akcijo. Druga četa je postavila zasedi: eno proti Dorfarjem, drugo proti Bitnjam, 1. in 3. četa pa sta šli v vas po živino in hrano. Tu pa je bila vaška straža, ki je opazila sumljivo gibanje. Z Miklavževega vrta (Langerholc) sta počila dva strela, od katerih je eden zadel mitraljezca Jožeta Vebra-Coča v komolec desne roke. S težkim ranjencem je potem bataljonska kolona odšla skozi Čepulje in Lajše v Kališe. V Kališah so ranjenega Jožeta Vebra oddali v oskrbo. Spravili so ga v gozdarsko bajto na Kališče nad Selcami, kjer je 29. aprila zaradi zastrupitve umrl. Odredni štab je neuspeh prehranjevalne akcije v Žabnici naprtil bataljonskemu komandantu Francu Iliji-Štularju. Poleg njega sta bila odstavljeni še pomočnik bataljonskega politkomisarja Tone Lončnar-Zoro in politkomisar bataljona Vlasto Vardijan-Lojze. (218)

Dan pred prvim majem 1943 sta šla borca 1. oz. Poljanske čete III. oz. Kebetovega bataljona Janez Strlič-Orlov in Anton Primožič-Božo v dolino v izvidnico pred načrtovano akcijo. Opazovala sta cesto in most čez Soro na Logu nad Škofjo Loko, da bi četa mirno prišla v Žirovski Vrh. Ker je ta po daljši zamudi reko prečkala na drugem kraju, sta jo izvidnika začela iskati. Pri tem sta naletela na nemško orožniško patruljo. Orlov je padel. (174)

25. maja 1943 je padel v Tešarjevem gozdu v Koprivniku pod Mrzlim vrhom stražar 4. oz. Žirovske čete III. oz. Kebetovega bataljona Ferdinand Dolinar-Miklavž. Ustrelila ga je patrulja nemške finančne straže iz Žirov. (171)

Pod planino Lipanco na Pokljuki so partizani doživeli velik neuspeh 3. julija 1943, po prehranjevalni akciji v Mojstrani. Okrog 45 borcev 2. oz. Bohinjske čete II. Stražisarjevega bataljona in udarnega voda Gorenjskega odreda je bilo tarča nemškega policijskega polka. Čeprav so med prehranjevalno akcijo izginili štirje partizani, niso "izvedli varnostnega ukrepa". Niti izvidniško letalo, ki je takorekoč napovedalo napad, jih ni pregnalo iz taborišča. Dočakali so nemško obkolitev. "Nemški napad je bil nagel in silovit, da nas je presenetil. Povelje za umik na boljše položaje nad taboriščem je prišlo nekoliko prepozno. Pri tem smo morali misliti tudi na neoborožene tovariše, ki smo jih hoteli poslati naprej... Pogled na umikajoče tovariše je bil grozljiv, predvsem na neoborožene. Neprestano smo bili pred sovražnikovim ognjem in le malo je bilo priložnosti, da smo polegali in da je potem kdo izmed nas streljal na napadalce... Pripravljeni smo bili na vse in rajši bi padli s puško v rokah, kakor da bi prišli v roke napadalcu. Naši tovariši so padali, toda mrtvih nismo mogli odnesti. Ležali so tam, kjer so padli. Neoboroženi pa so iskali zaklone v kupih dračja, v skalnatih razpokah ali pa v gostem gorskem grmičevju. Vsak je skušal rešiti golo življenje..."

11 borcev je padlo, 17 jih je bilo ujetih. Padli so Franc Čuden, Alojz Kunčič, Jože Beznik, Janez-Mirko in Valentin Sodja, Janez Wolf-Družinski, Jožef Zupanc, Anton Žemva-Fortunski, Alojzij Zmitek-Mirko, Anton Torkar, Janez Stare. Od ujetih je bilo 10 talcev ustreljenih 7. julija na Kralovem polju in 14. julija v Dolenji vasi, šest pa poslanih v taborišče. Umrla sta Alojzija Kunčič (v Auschwitzu) in Janez Lah, preživeli pa Franc Cesar- Jelen, Slavka Pečar, Marija Ribnikar-Gizela in Albinca Vidic. Franc Hodnik iz Voklega je bil 31. avgusta 1943 izpuščen iz Begunj in se je pridružil domobrancem. Padel je novembra 1944. (198)

24. julija 1943 je bila nad Ajdno nad Potoki napadena in razbita Koroška četa (VI. bataljon). Padli so: Julij Obermajer-Bobi, Adolf Repe-Tilen in Peter Rupar-Pero.

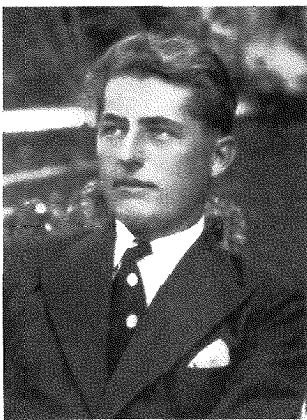
Pri cerkvi Sv. Jederti blizu selških Lajš je 3. avgusta 1943 padla v zasedo okrog dvajsetih selških orožnikov 3. oz. Kranjska četa. Padlo je pet borcev: poleg komandirja čete Janka Luznarja-Januška še Franc Fajfar z Rudnega, Franc Pfajfar iz Selc, Jože Božič iz Kališ in Danimir Ažman-Črtomir iz Kranja. Dva borca sta bila hudo ranjena, zlasti Štane Podlipnik-Porobek iz Kališ. (164)

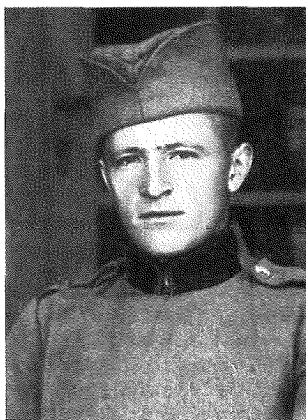
Alojz Kunčič, rojen 1911 na Bledu

Janez Sodja, rojen 1922 v Bohinjski Bistrici

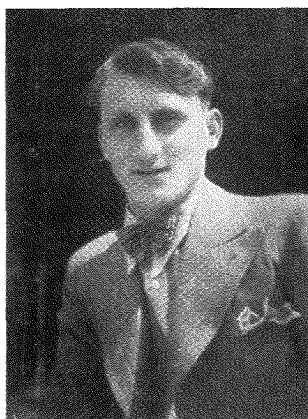
Valentin Sodja, rojen 1912 v Studorju v Bohinju

Janez Wolf, rojen 1912 v Gorjah

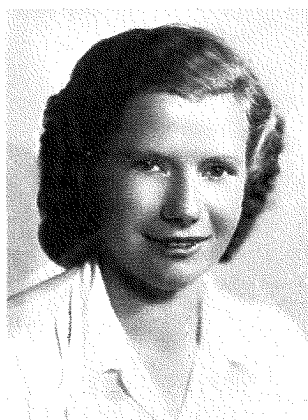
Jože Zupanc, rojen 1914 v Stari Fužini

Anton Žemva, rojen 1920 v Gorjah

Janez Stare, rojen 1922 v Srednji vasi v Bohinju

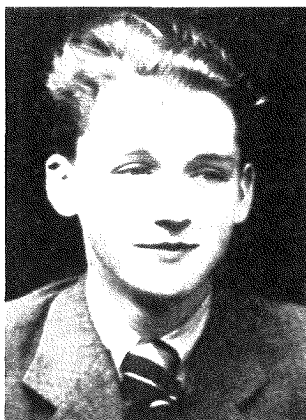

Alojzija Kunčič, rojena 1920 na Bledu

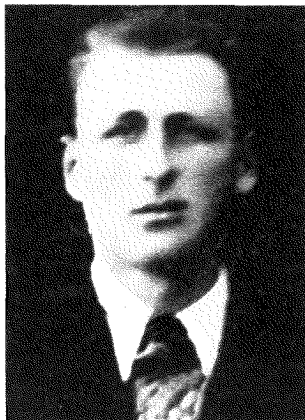
20. novembra 1943 so Nemci na Prtovču napadli 2. oz. Jeseniško četo Gorenjskega odreda. Kmalu potem, ko se je zmrčilo, so presenetili partizane, zaklali v cerkvi stražarja - znanega škofjeloškega športnika Franca Krmelja, vdrli v vas in zažgali več poslopij. Štirje borci so bili ujeti. Več partizanov je bilo ob umiku iz vasi bosih ali le delno oblečenih. Umaknili so se proti Torki. Od ujetih so Milana Brussa in Marjana Ribiča pripeljali v begunjske zapore štiri dni kasneje. Oba sta bila ustreljena kot talca - prvi 8. januarja 1944, drugi 24. januarja 1944. Imeni in usodi drugih dveh nista znani. (142)

2. decembra 1943 je šel minersko-sabotažni vod Triglav v zasedo v Bohinjsko Bistrico in Sotesko, vendar je na mestu, kjer bi moral postaviti svojo zasedo, padel v nemško. Ob prvih strelah sta padla Janez Šmid in Janko Jamnikar. Ker so bili partizani močnejši, se je nemška zaseda umaknila.

Na Žirovskem vrhu so sovražniki presenitili kurirje postaje G-9. Konec novembra 1943 so ti pri kmetu Mrlaku začeli graditi prezimovališče, ki pa ni ostalo skrito. Že 2. decembra so jih obkolili domobranci iz postojanke Šentjošt nad Horjulom. Kurirja, ki sta odšla na zvezo, sta jih opazila, stekla nazaj k domačiji in opozorila partizane, naj se takoj umaknejo. Kurirji se niso umaknili v gozd, temveč so stekli v novo zgrajeno skrivališče pod stelnjakom. Domobranci so jih izbežali z ročno bombo. Devet ujetih partizanov in gospodarja so navezali na rrv. Odvedli so jih v postojanko in jih nekaj dni pozneje izročili Nemcem. Alfonza Peliča, politkomisarja 1. relejne linije, so ustrelili že v Šentjoštu. Komandir postaje Leander Mlinar in hišni gospodar Vincenc Justin, sta tvegala pobeg; prvemu je uspel, drugi je bil ranjen v nogo in ponovno ujet. 13. decembra so na kurirski poti na Mavrniku ujeli še Štefana Zajca in Toneta Kavčiča, prav tako kurirja s postaje G-9. Vseh osem (poleg Justina in Kavčiča še Ludvika Cigaleta, brata Franca in Hieronima Grošlja, Jakoba Jurca, Cirila Strliča in terenskega političnega delavca Janeza Arneža) so ustrelili med 50 talci za Kamnitnikom 9. februarja 1944. (268)

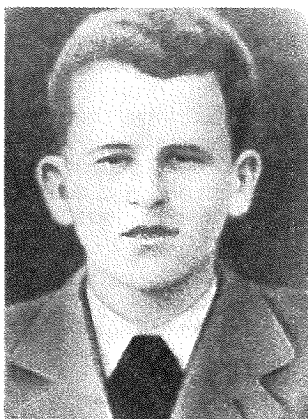
*Anton Kavčič, rojen 1926
v Novi vasi pri Žireh*

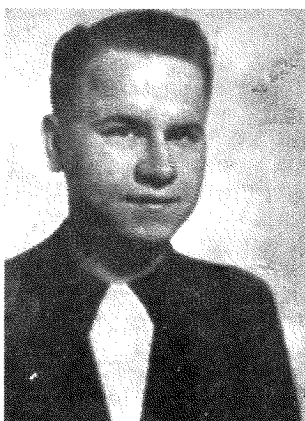
*Ludvik Cigale, rojen 1922
v Novi vasi pri Žireh*

Franc Grošelj, rojen 1913 na Dobračevi

Hieronim Grošelj, rojen 1926 na Dobračevi

Ciril Strlič, rojen 1925 na Dobračevi

28. januarja 1944 je okrog 350 policistov skupaj z raztrganci napadlo 3. oz. Kranjsko četo na Kozjeku pod Storžičem. Padlo je 6 borcev, nekaj jih je bilo ujetih. Povod za hajko naj bi bila zaseda, ki jo je postavilo dvanajst borcev čete tri dni prej; iz nje so napadli nemški avto ter ranili raztrganca Miho Perka in upravnika Samoniga z Golnika. Dan po bitki se je del čete vrnil v razdejani logor. Našli so mrtve Franca Malija-Matjažka iz Vetrnega, komisarja čete Franca Vrečka-Miša, Alojza Dolinška iz Milj, ki je prišel v četo dan prej kot nemški dezerter, Stanislavo Ovsenik iz Zvirč, Janeza Čimžarja iz Kranja ter neznanega partizana. V begunjsko kaznilnico so 1.februarja pripeljali dva partizana: Alojza Jermana iz Tržiča in Ivana Novaka iz Duge Rese. Oba sta bila ustreljena kot talca 9.februarja 1944 za Kamnitnikom v Škofji Loki. (211)

Tretja minerska četa je 14.marca 1944 pripravila zasedo na Obrnrah pri Bohinjski Beli. Ker sovražnika ni bilo od nikoder, so se borci vračali proti taborišču, na poti pa so sami padli v zasedo. Padel je partizan Sraka in neznani partizan, ki je bil v četi šele nekaj dni. (159)

Po spopadu na Osolniku 30.marca 1944 so našli borci I.oz.Tomaževega bataljona tri pogrešane partizane. Dva sta bila iz 2.čete, eden iz prve. Ujeli so jih domobranci in ko so morali sovražniki pred partizani pobegniti, so jih ustrelili kar tam. Franc Kosirnik, o katerem se je razširila govorica, da se je sam predal in se nato pridružil sovražniku pri napadu na partizanske položaje, je bil ustreljen s tremi strelji v prsi, Janez Vehovec in Anton Pipan iz 2.čete pa v tilnik. Bili so oropani vsega, razen obleke. Soborci so jih pokopali na mestu, kjer so jih našli. (14, 164)

Istega dne je v bližini Močeradnikov domačije pri Sv.Barbari padel intendant I.oz.Tomaževega bataljona Ivan Čemažar-Brdavs.

6. aprila 1944 je šlo 35 mož iz 1. in 2. čete I. oz. Tomaževega bataljona v akcijo v tovarno na Trato pri Škofji Loki. Sovražnikova patrulja je prišla ravno v trenutku, ko so začeli postavljati zasedo in je streljala nanje. Vnela se je polurna borba. Partizani so se morali umakniti. V akciji je padel Edi Jerančič, ki se je ravno tega dne dopoldne prostovoljno javil v enoto. Bil je dezerter iz nemške vojske. Pogrešan je bil tudi Janez Aljež. Zelo se je izkazal Andrej Novak, ki je na položaju vztrajal do konca in skušal pomagati Jerančiču. Ko je opazil, da mu ni več pomoči, je rešil samo njegovo puško. Padlega Jerančiča, ki je bil še v nemški uniformi, so Nemci pokopali na kraju spopada. Nemški oficir ga ni pustil izropati, češ da je v nemški uniformi in končno nemški državljan. Jerančič ni imel pri sebi nobene legitimacije in niso mogli ugotoviti njegove identitete. (14)

II. oz. Vekotov bataljon je 19. aprila 1944 naletel na Povljah na tri mrtve vosovce. Po vprašanju, kdo hoče maščevati mrtve tovariše, se je javilo mnogo prostovoljcev. Ti so takoj odšli nad sovražnike, preiskali teren in nevede naleteli nanje: skrivali so se v treh hišah. Težko ranjena sta bila politikomisar bataljona Milan Dolenc-Bine in Jože Kolenc, lažje pa operativni oficir v bataljonu Franc Likar. Bineta in Likarja so soborci odpeljali na varno iz vasi, Jože Kolenc, ki je imel lahki minometalec, je obležal negiben na vrtu ob hiši, iz katere so sovražniki streljali. Nekaj borcev pod vodstvom vodnika Staneta Žagarja je prišlo nazaj in ponovno so jurišali v vas, da so rešili Kolenca in minometalec. V spopadu se je odlikoval tudi Janez Mohor-Potok. Jože Kolenc je dobil rafal v trebuh in hrbtenico in je zaradi težkih ran podlegel že prvi dan. (152)

Andrej Krevljč iz Potokov pri Žirovnici, desetar v 1.četi III.oz.Planinčevega bataljona, je padel na domačem pragu 20.aprila 1944. Partizani so sumili, da ga je ustrelil izdajalec. Dva dni kasneje se je vnela huda borba pri smokuškem mostu v Završnici. Nemce, ki so se z Zabreške planine spuščali v dolino, je napadla zaseda 2.čete III.oz.Planinčevega bataljona. Padla sta mitraljezec Lovrenc Ravnik-Lovro in njegov pomočnik Božidar Ogrin, oba iz Bohinjske Bistrice. Smokuški grobar ju je pokopal nedaleč stran. (23)

19. maja 1944 so partizani minirali cesto pri Prebačevem, da bi dvignili v zrak avtobuse, ki so vozili policiste. Pri miniranju se je zgodila nesreča. Vinko Govekar iz 2. čete I. oz. Tomaževega bataljona je nepravilno ravnal z "nagazno" mino, ki je eksplodirala in ga ubila. (14)

Janko Mulej, intendant 2. minersko-sabotažnega voda, se je 22. junija 1944 oglasil doma na Javorniku. Pred domačo hišo je padel v zasedo in bil ujet. 12. februarja 1945 so ga v Begunjah ustrelili kot talca.

Janko Mulej, rojen 1905 na Javorniku

I. (prej III oz. Planinčev) bataljon je 6. julija 1944 prečkal Savo pri Podnartu. Borci so prenašali municijo z Martinj vrha čez Savo pod Stol. Za varno pot so bili odgovorni terenci. Vodil jih je aktivist OF Ciril Rakovec. "Ko je večina borcev že bredla reko Savo, se je iz nepričakovanih nemških zased pričelo močno obstreljevanje, ki so ga okrepili s prihodom oklopnika po železnici. Borci se iz vode niso mogli uspešno braniti, zato so se prebijali in reševali, kakor so mogli in znali. Posamezni borci so še več dni po usodnem dnevu prihajali nazaj v bataljon."

Kolikšne izgube so imeli partizani, ni znano. Padel je Jožef Špendal, ujeta sta bila Franc Lavrenčič in Stanislav Luskovec, ki sta oba umrla v koncentracijskem taborišču. Ranjena brata Janez in Jožef Cvenkelj sta se umaknila v ljubensko gmajno, kjer sta bila 29. julija 1944 ubita.

Po pričevanjih je padlo od 13 do 16 borcev, od 10 do 15 so jih polovili, vendar v begunjskih knjigah za to obdobje ni razbrati prihoda večjega števila "članov oboroženih tolp". (252)

V začetku avgusta 1944 so Nemci skupaj z belogardisti po izdaji pobeglega kurirja s postaje G-12 pregledovali jamniško-kroparski teren. Pri Šolarjevem travniku pod Špikom pri Kropi sta padla Andrej Vodnov in Rudolf Pretnar, oba borca transportne čete Gorenjskega odreda. (252)

O velikih izgubah v partizanskih vrstah v letu 1942 najbolje govori podatek, da je v tem letu padel ves vodilni partizanski kader Gorenjske: Stane Žagar, Jože Gregorčič, Lojze Kebe, Polde Stražišar, Stane Starc, Matija Blejc, Viktor Kejžar, Jaka Bernard in drugi. Ali drugače povedano: delegat Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet, komandant grupe odredov, politični komisar grupe odredov, komandant odreda, politični komisar odreda, dva komandanta bataljonov, 7 komandirjev čet, 4 politkomisarji čet, 1 komandant odreda pa je bil pogrešan. (141)

Poveljniki so v tem obdobju v vsem delili usodo z borci. Pozneje so bili štabi zavarovani in vsaj višji poveljniki so manj neposredno sodelovali v vojnih obračunih.

V nadaljevanju so opisane smrti poveljnikov, ki še niso bile omenjene pri usodi ujetnikov oz. pri padlih.

Polde Stražišar-Rudi, politkomisar Gorenjskega odreda, je padel 8. avgusta 1942 na Jezercih pod Triglavom skupaj z Ivanom Bernardom (komandir I. oz. Gorjanske čete II. oz. Pokljuškega bataljona); Franc Potočnik (intendant Gorenjskega odreda) pa je bil ujet. Stražišar, Potočnik in kurir Franc Verovšek-Vasja so prihajali z Jelovice pod Stol v II. oz. Pokljuški bataljon. Ivan Bernard in kurir II. oz. Pokljuškega bataljona. Tine Slivnik-Lado sta jih pričakala na eni od javk na Pokljuki. "Stražišar in Potočnik sta bila res tako zdelana, da nista mogla takoj naprej. Polde je bil še nekako pri močeh, Potočnik pa je komaj še stal pokonci. Samo čakal sem, kdaj se bo sesedel. Kar črn je bil od slabosti in suh ko trska. Že tako bolehen in slaboten je na tej poti izgubil toliko moči, da je bil do skrajnosti izčrpan..." Vasja in Lado sta odšla naprej v bataljon, ostali trije so nameravali priti naslednji dan, po počitku. Toda bataljon se je moral medtem umakniti iz taborišča; komandant Ernest Seidler-Iztok je ostal, da bi počakal Stražišarjevo skupino. Pozneje je povedal, kaj se je zgodilo. "Stražišar, Potočnik in Bernard so prišli v zavetišče, kjer jih je čakal, že kmalu zjutraj. Na vsej poti do tja niso opazili nič posebnega. V taborišču so si hoteli kaj skuhati, ker so bili lačni. Zakurili so med skalami, da bi se morebitni dim razkidal. Nekdo pa je po nerodnosti zrl na ogenj malo vode, da se je vzdignil dim nad smreke in že je zaropotalo. Pokalo je od vseh strani, z vseh okoliških grebenov... Presenečeni tovariši so se umaknili. Iztok se je spustil po plazu in se med ruševjem kotalil proti gozdu in Rudnemu polju. Nemška krogla mu je prebila stegno. Trije borci so se med skalami prebijali proti Lipanci. Tam pa so naleteli na nemško zasedo. Polde Stražišar in Ivan Bernard sta bila takoj mrtva, Franc Potočnik pa je bil hudo ranjen in Nemci so ga ujeli... Nemci niso vedeli, koga so ubili." (203)

Viktor Kejžar-Peter, namestnik politkomisarja I. grupe odredov, je padel v bližini Jamnika na Jelovici 28. avgusta 1942. Tedaj se je ves štab I. grupe odredov zadrževal na Beli peči nad Jamnikom. Kejžar je bil nekaj metrov oddaljen od drugih članov štaba v gozdčku, kjer je pisal poročilo. Po napadu Nemcev so se drugi umaknili v osrčje Jelovice. Viktorja Kejžarja ni bilo za njimi. Šele čez nekaj dni so izvedeli, da je padel. Obležal je na skali nad prepadom, zato so ga našli in pokopali šele po vojni - leta 1946. (280)

Albin Žemva-Izidor, komandant I. oz. Cankarjevega bataljona, je padel 5. oktobra 1942 v Hrašah blizu Lesc. "Ko pridemo v vas, so lajali psi kot besni in te smo kmalu pomirili, nekaj s kamenjem, nekaj pa s krepelcami. Zasede so bile postavljene proti Begunjam, proti glavni cesti in proti Žirovnici. Eni partizani so po hišah pobirali hrano, drugi pa smo nosili po hišah lepake... Ko tako tekamo iz hiše v hišo, naenkrat zaslišimo močan glas HALT, HALT in tisti trenutek tudi že streljanje na nas. Tovariš Izidor je še vrgel bombo, ki je eksplodirala in enemu tistih, ki so na nas streljali, izlila oko." V tej akciji je padel še borec Anton Kokalj-Berti. "Nekdo od vaše straže ... je potem skahal po obeh ubitih in se še pozneje hvalil, kako je svojo dolžnost dobro opravil." (129, 146, 150)

Lojze Kebe-Štefan, politkomisar I.grupe odredov, je bil hudo ranjen 16.oktobra 1942 blizu Jamnika. Sam se je iz sovražnikovega obroča prebil do vasi, kjer so ga zdravili domačini. Skrival se je v Mohorjevi sušilnici. Poklicali so tudi zdravnika, toda bilo je zaman. Smrtno ranjen je še napisal poročilo o stanju na Gorenjskem. Umrl je 20.oktobra. Vaščani so ga pokopali na gričku nad Golim brdom. V bregu nad grobom so zažagali nekaj bukev, ki so padle čezenj in ga tako skrile pred Nemci. Po vojni so ga prekopali na jaso nad cesto. (267)

Janez Pohleven-Poljanc, komandir 3.oz.Poljsanske čete II.oz.Poljsanskega bataljona, je padel 24. novembra 1942 v Delnicah v hiši, imenovani "Torka". Skupaj s Silvom Štibiljem-Dimačem in Janezom Fajfarjem-Aljošo je šel poizvedovat za raztrganci. V omenjeni hiši so bili obkoljeni. Ob njihovem preboju iz obroča je prišlo do spopada. Raztrganci so hoteli partizane žive. Dimač in Poljanc sta bila pri tem ranjena, vendar se jima je posrečilo pobegniti. Komandir, ki je bil težje ranjen, je obležal komaj sto metrov stran in izkrmavel. Tam so ga zjutraj našli raztrganci. Tudi Aljoša je bil ob preboju ranjen; njega so ujeli. Ustrelili so ga kot talca 22. marca 1943 v Zgornji Besnici. Aretiran je bil tudi gospodar Franc Luznar, odpeljan najprej v zapore, pozneje v taborišče Flossenburg, kjer je bil 25. aprila 1944 ustreljen. (167, 183)

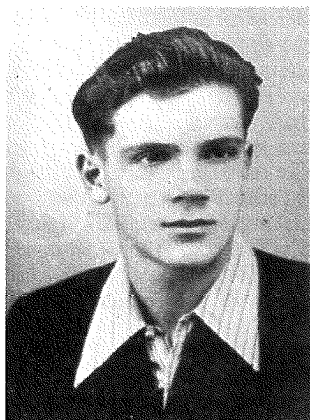
Stane Starc-Fazan, komandant Gorenjskega odreda in namestnik komandanta III. oz. alpske operativne cone, je padel skupaj s Francem Ravbarjem-Vitezom, politkomisarjem III. operativne cone in kurirjem Gregorjem Rupnikom-Grogčem v Logeh nad Srednjo vasjo v Poljski dolini. Štabni kurir Pavel Rihtaršič-Rajko in odredni obveščevalec Valentin Rihtaršič-Jurček sta bila ranjena in ujeta.

Nekaj dni pred napadom so kurirji opazili sledove smuči v bližini zemljanke, vendar se Fazan kljub temu ni odločil za preselitev.

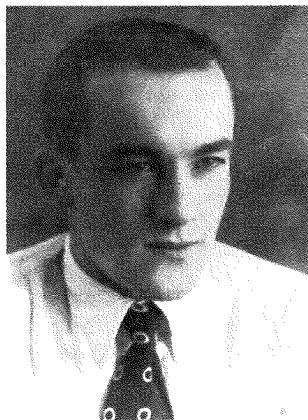
14. januarja 1943 je nemška policija obkolila izdano štabno zemljanko. Okrog osmih sta novalci zemljanke zaslišali hojo po strehi. Fazan je na poziv odprl vrata in ustrelil v nemškega vojaka, ki ga je videl. Nato so napadalci zasuli zemljanko s bombami. Streha se je sesula. Hudo so bili ranjeni Fazan, Grogče in Vitez, ki so si sami vzeli življenje, Rajko in Jurček, ki sta bila omamljena od eksplozije, sta bila ujeta. Potem sta morala izvleči trupla soborcev, ki so jih Nemci fotografirali. Ujetnika sta bila odpeljana v begunjske zapore in od tam v koncentracijsko taborišče.

Spomladi 1943, ko je sneg skopnel, je nemška filmska ekipa uporabila Fazanov bunker za sceno, skupino domačinov pa za statiste v propagandnem filmu o uspešnosti preganjanja partizanov v Jugoslaviji. (168)

Peter Langus-Drzni je bil kot komandir 3.čete II. oz. Stražišarjevega bataljona ranjen in ujet 13.aprila 1943 na Rodinah. Zaprt je bil v Begunjah. Zaradi rane v glavo je težko govoril. Dr. Janez Šarec, ki ga je zdravil, mu je svetoval, naj se dela nemega. Decembra 1943 se je gestapu posrečilo odkriti njegovo pravo ime (v zaporu so ga klicali Luka) in podatke. Ustreljen je bil kot talec 24. januarja 1944 v Senčurju. (252)

*Zorko Kopač-Živko,
rojen 1918 v Novi vasi pri Žireh*

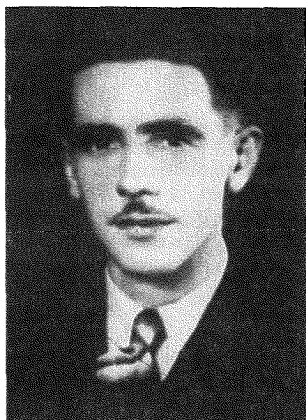

Nikolaj Blaznik-Rado, rojen 1919 v Idriji

Zorko Kopač-Živko, komandir 1.oz.Poljanske čete III.oz.Kebetovega bataljona, je bil ranjen 14.julija 1943 v Martinj vrhu (v nogo nad kolenom). S pomočjo soborcev se je naslednji dan umaknil v Karlovški mlin (po domače k Marinu) v Dolenjo Ravan. Od tam naj bi odšel v Grogovo bolnišnico v Dolenja Brda nad Srednjo vasjo. Prenočeval je nad hlevom. Zgodaj zjutraj 16.julija je prišla iz Javorij nemška patrulja s pozivom za mobilizacijo. Iz mlina je Zorko opazil Nemce in se verjetno želel neopazno umakniti. Bežal je v smeri potoka Karlovščice in ko je prišel do mlina, ga je opazil orožnik, ki ga je pokosil z brzostrelko. Na mrtvega Kopača so naščuvali psa, ki mu je razparal trebuh. Partizani so ga še isti dan pokopali pod leskovim grmom v bližini mlina. Pavla Benedik-Tatjana iz Jazbin mu je v slovo napisala pesem "Ko v ranem jutru...". (167)

Vlastimir Vardijan-Lojze je padel 4.avgusta 1943 v dolini Brebovnice pod Žirovskim vrhom kot namestnik odrednega politkomisarja, ko je spremljal Prešernovo brigado v Ljubljansko pokrajino.

Nikolaj Blaznik-Rado, komandir 4. oz. Žirovske čete III. oz. Kebetovega bataljona, je bil ujet na Žirovskem vrhu 3. avgusta 1943. V Begunjah je bil zaprt v "bunkerju" in strahotno mučen. Ustrelili so ga 31. decembra 1943 v Medvodah. (268)

Valentin Vrhovnik, rojen 1917 na Šutni

Valentin Vrhovnik, komandir 1. minersko-sabotažnega voda, je bil v akciji v Bitnjah ranjen. Ker ni bil sposoben za gibanje, se je zdravil kar doma (na Šutni). Kmalu je bil izdan. Nemci so ga aretirali in pripeljali v Begunje. Bil je ustreljen kot talec 24. januarja 1944 v Šenčurju. (14)

Miran Cizelj, znani športnik in operativni oficir 3. oz. Kranjske čete Gorenjskega odreda, se je v začetku januarja 1944 zelo prehladil v zasedi pod Storžičem. Onemoglega in z visoko temperaturo so ga odnesli v Spodnje Veterno v neko hišo, kjer naj bi se pozdravil. Z izdajo so sovražniki izvedeli za bolnega partizana. 18. januarja okrog poldneva so obkolili hišo; da jim ne bi padel v roke, si je Cizelj sam vzel življenje. (200)

Ludvik Blažica-Gubec, politkomisar 1. čete 1. oz. Tomaževega bataljona, je padel v zasedo in bil ubit 24. januarja 1944 v Zmincu nad Škofjo Loko, ko je jezdil v 2. četo.

Lojze Potočnik-Stevo, namestnik odrednega politkomisarja, je padel 27. januarja 1944 pri napadu na Cerkno.

Jože Fajfar-Tomaž, komandant I. bataljona, ki je pozneje dobil ime po njem, je padel 14. aprila 1944 na cesti med Trbojami in Smlednikom. Z manjšim številom borcev je napadel nemško patruljo, ki je spremljala avtobus z delavci. Avtobus se je takoj prerešetan umaknil v vas in puščal za seboj cele mlake krvi. Motocikel s prikolico, ki je spremljal avtobus, pa je ostal na mestu. Voznik je začel streljati. Komandant Tomaž je ukazal juriš. Medtem so štirje policisti iz avtobusa zlezli na zvonik cerkve in začeli streljati na jurišnike. Ko je komandant spoznal, da je prišel v križni ogenj, je ukazal umik in v istem trenutku ga je zadel rafal. Naredil je še kakšnih deset korakov, nato se je mrtev zgrudil. Na povelje komandirja Dušana se je komandantov kurir Ciril Erjavšek kljub močnemu ognju približal komandantu, mu odvzel brzostrelko, samokres in nož, torbe pa mu zaradi streljanja ni mogel. V akciji je bil v nogo pod gležnjem ranjen mitraljezec Milan Jenko.

Milan Ogris iz II. oz. Vekotovega bataljona je Tomaževo smrt opisal v 'Gorenjskem partizanu': "... Še nekaj nam je hotel Tomaž povedati, pa ga je prekinilo brnenje motorjev, ki so se bližali. 'Na položaje!' pade komanda. V daljavi se prikaže prikolica in avtobus s policijo. Bliže in bliže prihajata. 'Nišani!' Cevi pušk in mitraljezov se obrnejo proti prihajajočima voziloma, kazalci na desnih rokah so se nehote upognili in čakajo samo še... 'Pali! Pali!' - osem strojnic in čez petdeset pušk je vsulo točo krogel na kletega sovražnika...

Jurili smo na prikolico. Daljavo dvesto metrov pa tudi ni moči tako hitro preleteti. Tekli smo, poklekali, streljali in zopet tekli. Komandant Tomaž je streljal kar stoje. Jaz sem mu še mimogrede svetoval: 'Tomaž, bolje bo, da streljaš kleče'. 'Ah, kaj, takole ga bolje zadeneš'.... Skoraj pri prikolici je bil Tomaž, ko so mu krogle iz švabske brzostrelke preluknjale prsi in glavo. Obrnil se je nazaj ter zavpil: 'Umik!' Potem je padel...." Padel je tudi mitraljezec Šandor (tov. Boris iz Ogrskega članka). Ivan Jan je v Kokrškem odredu zapisal precej neverjetno trditve, da so mrtvega Tomaža Nemci privezali k vozu in po tleh odvlekli v Škofjo Loko, saj je do Škofje Loke okoli 15 km. (14, 41, 101)

Milan Dolenc-Bine, politkomisar II. oz. Vekotovega bataljona, je bil ranjen 19. aprila 1944 v Poveljah. Komaj se je pozdravil, je bil ponovno ranjen, v peto. Zdravil se je v ambulanti v Dobravi pri Komendi, ki so jo 11. junija napadli in požgali okupatorji. V njej je poleg drugih ranjencev zgorel tudi Bine.

Med padlimi so bili tudi taki, ki so si raje vzeli življenje sami, kot da bi padli preganjalcem v roke: Jože Peternel-Mitja v blegoški ofenzivi, Ivan Wolf-Družinski pod Lipanco, Stane Starč-Fazan in njegova skupina v Logah nad Srednjo vasjo 14. januarja 1943, komandir I. oz. Poljanske čete III. oz. Kebetovega bataljona Bine in njegovo dekle Nada 18. januarja 1943 v Košančevem grabnu, Miran Cizelj v Spodnjem Vetrnem nad Križami, po prepričanju mnogih tudi Jože Gregorčič na Lipniški planini septembra 1942, in še koga smo omenili.

Tone Peternel-Igor pravi, da je bilo primerov samomora kar precej, posebno leta 1942. Kajti največja sramota za partizana je bilo dezerterstvo in to, da živ pade v roke sovražniku.

Tovrstne samomore je Vladimir Dedijer imenoval herojske. Niso izraz obupa in malodušja, pa tudi ne izraz življenjskega poraza. Partizani in partizanke so s samožrtvovanjem okupatorju dokazovali svojo vero v boj. Sami so s smrtjo izročali poslanstvo boja soborcem, zavezani s prisego maščevanja in boja z okupatorjem do zadnjega. (146, 183)

SEZNAM PADLIH, USTRELJENIH IN PREMINULIH V KONCENTRACIJSKIH TABORIŠČIH

Andrej ALEŠ, ujet 3. maja 1942 nad Dovjem, I. oz. Cankarjev bataljon, talec 16. maja 1942

Aleš, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini, štab I. grupe odredov

Janez ALJEŽ, pogrešan od 6. aprila 1944 na Trati pri Škofji Loki, 1. četa I. oz. Tomaževega bataljona

Anton AMBROŽIČ, padel 5. julija 1942 pri Otočah, kurir pri I. grupi odredov

Janez AMBROŽIČ, padel 10. avgusta 1942 na Oblakovi planini na Jelovici, II. oz. Pokljuški bataljon

Janez ANKERST-Maroko, ranjen decembra 1943 pri Sv. Neži pod Dobrčo, umrl nekaj dni kasneje, kurirska postaja G-16

Janez ARH-Jezerški, ujet 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražisarjevega bataljona, talec 7. julija 1943

Martin ARH, ponesrečil se je 22. julija 1944, kurir v ambulanti E Gorenjskega odreda

Ivan AVSENIK-Groga, zbolel novembra 1943, izdan 28. novembra 1943 v Peračici, 2. oz. Jeseniška četa (samomor)

Blaž AŽMAN, padel 11. avgusta 1942 na Dražgoški gori na Jelovici, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Danir AŽMAN-Črtomir, padel 3. avgusta 1943 v Selških Lajšah, 3. oz. Kranjska četa

Jože BABNIK, padel 16. maja 1944 v okolici Žabnice, 1. minerska četa

Stane BABNIK-Nande, padel 18. januarja 1943 pri Dolenjem Brdu v Poljanski dolini, 1. oz. Poljanska četa III. oz. Kebetovega bataljona

Franc BAJT-Bojan, padel 4. avgusta 1942 na Blegošu, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Jernej BALANČ, padel spomladi 1943, 1. četa VII. oz. Kranjskega bataljona

Ivan BASSANESI, ujet v začetku januarja 1944, 2. oz. Jeseniška četa, talec 19. januarja 1944

Anton BENEDIČIČ-Tonček, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Lovro BERCE, ujet 25. februarja 1943 na Špičastem hribu nad Besnico, 1. oz. Jelovška četa I. bataljona, talec 22. marca 1943

Franc BERGANT, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poključkega bataljona I. grupe odredov

Ivan BERNARD, padel 8. avgusta 1942 na Jezercih pod Malim Dražkim vrhom nad Pokljuko, 1. oz. Gorjanska četa II. oz. Poključkega bataljona

Miha BERNIK, padel 9. marca 1944 na Logu nad Škofjo Loko, I. oz. Tomažev bataljon

Štefan BERTONCELJ, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Jože BEZNIK, padel 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, udarni vod Gorenjskega odreda

Francišek BIJOL, padel 21. aprila 1943 na Blejski Dobravi, II. oz. Stražišarjev bataljon

Nikolaj BLAZNIK-Rado, ujet 3. avgusta 1943 na Žirovskem vrhu, 4. oz. Žirovska četa III. oz. Kebetovega bataljona, talec 31. decembra 1943

Ludvik BLAŽICA-Gubec, padel 24. januarja 1944 v Zmincu, 1. četa I. oz. Tomažev bataljona

Anton BOGATAJ, padel 3. oktobra 1943 v Javorjrah, Gorenjski odred

Jože BOŽIČ, padel 3. avgusta 1943 v Selških Lajšah, 3. oz. Kranjska četa

Jakob BOŽNAR, padel 22. maja 1942 pri Ožboltu nad Zmincem, 2. oz. Loška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Franc BRADEŠKO-Janošič, ujet 20. novembra 1942 pri Sv. Andreju, II. oz. Poljanski bataljon I. grupe odredov, umrl v koncentracijskem taborišču

Janez BRADEŠKO-Taras, padel 28. oktobra 1942 pod Ožboltom, kurir pri 2. oz. Loški četi II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov (samomor)

Janez BRANC-Gošar, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Franc BRESIČ, padel 17. junija 1943 na Čepuljah, VII. oz. Kranjski bataljon

Milan BRUSS, ujet 20. novembra 1943 na Prtovču, 2. oz. Jeseniška četa, talec 8. januarja 1944

Ludvik CIGALE, ujet 2. decembra 1943 na Žirovskem vrhu, kurirska postaja G-9, talec 9. februarja 1944

Franc CIMERMAN-Nace, padel 1. avgusta 1942 na Mlincah v Karavnakah, I. oz. Cankarjev bataljon

Engelbert CIUHA-Matjaž, padel 3. avgusta 1942 na Blegošu, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Miran CIZELJ, padel 18. januarja 1944 v Spodnjem Vetrnem nad Tržičem, 3. oz. Kranjska četa (samomor)

Alojz COTMAN, padel 16. februarja 1943 na Ovsishah, 1. oz. Jelovška četa I. oz. Gregorčičevega bataljona

Janez CVENKELJ, ranjen 6. julija 1944 pri Podnartu, ubit 29. julija 1944 v Ijubenski gmajni, I. oz. Planinčev bataljon

Jožef CVENKELJ, ranjen 6. julija 1944 pri Podnartu, ubit 29. julija 1944 v ljubenski gmajni, I. oz. Planinčev bataljon

Tomaž ČADEŽ-Karo, ujet januarja 1944, kurir v 1. oz. Loški četi, talec 24. januarja 1944

Boris ČEBIN-Džim, padel 30. septembra 1942 na Jesenicah, I. oz. Cankarjev bataljon

Franc ČEBULJ-Tatar, padel 7. junija 1942 na Osolniku, 2. oz. Loška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Ivan ČEMAŽAR-Brdavs, padel 30. marca 1944 pri Sv. Barbari, I. oz. Tomažev bataljon

Alojz ČERNE-Edvard, ujet 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražišarjevega bataljona, talec 7. julija 1943

Metod ČERNETIČ, ujet 6. junija 1943, I. oz. Jelovski bataljon, talec 26. junija 1943

Jože ČERNIČ-Kostja, padel 18. januarja 1943 pri Dolenjem Brdu v Poljanski dolini, III. oz. Kebetov bataljon

Bogomir ČERVAN, padel oktobra 1942 na Jelovici, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Janez ČIMŽAR, padel 28. januarja 1944 na Kozjeku pod Storžičem, 3. oz. Kranjska četa

Franc ČUDEN, padel 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, udarni vod Gorenjskega odreda

Jože ČUFAR, padel 1. maja 1942 na Mežakli, 1. oz. Jeseniška četa I. oz. Cankarjevega bataljona

Albin DEBEVC-Zdravko, padel 18. januarja 1943 pri Dolenjem Brdu v Poljanski dolini, 1. oz. Poljanska četa III. oz. Kebetovega bataljona

Franc DEMŠAR, ujet 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražišarjevega bataljona, talec 14. julija 1943

Franc DEMŠAR, ujet 9. aprila 1943, IV. oz. Selški bataljon, talec 19. aprila 1943

Franc DEŽMAN, padel 5. februarja 1943 v Senožetih za Voščami, 3. oz. Tončkova četa I. oz. Gregorčičevega bataljona

Janez DEŽMAN, padel 10. avgusta 1942 na Oblakovi planini na Jelovici, 1. oz. Jeseniška četa I. oz. Cankarjevega bataljona

Jože DEŽMAN, padel 10. avgusta 1942 na Oblakovi planini na Jelovici, kurir pri štabu Gorenjskega odreda

Peter DEŽMAN, padel 3. novembra 1943 na Mežakli, 2. oz. Jeseniška četa

Jože DODIČ, ujet in ustreljen 4. maja 1944, štab Gorenjskega odreda

Jože DOLAR, padel 24. aprila 1944 pod Stolom, I. oz. Planinčev bataljon

Milan DOLENC-Bine, ubit 11. junija 1944 v bolnišnici v Dobravi pri Komendi, II. oz. Vekotov bataljon

Stane DOLENC-Gustelj, padel 14. avgusta 1942 na Jelovici, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Valentin DOLENC-Murček, padel 28. julija 1944 nad Poveljami, Gorenjski odred

Ferdinand DOLINAR-Miklavž, padel 25. maja 1943 na Koprivniku v Poljanski dolini, 4. oz. Žirovska četa III. oz. Kebetovega bataljona

Franc DOLINAR-Radivoj, umrl 3. maja 1944 v premični bolnišnici Gorenjskega odreda, Gorenjski odred

Alojz DOLINŠEK, padel 28. januarja 1944 na Kozjeku pod Storžičem, 3. oz. Kranjska četa

Slavko DOLŽAN, ujet 17. julija 1942, Gorenjski odred, talec 27. julija 1942

Drežče, padel 3. avgusta 1942 na Blegošu, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Anton ERZNOŽNIK-Sulc, ujet 21. septembra 1943 na Žirovskem vrhu, kurirska postaja G-9, umrl v koncentracijskem taborišču

Franc FAJFAR, padel 3. avgusta 1943 v Selških Lajšah, 3. oz. Kranjska četa **Janez FAJFAR-Aljoša**, ujet 24. novembra 1942 v Delnicah, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov, talec 22. marca 1943

Jože FAJFAR-Tomaž, padel 14. aprila 1944 v Trbojah, I. oz. Tomažev bataljon **Jože FERJAN**, padel oktobra 1943 na Jelovici, štab Gorenjskega odreda

Franc FERN-Bojko, padel 6. junija 1944 na Gabrški gori, kurir

Franc FLORJANČIČ, ujet 1. decembra 1943, kurir, talec 31. decembra 1943

Jože GARTNER, padel 12. avgusta 1942 na Jelovici, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Jože GAŠPERIN, padel 5. junija 1943 v Stari Fužini, II. oz. Stražišarjev bataljon

Milan GAŠPERIN, ujet 15. februarja 1943, I. oz. Gregorčičev bataljon, talec 13. maja 1943

Valentin GAŠPERIN, ranjen 6. aprila 1943 v Savici, umrl 13. aprila 1943 nad Nemškim Rovtom, 3. oz. Tončkova četa I. oz. Gregorčičevega bataljona

Janez GAŠPERŠIČ, padel 1. avgusta 1942 v Dražgošah, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Jože GAŠPERSIČ, padel 25. februarja 1943 na Špičastem hribu nad Besnico, 1. oz. Jelovška četa I. oz. Gregorčičevega bataljona

Gabriel GOGALA, ujet 7. avgusta 1942, II. oz. Pokljuški bataljon, talec 22. marca 1943

Jože GOLOB, padel 18. septembra 1942 na Češnjici pri Železniki, kurir pri I. grupi odredov (samomor)

Lado GORKIČ, padel 25. februarja 1943 na Špičastem hribu nad Besnico, 1. oz. Jelovška četa I. oz. Gregorčičevega bataljona

Franc GORTNAR-Črt, umrl 11. junija 1944 v Dobravi pri Komendi, kurir

Janez GOVEKAR, ujet 18. januarja 1943 pri Dolenjem Brdu v Poljanski dolini, 1. oz. Poljanska četa III. oz. Kebetovega bataljona, talec 22. marca 1943

Vinko GOVEKAR, ponesrečil se je 19. maja 1944 pri Prebačevem 2. četa I. oz. Tomaževega bataljona

Jože GREGORČIČ-Gorenjc, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini, štab I. grupe odredov

Rudolf GROS, ujet in ustreljen 13. junija 1944 v Nošah pri Brezjah, transportna četa Gorenjskega odreda

Franc GROŠELJ, ujet 2. decembra 1943 na Žirovskem vrhu, kurirska postaja G-9, talec 9. februarja 1944

Hieronim GROŠELJ, ujet 2. decembra 1943 na Žirovskem vrhu, kurirska postaja G-9, talec 9. februarja 1944

Dušan GRUDEN-Gavrik, padel 7. januarja 1943 pri Ožboltu, III. oz. Kebetov bataljon

Franc GUZELJ, padel 24. junija 1942 pod Potoško planino pod Stolom, I. oz. Can-karjev bataljona

Gabrijel HABJAN, padel 16. februarja 1943 na Ovsišah, 1. oz. Jelovška četa I. oz. Gregorčičevega bataljona

Valentin HRIBAR, padel 29. junija 1944 v Žabnici, IV. oz. Manevrski bataljon

Franc JAMAR, padel 6. junija 1943 v Srednji vasi v Bohinju, II. oz. Stražišarjev bataljon

Janko JAMAR, padel 2. decembra 1943 v Bohinjski Beli, minersko- sabotažni vod Triglav

Franc JAMNIK, ponesrečil se je 14. junija 1943, kurir

Vladislav JAMNIK, ujet 5. oktobra 1943, Gorenjski odred, talec 31. decembra 1943

Janko JAMNIKAR, padel 2. decembra 1943 v Bohinjski Bistrici, minersko-sabota-
žni vod Triglav

Marijan JAMNIKAR-Luka, ujet 13. avgusta 1942 na Zlatem vrhu pri Zadobju, 3. oz.
Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov, talec 22. marca 1943

Albin JELENC, padel 19. novembra 1943 v Dražgošah, kurir

Franc JELENC, padel 11. avgusta 1942 na Jelovici, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljan-
skega bataljona I. grupe odredov

Marjan JELENC, ujet 27. novembra 1943, Gorenjski odred, talec 15. januarja 1944

Franc JERALA, ujet 1. marca 1943, Gorenjski odred, talec 28. aprila 1943

Edvard JERANČIČ, padel 6. aprila 1944 na Trati pri Škofji Loki, 1. četa I. oz Toma-
ževega bataljona

Alojz JERMAN, ujet 28. januarja 1944 na Kozjeku pod Storžičem, 3. oz. Kranjska
četa, talec 9. februarja 1944

Leopold JESENKO, padel 25. aprila 1944 v ambulantni C Gorenjskega odreda pod
Stolom, 1. četa III. oz. Planinčevega bataljona

Jakob JURCA, ujet 2. decembra 1943 na Žirovskem vrhu, kurirska postaja G-9,
talec 9. februarja 1944

Stanko KALAN, ujet 7. junija 1943, IV. oz. Selški bataljona, talec 7. julija 1943

Anton KAVČIČ, ujet 13. decembra 1943 na Žirovskem vrhu, kurirska postaja G-9,
talec 9. februarja 1944

Lojze KEBE-Štefan, ranjen 16. oktobra 1942 na Jelovici, umrl 20. oktobra 1942 na
Jamniku, štab I. grupe odredov

Viktor KEJŽAR, padel 28. avgusta 1942 na Jelovici, štab I. grupe odredov

Franc KENDA, padel 20. novembra 1943 v Zalem logu, transportna četa Gorenj-
skega odreda

Franc KLINAR-Frenk, ujet 19. junija 1942, Jeseniška četa I. oz. Cankarjevega bata-
ljona, talec 11. julija 1942

Janez KLOPČIČ-Staško, padel 13. septembra 1943 pri Železnikih, Gorenjski odred

Miro KLOPČIČ, ujet 23. aprila 1943, 2. četa IV. oz. Selškega bataljona, talec
14. julija 1943

Anton KOBAL, padel 23. julija 1944 v Spodnji Radovni, 3. minerska četa (Triglav)

Stanko KOBAL, ujet, Gorenjski odred, talec 8. januarja 1944

Lovro KOGOJ-David, ujet 19. marca 1943 na Trati pod Mežaklo, II. oz. Stražišarjev
bataljon, talec 26. junija 1943

Anton KOKALJ, padel 22. junija 1944 v Palovčah pod Dobrčo, 3. minerska četa
(Triglav)

Anton KOKALJ-Berti, padel 5. oktobra 1942 v Hrašah pri Lescah, I. oz. Cankarjev
bataljon

Franc KOKALJ, padel 25. aprila 1944 v ambulantni C Gorenjskega odreda pod Sto-
lom, 2. četa III. oz. Planinčevega bataljona

Jože KOLENC, padel 19. aprila 1944 na Povljah, II. oz. Vekotov bataljon

Janez KOPAČ-Boštjan, padel 18. januarja 1943 pri Dolenjem Brdu v Poljanski
dolini, 1. oz. Poljanska četa III. oz. Kebetovega bataljona

Zorko KOPAČ-Živko, padel 16. julija 1943 v Dolenji Ravni, 1. oz. Poljanska četa III.
oz. Kebetovega bataljona

Alojz KORAČIN, padel 29. maja 1942 pod Rožco, 1. oz. Jeseniška četa I. oz. Can-
karjevega bataljona

Kristijan KOROŠEC, padel 25. maja 1943 na Belski Planini na Pokljuki, II. oz. Stra-
žišarjev bataljon

Maks KOS-Krištof, padel 17. julija 1943 v Podobenu pri Poljanah, kurir

Franc KOSIRNIK, padel 30. marca 1944 na Osolniku, 1. četa I. oz. Tomaževega
bataljona

Angela KOŠNJEK-Micka, padla 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Franc KOVAČIČ, ujet januarja 1944, kurir, talec 9. februarja 1944

Franc KRAŠEVEC-Danilo, ujet, I. oz. Gregorčičev bataljon, talec 26. junija 1943

Andrej KREVLJIČ, padel 20. aprila 1944 na Potokih pri Žirovnici, 2. četa III. oz. Planinčevega bataljona

Jože KRISTAN, padel 23. aprila 1943 v Železnikih, IV. oz. Selški bataljon

Ivan KRIŽAJ, padel 16. maja 1944 v Bukovščici, 1. minerska četa

Franc KRIŽNAR, padel 21. septembra 1942 pod Stolom, I. oz. Cankarjev bataljon

Franc KRMELJ, padel 20. novembra 1943 na Prtovču, 2. oz. Jeseniška četa

Jože KRMELJ-Škrbec, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Jurij KRNIČAR, ujet 5. julija 1942 na Križah, Gorenjski odred, talec 11. julija 1942

Franc KRŽIŠNIK-Luka, padel 18. marca 1943 na Katarini, 1. oz. Poljanska četa III. oz. Kebetovega bataljona

Janez KRŽIŠNIK, padel 19. oktobra 1943 v Škofjeloškem hribovju, 1. oz. Loška četa

Alojz KUNČIČ, padel 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražišarjevega bataljona

Alojzija KUNČIČ, ujeta 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražišarjevega bataljona, umrla v koncentracijskem taborišču

Vincencij KUNČIČ-Cena, ujet 8. marca 1943 na Bledu, umrl 11. aprila 1943 v bolnici na Golniku, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražišarjevega bataljona

Peter KUŠAR-Luka, padel 23. marca 1943 na Hribcu nad Zmincem, 3. četa III. oz. Kebetovega bataljona

Janez LAH, ujet 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražišarjevega bataljona, umrl v koncentracijskem taborišču

Franc LANGERHOLC, ujet 19. marca 1943, kurir, talec 19. aprila 1943

Peter LANGUS-Drzni, ujet 13. aprila 1943 na Rodinah pri Breznici, 3. četa. II. oz. Stražišarjevega bataljona, talec 24. januarja 1944

Franc LAVRENCIČ, ujet 6. julija 1944 pri Podnartu, I. oz. Planinčev bataljon, umrl v koncentracijskem taborišču

Maks LOTRIČ, padel 25. februarja 1943 na Špičastem hribu nad Besnico, 1. oz. Jelovska četa I. oz. Gregorčičevega bataljona

Konrad LOTRIČ, padel 29. marca 1943 na Rudnem, kurir pri štabu Gorenjskega odreda

Luka, padel 3. avgusta 1942 na Blegošu, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Bogomir LUKMAN-Bogo, padel 4. avgusta 1942 na Blegošu, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Stanislav LUSKOVEC, ujet 6. julija 1944 pri Podnartu, I. oz. Planinčev bataljon, umrl v koncentracijskem taborišču

Janko LUZNAR-Janušek, padel 3. avgusta 1943 v Selških Lajšah, 3. oz. Kranjska četa

Florijan MAJHEN-Šimen, padel 9. novembra 1942 blizu Bareče doline v Bohinju, 3. oz. Tončkova četa I. oz. Cankarjevega bataljona

Majnik, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Franc MALI-Matjažek, padel 28. januarja 1944 na Kozjeku pod Storžičem, 3. oz. Kranjska četa

Matevž MANDELJC-Miha, padel 19. marca 1943 na Trati na Pokljuki, II. oz. Stražišarjev bataljon

Matevž MARENK, padel 18. junija 1943 pod Ratitovcem, kurir pri štabu Gorenjskega odreda

Anton MEGLIČ, ujet 23. decembra 1943, Gorenjski odred, talec 31. decembra 1943

Alojz MEGUŠAR, ujet 25. novembra 1943, Gorenjski odred, talec 31. decembra 1943

Albin MLAKAR-Bine, padel 18. januarja 1943 pri Dolenjem Brdu v Poljanski dolini, 1. oz. Poljanska četa III. oz. Kebetovega bataljona (samomor)

Pavel MLINAR-Ciril, ponesrečil se je 6. julija 1943 na Žirovskem vrhu, III. oz. Kebetov bataljon

Jakob MOHORIČ, padel 25. februarja 1943 na Špičastem hribu nad Besnico, 1. oz. Jelovška četa I. oz. Gregorčičevega bataljona

Franc MRAK, ujet 13. oktobra 1943, Gorenjski odred, talec 8. januarja 1944

Franc MRAVLJE, padel 23. junija 1943 na Žirovskem vrhu, III. oz. Kebetov bataljon

Janko MULEJ, ujet 22. junija 1944, 2. minersko-sabotažni vod, talec 12. februarja 1945

Janez MURNIK, padel 18. junija 1944, II. oz. Vekotov bataljon

Drago NAHTIGAL-Dabo, ujet 29. januarja 1943, 1. oz. Poljanska četa III. oz. Kebetovega bataljona, talec 7. julija 1943

Franc (Alojz) NARTNIK, ujet 15. aprila 1943, 3. oz. Loška četa III. oz. Kebetovega bataljona, talec 19. aprila 1943

Alojzij NASTRAN, ujet 9. aprila 1943, IV. oz. Selški bataljon, talec 19. aprila 1943

Alojz NOVAK-Sandi, padel 30. julija 1943 na Papežu, 2. oz. Jeseniška četa

Ivan NOVAK, ujet 28. januarja 1944 na Kozjeku pod Storžičem, 3. oz. Kranjska četa, talec 9. februarja 1944

Julij OBERMAJER-Bobi, padel 24. julija 1943 nad Ajdno nad Potoki, Koroška četa (VI. bataljon)

Aleksander OBLAK-Sašo, ujet 6. maja 1943 v Goropekah, kurir pri 1. oz. Jelovski četi I. oz. Gregorčičevega bataljona, talec 13. maja 1943

Stane OBLAK, ujet 23. aprila 1943, 1. oz. Jelovška četa I. oz. Gregorčičevega bataljona, talec 28. aprila 1943

Tone OBLAK-Švedre, padel 26. junija 1942 na Črnem Vrh, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Vinko OBLAK-Vinko, padel 4. avgusta 1942 v Kopačnici na Blegoš, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Božidar OGRIN, padel 22. aprila 1944 pri smokuškem mostu v Završnici, 2. četa III. oz. Planinčevega bataljona

Anton OKORN, ujet 15. decembra 1943, 4. oz. Jelovška četa, talec 31. decembra 1943

Franc OMAN-Ružiček, padel 3. avgusta 1942 blizu Kopačnice pod Blegošem, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Slavko OMAN, padel 8. avgusta 1942, I. oz. Cankarjev bataljon

Ivan OREHEK, ujet, Gorenjski odred, talec 22. marca 1943

Ive OSREDKAR-Stipe, padel 3. avgusta 1942 na Blegoš, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Radko OSREDKAR-Tedi, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Savo OSREDKAR-Ciro, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Dušan OTONIČAR-Samo, padel 9. junija 1944 v Selu pri Vodicah, II. oz. Vekotov bataljon

Albin OVEN, padel 7. junija 1942 na Osolniku, 2. oz. Loška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Stanislava OVSENIK, padla 28. januarja 1944 na Kozjeku pod Storžičem, 3. oz. Kranjska četa

Franc PANGER-Klemen, padel 6. julija 1944 pri Podnartu, 2. minerska četa

Tine PAVŠIČ, padel 11. avgusta 1942 na Jelovici, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Ivan PELIPENKO, padel 3. avgusta 1942 na Blegošu, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Jože PELIPENKO, padel 3. avgusta 1942 na Blegošu, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Alfonz PELIČ, ujet 2. decembra 1943 na Žirovskem vrhu, kurirska postaja G-9, ustreljen v Šentjoštu nekaj dni pozneje

Davorin PERC, ujet 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražarjevega bataljona, talec 14. julija 1943

Karel PERDIH-Žar, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Anton PESJAK, padel 7. junija 1943 v Senožetih pod vasjo Brda pri Lancovem, I. oz. Jelovski bataljon

Stanko PESJAK, padel 12. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Stanko PETEK, ponesrečil se je 28. maja 1944, III. oz. Planinčev bataljon

Jože PETERNEL-Mitja, padel 4. avgusta 1942 na Blegošu, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov (samomor)

Pavel PETERNEL-Peter, padel 28. aprila 1942 v Brodeh v Poljanski dolini, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Valentin (Zdravko) PETRAČ-Peter, ranjen 24. aprila 1944 pri smokuškem mostu v Završnici, ubit 25. aprila 1944 v ambulanti C Gorenjskega odreda pod Stolom, 2. četa III. oz. Planinčevega bataljona

Franc PFAJFAR, padel 3. avgusta 1943 v Selških Lajšah, 3. oz. Kranjska četa

Marjan PFAJFAR, ujet marca 1943, 1. oz. Jelovška četa I. oz. Gregorčičevega bataljona, talec 19. aprila 1943

Anton PIPAN, padel 30. marca 1944 na Osolniku, 2. četa I. oz. Tomaževega bataljona

Anton PODOBNIK-Batjuška, ujet 5. avgusta 1942 na Blegošu, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov, umrl v koncentracijskem taborišču

Franc POGAČNIK, padel 11. avgusta 1942 pri planini Kališnik na Jelovici, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Francka POGAČNIK, padla 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Ivan POGAČNIK-Ivko, ujet okoli 8. aprila 1943, radiotelegrafska postaja Gorenjskega odreda, talec 28. aprila 1943

Jože POGAČNIK, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Oskar POGAČNIK, padel v začetku junija 1942 na Voklem pri Gorjah, 1. oz. Gorenjska četa II. oz. Pokljuškega bataljona

Peter POGAČNIK-Skala, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Janez POHLEVEN-Poljanc, padel 24. novembra 1942 v Delnicah, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Martin POHLEVEN-Klemen, padel 16. julija 1942 pod Bukovim vrhom, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Jože POLJANŠEK-Jan, padel 22. junija 1943 v Vinharjah, III. oz. Kebetov bataljon

Franc POTOČNIK, ujet 8. avgusta 1942 na Jezercih pod Malim Draškim vrhom nad Pokljuko, štab Gorenjskega odreda, umrl v koncentracijskem taborišču

Lojze POTOČNIK-Stevo, padel 27. januarja 1944 v Cerknem, Gorenjski odred

Rudolf POTOČNIK, padel 15. avgusta 1943 v Podblici, 3. oz. Kranjska četa

POTOČNIK iz Ljubljane, padel 28. oktobra 1942 pod Ožboltom, 2. oz. Loška četa II. oz. Poljskega bataljona I. grupe odredov

Franc PRAPROTNIK, ujet in ustreljen 29. maja 1944 pri Sv. Neži nad Tržičem, III. oz. Planinčev bataljon

Franc PRETNAR, padel 18. novembra 1942 ob Savi, kurir pri I. grupi odredov

Rafael PRETNAR, padel 7. januarja 1944, minersko-sabotažni vod Triglav

Rudolf PRETNAR, padel 2. avgusta 1944 pri Šolarjevem travniku pod Špikom v Kropi, 1. transportna četa Gorenjskega odreda

Jožef PREVC-Joža, padel 15. aprila 1944 v Nošah pri Brezjah, kurir pri transportni četi Gorenjskega odreda

Joža PREZELJ, padel 12. avgusta 1942 na Dražgoški gori na Jelovici, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljskega bataljona I. grupe odredov

Peter PRISTOV-Drago, padel 20. aprila 1943 na Poljanah nad Jesenicami, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražišarjevega bataljona

Franc PROSEN, ujet 9. aprila 1943, IV. oz. Selški bataljon, talec 19. aprila 1943

Stane PUSTOVRH-Skobec, padel 18. januarja 1943 pri Dolenjem Brdu v Poljski dolini, 1. oz. Poljska četa III. oz. Kebetovega bataljona

Franko RAJŠTER-Fedor, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini, štab I. grupe odredov

Janko RAVNIHAR-Beno, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljskega bataljona I. grupe odredov

Polde RAVNIHAR-Henrik, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljskega bataljona I. grupe odredov

Jože RAVNIK, padel 25. novembra 1943 na Mežakli, kurir

Lovrenc RAVNIK-Lovro, padel 22. aprila 1944 pri smokuškem mostu v Završnici, 2. četa III. oz. Planinčevega bataljona

Adolf REPE-Tilen, padel 24. julija 1943 nad Ajdno nad Potoki, Koroška četa (VI. bataljon)

Gregor RESMAN, padel 25. februarja 1943 na Špičastem hribu nad Besnico, 1. oz. Jelovška četa I. oz. Gregorčičevega bataljona

Ivan REVEN, padel 5. junija 1942 pod Potoško planino pod Stolom, I. oz. Cankarjev bataljon

Marjan RIBIČ, ujet 20. novembra 1943 na Prtovču, 2. oz. Jeseniška četa, talec 24. januarja 1944

Alojz RIBNIKAR, ujet 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražišarjevega bataljona, talec 14. julija 1943

Janko RIHTARŠIČ, padel 29. julija 1942 pod Mohorjem nad Nemiljami, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljskega bataljona I. grupe odredov

Janez ROBIČ, padel 27. julija 1944 na Pokljuki, kurir pri 3. minerski četi (Triglav)

Ivan ROBLEK, padel 21. avgusta 1944 na Kamniškem sedlu, II. oz. Maneverski bataljon

Avzug ROZMAN, padel 29. marca 1944 pri Sv. Volbenku v Poljski dolini, Gorenjski odred

Jože RUPAR-Očka, padel 3. avgusta 1942 na Blegošu, 3. oz. Poljska četa II. oz. Poljskega bataljona I. grupe odredov

Peter RUPAR-Pero, padel 24. julija 1943 nad Ajdno nad Potoki, Koroška četa (VI. bataljon)

Pavle RUS-Mužik, padel 16. julija 1942 v Črnem Vrhu, 3. oz. Poljska četa II. oz. Poljskega bataljona I. grupe odredov

Anton SAJOVIC, padel 11. marca 1944 pri Trziču, II. oz. Vekotov bataljon
Ivanka SLANOVEC, ujeta in ustreljena 11. junija 1944, Gorenjski odred
Jakob SMUKAVEC, ujet 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražisarjevega bataljona, talec 14. julija 1943
Lojze SNEDIC, ujet in ustreljen 19. maja 1944, Gorenjski odred
Franc SODJA, ujet 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražisarjevega bataljona, talec 14. julija 1943
Janez SODJA-Mirko, padel 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražisarjevega bataljona (samomor)
Valentin SODJA, padel 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražisarjevega bataljona
Janez SOJAN, ujet 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražisarjevega bataljona, talec 14. julija 1943
Sraka, padel 14. marca 1944 na Obrnrah, 3. minerska četa (Triglav)
Bogomir STARC-Karamazov, padel 3. avgusta 1942 na Blegošu, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov
Stane STARC-Fazan, padel 14. januarja 1943 v Logeh blizu Srednje vasi v Poljanski dolini, štab Gorenjskega odreda (samomor)
Ivan STARE, umrl 11. junija 1944 v bolnišnici v Dobravi pri Komendi, II. oz. Vekotov bataljon
Janez STARE, padel 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, udarni vod Gorenjskega odreda
Stane STARE-Petko, padel 26. junija 1943 pod Turnom pri Belski planini na Pokljuki, kurir pri 2. oz. Bohinjski četi II. oz. Stražisarjevega bataljona
Franciška STAROVERSKI-Špela, padla 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov
Polde STRAŽISAR-Rudi, padel 8. avgusta 1942 na Jezercih pod Malim Draškim vrhom nad Pokljuko, štab Gorenjskega odreda
Ciril STRLIČ, ujet 2. decembra 1943, kurirska postaja G-9, talec 9. februarja 1944
Janez STRLIČ-Orlov, padel 30. aprila 1943 na Logu nad Škofjo Loko, 1. oz. Poljanska četa III. oz. Kebetovega bataljona
Milan STRLIČ, ujet 5. maja 1943, Gorenjski odred, talec 13. maja 1943
Šandor, padel 14. aprila 1944 v Trbojah, I. oz. Tomažev bataljon
Anton ŠIFRER, ujet 8. junija 1943, IV. oz. Selški bataljon, talec 7. julija 1943
Anton ŠIFRAR-Tone, padel 18. septembra 1942 na Češnjici pri Železnikih, kurir pri I. grupi odredov
Gvido ŠMALC-Jan, padel 7. januarja 1943 pri Ožboltu, III. oz. Kebetov bataljon
Janez ŠMID, padel 2. decembra 1943 v Bohinjski Bistrici, minersko-sabotažni vod Triglav
Lojze ŠMID, ujet 18. novembra 1943, 2. oz. Jeseniška četa, talec 31. decembra 1943
Anton ŠOLAR, padel 27. januarja 1943 v Dolenji vasi, 2. oz. Janušкова četa I. oz. Gregorčičevega bataljona
Franc ŠOLAR, ujet 16. februarja 1943 na Ovsišah, umrl 18. februarja 1943 v bolnici na Goliniku, I. oz. Gregorčičev bataljon
Jožef ŠPENDAL, padel 6. julija 1944 v Podnartu, I. oz. Planinčev bataljon
Albin ŠTIBELJ, ujet in ustreljen 16. maja 1944, kurir
Dominik ŠTIBELJ-Avgust, padel 11. avgusta 1942 na Jelovici, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov
Franc ŠTIRN, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov
Pavel ŠTIRN, padel 18. marca 1944 na Logu nad Škofjo Loko, I. oz. Tomažev bataljon

Emil ŠTRAUS-Muren, ujet 18. januarja 1943 pri Dolenjem Brdu v Poljanski dolini, 1. oz. Poljanska četa III. oz. Kebetov bataljon, talec 22. marca 1943

Janez ŠUBIC-France, ujet 22. novembra 1942 na Kozjeku, kurir pri 1. oz. Loški četi, umrl v koncentracijskem taborišču

Mirko ŠUSTERŠIČ-France Logar, padel 9. septembra 1942 pri Mošenjski planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Anton ŠVAJGELJ, ujet 16. novembra 1942, Gorenjski odred, umrl v koncentracijskem taborišču

Bernarda TAVČAR, padla 18. januarja 1943 pri Dolenjem Brdu v Poljanski dolini, 1. oz. Poljanska četa III. oz. Kebetovega bataljona (samomor)

Marta TAVČAR-Rija, padla 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Pavel TAVČAR, padel 25. maja 1943 na Belski planini na Pokljuki, II. oz. Stražišarjev bataljon

Jože TIŠLAR, padel julija 1943, I. oz. Jelovski bataljon

Janko TONEJC, padel 4. aprila 1943 pri Babjem zobu na Jelovici, I. oz. Gregorčičev bataljon

Anton TORKAR, padel 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, udarni vod Gorenjskega odreda

Frančišek TORKAR, padel 7. junija 1943 v Bohinjski Bistrici, I. oz. Jelovski bataljon

Alojz TROJAR, padel 24. avgusta 1943 v Bodovljah, 1. oz. Loška četa

Stanislav URBANC, ujet 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražišarjevega bataljona, talec 7. julija 1943

Franc URH, ujet 25. februarja 1943 na Špičastem hribu nad Besnico, 1. oz. Jelovška četa I. oz. Gregorčičevega bataljona, talec 22. marca 1943

Nace-Nikolaj URŠIČ, padel 26. junija 1942 na Črnem vrhu, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Vlastimir VARDIJAN-Lojze, padel 4. avgusta 1943 pri Bodeljski grapi pod Žirovskim vrhom, štab Gorenjskega odreda

Jože VEBER-Čoč, umrl 29. aprila 1943 na Kališah nad Selcami, IV. oz. Selški bataljon

Janez VEHOVEC, padel 30. marca 1944 na Osolniku, 2. četa I. oz. Tomaževega bataljona

Albert VERGEL, ujet, I. oz. Cankarjev bataljon, talec 16. maja 1942

Rado VIDMAR-Marko, ujet 18. junija 1942 pred Poljanami v Poljanski dolini, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov, talec 11. julija 1942

Andrej VODNOV, padel 2. avgusta 1944 pri Šolarjevem travniku pod Špikom v Kropi, 1. transportna četa Gorenjskega odreda

Franc VREČEK-Mišo, padel 28. januarja 1944 na Kozjeku pod Storžičem, 3. oz. Kranjska četa

Valentin VRHOVNIK, ujet 14. decembra 1943 na Šutni blizu Žabnice, 1. minersko-sabotažni vod, talec 24. januarja 1944

Ferdinand VRŠAJ, ujet 3. julija 1942, I. oz. Cankarjev bataljon, talec 7. julija 1942

Janez WOLF-Družinski, padel 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražišarjevega bataljona (samomor)

Štefan ZAJC, ujet 13. decembra 1943 na Žirovskem vrhu, kurirska postaja G-9, umrl 16. decembra 1943 v ljubljanski bolnišnici

Gregor ZAKOTNIK, ujet 4. decembra 1943, 1. oz. Loška četa, talec 24. januarja 1944

Peter ZATTONE, padel 7. junija 1942 na Osolniku, 2. oz. Loška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Franc ZORKO, padel 9. septembra 1942 na Lipniški planini, 1. oz. Selška četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Ciril ZUPAN, ujet 1. julija 1943, Gorenjski odred (samomor)

Frančišek ZUPAN, ujet 2. avgusta 1944, Gorenjski odred, umrl v koncentracijskem taborišču

Gregor ZUPAN-Sulc, padel 4. avgusta 1942 na Blegušu, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Ignac ZUPAN, padel 5. avgusta 1944 v Selu pri Žirovnici, Gorenjski odred

Ivan ZUPAN, padel 13. aprila 1944 v Čadovljah pri Tržiču, II. oz. Vekotov bataljon

Maksimiljan ZUPAN, padel 27. januarja 1944 v Cerknem, 4. oz. Jelovška četa

Jožef ZUPANC, padel 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražišarjevega bataljona

Anton (Franc) ŽAKELJ-Baldo, padel 21. aprila 1943 na Žirovskem vrhu, 1. oz. Poljanska četa III. oz. Kebetovega bataljona

Anton ŽAKELJ-Gašper, umrl 7. februarja 1943 v Martinj Vrh pri Žireh, 1. oz. Poljanska četa III. oz. Kebetovega bataljona

Janez ŽAKELJ-Anžon, ujet 4. avgusta 1942 blizu Kopačnice pod Blegošem, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov, ustreljen 4. avgusta 1942

Pavel ŽAKELJ-Krpan, pogrešan od 13. avgusta 1942 na Zlatem vrhu pri Zadobju, 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona I. grupe odredov

Albin ŽEMVA-Izidor, padel 5. oktobra 1942 v Hrašah blizu Lesc, I. oz. Cankarjev bataljon

Anton ŽEMVA-Fortunski, padel 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražišarjevega bataljona

Alojz-Mirko ŽMITEK, padel 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražišarjevega bataljona

Anton ŽMITEK, ujet 3. julija 1943 pod Lipanco na Pokljuki, 2. oz. Bohinjska četa II. oz. Stražišarjevega bataljona, talec 14. julija 1943

Frančišek ŽNIDAR-Miha, padel 19. februarja 1944 pri elektrarni v Spodnji Radovni, kurirska postaja G-6

Jože ŽVAN-Tomo, padel 24. decembra 1942 v Jeli na Pokljuki, II. oz. Poključki bataljon

III. del

ODREDOVE SLUŽBE

Ni bilo enostavno izbrati poti za preživetje v razmerah, ko so se partizani bojevali na območju, na katerem so si morali pridobiti nove borce in sodelavce, hrano, si zagotoviti in zavarovati prostor za bivanje, premike. Odred je bil obdan s precej močnejšimi sovražnimi enotami, deloma z nenaklonjenim ali ustrahovanim domačim prebivalstvom. Temu ustrezno je bilo treba prilagoditi sestavo enot in način njegovega delovanja. Tako je odred razvil svoje nujno potrebne službe, ki so zaposlovale precej moštva.

Ob odredu je deloval na Gorenjskem sistem političnih organizacij, varnostnih, oblastnih in zalednih ustanov partizanskega gibanja, v katerih v letu 1944 ni bilo nič manj zaposlenih kot v partizanskih enotah. Vojaška, politična, varnostna in oblastna sestavina partizanskega gibanja so delovale vzajemno povezane.

INTENDANTI

Branko Korošec, intendant Gorenjskega odreda

Decembra 1943 je odredni štab v okrožnici naročil: "Vprašanje prehrane vojske in odnosov do civilnega prebivalstva ni za nas le gospodarsko, temveč predvsem politično vprašanje."

Zato so odredili, da je nujno bolj pretehtano ravnanje pri prehranjevalnih akcijah. Povsod tam, kjer so delovali partizanski politični delavci in gospodarske komisije, so morale vojaške enote delovati po njihovih odobritvah. Tisto, kar ni bilo dano prostovoljno ali česar še niso plačali politični delavci, naj bi enote plačevale z lirami oz. z boni. Enote so morale gospodariti čimbolj varčno. Intedante, ki ne bi spoštovali teh navodil, naj bi zamenjali, prijavi pa naj tudi politične delavce, ki ne bi delali dobro. Te odredbe so enotam pojasnili politkomisarji. (5) Omenjena navodila povzemajo izhodišča, po katerih so se odredne enote preskrbovale v vsem času svojega delovanja. Seveda so v letu 1942 in ponekod, kjer še niso delovale politične organizacije partizanskega gibanja, tudi še v letu 1943, partizanske enote same izbirale, kje si bodo nabrale vse potrebno za življenje. Vendar si tudi takrat niso smeli dovoliti, da bi z napačnim nastopanjem zbudili jezo prebivalstva in ga obrnili proti sebi.

Ko so se v letu 1943 razvijale politične organizacije partizanskega gibanja, je bilo med njihovimi glavnimi nalogami oskrbovanje partizanskih vojaških enot. Za to so bili sprva odgovorni posamezni člani predvsem odborov Osvobodilne fronte, nato pa so ustanavljali gospodarske komisije. Te so prevzele odgovornost za izbiranje lastnikov, pri katerih so enotam dovolili opraviiti zaplembe. S pomočjo organiziranih sodelavcev so zbirale vse za vojsko potrebno. Na polosvobojenih območjih so bile gospodarske komisije nekakšna partizanska davkarija, ki je določala dajatve za partizane.

Bohinj je bil vsaj od pomladi 1944 razen pasu ob železniški progi osvobojeno ozemlje. Zato si tam lahko ogledamo, kako je poslovala gospodarska komisija kot oblastni organ partizanskega gibanja od januarja do oktobra 1944. Z zaplembami so zbrali 4593 kg živil. Slovenska protifašistična ženska zveza je nabrala 6853, Zveza slovenske mladine 1400 kg, vaške gospodarske komisije pa 50 557 kg živil. Pri slednjih iz poročila ni razvidno, koliko so zbrali s prisilnimi odkupi in koliko je bilo "brezplačnih prispevkov". Od 495 oddanih glav živine so vojski oddali 400 govedi in pet konj, stalnim bazam 85 govedi in bolnicam pet govedi. "Od te živine se bo moralo plačati približno 400 glav, ostalo je bilo zaplenjeno." Poleg tega so zbrali in oddali še precej oblek, mila, pralnega praška, tehničnega in sanitetnega materiala. Po prijavi vojne škode so dobili partizani v Bohinju v letih 1941- 1945 več kot 1150 glav govedi in več kot 81 000 kg krompirja, moke in žitaric. (232)

V podobnih razmerah kot v Bohinju so delovale gospodarske komisije in politične organizacije na precejšnjem delu ozemlja na desnem bregu Save.

Tako so tudi 2. minersko četo v marcu in v začetku aprila 1944 oskrbovali predvsem partizanski sodelavci.

Marec:

- 4.: *Izvedena je bila prehranjevalna akcija*
- 8.: *"Izvršila se je prehranjevalna akcija. Ljudje v dolini so nam že vse pripravili, tako da je bilo treba le še vzeti."*
- 9.: *"6 tovarišev je odšlo po krompir, ki smo ga dobili legalnim potom."*
- 12.: *Proti večeru je 9 borcev šlo v dolino po zelje in strešno lepenko*
- 14.: *Pri nemškem kolonistu Mattersdorferju na Lancovem so vzeli tri krave in nekaj živeža.*
- 28.: *Proti večeru so šli po krompir do Save. "Tja ga je pripeljal nekdo na vozu. Pripravili so ga ljudje v dolini." Zvečer so šli k strojarju v Radovljico po usnje.*
- 31.: *13 borcev je šlo po strešno lepenko.*

April:

- 1.: *V Zagoricah na Bledu so zaplenili pet volov, "kateri so bili namenjeni za nemške vojake".*
- 3.: *13 borcev je neslo kožo in usnje v Kropo.*
- 7.: *Prehranjevalna akcija.*
- 8.: *"14 tovarišev je šlo po stvari, ki nam jih je dolina pripravila za veliko noč." (28)*

Gospodarske komisije so zbrana živila, oblačila in druge potrebščine zbirale v svojih skladiščih in jih oddajale enotam. Te so potrjevale sprejem blaga, kot npr. intendant 1. oz. Loške čete:

"Podpisani potrjujem, da sem dne 7.12.1943. prejel od rajonskega intendantna Razina sledeče blago: 4 srajce, 1 zimsko srajco, 1 pulover, 2 para čevljev, 2 para nogavic." (5)

Vendar marsikje gospodarske komisije same s prostovoljnimi prispevki in pobranimi davki niso zmogle zbrati dovolj hrane za vse enote. Zato so v sodelovanju s političnimi delavci predvsem ocenjevale razmere in se najpogosteje odločale za kazenske zaplembe premoženja pri ljudeh, ki so jih ocenjevale za partizanom nasprotne. Vsa ta zapletena vprašanja so vodstva enot in politični delavci reševali kot svoje vsakodnevno opravilo.

VII. oz. Kranjski bataljon je julija 1943 terjal od političnih delavcev "seznam posestev, na katerih se bo lahko rekviriralo". Minerski vod Ratitovec se je jeseni 1943 prehranjeval "potom rekvizicij. Rekviriralo se je največ po kazni. Nekaj pa so prispevali zavedni kmetje prostovoljno. Hrana je bila dobra in zadostna." (11)

Aprila 1944 so med politkomisarjevim obiskom po odrednih enotah govorili tudi o nalogah gospodarskih komisij, "ki so preskrbeti s hrano kurirske stanice, ambulate itd., ki pa se do sedaj niso izvrševale". Podobna je bila politkomisarjeva ocena tudi maja 1944, junija 1944 pa je ocenjeval, da je bilo nekaj območij, na katerih so gospodarske komisije preskrbele enote, "druge edinice delajo prisilne odkupe na predlog gospodarske komisije." Poleti 1944 so okupatorjeve enote s pomočjo domobrancev blokirale precej ozemlja, da je bilo partizanom težje dostopno. Zato so julija 1944 gospodarske komisije na območju IV. oz. Manevskega bataljona pošale "in velikokrat bataljon komaj dobi informacijo za kakšno rekvizicijo".

Podobno kot pri mobilizaciji so tudi pri preskrbi partizani obremenili predvsem območja, kjer jim oskrbe niso mogle preprečiti sovražne enote.

Preskrba odrednih enot in ustanov, ki jih je bilo skoraj v vsakem obdobju njegovega delovanja po več deset, razvrščenih po večini gorenjskega ozemlja, je bila zapleten proces. Razumljivo je, da je zato med vojsko in političnimi delavci občasno prihajalo do trenj. Izjemni pa so bili primeri, kakršen je bil junija 1944, ko je komendska gospodarska komisija nakazala IV. oz. Manevskemu bataljonu 7 kilogramov črvicega suhega mesa. Namesto 21 so jim dali samo 18 kosov neznošno smrdečega sira. Dobili so dva kilograma sladkorja, obremenili pa so jih s šestimi. Bataljon je komisijo tožil pri Okrožnem komiteju Komunistične partije Kamnik. Značilno je, da so v pritožbi izrazili večni dvom vojaških enot glede tega, da imajo politični delavci dovolj raznega blaga, pa ga nočejo dati. Obenem so dodali še ne povsem umestno obtožbo, da "na drugi strani pa okupator stalno odkriva in pleni polna skladišča".

Območja, na katera so partizani imeli nemoten dostop, so bila v letu 1944 že precej osiromašena. Zato so v nevarnejše predele lahko prodirale le dobro oborožene operativne enote. Avgusta 1944 je okrožna gospodarska komisija Škofja Loka odkazala 1. transportni karavli zaplembo v takem kraju, kamor slabo oborožena enota ni mogla iti. Da bi v karavli lahko prehranili transporte, so morali pošiljati borce na delo k kmetom, kar je omajalo ugled enote, pa še nadrejeni so jim prepovedali pošiljati borce na delo.

24. avgusta so v karavli prejeli dopis okrožne gospodarske komisije, s katerim jim je bila odrejena hrana v Medvodah. S karavle so bentili, da tudi tja po hrano ne morejo. Moštva so imeli le za spremstvo novincev, polovljenih dezertarjev, izgubljenecv in drugih, ki so jih sprejemali v karavlo in jih spremljali na Primorsko. Na karavli jih je bilo treba nahraniti, saj so novinci hodili po 18-20 ur brez hrane in je bilo treba pred prehodom meje dati vsakemu nekaj za pod zob, saj sicer "izgubijo moralo in seveda sledijo dezertacije". Zato so s karavle zagrozili, da bodo šli po hrano tja, kjer si bodo sami izbrali.

Leta 1944 so Gorenjci poslali veliko živine, živil in drugega za preskrbo partizanskih enot na Primorskem. Avgusta 1944 so gospodarske komisije z levega brega Save na ukaz pokrajinske gospodarske komisije pošiljale hrano čez Savo. "Tako se je zgodilo, da je GK (Gospodarska

komisija, op.p.) Radovljica poslala vso zabelo že za 1 mesec naprej preko Save in radi tega naše edinice nimajo tu možnosti nabave zabele." (5)

Partizanske enote na Gorenjskem so bile dobro preskrbljene, kar govori v prid sklepanju o večinski naklonjenosti prebivalstva do partizanov, pa tudi o uspešni partizanski gospodarski politiki. Brez avtoritete oborožene sile, to je partizanskih vojaških in varnostnih enot, ni šlo.

Gospodarjem ni bilo vseeno, ko so jim vojske jemale imetje in nedvomno je bilo marsikomu hudo, ko je šlo imetje od hiše. Vendar je bilo razmeroma malo sporov med partizanskimi enotami in civilnim prebivalstvom. Ko so junija 1942 lačni partizani iz Ljubljanske pokrajine na veliki kmetiji prosili za hrano, so jih "slišali kot garjevi psi in ne kot ljudje". Razjezili so se in dodobra spraznili hišo. (150)

Kak spor med domačini in partizani pa so tudi zgladili. Vojtehova četa se je zaradi hajke umaknila s svojega ozemlja in prišla na Lušo v hišo, kjer so bili malo pred tem neki drugi partizani. Domači so mislili, da gre za "divje partizane" (raztrgance), zato so jih ozmerjali. Pozneje so se sporazumeli, četa jim je odvzeto blago vrnila, kmet pa jim je dal dva nahrbtnika krompirja in nekaj kruha. (4)

Preskrba partizanskih enot je vsaj v letih 1942/43 potekala v glavnem s t.i. rekvizicijami. Somišljenikom so jemali razno blago pod navidezno prisilo. Ubežnike iz partizanskih vrst, tiste, ki so se izmikali mobilizaciji v partizane ali delovali proti partizanom, pa so z odvzemom premoženja kaznovali.

Novembra 1942 je okrog deset borcev II. oz. Stražišarjevega bataljona šlo na Bohinjsko Belo k okupatorju naklonjenemu domačinu. Zaklali so dva prašiča in meso naložili v osem nahrbtnikov. Vzeli so tudi vola, ki bi ga kmet moral oddati Nemcem. (187)

III. oz. Kebetov bataljon se je 5. aprila 1943 založil v Koprivniku nad Sovodnjem pri človeku, ki je bil na nemški občini kmečki referent in je spravil "precej delavcev, da so šli na delo na Koroško". 16. maja 1943 so na Črnem Vrhu v hiši, od katere sta dva sinova odšla k beli gardi, vzeli 6 kg masti, 10 kg fižola, 15 kg ješprenja, 3 kg sladkorja, 2 kg medu, 12 l žganja, 15 kg suhega mesa, 60 kg moke, 2 prašiča (po 130 in 100 kg), 3 pare čevljev, 12 srajc, 1 žepno uro, 6 spodnjih hlač, 2 puloverja, 2 kosa blaga, nekaj kosov usnja, eno aktovko. (11)

1. četa I. oz. Tomaževega bataljona je marca 1944 izvedla kazenske zaplembe pri šestdesetih moških, ki niso spali doma, da so se tako izognili mobilizaciji, 31. marca pa so oplenili dezerterja iz Fojk.

Precej živine, hrane in drugega so partizani pobrali na domačijah izseljenih družin, ki jih je okupator zaplenil v dobro urada za utrjevanje nemštva, oz. tam, kamor so okupatorji imetje izseljencev dodelili ali prodali. Pobrali so tudi precej tistega blaga, ki so ga okupatorji določili za obvezni odkup.

3. četa I. oz. Gregorčičevega bataljona februarja 1943 še ni uporabljala zaloge hrane izseljenih družin, ker je imela "za izvršiti še dovolj rekvizicij pri belogardistih in denuncijantih". 1. četa I. oz. Jelovskega bataljona je 12. junija 1943 mobilizirala devet novincev, pri dveh so pobrali tudi štiri glave živine, "ker je bila nemška last". Poleg tega so zaplenili 50 parov čevljev in nekaj čevljarkega materiala. Decembra 1943 je odred mnogokrat zbiral hrano, "da se po možnosti uredi magazine za hrano in drug material. Izvedenih je bilo nekaj rekvizicij, v glavnem pa je bila pobrana ona hrana, žito in živina, katero bi kmetje morali oddati Nemcem." 4. avgusta 1944 je patrolja II. (prej IV. oz. Manevrskega) bataljona na občinskem uradu v Komendi v neposredni bližini sovražne postojanke zaplenila 800 kg krompirja, pripravljenega za prevoz v Nemčijo. (5)

Zlasti za leto 1942 so bili značilni partizanski vdori v trgovine, skladišča in drugam, kjer so bile shranjene različne zaloge. V začetku julija 1942 je II. oz. Poključski bataljon, ko je pripravljaval hrano za II. grupo, spraznil Hudovernikovo trgovino na Poljšici, v noči od 25. na 26. decembra 1942 pa je vzel hrano in tobak v gostilni Kunstelj v Zgornjih Gorjah, v Hudovernikovi trgovini na Poljšici in v Cundričevi gostilni v Podhomu. Konec leta 1942 je I. oz. Cankarjev bataljon šel v sirarno v zgornjo Bohinjsko dolino. Neki možak se je začel dreti. Vrgli so ga v kotel, poln mleka in odnesli sir na Pokljuko. 2. maja 1944 so vzeli sir borci odreda in ambulantne E. V ambulanto ga je prišlo 80 kilogramov. (118, 134, 150)

Odred je večkrat zasegel zaloge, ki so jih vozili v sovražne postojanke. 5. maja 1943 so zažgali "tovorni avtomobil, ki je služil okupatorju za prevoz hrane na Žirovski vrh. Hrana je bila zaplenjena. Istega večera so zaplenili v kantini na Žirovskem vrhu hrano in 20 dek". 19. maja je 2. četa III. oz. Kebetovega bataljona "zaplenila na cesti Škofja Loka-Črni vrh blago, ki je bilo namenjeno graničarjem, in to 440 kg moke, 8700 cigaret, 2 zaboja radenske vode in nekaj drobnarij". (10)

Partizani so se pri zaplembah držali določenih pravil obnašanja in niso jemali vseh ali vsak po svoji volji. Maja 1944 je minersko-sabotažna četa večkrat šla po hrano. Svoje ravnanje pri tem so opisali takole: "Tovariši so se zelo disciplinirano obnašali, čeprav je bilo nekaj akcij izvedenih pri belogardističnih družinah. Ni se zgodil noben primer tatvine." (29)

Enote so šle po hrano vsakih nekaj dni.

Oglejmo si nekaj akcij čete II. oz. Poljanskega bataljona v letu 1942. 1. oz. Selška četa je 6. maja v kazenski rekviziciji nabrala hrano in obleko, 22. maja in 1. junija pa je pobrala večjo količino hrane iz konzuma na Dobravi. 2. oz. Loška četa je 14. maja opravila prehranjevalno akcijo, 16. maja kazensko rekvizicijo, v noči od 29. na 30. maj pa je v rekviziciji na posestvu izseljencev dobila voz hrane, 100 kg masti, konja, telico. 17. junija je spraznila trgovino pri Dolinarju v Zmincu, zvečer 19. junija so rekvirirali pri nekem nemškem simpatizerju v Veštru. 7. julija so spraznili konzum v Kropi. 13. julija so v Javorjah dobili dva voza moke, jajc, surovega masla, sira, sod malinovca itd.. Patulja je šla po sto hlebov kruha h kmetu Ferjanu na Gabrško Goro. 15. julija so bili na rekviziciji v Žabnici. 3. oz. Poljanska četa je 28. maja v kazenski rekviziciji zaplenila telico, 2. junija hrano in telico, 8. junija pa so odvzeli živila, ukradena izseljencem.

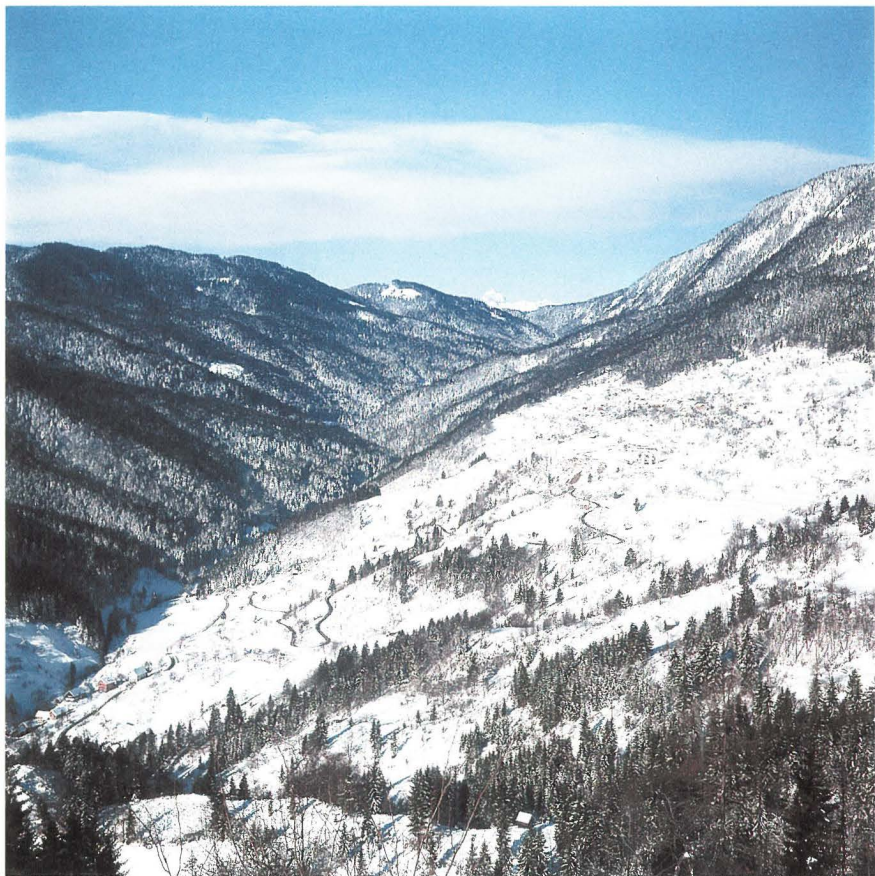
Zaseda 2. oz. Januškovcete I. oz. Gregorčičevega bataljona je 29. januarja 1943 šla k Škovinarjem v Železnike, kjer so družino 25. januarja izselili. Tam so srečali patroljo 1. oz. Jelovške čete istega bataljona. Od štirih prašičev so s sekiro pobili tri. Dva je vzela Jelovška, enega Janušкова četa. 31. januarja so šli k Škovinarjem še enkrat in odgnali šest govedu, ki so jih na Prtovcu spravili v hleve. Februarja so spraznili trgovino pri Šurku, nedaleč od Zalega Loga.

14. februarja sta 2. oz. Janušкова in 1. oz. Poljanska četa spraznili trgovino v Javorjah. Janušкова četa je živela v Martinj Vrh na kmetiji pri Čemšišarju, od koder je okupator izselil domače. Tam so dobili dve kadi kislega zelja. Svinjsko ali goveje in ovčje meso so dobili pri ljudeh, ki so varovali živino izseljenih družin. Živino izseljenih družin iz Martinj Vrh so okupatorji dodelili kmetom v Dolenji vasi in Bukovici. Janušкова četa jo je hodila iskat februarja in marca 1943.

7. junija 1943 je IV. oz. Selški bataljon pri Palmarjevem mostu v Soteski po poprejšnjem dogovoru z voznikom zaplenil voz hrane, namenjene v Megušarjevo trgovino v Selcih. 12. junija sta dve četi tega bataljona v Bukovici izpraznili trgovino in odgnali šest volov, last izseljenih kmetov iz Martinj vrha. Dali so jih kmetom v Stirpniku in Rastovkah ter jih pozneje vzeli in popjedli. (136, 218)

Južno pobočje Jelovice

Pobočje Jelovice z Ratitovcem

1.četa I. oz. Jelovškega bataljona je junija 1943 navadno sočasno z nabiranjem novincev po vaseh pod Jelovico od Otoč do Ribnega nabirala tudi hrano. 1.četa I. oz. Tomaževega bataljona je od 5.marca do 16.aprila 1944 opravila osem kazenskih zaplemb, enkrat pa se jim zaplembe ni posrečilo opraviti. (21)

II. oz. Vekotov bataljon je od začetka marca do konca maja opravil okoli 25 prehranjevalnih akcij. Hrano so nabirali v vaseh na obrobju ravnine pod Stolum, Begunjščico in Dobrčo. Pri teh akcijah je sodelovalo precejšnje število borcev. Tako je bil 7. aprila cel bataljon v Zapužah. 11. aprila je šlo 11 borcev po hrano na Otok. 13. aprila je 105 borcev spraznilo trgovino v bližini orožniške postaje v Žirovnici. 24. aprila je 14 borcev šlo po hrano v Slatno in Srednjo vas pod Dobrčo. 14. maja je 10 borcev I. čete šlo v Drago, 8 borcev 2. čete pa v Doslovče. 21. maja je bataljon opravil kazenske zaplembe v Kovorju, Zvirčah in pri Sv.Neži. (22, 23)

Partizani so skušali vzeti čim več blaga, ki ga je okupator določil za obvezno oddajo oz. ki je bilo namenjeno za racionirano preskrbo prebivalstva, pa tudi vsega drugega, kar se je okupatorju dalo vzeti. Po drugi strani je okupator skušal onemogočiti, da bi partizani spraznili trgovine in skladišča. V času izrednih ukrepov od julija 1942 je okupator skrčil osrbovalno mrežo predvsem v krajih, ki so jih partizani lažje dosegli in tako je omejil možnosti za tovrstno oskrbovanje partizanskih enot. Šlo je tako daleč, da so ukazali v krajih, orgoženih od partizanov, pobrati vse čevlje, ki bi prišli prav tem, in jih zavarovati na orožniških postajah. (7)

Konec julija 1942 so borci II. oz. Pokljuškega bataljona šli po hrano v Emavs na Dolgem Brdu nad Zgornjimi Gorjami. Bilo je pozno zvečer. Dol grede se je pred njimi umaknila nemška zaseda in sporočila o prihodu partizanov naprej. Partizani so si sposodili dva konja, naložili vozova in odpeljali proti Zatniku. Po polnoči se je z Bleda odpeljala za njimi dolga kolona avtomobilov. Partizani so pustili za kritje močnejšo zaščitnico in peljali naprej. Konja sta se upehala. Vreče moke in težje predmete so metali pod cesto. Cesto so tudi zasekavali. Prišli so do znamenja vrh klanca pred Zatnikom. Poskrili so vse, kar je ostalo na vozovih. Nato so vozove zvrnili v dolino, konje pa zapodili. Potem so se po skriti poti umaknili čez prelaz na Staro Pokljuko in v Pretnarjev rovt, kjer so taborili. Tja so prišli zjutraj in bili kmalu nato napadeni. (203)

11. ali 13.januarja 1943 bi po nemških napovedih moral pasti Stalingrad, zato so pripravljali slovesnost. V mlinu pri Hajdlerju so dali mleti moko, imeli so tudi prašiča. 3. oz. Tončkova četa I. oz. Gregorčičevega bataljona je s Kupljenika šla do hriba Otoče ob Blejskem jezeru in vzela moko in prašiča. Na Bledu so bili hudo jezni, bojda so zato prestavili nekaj policijskih enot. (146)

Že leta 1943 so partizani pobiranje hrane označevali za davek. VII. oz. Kranjski bataljon je junija 1943 pobiral "narodni davek." Poleti 1943 je intendant VIII. oz. Loškega bataljona ukazal revkizicijo v hiši, kamor so partizani trikrat šli iskat sinove, nazadnje pa sta šla v nemško vojsko, "eden pa je zbežal preko". Četa je nato šla po njihovo obleko, pa je tudi niso dobili. Zato so zaplenili vola, 92 kg živil, 16 kosov oblačil, 7 litrov žganja. "Vse to se je vzelo kot narodni davek." (11)

V letu 1944 so na osvobojenih in polosvobojenih ozemljih prispevke za partizane določale gospodarske komisije oz. politični delavci.

Partizani so imeli nekaj denarja. Dobivali so ga od sodelavcev, nekaj pa so ga tudi zaplenili.

Junija 1942 so iz I. grupe odredov poslali Poljanskemu bataljonu 1450 lir s pripisom, da bodo v kratkem dobili še nekaj denarja in naj sporočajo, ali imajo "še kake potrebe". Avgusta 1942 so naročali Gorenjskemu odredu, naj dajo vsakemu bataljonu po 500 rajhovskih mark, kolikor naj obdrži tudi štab odreda. Ostali denar naj pošljejo "z točnimi podatki dohodkov in izdatkov grupnemu štabu" z navedbo, "ali je denar rekviriran ali kot posojilo". 15. oktobra 1942 II. oz. Poljanski bataljon poroča, da so družinam padlih izplačali 2940 rajhovskih mark, za cigarete so dali 1931 rajhovskih mark in 4907 lir ter imeli še 80,55 rajhovske marke in 412 lir drugih izdatkov. V blagajnah obeh čet in bataljona je ostalo 619,55 rajhovske marke in 849 lir. (3, 4)

Novembra 1942 so partizani I. oz. Cankarjevega bataljona vdrli v penzion Jelovica v Kamni Gorici ter zaplenili odeje, ruhe in 16000 rajhovskih mark, ki so jih razdelili med enote. (146)

Februarja 1943 je III. oz. Kebetov bataljon sporočal Pokrajinskemu komiteju Komunistične partije, da bi potrebovali nekaj lir in bone, pa tudi "kakšne marke, da bomo zopet kupili kakšno živino. Ker je velik sneg, se ne da rekvirirati v dolini." Od novembra 1942 do januarja 1943 je II. oz. Stražišarjev bataljon prejel vsaj 2080 rajhovskih mark (pri enem prejemu smo upoštevali 300 rajhovskih mark, morda pa je prav 700 mark- op.p.), od tega 540 rajhovskih mark od političnih delavcev, drugo pa od odreda. V tem času so izdali vsaj 2303 rajhovske marke (en izdatek ni berljiv), večino četam, nekaj pa za sprotne izdatke.

Ko so pošiljali ta obračun, so iz Stražišarjevega bataljona prosili za "denar, ker so akcije na živila zelo otežkočene jih nabavljamo legalnim, potem katere pa je treba plačati v gotovini. Potreboval bi za krije blagajn v četah in bataljonu pribl. 1000 RM." (1)

Maja 1943 je odred imel 10 143,75 rajhovske marke in 500 lit dohodkov ter 10 139,20 rajhovske marke izdatkov. Večino denarja so razdelili med enote. (4)

Denarja je primanjkovalo in tako so julija 1943 iz štaba III. oz. Kebetovega bataljona spraševali, "če je mogoče dobiti kaj denarja, ker je štab bat. popolnoma brez njega". (11)

30. decembra 1943 so iz odreda pisali na pokrajinski partijski komitej, da so denar, ki so ga nazadnje dobili, razdelili v bolnice in ambulate. Zato so prosili za denar za najnujnejše potrebe. 6. januarja 1944 je odredni intendant potrdil prejem 2000 rajhovskih mark. Obenem so obvestili ekonomski odsek IX. korpusa, da so prejeli ta denar od pokrajinskega komiteja. (5)

3. julija 1944 je vodja Pušcarske delavnice A opozarjal na težave delavnice s prehrano. Od gospodarske komisije so le občasno dobili nekaj mesa, niso pa več smeli prositi po kmetih. "Denarja pa tudi nimamo, da bi kupili hrano. Še materijala ne bom dobil brez denarja ali bonov." 2. avgusta je vodja odredne čevljarke delavnice sporočal odrednemu štabu, da je dobil "100 kg. ajzen mark (nakaznic za nakup železa, op.p.), en kilogram stane 4 Rm. (rajhovske marke, op.p.)". Še isti dan so mu iz štaba poslali "RM 400.- (Štiristo), katerih prejem nam obratno potrdite po priloženem potrdilu".

8. avgusta 1944 je odredni štab potrdil, da so prejeli "po tov. majorju Duletu znesek 8.000 RM (osemtisoč) od štaba IX. Korpusa za potrebe našega odreda", 24. avgusta pa so pooblastili odrednega referenta za oborožitev, da je šel na Oblastni komite Komunistične partije dvigniti "RM 20 000.- /dvajsettisoč/". (14)

Pri denarnem poslovanju so partizani zahtevali čiste račune. Podrejeni so morali poročati, zakaj so prejeli denar porabili.

Nekako junija 1944 je nekdanji odredni načelnik za zveze naročil odrednemu politkomisarju, naj izroči "1 nalivno pero, ki jih je poslal tov. Berdavs, tov. Miru, ker je omenjeni tovariš dal denar za pero iz svojih prihrankov. Denar sem prevzel od njega jaz ob prisotnosti tov. Save, zato čutim za svojo moralno dolžnost, da se pobrigam zato, da tov. pero dobi." (5)

Pogostejše kot so plačevali z denarjem, so partizani izdajali bone oz. potrdila. I. oz. Cankarjev bataljon je 19. oktobra 1942 v Gorjah dal potrdilo D-316578-7 za 250 rajhovskih mark hrane, 24. oktobra na Ravnah nad Bohinjsko Bistrico potrdilo E-7732653 za 150 mark hrane, 4. novembra v Lipnici potrdilo T-391177-7-1 za 300 mark. 14. in 19. novembra so bile prehranjevalne akcije v Podlonku, na Prtovču in Torki; tokrat so za 540 rajhovskih mark vrednosti izdali potrdili F-8004580-3 in C-3165095-1. 30. novembra so bili na Spodnji Dobravi, kjer so izdali bon 8264572-4 za 150 mark. II. oz. Stražisarjev bataljon je od novembra 1942 do januarja 1943 izdal 18 potrdil v vrednosti 5640 rajhovskih mark. (1)

27.februarja 1944 so Francu Hafnerju iz Bašlja partizani potrdili, "da je oddal blaga, živil v vrednosti 200 RM. ... To vrednost se izplača po osvoboditvi slovenskega naroda v tedaj veljavni valuti." (5)

Intendantom so gledali pod prste štabi, soborci in politični delavci. Zato so v intendantskem poslovanju, kolikor se je pač dalo, uvedli administrativni red. II. oz. Poljanski bataljon je junija 1942 naročal, da morajo četni intendanti začeti voditi "točno količino prijemkov in izdatkov hrane". Z razvojem partizanskega gibanja se je nadzor izpopolnil: "Kontrolno nad delom intendantov vrši štab bataljona согласно z višjimi forumi terenske organizacije." Imeli so nadzor nad prejetim in oddanim blagom. (4, 5)

3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona je konec poletja 1942 usmrtila dva domačina. 15.septembra so poročali, da so pri prvem vzeli 37 rajhovskih mark, srebrno verižico, 2 para spodnjih hlač, 3 srajce, baterijo, harmoniko, 4 zemljevide, zvezke, milo, 4 škatljice cigaret Memfis, pri drugem pa 2 para vojaških hlač, nahrbtnik, šotorsko krilo, odejo, 100 cigaret Drama, 4 zavojčke tobaka za pipo, 22 jajc in razno vojaško blago. (10)

Intendant 1. oz. Loške čete je 5.decembra 1943 potrdil "prejem sledečega blaga:

Dne 3.12.1943: 15.- kg sira, 10 kg špagetov, 12.- kg kavnega nadomestka, 2 para čevljev, 3 pare čevljaric, 44 komadov robcev, 7 parov nogavic in vezalke ter 8 puloverjev.

Dne 4.12.1943: 3 puloverji, 6 parov nogavic, 1 ženske rokavice, 5 parov štičkov, 7 brisač, 29 robcev, 7 spodnjih hlač, 4 srajce, nekaj starih krp (t.i. "čevljaric"-op.p) za v čevlje.

Kar navajaš ostalega v pismu odposlanem z dne 27. 11. 1943. pod številko 26/P-43 in ni omenjeno še v tem potrdilu, za ono bom poslal potrdilo, čim blago sprejemem."

16. januarja 1944 je pisal spremno pismo tehniki: "Radi zadostne zaloge materiala v četi vam pošiljamo 1500 kom mašinskega papirja 500 kom ciklostil papirja".

Ohranjenih je tudi nekaj seznamov, v katerih je zapisano blago, zaplenjeno pri posameznih rekvizicijah:

I.

Seznam rikviriranega blaga na Trati od župana, shranjeno v 36.0. 19 konserv, 53 k. ital. mila, 1 čevlji, 2 jopiča, 1 rokavice, 3 p. nogavic, 1 vrv, 1 smučarska vintjakna bela, 5 robcev (2 izdana), 3 deke, 1 potovalna vreča.

II.

Seznam rikviriranega blaga pri V., shranjeno 36.0.

32 paketov (po 10 k.) vžigalic

5 k. Nestle

10 kg makaronov

25 kg sladkorja (200 kg odposlal)

100 kg soli

1200 pol cyklostil papirja

6000 " pisar. " (750 pol)

1 celtna za čez voz

III.

II. oz. Vekotov bataljon je v Lahovčah zaplenil:

178 kg živil, 2 vola, 25 pralnih praškov, pol kg mila, 35 škatljic vžigalic, 15 kosov oblačil, 4 robce, 1 brisačo, 1 deko.

Maja 1944 je odredni intendant naročil pet denarnih knjig D s po 200 stranmi in pet s po 50 stranmi, le da so bile v slednjih vpisne rubrike za lire namesto za rajhovske marke. Poleg tega so v tehniki izdelali še pet "invedenčnih (evidenčnih, op.p.) knjig". (5)

Gorenjski partizani so poleti 1942 pred prihodom II.grupe odredov na Gorenjsko pripravili več skladišč hrane. Hrano so uskladiščili tudi čez zimo 1942/1943. Ko je konec decembra 1942 I. oz. Cankarjev bataljon dobil hrano v konzumu v Bohinjski Bistrici, je imel "že 3 magazine dobro zamaskirane po raznih luknjah" po Jelovici. (150)

26.decembra 1942 je bila Janušкова četa na Ledinici. Premaknila se je v neko gozdarsko kočo za Pašnim vrhom v Novakovi Jelovici. Trije borci so šli po mast, ki so jo imeli zakopano blizu Kroke. Prvi dan so prišli do Jamnika, zvečer pa so šli po mast, jo prinesli do Lajša in skrili v cerkvi pri Sv.Jederti. Nato so šli na Mohor, tudi tam vzeli mast in šli do Dražgoš. Ko je Janušek predlagal, da bi šli še k njemu domov, so mast spet skrili in šli do Kališ. (193)

Intendat iz VII. oz. Kranjskega bataljona je julija leta 1943 shranjeval "kolektiv", zaloge hrane po hišah. Hodil je "vsako noč po hrano ali pa shraniti kakšno stvar." Zaloge je shranjeval v petih hišah. Ko so se partizani morali premakniti, je dal tem ljudem nekaj mesa, da se ne bi pokvarilo. (11)

12.maja 1943 ob enajstih zvečer sta 2.četa in del udarnega voda II. oz. Stražišarjevega bataljona iz Stare Fužine odnesla 20 hlebov zrelega sira. Vsak je nesel pol hleba, okrog 35-40 kg, vsega skupaj 1500 kg. Tri polovice so pustili političnim delavcem, ostalo so odnesli do Goreljka. Vsak borec ga je dobil tri kg, 8 polovic so odnesli v udarni vod. 12 hlebov so shranili. Cesar, ki je bil intendant, je bil tudi izučen mlekar. Izbral je prostor na Marostu, nedaleč od hotela Šport. S spremljevalcem sta dala sir na otoček v močvirju, obdanem z vodo. Cesar je hodil sir vsak tretji ali četrti dan obračat in negovat. (90)

Robič je bil intendant minersko-sabotažnega voda Triglav, ko so v začetku novembra 1943 dobili pletenko žganja pri nekemu kmetu. "V partizanih je veljal nepisan zakon, da je odvečno hrano treba spraviti v skladišče, za katero lahko vedo le najzanesljivejši tovariši." Ko so nesli hrano v skladišče, je steklenica počila. Nekaj žganja je odteklo, nekaj ga je Andrej Žvan- Boris nalovil v čutaro in so ga spili. (198)

V 3. minersko-sabotažnem vodu so avgusta 1944 imeli nekaj živine na planini na Kleku. Eden od borcev je zanj "skrbel in klal ter oddajal meso manjšim edinicam". (2)

Intendatsko delo oz. razdelitev bremen in uporaba skupne lastnine enote ni bila lahko delo. 19. julija 1943 sta bili dve četi določeni za spremstvo transportu neoboroženih do Žužemberka. Pot je opisal Kekec, ki so ga določili za intendanta. "Mnogo je bilo tisti dan pripravljanja, vika

in krika, predno so bili vsi prešteti, vpisani ter razdeljen kolektiv. ... Težko otovorjeni smo se pomikali naprej. Za nami je capljaj voliček, kateri nam je pozneje večkrat napolnil prazen želodec." Prešli so nemško-italijansko mejo. Niso smeli kuhati. "Fantje so postali lačni, suhe hrane pa je bilo malo, zato je bil takoj prvi dan nesporazum. Ko bi le ne bilo te preklicane tišine bi že šlo, tako pa je moral komandant izreči par krepkih besed, da je nastal mir. Pobili smo tudi voliča, kar je zopet izzvalo nezadovoljstvo, češ, kaj bi ga nosili, ko pa lahko hodi." Transport je nadaljeval pot proti Vrhniki. V tamkajšnji okolici so se srečali s četniki, ki so jih spustili mimo, in nato prešli železniško progo. "Po dveurni hoji prispemo v taborišče trudni, žejni in lačni. Tovariši bi bili najraje polegali, toda dežurni je bil neizprosni, morali so pripraviti kuhinjo, prnesti vode in drv." Pozajtrkovali so in nato čez dan počivali. "Prišel je večer in z njim v zvezi premik. Pa ta nesrečni kolektiv. Dvakrat smo kuhali in to ne malo, pa ga je bilo več kot zjutraj, ko smo prišli. Vsaj tako so menili omenjeni tovariši. Jaz sem bil pa drugega mnenja. Hitro sem vse razdelil ne glede na zamero, ki je pri tem nastala. So pač bili še novinci. Starejši partizani bi se nikoli ne pritoževali, kajti oni dobro vedo: več neseš, več lahko potem sneš." (52)

Pri delitvi zaplenjenega blaga je redko prišlo do zapletov. Ko je bila 1.četa I. oz. Tomaževega bataljona 5.marca 1944 v Retečah, so si funkcionarji in nekateri borci "kar na licu mesta delili zaplenjene stvari, ter se med seboj prepirali za boljše predmete kot n.pr. škornje, obleke, i.t.d.." Tako ravnanje so obsojali. Borci so očitali, "da so si takozvani "višji" basali žepe in da je ravno tako kot je bilo v Jugoslaviji". Zavzeli so se za to, da se je preprečilo, "da bi zaplemba ne izgledala navadna pljačka posameznikov". (14)

Intendanti so skrbeli za dobršni del transportnih opravil, saj je bilo treba zaplenjeno, pridobljeno, kupljeno, odkazano in shranjeno tovoriti sem ter tja. V minerskem vodu Grintavec je 10.februarja 1944 "zvečer vse moštvo rabil intendant, da so prinesli krompir iz Crngroba." (5)

ZVEZE IN TRANSPORT

Partizanski transport

Borci Gorenjskega odreda v Podlonku februarja 1944

Stane Bernik, vodnik čete Gorenjskega odreda, junija 1944 v Zgornjem Lomu

Jože Zupan-Tiger iz Ribnega, mitraljezec minerskega voda Ratitovec, nese po žici podrtega ribenskega mostu sani za prevoz ranjenega borca (posneto verjetno že po razpustitvi Gorenjskega odreda)

Partizani so večino potrebnega blaga pretovorili sami. Nositi je bilo treba hrano in druge zaloge, municijo, ranjence. Tovor so delili med vse borce, nekaj ugodnosti so imeli le mitraljezi in nosači streliva. Postopoma so organizirali posebne transportne enote za prenos večjih količin različnih tovorov in za spremljanje transportov novincev.

Decembra 1943 so po dogovoru z okrožnim tehnikom (odgovornim za oskrbovanje partizanskih tiskarn in razmnoževalnic s t.i. tehničnim materialom) določili transportni vod desetih mož, da je vzdrževal zvezo "odnosno prenašal blago iz Kranjskega terena do Slavca oz. pod "Češnjo"". V začetku pomladi 1944 so ustanovili 1. in 2. transportno četo in organizirali odredna skladišča. 24.maja 1944 je štab odreda z ukazom št.11 ukinil 2. transportno četo, 1. pa preimenoval v Transportno četo. Njena dolžnost je bila prenašanje orožja, streliva in eksploziva v I. in II. odredno skladišče.

Maja 1944 so transportne enote gorenjskih gospodarskih komisij podredili vojaškemu poveljstvu odreda, ki jih je nadzorovalo in skrbelo za njihovo oborožitev. Za gospodarske komisije so prenašale hrano iz doline v skladišča, iz skladišč naprej pa so to prenašale operativne enote.

Iz zalog v skladiščih so posameznim enotam odredili določene količine različnega blaga. Ko je junija 1944 v II. skladišče prispelo razstrelivo za Zahodno-koroški odred, je bila npr. določena četa III. oz. Planinčevega bataljona za to, da ga je prenesla do Karavank, kjer ga je prevzela patrulja Zahodno- koroškega odreda. (5)

Veliko število novincev so z Gorenjske poslali v partizanske enote v Ljubljansko pokrajino. Spremljanje skupin novincev je bila pomembna naloga odrednih enot.

Borci minerskega voda Grintavec so večkrat spremljali novince od Save do Martinj Vrha. Večkrat so ob Savi, ki so jo novinci prebredli, čakali po cele noči. Decembra 1943 je bila 4. oz. Jelovska četa zelo zaposlena s transporti novincev čez Savo. Da bi bil prehod čez Savo lažji, so namestili po en vod na vsak breg Save. (5)

Ko so bile ustanovljene transportne enote, je pretok novincev tekел skoznje. Skozi 1. transportno karavlo je od 21.februarja do 10.junija 1944 "pasiralo" 1998 oseb. Z njimi niso imeli posebnih težav. 11.marca je eden dezertiral, enega pa so 2.junija med begom ustrelili. (40)

Glavni tok novincev so usmerili proti Primorski in Dolenjski. Prehod z Gorenjske na štajerski strani ni bil mogoč. Decembra 1943 so iz IV. operativne cone pojasnili, da je sicer kranjska četa poslala tja en transport novincev, več pa jih zaradi težkega prehoda niso mogli sprejeti. Avgusta 1944 je odred imel svoje enote polnoštevilne in so novince pošiljali v Zahodno koroški odred in v šolsko taborišče IX. korpusa. (5, 13)

Skupine novincev so zbirali na Jelovici, v selških in poljanskih hribih pri posameznih bataljoni. Leta 1943 je redni prehod v Ljubljansko pokrajino potekal po utečenih kurirskih poteh mimo Prtovca, pri Zalem Logu čez Selško Soro, pri Trebiji čez Poljansko Soro in na Žirovskem vrhu čez nemško-italijansko mejo skozi žične ovire, mimo Rovt in Zaplane, čez cesto Ljubljana-Postojna, pri Verdu pod železniško progo na Ljubljanski vrh, kjer se je začelo bolj ali manj svobodno ozemlje.

Pri prehodu čez mejo so sodelovale enote, ki so dobro poznale razmere. Do začetka aprila 1943 je pri prehodih pomagal tudi Dolomitski odred. Na gorenjski strani je zasedala ozemlje ob meji, čez katerega so vodili novince na Ljubljanski vrh, 2. oz. Žirovska četa III. oz. Kebetovega bataljona. Kurirska postaja G-9 je bila ustanovljena poleti 1943, predvsem za spremljanje pohodov novincev na Dolenjsko prek postaje TV-2a pri Logatcu. Ko pa je postajal ta prehod vse bolj ogrožen, so transporte preusmerili na postajo P-35 pri Cerknem.

Namestnik odrednega komandanta je 25.aprila 1944 poročal, da je bila zveza z 31. divizijo zaradi ofenzive na Primorskem pretrgana od 16.aprila. Transportna karavla ni mogla več pre-

hraniti vseh novincev, ki so čakali na zvezo. Poslala jih je okoliškim enotam. Te so dobile še novince z druge strani Save in so imele toliko neoboroženih, da niso mogle v večje akcije. Nato so začeli odpravljati novince do Čepovana.

Pohodi novincev v Ljubljansko pokrajino so bili navadno organizirani ponoči. Za prehrano je bila včasih suha hrana. Transportom je bilo dodeljeno oboroženo spremstvo. Navadno je prišel en spremljevalec z orožjem na pet do deset novincev. Včasih je bilo spremstva več, včasih manj. (5, 208, 245)

Nekajkrat so se morali novinci znajti sami. V 2. oz. Žirovski četi III. oz. Kebetovega bataljona so aprila 1943, ko so večkrat prišli iz selških čet neoboroženi novinci, ki so bili na poti v Dolomitski odred, kritično opozorili: "Prišlo je že v navado, da se isti pošiljajo brez spremstva, hrane in cigaretov." Zaradi zapletov pri zvezah so skupine novincev večkrat nekaj časa čakale po enotah. 3. oz. Črnovrška četa III. oz. Kebetovega bataljona maja 1943 tri tedne ni imela zveze s četo, ki bi morala prevzeti transporte za brigado. "Ravno toliko časa pa je čakal transport v naši četi. Drugega izhoda ni bilo, da smo jih sami brez vsake veze spremljali preko meje." Tam so pri političnih delavcih izvedeli, da četa ni prispela. 20. maja so se napotili proti Sv. Trem Kraljem, kjer so opravili kazensko rekvizicijo pri družini, katere trije sinovi so bili pri beli gardi. Nato so hodili celo noč in predanili blizu belogardistične postojanke Zaplana. 21. maja zvečer so se odpravili proti Vrhniki in čez progo na Ljubljanski vrh. Ker naprej pot ni bila več tako nevarna, je 27 borcev šlo nazaj, 16 pa jih je spremljalo transport naprej. Nazaj grede so napravili še en prehod skozi žične ovire na meji. (11)

Večkrat so pot transportov za krajši čas ustavili različni zapleti, predvsem takrat, ko so partizani trčili na sovražnika ali so se mu morali izogibati. 14. januarja 1944 je 3. oz. Kranjska četa s 50 novinci šla izpod Storžiča proti Vogljam, kamor so prišli zvečer. Pri posameznih kmetih so organizirali večerjo. Neizkušen stražar, ki je stal na cesti proti Voklemu, je streljal na tri politične delavce, ki so prišli povedat, da je prehod čez smledniški most varen. Zaradi panike se je četa vrnila na Davovec. (133)

Okoli 22. junija 1943 je šlo spremstvo z novinci čez smledniški most. Sovražniki v zasedi so jih spustili čezenj, ker so mislili, da so predhodnica večje enote. Predanili so pri kmetu v neposredni bližini orožniške postaje. Zvečer so prekoračili cesto Ljubljana-Kranj pri Jeprci in nad papirnico v Goričanah po pleteni žici prešli Soro. (153)

Transporti novincev in drugih borcev v Ljubljansko pokrajino so bili opravljeni, ne da bi sovražnik kateremu od njih prizadejal omembe vredne izgube. Bili so dobro prikriti in spretno vodeni ter pomenijo enega pomembnejših partizanskih transportnih dosežkov.

I. grupa odredov je imela leta 1942 za zvezo s 1. oz. Poljansko četo II. oz. Kebetovega bataljona dva kurirja, za zvezo Gorenjskim odredom na Pokljuki in pod Stolom po enega, zveze s štabom Gorenjskega in z drugimi odrednimi enotami pa so vzdrževali trije kurirji. Dogovorjena mesta za srečanja oz. t.i. javke so imeli kurirji nad Bohinjsko Belo na jelovski strani pri studencu v Vederniku, na Oblakovi planini nad Babjim zobom na Jelovici, na Pokljuki pa v bližini hotela Šport. Javke s kurirjem I. oz. Cankarjevega bataljona so bile na Poljanah nad Blejsko Dobravo in na Obranci na Mežakli. Od Polhograjskega hribovja prek Pokrajinskega komiteja Komunistične partije v Poljanski dolini in naprej do štaba Gorenjskega odreda pod Ratitovcem so v pozni jeseni leta 1942 na pobudo Pokrajinskega komiteja vzpostavili "glavno kurirsko linijo na Gorenjskem". Odred je vzdrževal redne zveze med svojimi enotami in skrbel za zveze na območju, ki ga glavna linija ni dosegla. Od januarja oz. februarja 1943 so vzdrževali stike tudi s Koroško. V odredu je nekaj časa deloval vod za zveze.

Kurirske postaje so se začele razvijati okoli marca 1943. Takrat je bila ustanovljena v Davči postaja za zvezo s Primorsko. Maja sta bili ustanovljeni kurirski postaji na Martinj vrhu in Gabrški gori. Zaživela je zveza Podlonk-Bohinj. Junija 1943 je bila na Gorjušah ustanovljena postaja za zvezo z območjem okoli Jesenic in Koroško. Podlonk je bilo križišče in začetna postaja kurirskih poti v vse smeri po Gorenjski.

Sprva sta bila na postajah po eden do dva kurirja, več jih je bilo le v Podlonku in na Gorjušah.

19. julija 1943 je odsek za zveze pri slovenskem partizanskem glavnem štabu izdal uredbo o kurirskih postajah. Takrat so organizirali odsek za zveze pri Gorenjskem odredu in vzpostavili gorenjsko oz. G kurirsko linijo. Odred je prevzel že obstoječe in ustanovil nove kurirske postaje.

Iz Podlonka (postaja G-1) so organizirali postaje proti Koroški na črti Podlonk-Jelovica-Gorjuše-Stara Pokljuka-Mežakla-pod Golico; proti Primorski na črti Martinj vrh-Davča-Cerkljansko-Čepovan, kjer je bil štab IX. korpusa; na Tolminsko čez Bohinj; proti spodnjemu delu Gorenjske čez Martinj vrh-Gabrško goro- Sopotnico in Hrastnico do Medvod in Šentvida; čez Kropo je šla zveza za levi breg Save proti Kamniku in Štajerski.

Novembra 1943 so iz notne kurirske linije naredili dve. Prva je potekala od Dolomitov in Primorske proti Medvodam, druga iz Podlonka-Jelovice proti Jesenicam in Koroški. V začetku marca 1944 so dodali še tretjo linijo, ki je zajemala vse postaje na levem bregu Save do Šenturške Gore. Na koncu je nastala še četrta linija.

KURIRSKÉ POSTAJE NA RELEJNÍH LINIJAH

Prva relejna linija:

G-3 od maja 1943 na Martinj vrhu; G-5 od marca 1943 na Gabrški gori; G-7 od marca 1943 pri Poljanah; G-9 od poletja 1943 na Žirovskem vrhu; G-11 od začetka leta 1943 v Davči; G-13 od julija 1943 na Polhovcu in Gabrški gori; G-13a od februarja 1944 v Bodovelski grapi; G-15 od septembra 1943 pri Andreju; G-25 od avgusta 1943 pri Medvodah.

Druga relejna linija:

G-1 od začetka leta 1943 pri Podlonku; G-1b; G-2 od julija 1943 na Bitenjski planini na Jelovici; G-4, od junija 1943 na Gorjušah; G-6 od junija 1943 na Stari Pokljuki; G-12 od julija 1943 nad Kropo; G-26 od konca poletja 1943 na Mohorju; G-27 od julija 1943 v Bohinju; G-30 od konca leta 1943 nad Slamniki.

Tretja relejna linija:

G-8 od avgusta 1943 na Mežakli, G-10 od avgusta 1943 na Planini pod Golico (zveza s Koroško); G-14 od decembra 1943 nad Drago blizu Begunj; G-17 od začetka 1944 pod Zabraško planino nad Završnico; G-22, od marca 1944 nad Javorniškim Rovtom.

Četrta relejna linija:

G-9 od septembra 1943 pri Prevojah; G-16 od začetka 1944 okoli Sv. Neže pri Tržiču, G-18 v Kokri; G-19 pod Storžičem; G-21 od januarja 1944 na Šenturški gori.

Za relejne kurirske postaje je bil odred odgovoren do konca marca 1944, ko so relejne kurirje podredili Komandi relejnih stanic Slovenije pri poveljstvu Vojske državne varnosti.

Aprila 1944 so že vzpostavili vojaške kurirske zveze med okrožji, IV. operativno cono in Koroškim odredom, seveda pa tudi zveze med odrednimi enotami. 6. aprila 1944 je odsek za zveze pri glavnem štabu izdal navodila za ustanavljanje vojaških kurirskih postaj. Bile so približno štiri ure hoje narazen s komandirjem in dvema do tremi kurirji. Štab IX. korpusa je z Gorenjsko povezovala vojaška štafetna J-linija. Javka za zvezo s postajami Gorenjskega odreda je bila postaja J-3 na Prtovcu. Odredni odsek za zveze je junija in julija 1944 organiziral postajo A v Gozdu pod Kriško goro, B pod Zabreško planino, C nad Srednjo vasjo pod Dobrčo in pozneje v Dragi ter postajo D nad Brezovico blizu Kroke. Kontrolor štafetne linije in glavni organizator postaj je bil Janko Lotrič-Falenko.

RADIJSKE ZVEZE

V letih 1942 in 1943 so zveze vzdrževali le s kurirji. Januarja 1944 je štab IX. korpusa vzpostavil radijsko zvezo z odrednim štabom prek postaje Rado. Vzdrževali so jo radiotelegrafisti, ki so opravili tečaj pri štabu IX. korpusa. Kokrški odred je od Gorenjskega prevzel radio ekipo Storžič in Stol. Radijske zveze so bile namenjene predvsem povezavi z levim bregom Save, do katerega so kurirji pogosto težko prišli. Je pa radijsko postajo imel tudi del štaba z namestnikom komandanta odreda, ki se je zadrževal na Martinj Vrh.

TELEFON

Napeljave za telefonske zveze so partizani zaplenili. Tako je 3. novembra 1943 patrolja 1. oz. Loške čete s pomočjo političnih delavcev uničila nekaj kilometrov telefonskega voda v Hrastnici in kabel shranila v skladišče.

Aprila 1944 je imel odred postajo priključeno na stalno omrežje, telefonisti pa so bili na razpolago kontrolorju 4. telefonske zone in so pomagali pri napeljavi kablov proti Gorenjski. Vendar so odredni štab in drugi štabi odrednih enot telefon le redko uporabljali.

Signalisti Gorenjskega odreda julija 1944 na Poljški planini

Sprva so najbolj delovale zveze z zastavicami, ki so jih partizani izdelovali sami in s signalnimi raketami s pomočjo dogovorjenih šifer. Nekatere enote so imele raketne pištole in nekaj raketnih nabojev rdeče, zelene in bele barve. (5, 245)

Leta 1942 so redki kurirji vzdrževali zveze na nekaj dni. Za mnoga srečanja so se kurirji dogovarjali sproti, saj zaradi negotovih razmer ni bilo mogoče imeti stalnih javk. Eden takih domenkov sredi julija 1942 je bil takšenle: "Veza v bodoče z nami naj se vrši preko Jelovce, ker bo hitrejša in nekompromitirana. Torej prva veza bo v soboto na Jelovci, lahko preko vašega 2.bat. za izvanredno vezo se poslužite Ivana, kateri naj takoj odpotuje k vam, ali pa kurirko M., na dosedanje vezo." 15. avgusta 1942 so iz štaba I. grupe pisali štabu Gorenjskega odreda, naj "Rudi ter France prideta z prihodnjo zvezo, ki bo v sredo na mestu, katero je ustmeno sporočeno tov. Vasju." (3)

Tudi v naslednjih letih je v partizanskem komunikacijskem omrežju krožilo vse polno obvestil o tem, kdaj in kje se s kom srečati, kako priti na dogovorjeno mesto ipd.. Eno od takih navodil iz julija 1944: "Tovariš Lakota Anton in Starman Ivan, komandir in politkomisar I. čete manevrskega bataljona G.O., kreneta takoj po prejemu te naredbe in najhitrejšim potom do nam. komandanta G.O., kjer počakata manevrski bataljon in sprejmeta komando nad svojo edinico. Ako je bataljon že pasiral dotično mesto, morata takoj kreniti za njim in ga dohiteti v njegovem pokretu. Tovariši Žiger Ludvik, Zupan Jaka in Kovač Stanko počakajo manevrski bataljon v svoji edinici ter da se mu na mimohodu pridružijo. ...

Tov. Ribnikar Franc krene takoj preko karavljje 12G, na kateri bo dobil obvestilo, da li je II. MSV že napravil pokret preko Save, nato krene v III. bat., kjer bo dobil navodilo, kjer se nahaja 2. minersko sabotažni vod, ako ga pa tam še ne bo, ga mora počakati v bataljonu." (5)

Ko je bila med letom 1943 vzpostavljena mreža kurirskih postaj, je prenos pošte in sporočil potekal po ustaljenih poteh. Na relejnih kurirskih postajah so izročali pošto po štafetnem sistemu. Naprej so jo morali poslati s prvo redno zvezo.

Pismo iz Kočevskega Roga v Poljansko dolino je potovalo navadno okoli tri dni. V času tekovanja ob tretji obletnici Osvobodilne fronte so pismo s Koroške čez Gorenjsko in Primorsko prinesli na Dolenjsko v 96 urah, navadno pa v okoli 150 urah. Kurirji so prejeli pošto od političnih vodstev, tehnik in vojaških enot. Pošto so izročali na javkah, na dogovorjenem mestu med postajama. Ko je prišla v bližino kurirske postaje vojaška enota, so kurirji vzpostavili stik z njo in se dogovorili za kraje, kjer so izročali pošto. (245)

Tudi po uvedbi relejnih kurirskih postaj so pomemben del partizanske pošte ostali kurirji enot in političnih vodstev, pa tudi sodelavci partizanskega gibanja, ki so za partizane prenašali razne pošiljke in obvestila. Februarja 1943 so iz odreda naročali II. oz. Stražisarjevemu bataljonu, naj ima vsakih pet dni zveze s štabom odreda "oziroma z (I. oz. op.p.) Gregorčičevim bataljonom. To uredite tako, da bo potekala samostojna kurirska veza kot doslej preko tovariša Vasje". 3. četa I. oz. Gregorčičevega bataljona je takrat imela z nadrejenim štabom zveze dvakrat tedensko.

V začetku julija 1943 so eni od čet iz bataljonskega štaba določili ozemlje, na katerem je delovala. S selškimi političnimi delavci je imela zvezo vsak dan, z Ovsišami in okolico vsak tretji dan, če je bilo treba, pa vsak drugi dan. Zvezo z brigado so imeli s pomočjo III. oz. Kebetovega bataljona. Februarja 1944 je 2. oz. Jeseniška četa vzpostavila vojaško zvezo s 4. oz. Jelovsko četo in sicer vsak četrti dan. Po njej so pošiljali naprej novince, "ki nam ne odgovarjajo". (11)

S kurirskimi linijami je bil vzpostavljen poštni sistem za celotno odredovo operacijsko ozemlje. Tako so lahko pomladi 1944 sestavili odredni poštni imenik:

I. bataljon preko G 15

II. bataljon preko G 19

III. bataljon, preko G 19, 14

1. MSV (minersko sabotažni vod, op.p.) preko G 15, 3

2. MSV preko G 17

3. MSV preko G 16,17,8

1. transportna edinica pr. G 15,3

2. transportna edinica pr. G 16,12,1

1. transportna karaula pr. G 15,3

2. transportna karaula pr. G 16,12

Odredna bolnica A, preko G 16,12,1

Odredna bolnica B, preko G 18

Ambulanta A preko G 16,12,1

Ambulanta B Lojze preko G 15,3

Ambulanta C Gregor preko G 15,5

Ambulanta E Izidor preko G 17,8,4

Ambulanta (G) Košuta preko G 19

Ambulanta Hribar, Gregor preko G 18

Tehnika A preko G 15,3

Tehnika B preko G 18 preko (2)

Zveze z Ljubljansko pokrajino so bile pogosto motene. Edvard Kardelj je sredi julija 1942 pisal Ivu Ribarju, da je "ljudski glas" vedno pred pošto. 28. julija 1942 so iz štaba I. grupe odredov kritizirali II. oz. Poključski bataljon Gorenjskega odreda, ker je njihov sel predčasno zapustil "vezo". Zato so zahtevali kazen zanj. Februarja 1943 so slabo delovanje kurirskih zvez pripisovali zlasti "malomarnosti kurirjev. Pisma prihajajo včasih par tednov prepozno." (3, 11, 247)

Novembra in decembra 1943 je bil namestnik odrednega politkomisarja pri 3. oz. Kranjski četi na levem bregu Save. Tam je "bil ves čas brez vseh vez in pošte. Sava in proga sta bili tako zastraženi, da ni bilo moči priti kurirjem skozi." Partijska poročila je 3. četa pošiljala kranjskemu okrožnemu komiteju Komunistične partije. Zato je namestnik politkomisarja zahteval pošiljanje poročil na desni breg Save, da je lahko sam poročal na pokrajinski komite. 6. maja 1944 so iz odreda pisali IX. korpusu, da od tam od 29. aprila niso prejeli pošte. V tem času je bila s kurirsko postajo uničena tudi pošta in zato so prosili, da so iz Korpusa poslali odredu kopije v tistem času poslano pošto.

16. julija 1944 je odredni politkomisar pisal IX. korpusu, da ni mogel priti na konferenco politkomisarjev in tožilcev, ki je bila 10. julija. Depešo, poslano 8. julija, so prejeli isti dan opoldne. 10. julija ob dveh popoldne bi moral biti na Komandi mesta Čepovan. Čeprav bi ujel varen prehod čez Savo in ne bi imel drugih težav na poti, bi potreboval zanj 3-4 dni. Zato je naslednji dan odpovedal svoj prihod. (5)

Prehodi čez ceste, železnico in vode so bili zahtevni in nevarni. Kurirska postaja G-25 pri Medvodah je posredovala sporočila po poti iz doline Ločnice čez cesto Medvode-Škofja Loka, čez železnico, cesto Jeprca-Škofja Loka, cesto Kranj-Ljubljana, cesto Medvode-Mavčiče-Kranj. Tu so bile stalno zasede, zato sta hodila po dva kurirja skupaj, v letu 1944 pa trije, z brzostrelkami in nekaj časa z mitraljezom. Pred njimi sta dve partizanski sodelavki pregledovali pot, čez Soro so hodili po viseči brvi pri Spodnji Senici, ko so okupatorji to podrli, pa po jeklenicah, ki so ostale. (245)

Napori in nadloge, ki so jim bili kurirji izpostavljeni še bolj kot drugi partizani, so pri marsikom pustili posledice. Stanetu Grčarju, kurirju Cankarjevega bataljona, ki je mnogokrat prebredel Savo, je po vsem tem ostal hud revmatizem. (206)

V začetku februarja 1944 je komandant Jože Fajfar-Tomaž poslal borca po konja v Gosteče. Belca so uplenili v smledniškem gradu, pa so ga morali spotoma pustiti v vasi, ker ni zmozel poti. Partizan je šel ponoči od Brnika pod Osojnik, ne da bi dobro poznal pot. Prišel je v Gosteče, odprl dvoje hlevov, pa nič. Nato je v tretjem hlevu kar na slepo odvezal konja. Lastnik ga je ustavil in mu pokazal, kje je konj, ki ga je iskal. Kmalu ga je dobil odredni politkomisar Gubec, ki je večkrat jahal čez Poljanščico iz ene čete v drugo. Jezdil je kar po cesti iz prehoda iz sopotniške grape proti vasi Zminec in pri Podpulferci čez most. Zanj so zvedeli domobranci in ga ubili v zasedi. Konj je prišel v last nekega kmeta v Zmincu. (96)

14.marca 1944 je odredni štab zaradi tega dogodka kritiziral štab I. oz. Tomaževega bataljona: "Po vsemu, kar se (je) zadnji čas zgodilo v vašem bataljonu, se da sklepati, da ste se preveč zavzeli za jahalno umetnost. Šlo je celo tako daleč, da je eden vaš funkcionar izgubil življenje jahajoč po cesti in to brez spremstva. Izgubili ste tudi vprežnega konja in mulo." Zato so ukazali, da četna poveljstva ne smejo več imeti jahalnih konj, bataljonu pa so dovolili enega jahalnega konja, ki sta ga lahko uporabljala le komandant in politkomisar, v izjemnih primerih pa še kurir. (14)

Konec junija 1944 so v odredu imeli le konja "v štabni patroli." Večkrat so partizanom prevajali razno blago domačini.

Konji so bili prestižnega pomena in julija 1944 je odred poslal IX. korpusu zahtevanih pet konj, posebej pa po enega za nekdanjega odrednega komandanta Vanjo in operativnega oficirja Duleta. (5)

Skupina partizanov Gorenjskega odreda s smučmi

Partizanska patrolja s smučmi in v belih haljah je na novega leta dan leta 1943 šla proti četnemu taboru nekje okoli Prtovča. Stražar je mislil, da so sovražniki in je alarmiral tabor. Odredni komandant Franc Biček in kurir Janez Lušina sta večkrat uporabljala smuči pozimi 1942/43. (147, 193)

Med 11. in 16. aprilom 1943 je bila I. oz. Poljanska četa III. oz. Kebetovega bataljona v zasedah okoli Javorij. V okolici so ustavili avto s tremi domačini in nekim Korošcem. Legitimirali so jih in spustili. "Po kratkem partizanskem izletu so avtomobil zažgali in prevrnili v grapo." (11)

Ko sta v nemške uniforme preoblečena Jože Robič- Egon in Ludvik Bem- Slave požgala žago Gorjano v Spodnjih Gorjah, je Bem od vodje žage vzel ključ motornega kolesa in se odpeljal z njim. Ko se je pripeljal do partizanske zasede, ki je varovala akcijo, so začeli streljati po njem. Vendar ni bil ranjen. Motorno kolo je do konca vojne "skrito in namazano počivalo v poključkih hribih". (198)

Kurirji s postaje G-25 so imeli zvezo čez Savo južno od Medvod. Zveza je bila decembra 1943 izdana. Nato so prečkali Savo nad Medvodami, navadno pri Trbojah. Najprej so bredli, nato pa izdelali preprost plav, ki se ni obnesel. Zato so izdelali manjši pločevinasti čoln. Za prevoz sta skrbela dva kurirja, ki so jima rekli "partizanska mornarica". Nekaj čolnov jim je odnesla Sava oziroma so jih pobrali okupatorji. (245)

4. oz. Jelovška četa je novembra 1943 po začetku sovražne ofenzive s Prtovča odšla proti Jelovici. Bilo je že do pasu snega. Na plaziščih pod Ratitovcem so "zaradi plazov povečali odstopanje". Do Mosti so namesto uro in pol hodili pet ur. Nato so šli proti Rovtarici. Tam so bili že Nemci. Obrnili so se nazaj na Mosti. Prišli so tja do noči in tam prenočili. Postavili so močno zasedo proti Rovtarici. Zjutraj so šli naprej. Ambrušev oča z Rudnega je zavlekel voz hloedov, da je skril sled. Ob osmih so bili pri Novaku. Tam jih je pričakala prazna hiša in tuleča živina. To so napojili in nakrmili. Zaklali so prašiča in skuhalo obrok. Nato so šli do drvarske bajte nad Brsničarjem (t.i. Zadnja rezerva) nad Podlonkom in naprej na zasneženi Pašni vrh, kjer so tiho opazovali nemško policijsko kolono, ki je gazila proti Prtovcu. (147)

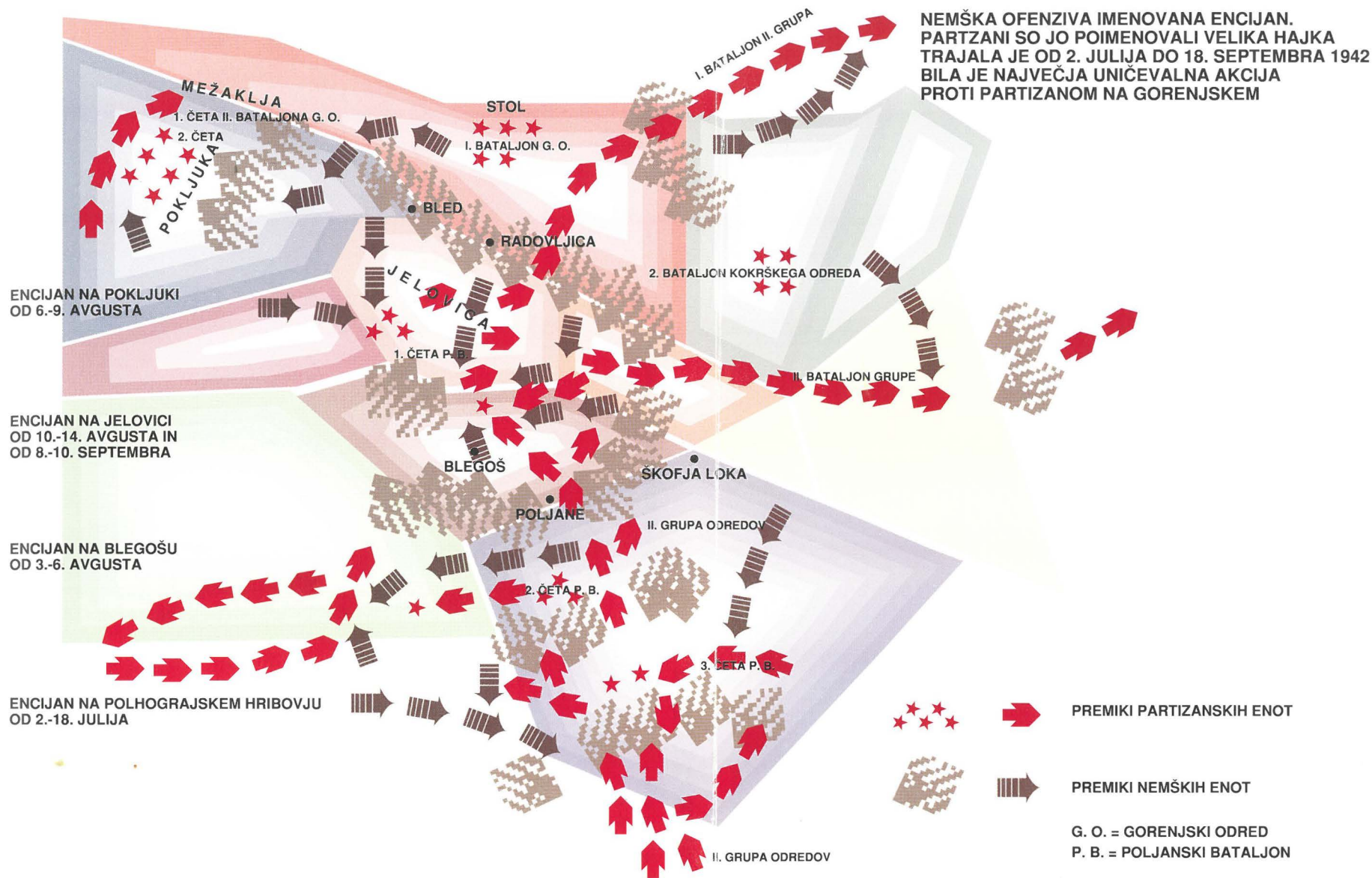
Partizanske enote so opravile nič koliko takih pohodov.

Splošovanja dolgo pot po Gorenjskem je v partizanih prehodil zdravnik Edvard Pohar. Na Gorenjsko je prišel iz Ljubljanske pokrajine 2. junija 1942. Poslali so ga v I. oz. Cankarjev bataljon pod Stol. Ranjence so tedaj skrivali vsakega posebej po zakritih krajih. Pohar jim je oskrbel rane in jih obiskoval. Junija je s spremljevalcema padel v zasedo in oba spremljevalca sta tedaj padla. V noči od 20. na 21. junij je šel z bataljonom po zdravila in medicinsko opremo v jeseniško bolnišnico. Ko je bila postavljena ambulanta na Mežakli, je Pohar hodil še tja. Ko je izpod Stola prišel prve dni februarja 1943 na Mežaklo, je z dvema partizanoma od tam odšel po hrano v Jeseniški Rovt. V snegu so tja in nazaj prišli v eni noči, pri čemer so morali dvakrat prečkati Savo. Pohar je obiskoval enote, ko pa je v ambulanto prišel nov ranjenec ali bolnik, so ga poklicali tja. Marca 1943 je Pohar obiskal taborišče nad Dovjem, v katerem so bili skriti trije ranjenci. 1. maja 1943 so ga poklicali v Selško dolino, kjer se je ranjenemu mitraljezcu Čoču ognjila roka. Ranjenec je že pred njegovim prihodom umrl, Pohar pa je ostal v bližini odrednega štaba. Sprva je živel pri kurirjih in obiskoval enote. Nato je okoli maja 1943 začel graditi odredno bolnišnico pod Ratitovcem. Nosil je deske. Ko je bila bolnica zgrajena, je nekaj časa opravljal še intendantska in kuharska dela. Ob skrbi za bolnico je kot odredni sanitetni referent skrbel za mrežo ambulant, ki so nastajale. Tako je januarja 1944 obiskal ranjence Prešernove brigade pri Podjeljah nad Bohinjem, od tam se je napotil v ambulanto D na Mežakli in se nato vrnil v odredno bolnišnico. Konec januarja je odšel v Cerkno in tam doživel nemški napad nanj. Sredi februarja 1944 je z odrednim štabom odšel na levi breg Save. Tam so prehodili precej ozemlja, da so izbrali prostor za odredno bolnico II pod Kočno in jo zgradili. Aprila je

Pohar odšel pod Storžič in pod Stol ter organiziral še dve odredni ambulanti. Junija 1944 si je ogledal tudi bolnišnico kamniškega okrožja in jo vključil v odred. Junija so preselili odredno bolnico II pod Krvavec in avgusta proti Kamniški Bistrici. V začetku septembra so Poharja poklicali v štab IX. korpusa in s tem je bilo njegovih medvojnih poti na Gorenjskem konec. Poharjeva popotna znamenitost je bila leskova palica, s katero je hodil v letih 1942 in 1943. Preden jo je izgubil, jo je obrabil za okrog 15 centimetrov. (188)

Iz I. oz. Cankarjevega bataljona so leta 1942 borci iz Ljubljanske pokrajine vzpostavili zvezo s svojci. "Je bila resnična veza z enim gestapovcem in to še kar dobra, tako da sem tudi jaz poslal vezo s pismom v Ljubljano in nazaj sem tudi dobil odgovor, pa ne samo jaz, tudi drugi iz Ljubljane." Zvezo so vzpostavili s posredovanjem lekarnarice na Bledu, katere brat je bil partizan. (150)

Gorenjci, ki so bili v odredu, so večinoma laže vzpostavili zveze s svojci in drugimi. Vendar tudi mnogi med njimi po več mesecev niso videli svojcev. Tako se je Janez Lušina v letu 1942 pod Jelovico po naključju srečal julija z očetom, novembra pa z mamo. Večina srečanj pa je bila dogovorjenih, odobrili so jih nadrejeni v enotah. Posamezne partizane so včasih za nekaj časa pustili iz enot, da so odšli na obiske v domače kraje. Ob takih priložnostih so si partizani in obiskovalci izmenjali novice, obiskovalci so partizanom prinesli tisto, kar so potrebovali. Te zveze pa so bile marsikdaj opravljene tudi za razne opravke v dobro partizanskega gibanja. (147)

ODREDOVO ZDRAVSTVO

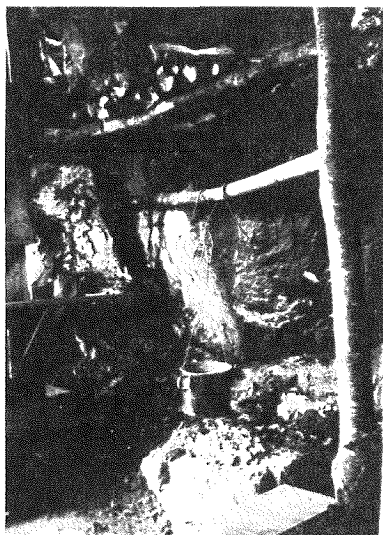

Dr. Edvard Pohar februarja 1943 v Gaberju na Pokljuki

Do pomladi 1942 gorenjski partizani niso imeli organizirane sanitetne službe. Ranjencem so skušali zagotoviti zdravniško pomoč. Puščali ("zabijali") so jih pri domačinih ter jih skrivali v težko dostopne in nekompromitirane kraje v gozdovih. Preskrbeli so jim negovalce. Bolničar ali nekdo, ki je znal vsaj prevezovati, je bil določen za nego, spremljevalec pa je stražil in skrbel za hrano. Skušali so tudi zbrati več ranjencev skupaj. Dr. Edvard Pohar jim je oskrbel rane in jih potem obiskoval. Dr. Dušan Mravljak-Mrož je 31. julija 1942 poročal II. grupi odredov o stanju ranjencev v bolniški postojanki v Poljanski dolini, severovzhodno od Gorenje vasi. Štiri bolnike je oskrboval bolničar Grog. Ambulanto, ki je nastala marca 1942, so imenovali Grogovo, leta 1943 pa je postala odredna ambulanta C. Vanjo so pošiljali ranjence iz Poljanske doline. Štab I. grupe odredov je imel improvizirano bolnico na Jelovici v predelu Pstinje. (147, 188, 284)

Ambulanta D na Mežakli

Notranjost ambulante D

Konec novembra oz. v začetku decembra 1942 so postavili zavetišče v Zakopu na Mežakli na vrhu pobočja proti Jesenicam v bližini daljnovoda proti Radovni. Prvi ranjenec je bil Anton Razinger- Stric, ranjen 9. novembra 1942 v Bareči dolini nad Bohinjem, drugi Karel Kozar, ranjen 13. februarja 1943 na Rečici. Okoli maja 1943 sta ozdravela in bunker so začeli uporabljati kurirji postaje G- 8. Ambulanta D je bila nato nameščena na prostem pod Planskim vrhom Mežakle, do konca vojne pa so jo še štirikrat preselili. Vanjo so prihajali ranjenci iz Zgornjesavske doline, s Pokljuke in celo s Koroškega. (188, 195)

Čevljar Andrej Rozman, predvojni član Komunistične partije, je šel v partizane poleti 1941. Po boju v Dražgošah januarja 1942 je bil odpuščen in je živel zase. Pobudo, da bi se pri njem zdravili ranjenci, je dal Franc Biček. Prva bolnika sta bila v noge ranjena Janko Prezelj-Stanko in borec Čuk. Pozneje je bila Andrejeva postojanka preimenovana v ambulanto B. V veliki hajki leta 1943 je bila izdana. Pet ur po umiku so prišli Nemci in jo z bombami razbili. Dobivala je ranjence z desnega brega Sore v Selški dolini. Nahajala se je v grapi pod vasjo Ojstri Vrh.

V teh treh ambulantah je bilo v začetku leta 1943 prostora za okoli dvajset ranjencev.

Nato se je razvilo več ambulant:

Ambulanta A je od poletja 1943 delovala na območju Podlonka in Prtovča, in sicer najprej v šotorih, nato v baraki med Podlonkom in Zadnjo rezervo. Včasih je imela tudi po 25 bolnikov.

Decembra 1943 je bilo v sovražnem napadu na III. bataljon Prešernove brigade na Goreljku na Pokljuki ranjenih več partizanov. Januarja 1944 je Edvard Pohar obiskal ranjence. Pred odhodom je to zdravstveno postajo uvrstil v sistem partizanskih bolnišnic na Gorenjskem pod šifro Ambulanta E preko 4G. Ambulanta E je delovala okoli Podjelij na poključki strani Bohinja.

Ambulanta F nad Suhadolnikovo domačijo pod Kočno (v bližnji grapi je bila tudi odredna tehnika A) je bila zgrajena prve dni aprila 1944. Ambulanta G je delovala blizu Polške planine proti planini Preval pod Begunjščico od konca aprila 1944.

Ambulanto H so zgradili pod Storžičem na severni strani, proti Javorniku in Jezerskemu.

Ambulanta I so poimenovali bolnico kamniškega okrožja, ki so jo v odred vključili konec maja 1944. Sredi junija je bila napadena. Pobitih je bilo devet ranjencev. Prvo oz. Odredno bolnico I so postavili nad Brsničarjem pri Podlonku maja 1943. Prve dni septembra so jo preselili pod Vancovec. Sprva so ranjenci in osebje bivali pod šotori. V začetku oktobra so zgradili zimsko postojanko iz smrekovih brun 10 minut od Brsničarja proti Novakovi Jelovici. Zaradi ogroženosti od sovražnika se je bolnica premaknila na Jelovico v bližino Mosti in nekaj časa delovala tam. Na to opozarja spominska plošča.

Odredna bolnica II je bila zgrajena sredi aprila 1944. Konec junija 1944 so jo preselili iz Kokre pod Kravec.

Mreža odrednih zdravstvenih postaj je bila dobro organizirana. To potrjuje tudi ocena v mesečnem poročilu sanitetnega odseka IX. korpusa I. februarja 1944, po kateri je imel Gorenjski odred med korpusnimi odredi "najboljšo organizacijo sanitetne službe, kar je razumljivo, ker jo vodi prav izpočetka tov. dr. Pohar Edvard".

Tudi bolnice so doživljale različne reorganizacije. Maja 1944 je bila predvidena podreditev sanitetnih ustanov na desnem bregu Save sanitetnemu odseku IX. korpusa. (5, 118, 188, 226, 284)

Aprila ali maja 1942 sta iz Ljubljane prišla medicenca Mirko Kmet-Janez v 1. oz. Selško in Emil Štravs v 3. oz. Poljansko četo II. oz. Poljanskega bataljona. V začetku junija je s skupino iz Ljubljanske pokrajine prišel dr. Edvard Pohar v 1. oz. Cankarjev bataljon. Mirko Kmet je oktobra 1942 odšel na politično delo, vendar je kljub političnim obveznostim zdravil bolnike in ranjence v ambulanti B.

Osebe Odredne bolnice I so bili zdravnik Edvard Pohar, bolničar, kuhar ter štirje graditelji in nosači ranjencev.

V sanitetnih ustanovah so med osebe sprejemali za enote nesposobne borce in ozdravele borce. V Odredno bolnico I je bil npr. dodeljen borec z revmatičnimi nogami, ki je po ozdravitvi postal bolnišnični kuhar, ozdravelega borca pa je Edvard Pohar izučil za bolničarja. Prvi bolnik v ambulanti F je bil Jože Kokelj-Oskar, ki je bil ozebel v roke na poti čez Bašelsko sedlo. "Noči so bile mučne, ker je tovariš Oskar trpel strašne bolečine, povrhu pa je še manjkalo pravih zdravil." Ko je ozdravel, je Oskar postal ambulantni intendant. Ob Edvardu Poharju so v letu 1944 v odrednih ambulantah delovali še nekateri zdravniki, med njimi trije tujci: Čeh Kadlik v ambulanti E, Rus Pavle Ivanov v ambulanti A in Italijan Antonio Ciccarelli v Odredni bolnici I.

Ranjene in bolne partizane so zdravili tudi civilni zdravniki. Skoraj ni bilo zdravnika, ki ne bi tako ali drugače pomagal partizanom. Za vstop v partizane pa so se težko odločali. Maja 1944 je odredni sanitetni referent poročal IX. korpusu, da so nekaterim zdravnikom že po večkrat poslali mobilizacijske pozive, vendar se niso odzivali. "Zato sem izdal na merodajne faktorje ukaz, da se jih nasilno mobilizira." Kljub temu je večina zdravnikov ostala doma.

Partizanom pa so pomagali tudi drugi ljudje, ki so znali vsaj nekoliko zdraviti. Tako je Jurij Kriznar iz Delnic, ki je bil nekdanji vojaški bolničar in vaški padar, zdravil in obvezoval bolne in ranjene partizane. (183, 188, 278, 284)

Tudi v odrednih enotah so se bolničarji večinoma priučili svojemu delu. Sredi maja 1943 so se v III. oz. Keбетovem bataljonu odločili, da bodo organizirali sanitetno službo. V bataljonu je dotedaj zdravil politkomisar 1. čete. Izbrali so nekaj borcev, ki jih je poučilo dekle, ki je opravilo tečaj Rdečega križa. Odredni sanitetni referent je 13. marca 1944 pisal enotam, da so zbrale podatke o strokovno usposobljenih ljudeh za zdravstveno službo ter določile bolničarje v četah in bataljoni (bolničarja in dva nosača ranjencev na četo). Bolničar je oskrboval ranjence in bil odgovoren za zaloge sanitetnega materiala. Skrbel je za higieno borcev, torej za tedensko preoblačenje in prekuhanje perila, za higieno stranišč in odpadnih jam. Za to, da so borci potrebo opravljali le na straniščih, so bili odgovorni tudi politkomisarji. V bolničarjevo skromno opremo so sodili bolniška torbica, jod, tinktura, zavoji, škarje, pincete, gumijasta cev, električna svetilka, milo, opornice. (5, 11)

Andreja Žvana je jeseni 1942 "zlomil revmatizem in tudi živci so mu odpovedali". Kadar je imel revmatične napade, je hudo trpel. "Od hudih bolečin, predvsem v nogah, je ječal in prosil tovariše, naj zakurijo velik ogenj, da bi si ogrel ude." Pozimi 1942/43 se je zatekel k veleposestniku Kristofu Šveglju na Rečico (Bled). Bivališče je imel v gospodarskem posloplju. Dr. Janko Benedik z Bleda ga je hodil redno zdraviti. Bolezen je Žvana pestila tudi naprej in januarja 1944 je bil zato premeščen iz minersko- sabotážnega voda. (105, 197, 278)

Žvan ni bil edini revmatični bolnik med partizani. Več kot revmatičnih bolnikov pa je bilo prehlajenih partizanov. Januarja 1944 je bilo v 4. oz. Jelovski četi precej bolnih, saj so v hudem mrazu živeli po senikih. Tudi 2. oz. Jeseniška četa je februarja 1944 trpela zaradi mraza, saj je bilo "skoraj neznosno zimsko vreme s snežnimi zameti in viharji, zato so bile vsake akcije

nemogoče. Radi mrzlega vremena je obolelo na močnem prehladu mnogo tovarišev, za katere je nujno potrebno, da se pred nastopom boljšega vremena in možnostjo novih akcij pozdravijo." Marca 1944 so štirje člani tehnike A imeli gripo in "je delo za nekaj dni popolnoma zastalo". (5)

Nekaj partizanov je bilo treba pomagati pri težavah z želodcem in ledvicami. Posebna partizanska težava so bili žulji in med bolniki jih je bilo nekaj, ki so se jim ožuljene noge zastrupile. Nekateri so ozeбли.

Vendar je bilo tovrstnega bolnišničnega zdravljenja razmeroma malo. Večino svojih bolezni in lažje rane so si partizani pozdravili kar v enotah, večkrat pa so se zatekli na zdravljenje k sorodnikom ali drugim partizanskim sodelavcem.

Med Slovenci, ki so jih Nemci mobilizirali v svojo vojsko, je preživel vojni mnogo invalidov. V nemški vojski je bila sanitetna služba za frontno linijo toliko učinkovita, da so lahko rešili mnogo ljudi s težkimi notranjimi poškodbami, poškodbami glave in takih, ki jim je bilo treba amputirati ude. V partizanih je bila večina takih ranjencev obsojena na smrt. Zato je tudi razumljivo, da je v odrednih zdravstvenih ustanovah umrlo le malo ranjencev in bolnikov. Vanje je prišlo le malo bolnikov z res težkimi strelnimi ranami. Nekaj ranjencev je kljub takim ranam preživel, nekaterim so morali opraviti amputacije.

Največ partizanskih ranjencev je bilo ranjenih v noge. Poglejmo nekaj zapisov o boleznih in ranah.

Ambulanta B

V ambulanti B so najprej zdravili dva borca, ranjena v noge, borca s prebito piščaljo, borko z rano na licu in s kroglo v rami, borca, ranjenega v notranje organe, dva, ki sta jima po nesreči eksplodirali bombi. Avgusta 1943 sta prišla dva "kar malo na oddih". V ambulanti je okrevljal interniranec iz italijanskega taborišča. En bolnik je imel "od žuljev zastrupljene rane", drugi "močno revmo v hrbtu. Dobil je dovoljenje domačega zdravljenja za pečjo". Med bolniki je bil eden z bolnim želodcem, dva sta imela težave z ledvicami, tretji je imel zastrupljeno nogo, naslednji je bil "poln hrast po telesu", nato je imel eden prehlajene oči, pa še nekdo prehlajen "je bil ves zatekel, pa se dobro zdravi, ker lahko na dan po 20 ur spi, pri tem pa močno smrči"; tudi dva dezerterja iz nemške vojske sta bila močno prehlajena. Perun, ranjen v notranje organe, je umrl po štirih dneh. (32)

Ambulanta D

V ambulanto D so prišli naslednji bolniki:

Leta 1943:

28. april: borec iz Koroške čete, ki je bil ranjen v desno ključnico.

6. julij: borec udarne čete, ki si je na begu pred zasado zlomil nogo.

2. oktober: vodnik iz bataljona z naduho in bolnim želodcem. Nato odredni kurir z bolnimi ledvicami.

6. december: prinesli so politkomisarja bataljona, ki je umrl 4. januarja 1944 ob pol dveh ponoči. (Njegovo zdravljenje bo opisano posebej.)

7. december: borec Koroškega bataljona, otečen čez pas od napora.

Leta 1944:

17. januar: vosovec, ranjen v desno nogo.

Četni kurir Vzhodnokoroškega odreda, ki je bil ranjen v hrbet, a je potrpežljivo prenesel mučno pot do ambulante.

12. februar: partijski sekretar jeseniškega okrožja, ranjen v obe nogi.

23. marec: dva borca 1. koroškega bataljona, eden z revmatičnimi nogami, drugi močno prehlajen.

25. marec: želodčni bolnik.

28. marec: terenec z revmatičnimi nogami.

1. april: borec iz 1. koroškega bataljona z revmo v nogah.

8. maj: v levo zapestje ranjeni vosovec.

19. maj: revmatik.

22. maj: borec 3. minerske čete z zvinjeno nogo.

28. maj: borec, ranjen v desno ramo. (36)

Vsaka rana v partizanih je pomenila težko preizkušnjo za ranjenca in za tiste, ki so ga reševali. V razmerah, v katerih so živeli, je bila bolnikom in ranjencem zavest, da bodo soborci storiли kar največ za to, da jih bodo rešili, pomembna opora.

Gustelj Šlibar-Kljuka je bil partizan od junija 1942. Istega leta je zbolel za vnetjem rebrene mrene. Skrivaj so ga spravili h kmetu Antonu Legatu, po domače Mazovcu, na Selo pri Žirovnici. Ta je s steljo zakril kad za namakanje sadja. Do kadi, v katero je Mazovec napeljal elektriko, je bil skozi steljo napeljan rov. Bolnika je zdravil svak dr. Franc Bergelj. (278)

V hajki na Dražgoški gori poleti 1942 so partizani v temi bosí šli po strmini. Stanko Kocjančič se je zaletel v sovražnika, ustrelil vanj, nato pa dobil strel v desno ramo. Po preboju je zaostal. Prišel je do vode na Lipniški planini. Za silo si je zamašil rano s strgano srnjco. Po tavanju je prišel do Nomenja in od tam po poseki za žičnico na Gorjuše. Tam je dobil kruha in mleka. Nato ga nekdo prijavil in bežal je naprej. Po tednu dni je dobil zatočišče pri Matičkovi mami na Slamnkih. (119)

Borec Cankarjevega bataljona Rupert Kiršner-Jože je bil leta 1942 ranjen v trebuh, tako da mu je dolgo časa uhajalo blato. Po nekaj mesecih se je vrnil v enoto. Dva borca sta ga oskrbovala med zdravljenjem. Da jih zaradi ranjenčevega stokanja ne bi odkrili, sta ga spremljevalca prenašala do Javorniškega Rovta in nazaj. (188)

1. oz. Jelovška četa I. oz. Gregorčičevega bataljona je maja 1943 odšla z Jelovice čez Savo. Pred odhodom so odpustili bolne in šibke. Težje bolnike so poslali v bolnico, ožuljene ipd. pa k političnim delavcem ali pa k svojcem. Partizana Jurčka, ki je leta 1942 prišel iz Ljubljanske pokrajine in je imel zatečeno, tvorov polno nogo, je Janez Lušina peljal na svoj dom. V gozdu nad hišo so mu zgradili zavetje. (143)

Junija 1943 je Jože Triler-Marko vstopil v Loško četo. 18. februarja 1943 so šli mobilizirat v vasi med Medvodami in Kranjem. Po nesreči je prijel za lovsko puško, ki se je sprožila in mu raztrgala roko. Odnegli so ga k kmetu Bukovcu na Osojnik. Oskrboval ga je Miha Erjavec, partizan iz vasi Žlebe blizu Medvod. Roka je bila ožgana in črna. Eden od domačih je šel po dr. Kocjančiča, ki je videl zastrupitev, predlagal amputacijo in pripeljal dr. Hafnerja. Amputacijo sta opravila na skedenjskih vratih. Miha je ostal pri ranjencu okrog tri tedne. Dr. Kocjančič ga je hodil prevezovat in tudi Miho naučil, kako naj obvezuje "štrcelj odrezane roke v ramenu, kako naj očistim gumijasto cevko za odvod gnoja, pa še to in ono." Marko je z Osojnika šel v Studenčice k Bernardovim, čez nekaj dni pa k Trnovčevim v Medvode. Tam se je naučil pisati z levo roko. Nato je bil mladinski politični delavec v medvoškem rajonu. Spet je bil ranjen 27. maja 1943 in spet so poklicali dr. Kocjančiča, vendar je ranjenec 30. julija 1943 umrl.

Študent medicine Marjan Šifrer je bil v začetku maja 1943 ranjen v zasedi v Mostah. Dobil je tri strele v nogo, ramo, dumdumko v levo roko. Zdravili so ga zdravniki Hafner, Marčič in Debevc. Skrival se je v Begunjah, na Zgoši in drugje. Po ozdravitvi je dr. Debevc njega in še enega partizana s svojim avtom odpeljal pod Jelovico. V Kamni Gorici so šli na požirek, malo naprej pa ju je ob gozdu odložil. (278)

13. aprila 1943 je bila akcija v Žabnici. Padla sta le dva strela. Mitraljezcu Jožetu Vebru-Čoču je prebilo komolec. 29. aprila je umrl zaradi zastrupitve v gozdarski bajti pod Kališami. Verjetno zaradi tega, ker so mu rano trdno povili, niso pa mu preveze odvezovali. K Čoču je prišla zdravnica iz Železnikov, vendar mu ni mogla pomagati. (147, 218)

V Odredni bolnici I je bil julija 1943 eden najhujših bolnikov Drago. "Imel je gnojne bule po vsem telesu in desna noga mu je pod kolenom odgnila. Dr. Edvard ga je operiral kar pod smreko in mu na vse načine lajšal bolečine, ki jih je bolnik vdano prenašal do zadnjega." (31)

5. decembra 1943 so gorjanski politični delavci z odrednimi borci, ki so bili na poti na Koroško, šli po hrano k Besarabcu, ki se je nastanil v župnišču v Zgornjih Gorjah. Padli so v orožniško zasedo in ob enem padlem je bil ranjen politkomisar bataljona Novak. Novak je bil španski borec in interniran v Italiji. 6. decembra so ga prinesli v ambulanto D. Franc Koritnik in Ivana Koren sta obvestila kirurga Jožeta Hafnerja, naj gre na Mežaklo k ranjencu. Koritnik ga je tja odpeljal s svojim avtom.

Hafner je ranjenca oskrbel in se dogovoril, da so ga borci Pokljuške čete prenesli na Blejsko Dobravo. Na podstrešju pri Grilcu mu je amputiral nogo pod kolenom, saj Novak ni pristal na amputacijo nad kolenom. Pri operaciji je pomagal bolničar Ivan Saksida. Odrezano nogo so pokopali v sadnem vrtu. Mara Aleš, ambulantna bolničarka, ki je pobegnila v partizane maja 1943, po aretaciji moža, je zato, da bi ranjencu pripravili šodo, oblekla civilno obleko in šla na Bled v hotel Jelovico k znanici Francki Vergles po dve steklenici vina. Nato je pri Grilcu, po domače Cokvarju, nekaj dni skrbela za ranjenca in se vrnila nazaj na Mežaklo. Višja medicinska sestra Anka Kuharič je ranjencu dajala injekcije. A noga je začela črneti. Po nekaj tednih, ko se je stanje poslabšalo, je Novak pristal na amputacijo nad kolenom. Zaradi govorice, ki so se začele širiti, je Albin Stegnar s svojim avtomobilom odpeljal ranjenca k zakoncema Krmelj v Podmežaklo. Še isti večer so opravili operacijo. Pomagala je Anka Kuharič. Zaradi splošne zastrupitve je ranjenec umrl še isto noč, 4. januarja 1944 ob pol dveh ponoči. Umrlega je Jaka Krmelj pokopal na obrežju Save. Nato sta zakonca Krmelj odšla v partizane. (36, 278)

16. januarja 1944 je k ranjencem iz III. bataljona Prešernove brigade prišel dr. Edvard Pohar. Francetu Nagodetu je izrezal kroglo iz vratu, Jožetu Kovšči pa odrezal štiri zmrznjene prste na levi in enega na desni nogi, razjedene do kosti: "Pred operacijo je dobil le injekcijo, pa se mu je zdelo, da operacija poteka preveč mesarsko. ... Zdravnik je imel menda precej skrhanjo žago ... Za operacijsko mizo je rabil kar pograd, instrumente so v glavnem napravili domači obrtniki." (33, 118)

V odrednih bolnicah so se zdravili borci odreda, politični delavci, vosovci, borci Koroškega bataljona, Prešernove brigade in tudi kak civilist.

Prišlo je tudi nekaj ranjencev, ki so se poskušali najprej pozdraviti sami. Drugi bolnik ambulante F je bil Izток Kuljad- Jožek iz Kokrškega odreda, ki je bil ranjen v Udin borštu 14. septembra 1942. 4. marca 1944 je prišel v ambulanto F. Bil je zelo bled, saj se je skrival v prostoru brez dnevne svetlobe. Dolgo časa je trajalo, da je dobil barvo in se okrepil. 26. aprila 1944 je v ambulanto E prišel Jakob Kravanja iz Prešernove brigade, ki je decembra 1943 ozebel na Goreljku in se dotlej zdravil po raznih krajih v Bohinju. (35, 118, 188)

S prenosom ranjencev in drugimi opravili v zvezi z zdravljenjem so imele enote precej opraviti. Ob zgledu minerske čete iz leta 1944 si oglejmo, koliko dela so imeli v zvezi z zdravstvenimi težavami.

11. marca je močno zbolela Marija, ki pa ni hotela v bolnico. 15. marca je nekaj borcev neslo pakete v bolnico. 5. aprila so s sanmi odpeljali v bolnico Cilko, ki si še ni povsem opomogla po operaciji slepiča. 13. aprila so iz brigad prišli trije borci. Ker so v četi sumili, da so od tam ušli, je patrolja odšla na Rovtarico. Tam je Mirko stopil na ročno granato in se rnil. "Takoj se je

odpravilo 16 tovarišev, da ga odneso v bolnico." 14.aprila se je patrolja z ranjencem ob dveh ponoči vrnila, ker je naletela na zasedo. Zamenjala jo je druga skupina, ki je nesla ranjenca po zelo slabih stezicah v neko hišo. Ker zdravnika do naslednjega dne do dveh ponoči ni bilo k ranjencu, ga je posebna patrolja odšla prosit v bolnico, naj pride. Tega dne je bil v zasedi ranjen še en borec. Zdravnik je nato prišel do obeh. 16.aprila popoldne je odšla večina borcev "v Kropo, od koder so prinesli nekega bolnega tov. partizana v bolnico. Hodili so nepretrgoma 18 ur." (28)

Decembra 1943 so v odredno bolnico I prinesli v pljuča ranjenega komandanta bataljona in tri borce Prešernove brigade. "Zopet so se izkazali naši fantje. Ranjence so prenašali v globokem snegu in najhujšem mrazu ure in ure daleč." Januarja 1944 so prinesli borca III. bataljona Prešernove brigade, ki je bil ranjen na Pokljuki in operativnega oficirja Borisa Šobra z dvema težkima ranama. (31)

V odredu niso imeli organizirane zobozdravstvene službe. Pri zobobolih so si pomagali na različne načine. Junija 1942 je Edvard Pohar v jeseniški bolnici vzel tudi zbirko klešč in "mnogo borcev rešil neprijetnih zobobolov". Ivan Saksida je bil maja 1944 premeščen iz 1. minerske čete v obveščevalni center Stol. Njegov oče je bil bolničar in ko sta s soborcem imela nekaj gnilih zob, "je prišel in jih nama populil kar na štoru v gmajni nad Pristavo". (188, 278, 281, 284)

INSTRUMENTI IN ZDRAVILA

Leta 1942 instrumentov za večje posege ni bilo. Nekaj so jih dobili iz Ljubljane in jih dodelili Selški četi. V noči od 20. na 21.junij 1942 je okoli 50 borcev odšlo v jeseniško bolnišnico. Edvard Pohar je tamkajšnjemu zdravniku pokazal, katere pripomočke hoče. Poslej je imel dovolj orodja. Večina pripomočkov iz te akcije je v partizanih dočakala konec vojne. (188)

Partizanski sodelavci so zbrali dovolj sanitetnega materiala. Maja 1944 se je odredni sanitetni referent pohvalil "z zadostnimi zalogami dobrih zdravil. Instrumentarij, s katerim razpolagam, mi zadostuje za vse operative dosežke." (5)

Včasih pa se je bilo treba znati. Lojzetu Kermavnerju so decembra 1943 na Goreljku prestrelili gleženj. Rana se mu je gnojila, noga otekala in pomladi 1944 so se v ambulantni E odločili za operacijo. Zato "si je dr. Matjaž naredil poseben operacijski nož z lesenim ročajem in britvico za britje." Operacijska miza so bila vrata staje na dveh tnalih. Dali so mu uspavalno injekcijo, trije so ga prijeli. Dr. Matjaž je prerezal rano in izpulil kostne drobce. Ker ni imel gumijastih cev, je v prereze vtaknil gazo. (118)

13.marca 1944 je odredni sanitetni referent poslal enotam pravilnik za mobilizacijo novincev. Za nesposobne so bili razglašeni duševno bolni, božjastni, tisti s telesnimi hribami (srčne napake, naglušnost, slepota, gluhonemost), z notranjimi boleznimi (ledvice, jetika, tuberkuloza, manjko več kot 18 zob). Delno sposobne so delili v sposobne za službo v zaledju (z manj hudimi oblikami gornjih bolezni) in začasno nesposobne(okrevajoče po boleznih). Ohranjena je "Zdravniška odpustnica" za borca, ki ga je sanitetni referent Gorenjskega odreda po pregledu 30.junija 1944 odpustil iz partizanov. (5)

Razmeroma nizka obolevnost v odrednih enotah kaže, da so v partizane jemali le kolikor toliko zdrave ljudi. Poleg tega pa v času delovanja odreda še niso mobilizirali starejših letnikov.

OBVEŠČEVALNA SLUŽBA IN ZAVAROVANJE

Leta 1942 je bila partizanska obveščevalna služba na Gorenjskem "pomanjkljiva ali pa je sploh ni bilo. Podatki so se zbirali na ravni nižjih enot s terena, pa še to je bilo bolj spontano, kot pa organizirano". Za zbiranje obveščevalnih podatkov sta bila odgovorna poveljnik in politkomisar. Predvsem Jože Gregorčič je lahko pomagal z izkušnjami iz španske državljanske vojne. (186)

Razvoj obveščevalne službe se je začel v letu 1943, ko so bataljoni, samostojne čete in nekatere ustanove imeli svoje obveščevalce. Obveščevalci svoje vrste so bili tudi politični delavci in sodelavci partizanskega gibanja, saj so s tem varovali sebe, partizanske enote in prebivalstvo. Podatke so zbirali s pomočjo zaupnikov, pri prebivalstvu, z opazovanjem in patroljami. Npr. Janez Jan je bil od aprila 1943 obveščevalni poverjenik na Žirovskem. Vsak teden je bil enkrat do dvakrat na zvezi z določenimi borci 2. oz. Žirovske čete III. oz. Kebetovega bataljona.

Taka mreža obveščevalnih poverjenikov je delovala še nekaj časa po nastanku Prešernove brigade. Do konca avgusta 1943 "ni bilo neke določene organizacije- sheme obveščevalne službe". (112)

O načinu dela partizanske obveščevalne službe in zavarovanja enot priča orožniška okrožnica, razposlana po gorenjskih orožniških postajah 7. aprila 1943; v njej so podatki, ki jih je med zaslišanji povedal ujeti partizan. Najprej je bilo poudarjeno, da "bandite ne vznemirjajo velike policijske akcije, ker so navadno po svojih opazovalcih dobro obveščeni o razvrstitvi policijskih sil". Po velikih hajkah so se partizani nekaj časa počutili varne. Zbirali so podatke o moči, oborožitvi in pohodnih poteh sovražnih patrolj. Zato so pošiljali dve do tričlanske patrulje, ki so iskale sledove. "Po odvrženihi ogorkih in škatah cigaret, po ostankih hrane itd." so partizani ugotavljali, kje je sovražnik postavljaj zasede. Pri izbiri taborišča so ocenjevali, kje bi sovražnik lahko odkril prihode k taborišču, kolikšna je bila nevarnost obkolitve ipd.. Brž ko so bile ustanovljene Vaške straže, so partizani dobili med njimi ljudi, ki so jih obveščali, kje bodo te delovale, kakšno je moštvo, oborožitev ipd.. Glavni napotek, ki ga je orožniško poveljstvo ob koncu okrožnice dalo podrejenim, je bil: "Zavreči pa je brezpogojno treba vsako ustaljeno šablono, da se na ta način onemogoči obveščanje banditov na škodo žandarmerije." K tej pohvalni oceni dodajmo še, da so partizani sledili nemške enote tudi po odtisih podkvic njihovih čevljev. (285)

Partizanska Varnostno-obveščevalna služba (VOS) je bila ustanovljena avgusta 1941. Februarja 1943 je Centralni komite Komunistične partije Slovenije ukazal ustanoviti obveščevalni center pri Glavnem poveljstvu slovenske partizanske vojske. Do ukinitve Varnostno-obveščevalne službe februarja 1944 je Centralni komite Varnostno-obveščevalne službe nadziral varnostno obveščevalno-službo v vojski in zunaj nje. Na Gorenjskem so bile ustanovljene okrožne in večina rajonskih komisij Varnostno-obveščevalne službe ter postavljene varnostne skupine v poletju, na levem bregu Save pa do konca leta 1943. Konec oktobra 1943 je bilo na Gorenjskem 37 organizatorjev obveščevalne službe in 31 pripadnikov varnostnih skupin. Januarja 1944 so šteje varnostne skupine okoli sto mož.

Vojaški obveščevalci in pripadniki Varnostno-obveščevalne službe so bili dolžni sodelovati med seboj "tako glede organizacijske pomoči ter dostavljanja in izmenjavanja podatkov, kakor tudi glede akcije proti sovražnim špijonažam, petokolonskim in vsakršnim sovražnim postojankam". (116, 242)

Tako je Janez Jan poleti 1943 sodeloval z vosovcem Pavlom Ingličem-Barom v Poljanski dolini. Ob zbiranju obveščevalnih podatkov sta vznemirjala sovražnika z branjem partizanskih odredb (prepoved odvažanja jeklenih konstrukcij z nekdanje Rupnikove obrambne črte) pred cerkvijo v Žireh, nekaj deset metrov od orožniške postaje, v Gorenji vasi in Oselici. Zaplenila sta pošiljko lovskega orožja, ki jo je v varstvu orožniških zased peljal iz občine Lučine v Škofjo Loko lučenski mežnar. Proti orožniški postojanki v Gorenji vasi sta spustila z razstrelivom napolnjeno kroglo. V Žireh je Rado Jan pri belem dnevu zaplenil radijski sprejemnik občin-skemu uradniku.

Vojaška obveščevalna služba v smislu organizacijskih napotil osrednjih partizanskih vodstev je v Gorenjskem odredu nastala jeseni 1943. Konec avgusta 1943 je v štab Gorenjskega odreda prišel Vito Kraigher. Imel je nalogo v štabu in enotah Gorenjskega odreda organizirati obveščevalno službo. Janeza Jana-Svobodo je Kraigher po dogovoru s štabom odreda postavil za vodjo odredne obveščevalne službe.

Janez Jan se je odpravil po odrednih enotah ter s komandirji čet in samostojnih vodov določil sposobne obveščevalce. Z vsakim je potem obdelal navodila, ki jih je ustno prejel od Kraigherja. Vsakemu je napisal, katere podatke mora zbirati in kako oblikovati dnevna, tedenska in izredna poročila. O tem, da so enote že pred tem imele razvite varnostno-obveščevalne mehanizme, priča pripetljaj, ki se je Janezu Janu zgodil v četi na Jelovici, ko je partizanom razlagal, da je prišel iz odreda organizirat obveščevalno službo. Prijeli so ga in spustili šele potem, ko je dokazal, da res prihaja s tem poslanstvom. (112, 113, 114)

Odredova obveščevalna služba se je razvijala vse do pomladi 1944. O tem pričajo tudi različna poimenovanja obveščevalne službe v odredu. Novembra 1943 se v poročilih omenja obveščevalni oddelek, januarja 1944 obveščevalni odsek in marca 1944 obveščevalni center. Ko je odredni štab februarja 1944 šel čez Savo, je na njenem desnem bregu ostal del odrednega obveščevalnega centra, ki ga je vodil Janov pomočnik Janez Klinar-Gorski. (5, 112)

Aprila 1944 so organe varnostno-obveščevalne službe na Gorenjskem ukinili. V okrožne in okrajne izpostave Odseka za notranje zadeve je prešlo 175 prejšnjih vosovcev, iz enot varnostnih oddelkov pa je bil v začetku maja 1944 ustanovljen V.bataljion II. brigade Vojske državne varnosti s 320 borci. (116)

Z ukinitvijo varnostno-obveščevalne službe se je vojaška obveščevalna služba osamosvojila, še vedno pa so oboji obveščevalci sodelovali. Odredni obveščevalci pa so obveščali tudi druge vojaške enote. Tako je 29.aprila 1944 odredni obveščevalni center poslal dnevno poročilo IX. korpusu, Prešernovi, Gradnikovi in Vojkovi brigadi ter 31. diviziji. (5) Do pomladi 1944 je odredna obveščevalna mreža prerasla iz obveščevalcev pri posameznih enotah in tistih, ki so bili odgovorni za posamezna območja, v mrežo obveščevalnih centrov.

1.maja 1944 je odredni obveščevalni center pisal podrejenim obveščevalnim centrom, da so po ukazu slovenskega Glavnega štaba z dne 12.aprila 1944 ukinjeni obveščevalci čet in bataljionov z namenom, "da razvijemo obveščevalno službo v vojski in na terenu na vojaškem in političkem polju v širši obseg". Razpuščen je bil pomožni obveščevalni center za desni breg Save, ki je deloval v Martinj vrhu. Njegov vodja Gorski je moral določiti obveščevalca za Selško dolino, in sicer za nadzor postojank: Praprotno, Dolenja vas, Selca, Železniki, Sorica, Petrovo Brdo. Bataljonski obveščevalec I. oz. Tomaževega bataljona Iztok je dobil nalogo postaviti enega obveščevalca za Poljansko dolino (Gaberk, Gorenja vas, Poljane, Lučine, Črni Vrh) in drugega za območje Škofja Loka, Sora, Medvode, Preska, Šmartno pod Šmarno goro, Šentvid. V II. oz. Vekotovem bataljonu sta morala en do dva obveščevalca prevzeti območje Begunje- Poljčemošnje-Ljubno, dva območje Predvdor-Cerklje-Šenčur-Zgornji Brnik-Jezersko, enemu so dodelili Kranj. V III. oz. Planinčevem bataljonu so enemu obveščevalcu določili sektor Bled,

Gorje, Zasip, Blejska Dobrava in Lesce, drugemu Zgornjesavsko dolino od Podkorena do Hrušice. Dotedanji "specijalni obveščevalac" 1. minersko-sabotažnega voda je bil odgovoren za Stražišče, Besnico, Žabnico, obveščevalac 2. minersko-sabotažnega voda je prevzel Podnart, Kamno Gorico, Podbrezje, še enega pa so določili za Radovljico, Ribno, Bohinjsko Belo. Za 3. minersko-sabotažni vod 1.maja še niso imeli oblikovane obveščevalne naloge.

3.maja 1944 se navaja trinajst odredovih obveščevalnih centrov, in sicer za Poljansko dolino, Škofjo Loko, Selško dolino, Stražišče, Podnart, Radovljico, Bohinj, Jesenice, Kranjsko Goro, Bled, Begunje z okolico, Predvdor-Cerklje-Jezersko, Kranj. To ni bila dokončna delitev ozemlja in tudi 13 obveščevalnih centrov ni nastalo. (14)

V najbolj razviti stopnji so sestavljali odredni obveščevalni center načelnik, njegov pomočnik, en do dva obveščevalca iz zaščitne čete oz. od julija 1944 obveščevalnega voda, terenski poverjeniki in v težjih položajih štabna opazovalnica. Odredno ozemlje so pokrile obveščevalne točke Lubnik, Storžič, Dobrča, Jelovica-Pokljuka, Stol, Kravec, Poljana. Obveščevalni center Lubnik je bil podrejen obveščevalnemu centru IX. korpusa, v odredu pa so v začetku julija 1944 ustanovili obveščevalno točko Blegoš. Obveščevalci obveščevalnih točk so imeli po dva do tri glavne poverjenike. Ti so imeli svoje obveščevalce, ki so jih poznali samo oni, po vaseh, železniških postajah, postojankah, uradih itd.. (5, 112, 114)

Svoje obveščevalce so imele tudi odredne ustanove, predvsem kurirske postaje, kjer je bil po navadi za obveščevalno službo odgovoren po en kurir. Kurirska postaja G13a je bila ustanovljena februarja 1944. "Postaja je imela izrazito obveščevalni namen, da zagotovi redni prehod prek ceste in Sore v Poljanski dolini, med postajama G13 in G15." (245)

Obveščevalci na relejnih kurirskih postajah so bili še potem, ko so kurirje konec marca 1944 premestili v Vojsko državne varnosti, podrejeni odrednemu obveščevalnemu centru. 1.junija 1944 so iz štaba odreda ukazali komandirjem kurirskih postaj gorenjskih linij: "Vsaka kurirska stanica mora takoj po prejemu tega dopisa poslati svojega obveščevalca z vso spremeno in orožjem na II. bat .Gor. odreda." (5)

ZBIRANJE OBVEŠČEVALNIH PODATKOV

0 sovražnih enotah

Odredni obveščevalci so leta 1943 skupaj z drugimi obveščevalci uspešno nadzirali sovražnika. Razvil se je tudi sistem poročanja. Od druge polovice novembra 1943 so obveščevalci začeli pisati dnevna poročila o spremembah v sovražnih postojankah, npr. 8.januarja 1944 o tem, da so v Šentvid prispele štiri baterije lahkega topništva. Janez Jan omenja, da je prvi celovit pregled sovražnih postojank poslal nadrejenim konec leta 1943. (5, 113)

Vendar enote kljub stalnemu zbiranju podatkov večkrat niso dovolj natančno poznale sovražnika na območju, kjer so delovale. Minerski vod Grintavec je 9.februarja nameraval minirati progo pri postaji Sv.Još pri Kranju. Prišli so prepozno, ker so bili tam že sovražniki, ki so ponoči stražili postajo. "Minirati se pa da proga le kakih sto metrov od postaje proti Kranju dočim je naprej tako strm breg da ni umika ako kaj pride. ... Med postajami Sv.Još-Podnart pa je proga baje stalno zastražena." Minerji o tem niso imeli točnih poročil, "iščemo pa tozadevnih informacij".

Razmeroma malo je poročil, v katerih bi kaj več izvedeli o sovražnem moštvu in poveljnikih.

Obveščevalac 2. transportne karavle je poročal o "civilnih gestaparjih" v Radovljici. Šef postaje je bil Korošec, po imenu Puc. Delal je za gestapo. Znal je slovensko, a je vedno govoril nemško. Kreisleiterjevi (okrožni vodja) svetovalci so bili Korošec Meier v prehranjevalnem uradu, odgovoren tudi za SS."Ta je spraval tudi vse fante že decembra 42. k SS, kajti prisilil je

vsakega posebej, da je pristopnico k SS podpisal." Mattersdorfer, stric okrožnega vodje in poprej kolonist na Lancovem, se je po partizanskih napadih preselil v Radovljico. Hubert Klemen je bil šef hotela Grajski dvor.

Partizanska obveščevalna služba v letu 1944 je potekala vzporedno po več kanalih (obveščevalci enot, varnostne službe, političnih organizacij) in je, kot kaže pregled sovražnih postojank, učinkovito nadzirala položaj na Gorenjskem.

Navodila o tem, kaj naj poročila vsebujejo in kako naj bodo napisana, so se večkrat spremenjala. Eno od navodil naroča poročanje o "utrjenih postojankah, kasarnah in bunkerjih" v 16 točkah (lega, stavbe, utrditev, zavarovanje, oborožitev, posadka). V drugem navodilu so zahtevali poleg pisnih podatkov še skice postojank. V tem navodilu so zahtevali poročila in skice o vojaških oblasteh, policiji, županstvih in sodnijah, radijskih postajah, poštah, denarnih zavodih, davkarijah.

Nekaj skic so obveščevalci izdelali, posebej Tone Wagner-Izidor. Obveščevalec minersko-sabotažnega voda je maja 1944 poročilu priložil nekaj fotografij, "katere nam kažejo postojanke, v katerih se nahaja okupator". Čeprav je bilo v odrednih enotah zlasti v letu 1944 nekaj fotoaparatorov, pa so partizani pogosteje fotografirali sebe kot sovražnika. Večkrat je v dopisih omenjeno fotografiranje, npr. politkomisar bataljona je prosil za fotografije, "to je tiste, ko smo slikani s srnjaki in še druge". (5, 14)

0 drugih sovražnih dejavnosti

Obveščevalci so zbirali podatke tudi o drugih dogodkih, ki so vplivali na razvoj dogajanja in odmevali med ljudmi. 12. aprila 1944 je odredni obveščevalni center poročal, da so Nemci oblekli v vojaške suknje 94 zapornikov iz begunjske kaznilnice in jih poslali kot pripadnike zaščitne policije (približno v tistem času so pošiljali zapornike iz Begunj k protizračni obrambi v Nemčijo, op.p.) v Francijo, 23. maja 1944 pa, da je 15. maja 1944 padlo na Ravniku v gozdu (med Sv. Katarino in Toškim čelom) nemško letalo. Sedemčlanska posadka se je ubila. 6. junija 1944 je obveščevalec 2. transportne karavle poročal o selitvah družin na Brdu pri Lancovem in o njihovi usodi. (5)

0 prometu

V letu 1944 so začeli obveščevalci natančneje spremljati cestni in zlasti železniški promet. Od železničarjev so dobivali podatke o transportih. Tako sta 14. maja peljala proti Ljubljani transporta s 14 cisternami bencina in trinajstimi štiriosnimi vagoni ladijskega železa v Italijo ter kompozicija z 19 vagoni vojaštva (okoli petsto mož, dva vagona avtomobilov). 15. maja je peljal vlak s 25 vagoni bencina v sodih proti Splitu, 17. maja pa transport s 25 vagoni hrane in transport z 29 vagoni artilerije proti Brežicam. Bilo je okrog petsto mož, dva vagona protiletalskih topov in 11 vagonov opreme. V tretjem transportu, za Trst, je bilo 40 zaprtih vagonov s hrano in opremo, na dveh vagonih štirje avtomobili, en vagon spremstva. 18. maja je bilo v prvem transportu 39 vagonov vojakov, v drugem 25 cistern bencina in dva vagona vojaškega spremstva. Proti Jesenicam so 14. maja peljali v sedmih vagonih okoli dvesto Hrvatov v podoficirsko šolo v Dresden in v drugem transportu 30 vagonov premoga, 16. maja osem vagonov ustašev, 17. maja sta peljala dva prazna transporta s po 50 zaprtimi in eden s 50 odprtimi vagoni. 18. maja transport s 47 praznimi bencinskimi cisternami in nekaj premoga in kompozicija s 17 vagoni premoga in sedmimi vagoni vina na Kranj. Med 15. in 16. majem ni bilo tovrstnega prometa, "ker so minerci na več krajih porušili progo". (5)

0 gospodarstvu

Proizvodnja za vojne namene je bila za okupatorja zelo pomembna. V letu 1944 so obveščevalci začeli zbirati podrobnejše podatke o proizvodnji v njih.

Poročilo iz srede leta 1944 dokazuje, da so partizani imeli pregled nad gospodarskimi obrati in objekti, pomembnimi za vojno proizvodnjo. V Seznamu tovarn, ki obratujejo za sovražnika, so navedli obrate Kranjske industrijske družbe na Jesenicah in Javorniku, tovarno verig v Lescah, tovarno letalskih delov LGW (Luftfahrtgerätekwerk, pred vojno tekstilna tovarna Jugočeška) in tovarno gumijevih izdelkov (Gummiwerke, pred vojno Semperit) v Kranju, tovarno Šubert (pred vojno tekstilna tovarna Sirc) v Stražišču, tovarno Prah na Primskovem, tovarno Titan v Kamniku, smodnišnico (A.G. Dinamit Nobel) v Kamniku, tekstilne obrate Intex in Tekstilbruna (pred vojno Jugobruna) v Kranju, tovarni Taler in Šesir v Škofji Loki, bombažno predilnico in tkalnico Glanzmann & Gasser v Trziču, predilnico na Trati itd., usnjarne in tovarne čevljev, žage in lesne obrate, papirnico in tovarno Tanina v Goričanah. V seznamu električnih central so navedli 19 pomembnejših vodnih in 6 "kaloričnih" central ter njihove glavne odjemalce. Med "vojno važnimi" objekti so našli vojaške stavbe, mostove in predore.

Partizani so imeli pregled nad vsebino proizvodnje. Tako so poročali, da so na Jesenicah in Javorniku izdelovali "mesečno cca 60 vagonov granat in praznih nabojev (čaur) za topove", oklepne plošče za tanke, letala in ladje. V LGW v Kranju so izdelovali: "4400 ED 151, 3400 VED, 131 D-1, 1500 VED, 131 a-1, 1200 VED, 131 E-1, cca 20.000 komadov malih sestavnih delov /ED : elektrische durchlade Einrichtung je aparat za polnjenje redenikov pri letalskih strojih, VED 131 : Verbindungs Leitungen se rabijo pri avijonih Me 109 in pri Arado avijonih/". V kranjski tovarni Šubert so izdelovali "sestavne dele za avijone in dele avijonskih bomb. Bombe sestavljajo v tovarni Prah na Primskovem". V Tovarni verig v Lescah so izdelovali oklepne plošče in gosenice za tanke. V tovarni gumijevih izdelkov v Kranju so delali "podložke za preteze", v Šesirju v Škofji Loki "copate za lazarete" itd. (2)

Obveščevalci sami so zbrali precej podatkov, ko so se razkropili po opazovanjih in poizvedovanjih po ozemlju, ki jim je bilo določeno.

V I. bataljonu so poslali "iz vseh čet po 2 obveščevalca na vse strani tega sektorja, ter mi poročajo, da ni bilo nič sov. patrol in kretanja."

Obveščevalni center je 24. aprila 1944 poročal, da se je obveščevalec 1. čete "podal na poizvedovanje na Gabrško goro", obveščevalec 2. čete "v smer proti glavni cesti, ki vodi iz Škofje Loke proti Železnikom do vasi Luša" in obveščevalec 3. čete "v smeri Žetina, Malenski vrh in Brda". (5)

Največ podatkov so obveščevalcem povedali ali pisno sporočili sodelavci partizanskega gibanja. Partizani so za obveščevalne sodelavce pridobili domačine, zlasti občinske uradnike, železničarje, ljudi, ki so oskrbovali sovražne postojanke ipd. Dragocene podatke so dajali gostilničarji in člani njihovih družin. Za novice so spraševali tudi popotnike. Tako je bil dober informator živinozdravnik, ki je iz Logatca hodil zdraviti živino v Žiri. (114)

Ko so se pozimi 1942/43 odpravili močni policijski oddelki proti Radovni, kjer so se zadrževali partizani, je občinski uslužbenec iz Gorij telefoniral gozdarju v Radovno in partizani so se lahko pravočasno umaknili. (88)

23. maja 1944 so poročali, da Hrvatje iz postojanke v Kamni Gorici izjavljajo, da jih je 200. Vendar "od mesarja, ki jim dobavlja meso, pa se je izvedelo, da daje za 120 oseb."

Obveščevalec 1. transportne edinice je poročal, da so 28. februarja 1944 pripeljali v Železnike na žandarmerijo kovčke "z namenom, da pridejo ta beli. To je izjavil en žandar sam dotičnemu civilu, kateri je potem poslov pošto do mene." (5)

31. julija 1944 so oznovci opozarjali odredni štab, da se pripravlja hajka pod Stolom: "Včeraj, ko so se naše legalke kopale na Bledu, je bil navzoč tudi znani gestapar in vodja našopanih (raztrgancev, op.p.) Noč Andrej /Gvažar/. Začel je govoriti in jim je med drugim dejal: ta teden bomo napravili hajko pod Stol in to sami ta višji, katerih nas je okoli 30 po številu, postavili bomo povsod zasede, mi bomo pa jagali. Obljubil jim je, da jim prinese rože planinke. Bodite torej previdni naslednje dni radi zased, ta "višje" pa naprite, da ne bodo nikoli več trgali naših planink". (2)

V mnogih orožniških in drugih sovražnih postojankah so bili ljudje, ki so partizanom posredovali obveščevalna sporočila. Predvsem je bilo tako v postojankah, v katerih so službovali jugoslovanski orožniki, ki jih je okupator sprejel v svojo službo. Obveščevalcem se je posrečilo dobiti zaupnike tudi v domobranskih postojankah. Npr. kuharica orožniške postaje v Železnikih je obveščala partizane. Svojevrstni obveščevalci so bili nekateri orožniki, ki so večkrat namignili, "kam gredo v patroljo, da se ja ne bi srečali s partizani". Redko so se sami orožniki odločili za sodelovanje s partizani. Konec maja 1943 je orožnik iz postojanke Fužine prišel na zvezo s partizani, opisal postojanko in prinesel naboje za pištolo. (113, 114, 218)

Vrsto podatkov so obveščevalci zbrali med zaslišanji. Zasliševali so novice, dezerterje iz partizanov in iz nemške vojske, aretirane in ujetnike. Med preiskovalnimi postopki so zasliševali tudi priče dogodkov ali ljudi, ki so poznali osumljence ali obtožence.

16.maja 1944 so iz 3. minersko-sabotažnega voda poročali, da sta 14.maja iz domobranske postojanke v Lescah pobegnili dva zapornika iz kaznilnice v Begunjah, ki so ju k domobrancem v Lesce pripeljali 13.maja. Povedala sta, da je v Lescah 20 domobrancev, da pa pričakujemo, da jih bo dvesto.

Odredni obveščevalni center je 24.aprila 1944 poslal IX.korpusu pregled protiletalske obrambe Štajerske in Koroške(vključno z Gorenjsko), ki jim ga je dal Herbert Lehrmann, ki je pobegnil od flakovcev z Jesenic.

Obveščevalec 3.minersko-sabotažnega voda je 12.maja 1944 poročal, da je prišel v partizane človek, ki je bil že preje v partizanih, sumijo ga pa zvez z domobranci. S seboj je pripeljal štiri moške in dve ženski. Zahteval je, naj te ljudi takoj zaslišijo, preverijo pa naj tudi, ali je človek, ki je bil mobiliziran 30.oktobra kot vojaški begunec, v partizanih na Primorskem, kot zatrjuje žena, ali pa je pri domobranci.

30.aprila 1944 so iz obveščevalnega centra I. oz. Tomaževega bataljona poslali zapis zaslišanja domobranskega dezerterja. Spraševali so ga, kdo iz okolice je pri domobranci, kdo je tam nasilno mobiliziran in o postojanki v Gorenji vasi, od koder je pobegnil.

Priznanje zaslišanega so partizani včasih izrekli z nasiljem. V II. oz. Poljanskem bataljonu so leta 1942 človeku, ki je kradel pri izseljencih in ni hotel priznati, naložili 25 udarcev s palico. V primerih, ko se v poročilih omenja ostro zaslišanje, so jo nekateri skupili še huje. (5)

Obveščevalci so večkrat zapisali kakšno od govoric, ki jih je bil vojni čas prepoln. Junija 1944 so iz nemških vrst izvedeli, da se Nemčija pripravlja na plinsko vojno, in to takrat, kadar bi katera koli vojska nameravala prestopiti njihove meje. Plina (predvsem iperita) naj bi imeli pripravljene za usmrteitev 280 milijonov ljudi. Avgusta 1944 so ljudje zaradi koncentracije vojaštva pričakovali drugo fronto na Balkanu.

Precej je bilo govoric o domobranci. Mnoge med njimi niso bile najbolj natančne. Aprila 1944 so odredni obveščevalci poročali, da bo bela garda razpuščena in da so v Ljubljani aretirali 84 njenih voditeljev- tudi dekana Škrbca. Partizani so spremljali tudi govorice, ki so krožile med ljudmi o tem, da domobranci nameravajo prevzeti oblast na Gorenjskem. Novembra 1943 so obveščevalci zvedeli, da bo sovražna hajka od Bohinja do bivše nemško- italijanske meje, po njej pa "se mislijo Nemci umakniti z Gorenjske in upravo prepustiti Rupniku." Maja 1944 so v

obveščevalnem centru Lubnik predvidevali, da bodo domobranci skušali postaviti "svoje postojanke po več krajih na Gorenjskem, kar jim bo gotovo že uspelo, posebno ker bodo Nemci verjetno morali dati čim več vojaštva v Italijo. Domobranci bodo na vsak način hoteli obdržati svoje postojanke, ker se hočejo v slučaju zasedbe zaveznikov pokazati, da imajo oni oblast. Koliko jim bo uspelo, to pač vemo." (5)

O tem, kako uporabiti obveščevalne podatke, so odločali štabi enot. Podatki so bili namenjeni predvsem zavarovanju in možnosti presoje položaja. Pred akcijami enot so zbrali kar največ podatkov o ciljih napada in razmerah, v katerih ga je bilo najučinkoviteje izvesti. Ker partizani niso imeli na razpolago učinkovitih komunikacijskih sredstev, je bilo "pri hitrosti 4 km na uro" težko učinkovito uporabljati obveščevalne podatke. Čeprav so partizanske enote mnogokrat minirale proge, pa skoraj ni bilo akcije, v kateri bi napadli transport, ki bi ga izbrali po obveščevalnih podatkih. (113, 114)

Obveščevalci so dajali predvsem napotke. Npr. aprila 1944 so opozarjali, da so imeli na železniških postajah možnost s posebnim znakom po telefonski zvezi obvestiti "vse postaje od Št. Vida do Jesenic." Maja 1944 je odredni štab ukazal, naj opravljajo diverzije na progah le zjutraj oz. v jutranjih urah. Odnášajo naj vojaški kabel ob vznožju telefonskih drogov. Da prihranijo razstrelivo, naj odvijajo tračnice na ovinkih, junija pa je odredni operativni oficir sporočil II. bataljonu, da vsako jutro ob 3.15 uri odpelje iz Šentvida proti Jesenicam izvidniški vlak, ki ima pred lokomotivo tri vagona, natovorjene z gramozom. Zato naj gredo minirat šele tedaj, ko bo izvidniški vlak že mimo.

Sovražne napade so napovedovali predvsem po vidnih znakih, npr. o sovražnih pripravah na odhod iz postojank, niso pa dobivali točnejših podatkov o moči sovražnih sil in ciljih napadov. Odredni obveščevalni oddelek je 14. novembra 1943 opozarjal Pokrajinski komite Komunistične partije, da bo 17. novembra večja hajka z okrog 15 000 vojaki, med katerimi bodo Prusi, Kozaki ipd.. Hrano in klavno živino zanje so že pripeljali v Škofjo Loko.

Zaradi počasnega prenosa obvestil je marsikateri obveščevalni podatek prišel prepozno. Ko je vojaštvo iz Bohinjske Bistrice odšlo v hajko 2. maja 1944, so iz odrednega obveščevalnega centra poslali o tem IX. korpusu depešo 3. maja. Po pripravah so sklepali, da bodo šli proti Podbrdu.

Prednost partizanske obveščevalne službe je bila predvsem v tem, da so bili obveščevalci domačini in so lahko s poznavanjem domačega ozemlja omogočili posamezno akcijo. Dostikrat pa so s podatki pomagali tudi drugi sodelavci partizanskega gibanja.

"Od političnih funkcionarjev smo prejeli predlog za vojaško akcijo in sicer na edinice oz. skupino belogardistov, ki hodi večkrat na strelišče pri Struževem", so pisali z odreda II. oz. Vekotovemu bataljonu. Priložili so tudi skico in svetovali čimprejšnji napad. (5)

Novoustanovljeni IX. oz. Dražgoški bataljon je šel na planino Ratitovec. Naslednjega dne so prišli obveščevalci iz doline s poročilom, da je vse v redu. Prišel je tudi "terenski obveščevalec Miran" s Prtovča, ki je štabu predlagal akcijo na občino v Železnikih. V akcijo so šli domačini, ki so poznali dostope do občine. Tam jim je Katarina Gartner dala ključke od vseh občinskih prostorov. (194)

V III. oz. Kebetovem bataljonu so dobili obvestilo, da bo 20. aprila 1943, na Hitlerjev rojstni dan, obiskal finančne stražnike v Črnem Vrhu okrožni komisar finančne straže. Ta je bil potem v napadu s še dvema spremljevalcema ubit. (167)

2. oz. Jeseniška četa je 9. februarja 1944 poročala, da je izvedla prehranjevalno akcijo v Begunjah. Potem so "držali položaje in to 5. ter 6. (februarja, op.p.) na vseh prelazih, ki vodijo iz doline do našega bivališča." A sovražnikov ni bilo. V Grofiji so sovražniki še patroljirali. Tja je

četa poslala patroljo. "Na sedanjem ozemlju čete pa policija po mraku ne hodi več iz postojanke."

V obveščevalnem centru Poljana pod Storžičem so zvedeli, da pride v okolico Križ do 16.julija 1944 60 domobrancev. Obvestili so IV. oz. Manevrski bataljon. Domobranci so 13.julija prišli v Križe. Na poti proti Gozdu so trčili na IV.bataljon in se panično umaknili.

26.julija 1944 je II.(prej IV. oz. Manevrski) bataljon porušil v dolini Kokre pet mostov in požgal dve žagi. Skice in podatke je dal odredni obveščevalni center, enote pa je na položaj vodil obveščevalni oficir. (5)

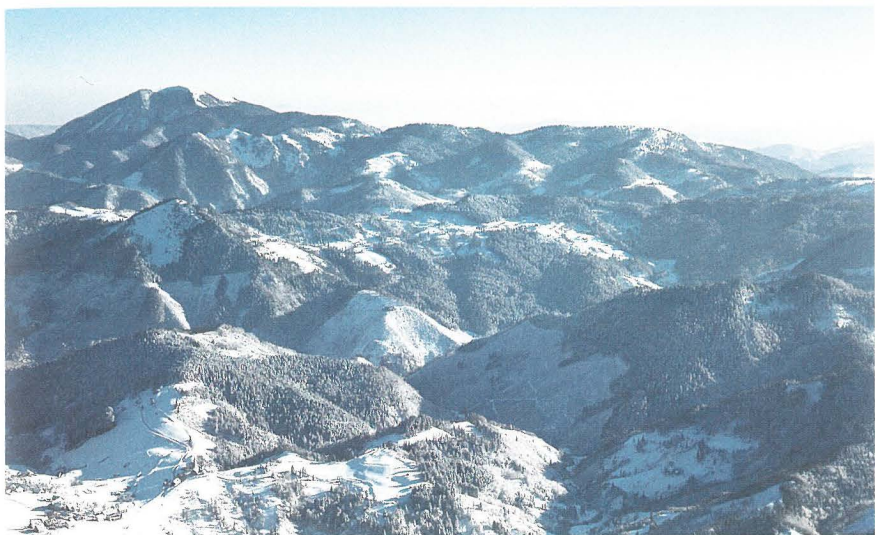
Ob nadziranju sovražnih postojank in njihovega delovanja je bila pred partizane postavljena naloga, kako odkriti vse spletke, ki jih je sovražnik napletal, da bi uničil politično- oblastne organizacije in vojaške enote partizanskega gibanja.

V prid nacistične Nemčije je že pred okupacijo vohunilo nekaj ljudi tudi na Gorenjskem. Mnogi med njimi so po prihodu okupatorja v deželo dobili različne funkcije. Okupator je ljudi, ki jim je zaupal, postavil za občinske komisarje oz. župane, upravnike podjetij in zaplenjenega premoženja, za vodje Koroške ljudske zveze in drugih nacističnih organizacij, vermanshafta ipd.. Mnoge ljudi, ki so zasedli vodilne položaje in opravljali različna poslanstva za nacistično državo, so premestili tudi iz rajha, predvsem iz Avstrije. Izmed vseh teh so rekrutirali ljudi, ki so zbirali podatke o partizanskem gibanju. Tako so npr. župani vsaj v letih 1941 in 1942 izbirali vodiče in prevajalce, ki so spremljali nemške enote med napadi na partizane. Izmed vseh teh ljudi in tistih, ki so jih okupatorji na različne načine (plačilo, prisila v kaznilnici v Begunjah in drugod) prisilili k sodelovanju, so izbrali zaupnike (V-Mann oz. Vertrauensmann). Te so pošiljali vohunit za partizanskimi enotami in mnoge operacije proti partizanom so usmerjali na podlagi poročil zaupnikov, ki so jih posredovali orožnikom oz. gestapu. V vsem času delovanja odreda so okupatorji skušali vriniti v partizanske enote izdajalce. Rekrutirali so jih tudi iz vrst ujetih partizanov. Imeli so nalogo zbirati obveščevalne podatke pa tudi neposredno uničevati partizanske enote. Oboji, ovaduhi, ki so vohljali za partizani, in vrinjenci v partizanske enote so bili sovražniki, ki jih je bilo partizanom najtežje odkriti. Ob spremljanju sovražnikovih enot je bilo nadzorovanje te sovražnikove mreže najtežja naloga partizanskih obveščevalcev in protiobveščevalcev.

Še bolj so se obveščevalna razmerja zapletla, ko je bilo treba začeti zbirati tudi podatke o ljudeh, ki so se povezali z okupatorjem in delovali proti partizanom zato, ker so želeli preprečiti, da bi Komunistična partija po partizanski zmagi prevzela oblast v deželi.

Partizani so nadzirali domačine, ki so jih ovajali sovražniku iz strahu ali za plačilo, pa tudi tiste, ki partizanom niso bili naklonjeni in so se zapletli z okupatorjem iz protikomunističnih nagibov. Od vsega začetka so partizanske oblasti zahtevale za okupatorjeve sodelavce in ideološke nasprotnike partizanskega gibanja najstrožje kazni.

V letu 1942 in v začetku leta 1943 v slovenskih vodstvih partizanskega gibanja niso bili najboljše seznanjeni z razmerami na Gorenjskem. Gestapo je s plačilom ali s silo pridobil precej Gorenjcev, da so s podatki ali s sodelovanjem v posameznih službah delovali proti partizanom. Tudi med dezerterji iz odrednih enot je pridobil nekaj sodelavcev, vendar pa je osrednje partizansko vodstvo zahtevalo najostrejšje ukrepe predvsem proti protikomunistom. Tako je slovensko partizansko glavno poveljstvo 20.januarja 1943 ukazovalo odredu: "Po direktivah PK (Pokrajinskega komiteja Komunistične partije-op.p.) za Gorenjsko likvidirajte belogardiste in vsak poskus kakršne koli njihove formacije. Zavedajte se, da bo bela garda poskušala v kalnem rovariti pri tistih v gozdove pobeglih mobilizirancih, ki še nimajo zvez z nami." (10)

Loško hribovje

Selška dolina

Na celičnem partijskem setanku 2. oz. Jeseniške čete so 16. januarja 1944 načeli tudi "vprašanje belo-plave garde, katera se skuša zlasti v zadnjem času osnovati na Gorenjskem ter si s pomočjo nem. terorja skuša pripraviti tla za svoje protiljudske namene. Poudarilo se je, da moramo proti tej klikli voditi še dokaj doslednejšo borbo kakor proti Nemcem samim." (5)

Razumljivo je, da so partizani zaradi takih ukazov budno nadzirali rojake, četudi včasih niso natančno vedeli, koga naj preganjajo.

3. četa III. oz. Keбетovega bataljona je v začetku maja 1943 označila za belogardista moža iz Raven, ki je delal v Žireh. "Propagira za belo gardo. Hodi preko meje po literaturo in nasvete." Pred vojno je delal v Nemčiji. Belogardizma so osumili še več ljudi, ki so hodili čez nemško-italijansko mejo. Tedaj v 2. četi istega bataljona o belogardizmu niso mogli izreči kakšne trdnejše sodbe: "O 'beli gardi' in njenih organizatorjih v našem okraju so v četi različna mnenja. Eden pravi tako, drugi pa zopet drugače." Med organizatorje v Škofji Loki so šli organista-tajnika ljudske posojilnice, mizarskega mojstra, ravnatelja Šeširja, vodjo mlekarne. Vse je družila politična pripadnost Slovenski ljudski stranki. "Ti gospodje so že v Jugoslaviji vodili politiko in slepili ljudi." Partizani so jih dolžili, da so prirejali sestanke in propagirali belo gardo. (11)

Premožnejši ljudje in pristaši Slovenske ljudske stranke so bili torej že sami po sebi možni nasprotniki. Ob tem je treba upoštevati dejstvo, da so nacisti iz Gorenjske izgnali duhovnike in večino predvojnih narodno-političnih voditeljev.

Iz tega vrtinca sumničej so se nato razraščale bolj ali manj podkrepljene obtožbe.

Partizani so zbrali glavne podatke o moštvu in nastanitvi v okupatorjevih, ter domobranskih postojankah, zbirali so tudi njihovo propagandno gradivo.

Bolj kot protikomunisti pa so bili partizanom nevarni ljudje, ki jih je okupator s silo ali kupnino pridobil, da so delali zanj. Sodelavci partizanskega gibanja in obveščevalci vseh vrst so zato skrbno opazovali, kdo vse je sodeloval z okupatorjem.

Maja 1944 je 2. minerska četa poročala, da so v Radovljici v Grajskem dvoru v drugem nadstropju pisarne gestapa. Med okoli 10 možmi so bili Anton Bažič, čevljar z Rečice, Janez Potočnik in Urban Plemelj z Bleda, Tone iz Ljubljane, Franc Hodnik iz Stare Fužine, Golmajer iz Trziča in Bitenjc iz Otoč. Razen Bažiča, ki je stanoval v gasilskem domu, so vsi živeli v Grajskem dvoru in imeli službo predvsem ponoči. Jože Urišek iz Novega mesta je bil šofer. (5)

O temeljitosti obveščevalnega nadzora odrednih obveščevalcev priča tudi to, da so izvedeli, da so se na Žirovskem vrhu pojavili mihailovičevci, ki so čakali na odgovor pokrajinskega vodstva partizanskega gibanja o morebitnem sodelovanju. O njih je poročal III. oz. Keбетov bataljon 13. junija 1943 in sicer, da so bili to štirje bivši oficirji, en duhovnik in štirje Žirovci. Bataljonu so prepovedali, da bi jih napadel, zato so nemoteno odšli. (11, 114)

Posebno pozornost so bili partizani prisiljeni nameniti tistim, ki jih je gestapo skušal vrniti v partizanske enote. Ti poskusi so se ponavljali od ustanovitve do razpustitve odreda.

Leta 1942 je bil Loški četi II. oz. Poljanskega bataljona dodeljen Leopold Krainer iz Škofje Loke, sin predvojnega jugoslovanskega in medvojnega nemškega orožnika. Jože Gregorčič je Francetu Bičku naročil, naj na Krainerja pazijo. Krainer jih je prepričal, zaupali so mu kurirstvo. V hajki na Blegošu pa je četo zapeljal v sovražni obroč in dezertiral. (116, 136)

V letu 1943 se je gestapu posrečilo navezati stike v partizanskih vojaških in političnih vodstvih. Pogajanja partizanov z gestapom so se končala z gestapovsko ukano, zaradi katere je Prešernova brigada na Žirovskem vrhu čakala na orožje, ki naj bi ji ga poslali okupatorji. V te spletke je bil vpleten tudi odredni štab. Partizanski politični delavci, ki so bili v zvezi z gestapom, so odrednemu komandantu Francu Bičku in politikomisarju Evgenu Matejki predlagali napad na vojaško skladišče v Šentvidu, kjer bi odred dobil mine za minomet. Biček je obvestil gestapovskega sodelavca o dnevu, ko so nameravali z eno od čet napasti skladišče. Vendar so

pred tem preverili položaj. Biček je z Matejko in štirimi spremljevalci od druge ure popoldne z opazovalnice na hribu nadziral skladišče pred železniško progo v Šentvidu. Videli so, da je več skupin sovražnih vojakov zasedlo položaje v hiši in okoli nje. Zato so napad odložili in političnim vodstvom sporočili, da je bilo vse skupaj izdano. (135, 256)

Z razvojem obveščevalne službe so v partizanskih enotah razvijali tudi protiobveščevalne dejavnosti. Leta 1943 so v enotah naročili posameznim borcem, da so zbirali podatke, pomembne za notranjo varnost enote, in to je bil zarodek protiobveščevalne službe. (112)

Decembra 1943 je odredni štab ugotavljal, da so odredne enote hitro naraščale. Zato niso mogli nadzorovati vseh novincev. "Tako se je gotovo posrečilo našim sovražnikom urediti nekoliko vojaških agentov v našo vojsko, ki imajo nalogo rušiti partizanske vrste in povzročati v njih razkroj. Poleg tega so prišli v partizansko vojsko moralno slabi in politično nezanesljivi ljudje. Da bi mogli voditi uspešno borbo proti tem skritim in zavratnim elementom," so prepovedali "vsak nepotreben stik in nekontroliran stik posameznikov s civilnim prebivalstvom". V patrolje in na kurirske poti sta morala iti vsaj po dva borca. "Vse nergače, saboterje in nezadovoljneže je treba takoj izločiti iz partizanskih vrst in jih po preiskavi ter zaslišanju poslati sodišču (VOS-u obveščevalni oddelek Gor.Odredu)." Vsi so imeli nalogo, boriti se proti petokolonstvu, preprečiti širjenje paničnih vesti. (5)

1. aprila 1944 je obveščevalni center I. oz. Tomaževega bataljona očital četnim obveščevalcem: "Nikoli se še ni primerilo, da bi kdo od poročevalcev poročal, da je odkril kak sovražni obveščevalni center ali poedinca." Partizanski obveščevalci naj bi se vrinjali v sovražne vrste, tako kot je sovražnik pošiljal vrinjence v partizane. Vsi obveščevalni referenti so morali poiskati "v edinici tovariša, 100 % zanesljivega, najbolj sposobnega, bistrega, spretnega", ki je bil sposoben posvetiti "vse sile kontra-špijonaži".

19. aprila 1944 je odredni obveščevalni center sporočal, da sta se 14. aprila pri mobilizaciji vrnila v III. oz. Planinčev bataljon "2 gestapovska plačanca, ki sta se s posebnimi nalogami, dobljenimi od Škofjeloškega gestapa, prišla v naše vrste, kar pa budnosti naših obveščevalcev ni ostalo prikrito". Vrinjenca sta imela nalogo, da se izkažeta kot dobra borca. Če bi zvedela za kakšno akcijo, bi morala o tem nemudoma obvestiti gestapovca. O taborišču enote in možnosti napada nanjo bi obvestila "gestapovca Smerguta v Škofji Loki za pripravo hajke na dotično edinico". V enoti naj bi se dokopala do položaja mitraljezca in ko bi bila v zasedi, bi morala sovražno enoto opozoriti na partizane s trikratnim žvižgom, obenem pa tudi onesposobila mitraljez. Imela sta tudi nalogo, "naj si točno zapomnita, v katere vasi partizani največ zahajajo" in tudi "hiše, kjer bi videla, da so stanovalci hiše partizanom naklonjeni". Posebna naloga vrinjencev pa je bila usmrnitev partizanskih poveljnikov. Odkrita vrinjenca sta povedala, da je gestapo nameraval za njima s podobnimi nalogami poslati še moškega iz Loga nad Škofjo Loko in "mlado dekle, doma iz Huj ali Primskovega, katera je stalno na gestapu v Škofji Loki". Poleg tega so opozorili, da je bil "član gestapa" tudi moški iz Pristave pri Trziču, "kateri je član gestapa, ter mobiliziran od partizanov pred Božičem 1943". Kogar koli od teh bi zalotili v enotah, so ga morali takoj aretirati. Zato so iz odrednega obveščevalnega centra pozivali: "Tovariši obveščevalci, stavite vse moči in sposobnosti, da čimprej očistimo edinice teh izdajalcev, gestapovskih hlapcev in da pripravimo pariranje vrinjencem, ker v drugem slučaju se lahko primeri, da vas taki elementi likvidirajo, druge tovariše pa pobijejo Švabi." (14)

Namestnik odrednega politkomisarja je aprila 1944 ocenil, da se "vpliv gestapovske beloplave garde po edinicah še ni razvil, ker se spričo stroge kontrole ne more razširjati".

Partizani so preverjali vse, ki so prihajali v enote, da bi preprečili vstop nezanesljivih ljudi. Namestnik komandanta odreda je 9. maja 1944 obvestil štab odreda o dogovoru s šefom obveščevalnega centra IX. korpusa, da naj ima odredni obveščevalni center podružnico na desnem

bregu Save, in sicer zaradi podatkov o koncentraciji sovražnih enot in zaradi 1. transportne karavle, v kateri mora biti "kvalificiran obveščevalac, ki je sposoben zasliševati tipe, ki se tu nabirajo."

1. transportna karavla je spremljala novice v razne enote, predvsem Prešernovo brigado. Dezerterje in osumljene gestapovščine in belo-plavogardizma je zasliševal namestnik šefa odrednega obveščevalnega centra. "Za vse te tovariše so bili sestavljeni zapisniki, s katerimi so bili poslani na Komando mesta Cerkno ali pa pred vojaško sodišče."

Obveščevalno delo na kurirskih karavlah je zajemalo obveščevalno in kontraobveščevalno sekcijo. Med nalogami obveščevalcev je bil nadzor "nad tovariši v dotični karavli, če oni vrše službo točno po direktivah in navodilih svojih nadrejenih", pa tudi, da niso sabotirali pri prenosih, da se ni vrnil kdo od gestapa ali domobrancev, poročali so o morali kurirjev in o njihovih medsebojnih odnosih. Odkrivali so domače izdajalce in imeli pravico "v gotovih primerih izvršiti likvidacijo".

Dražljaji, ki so poostri notranjo napetost v enotah, so bili posamezni dogodki ali sporočila, ki so napovedovala nevarnost. 16. marca 1944 je odredni obveščevalni center seznanil enote z obvestilom ljubljanskih vosovcev, da odhaja "22 belo-plavih mladeničev" iz Ljubljane, da bi se vrinili v partizanske enote. Bataljonskim obveščevalcem so naročili nadzirati vse, ki so prihajali iz Ljubljane. Vse novice so spraševali po poreklu in o tem, od kod so prišli. Če so koga odkrili, so ga poslali na odredno sodišče, zapisnik pa obveščevalnemu centru. 3. julija 1944 je obveščevalni center za levi breg Save sporočil, da so dobili obvestilo, da namerava kamniški gestapo iz tovarne Titan poslati v partizane 30-35 ljudi, ki imajo nalogo vohuniti in izdajati. (5, 40)

Sumničenja so povzročili tudi nepojasneni dogodki. Sovražnik si je na vse kriplje prizadeval, da bi uničil štab odreda, ko se je ta zadrževal na levem bregu Save. 7. aprila 1944 je bilo v Suhadolnikovi hiši, kjer se je prejšnji večer nahajal odredni štab, napadeno osebje tehnike B in še nekaj partizanov, čez tri dni je bila s kroglo, ki je bila namenjena Janezu Janu, šefu odrednega obveščevalnega centra, obstreljena štabna administratorka Milena Oven-Sava. Potem so vsi obveščevalci dobili nalogo, poostriti nadzor in narediti "čistko, količjak sumljive elemente pa strogo kontrolirajte". (5, 148)

V enotah so uveljavili kar nekaj postopkov, s katerimi so skušali odkriti sumljive v enotah in preprečiti njihovo delovanje oz. dezertiranje.

Eden od takih ukrepov je bil nadzor nad oddaljevanjem iz enote. Nadzor nad opravljenimi potmi se je formaliziral z dovolilnicami, izkaznicami ipd. V 2. četi IV. oz. Selškega bataljona so marca 1943 prepovedali "hoditi na veze samo enemu tovarišu ali funkcionarju". V tem bataljonu so na partijskem sestanku razpravljali tudi o tem, kdo je dovolil zasedi podnevi vstopiti v hišo, kar je prepovedano. Aprila 1943 so v partijskem biroju II. oz. Stražišarjevega bataljona sklenili, da gredo lahko na zveze le "tovariši, ki so zanesljivi. Vrniti se morajo še tisto noč". (11)

19. maja 1944 je odredni štab ukazal, naj pri premestitvah vsakemu v spremnem pismu (ki se je pošiljalo v zaprti kuverti) navedejo, kdaj je odšel na pot. Kdor bi si vzel dopust ali se neupravičeno zadrževal na kurirskih postajah, bo šel pred sodišče.

14. junija 1944 je odredni štab pisal Oblastnemu komiteju Komunistične partije, da domobranci v titovkah zaslišujejo ljudi, kje so partizani. Zato so dali vsem enotam nalog, "da v bodoče vsakega partizana in civilista legitimirajo". Če ne bo imel prepustnice, ga bodo aretirali. Zato naj Oblastni komite da svojim političnim delavcem prepustnice.

Od vzpostavitve kadrovskih evidenc in pisanja karakteristik so partizane spremljale pisne ocene. Npr. 5. maja 1944 je odredni odsek za kadre pisal v I. oz. Tomažev bataljon, naj za štiri navedene borce sporočijo, kje so se nahajali v času razsula jugoslovanske armade in do vstopa v partizane ter kakšno je njihovo stališče do Osvobodilne fronte.

Borce, ki so jih slabo ocenili, so premeščali v druge enote. Iz 2. oz. Jeseniške čete so 9. februarja 1944 "radi čiščenja edinice vseh elementov", ki niso zmogli delovati v težkih razmerah na ozemlju, kjer je četa delovala, "poslali v prekomando in sicer preko IV. (oz. Jelovške, op.p.) čete v Brigado 3 tov. in 2. tovarišici", 19. februarja pa še osem borcev, "katere pod nobenim pogojem ne moremo držati v četi radi gotovih napak, katere smo opazili na njih v roku njihovega bivanja v naši enoti". (5)

Med ukrepi za odkrivanje nasprotnikov v enotah je bilo tudi nekaj zvijač. Ko so v odredu dobili namig o vrinjencih, so borce povprašali, kdo bi se javil za kurirja za Pokrajinski komite. Prostovoljce so temeljito preverili in odkrili enega, ki je imel nalogo uničiti koga od vodilnih partizanov. Uspešen je bil tudi preizkus, pri katerem so od novincev zahtevali seznam stvari, ki jih imajo pri sebi. Ko so nato naredili preiskavo, so odkrili enega, ki je zatajil pištolo. (114)

Za partizansko protiobveščevalno dejavnost in ukrepe za notranji nadzor v enotah je značilno, da so bili predvsem obrambno- varnostni. Če je gestapo partizanske dezertarje in ljudi, ki jih je obravnaval kot sodelavce partizanskega gibanja, skušal uporabiti kot vrjence v vrste partizanskega gibanja, so partizani večjo pozornost namenili kaznovanju krivcev, niso jih pa skušali uporabiti proti okupatorju.

13. marca 1944 so z IX. korpusa pisali podrejenim enotam, da je z mobilizacijo prišlo v enote mnogo nezanesljivih. "Čim nekoga zasledimo in se mu nekaj dokaže- to je, da ima količjak veze z belo ali plavo gardo ali pa z gestapom, ga je treba takoj izročiti sodišču, ki mora vse take pojave najstrože kaznovati." Več pozornosti kot brigadam so posvetili odredu, ki je imel stalno območje delovanja in tako več možnosti za stik z belo gardo in gestapom. (5)

Številne naloge pri nadzorovanju stanja v enotah so imeli partijci. Pomladi 1943 so v odrednih enotah partijske celice sprejemale podobne sklepe kot v VII. oz. Kranjskem bataljonu 17. junija 1943, ko so v četah "določili vsakemu partijcu 2 nepartijca, da jih vzgaja in nadzoruje". (11)

1. julija 1944 je namestnik politkomisarja poslal po enotah začasno navodilo za partijsko delo. V skladu s tem je bila tretja točka dnevnega reda politični položaj na območju določene partijske celice. Pri tej točki je politkomisar poročal o tem, kar je vedel o civilnem prebivalstvu, vsak član celice pa o tem, kaj je opazil med moštvom (npr. kateri pojmi novincem niso jasni, koliko vpliva nanje sovražna propaganda). Četrta točka je bila razprava o novih članih in kandidatih: "Razdelitev nepartijcev (imenoma) v edinici med vse člane celice radi vzgoje tovariške kontrole in sprejemanja novih članov in kandidatov." Predmet pete točke je bil delo partijcev po sektorjih. Vsak je poročal o sebi. Analizirali so vzroke za dezertacije in tudi to, koliko so se posvetili razrinkavanju "eventuelno vrinjenih belo- plavogardističnih in gestapovskih elementov". Sedma točka- kritika in samokritika- je bila namenjena odkritju in odpravi "**resničnih in največjih** napak **vseh** članov".

6. julija 1944 je namestnik politkomisarja poročal o rastoči aktivnosti domobrancev, proti kateri so partijci uspešno nastopali in je bilo zato manj dezertacij. "So tudi primeri bega provokatorjev, ki prihajajo z namenom likvidirati funkcionarja in odnesti težko orožje (strojnice) k bega. Glede razrinkavanja teh smo sistematično in načrtno zaktivirali člane Partije. Uspehi so zadovoljivi," 7. avgusta pa, da je partija "razrinkala par slučajev priprav za dezertacijo. Prihajajo pa še vedno poedini provokatorji z zahrbtnimi nameni kot prostovoljci, vendar v manjši meri."

Obveščevalno delo v partizanskih enotah in delo, ki ga je opravljala varnostno-obveščevalna služba, sta se prepletala. Vojaški obveščevalci so bili pristojni za oceno političnih razmer na terenu, varnostniki so se ubadali z dezertarji, skrivači pred dezertacijo, vrjenci ipd.. Poročila, ki so si jih izmenjavale posamezne institucije partizanskega gibanja, so omogočala partizanskim vodstvom dokaj celovit pregled nad položajem, da so se lahko odločali.

Tako je 15. januarja 1944 odredni obveščevalni odsek poslal naokrog okrožnico: "V zadnjem času se je dogodilo mnogo primerov, da so partizani ali pa štabi podrejenih edinic izvršili nepravilne rikvizicije hrane. Dalje je prišlo do nepravilnih odnosov s terenskimi organizacijami OF ter drugih odredov." Obveščevalci naj poročajo o tovrstnih dogodkih, o razpoloženju, odnosih, stanju partizanskega gibanja na terenu, in sicer nepristransko, "oris dejstev, nikakor pa ne kritika in pripombe". Poročajo naj tudi o akcijah in njihovem odmevu med prebivalstvom. Poročila naj bodo dvodnevna, če je potrebno, pa še izredna. (5)

Partizani so pod pojmom konspiracija razumevali prikrivanje posameznikov in enot. Februarja 1943 so se npr. v 3. oz. Tončkovi četi I. oz. Gregorčičevega bataljona pogosto pogovarjali z novinci "o nujnosti konspiracije". V previdnost so partizane silile že razmere, v katerih so se bojevali, saj je bila nepazljivost pogosto hudo kaznovana. (11)

V letu 1942 so nekatere enote živele pod izrednim pritiskom. V I. oz. Cankarjevem bataljonu pod Stolom niso bili varni "niti eno uro. Stalno so se pojavljale male patrole od Begunj, drugič s Celovca, Beljaka in Jesenic. Kadar smo kuhali, smo vsako najmanjšo vejico olupili, da se ne bi kadilo, ker so Nemci stalno opazovali z daljnogledi za nami." Poleg tega so za njimi pošiljali še domačine. (150)

Običajni zaščitni ukrepi so bili, da so kurili z olupljenimi drvni ali ogljem, uporabljali različne pristopne poti do taborišča, v taboriščih pa niso smeli povzročati hrupa. Sledi v snegu so brisali s tresenjem snega z vej ali pa so domačini šli za njimi po poteh z vleko. Učinkovito je bilo prikrivanje sledi s hojo po vodotokih.

Junija 1942 je 3. oz. Poljanska četa II. oz. Poljanskega bataljona taborila na Brdarskem kucju v Planinškovem griču med Vinharjami in Kremenikom. Z enega od stražarskih mest se je videlo naravnost v nemško postojanko v Poljanah. Tam so ostali tri tedne. Govorili so polglasno, lupili suhe veje in izvajali akcije daleč stran od taborišča. (180)

Ko je prišla II. grupa odredov iz Ljubljanske pokrajine, varnostnih ukrepov ni upoštevala. "Konec je bilo poprejšnje tišine in stroge konspiracije...". Pele so sekire, harmonike, vidni so bili izdajalski stebri dima izpod trideset in več kotlov. Tudi zaradi tovrstnega nespoštovanja razmer, ki so vladale na Gorenjskem, je II. grupa odredov toliko težje občutila okupatorjev protiidarec. (136)

Četudi v poznejših letih sovražni pritisk ni dosegel tistega iz leta 1942, so morali gorenjski partizani še vedno strogo varovati bivališča in premike.

Droben zgled nam pove, da so še leta 1944 jemali varovanje podatkov zares. Premeščeni odredni referent za zveze je junija 1944 pisal, da je, ko je predajal dolžnost, "pustil na pisalni mizi v sobi, ki je bila dodeljena za odseke, zemljepisno karto bivše Kranjske. Na tej karti so bile označene neke stanice. Ker je v interesu službene tajnosti, prosim, da omenjeno karto uničite ali pa izbršete omenjene označbe s karte, ki bo še mogla služiti potrebam." (5)

V kroniki 2. minerske čete, imenovane tudi Jelovica, iz leta 1944 so opisani zavarovalni ukrepi, ki so jih uporabljali tudi v drugih odrednih enotah.

Marec:

1. Radi govorjenja ter namigavanj o tem, da nas pridejo "obiskati" Nemci, so nekateri tovariši šli iskat primeren kraj za novi bivak. Res so na večer tega dne zasedli Nemci vasi po dolini. Med njimi so bili tudi belogardisti in Hrvatje. Držali smo strogo tišino.

2. Patrola in izvidnica nista javili ničesar novega. Ker so Nemci menda ujeli našega nekdanjega tovariša, kateri ni mogel teči, smo morali iz varnostnih razlogov narediti premik voda. Naša dva bolna tovariša Kamnek ter Stane sta hodila 4 namesto 1 ure. Na novem kraju smo si za silo uredili šatore. Bilo je to dobre pol ure nad Voško ravno (Goška raven na Jelovici-op.p.)

3. Patr. in izv. Vstali smo ob 5.uri ter se pripravili za "hajko". Tudi kurili nismo nič, četudi je bilo ravno takrat precej mraz. Ko se je vrnila patrola, katera je ugotovila, da nam ne preti nobena nevarnost, smo nadaljevali z normalnim življenjem dalje. ...

5. Vojaki, kateri so zasedli dolino, so dobili povelje, da gredo nad partizane. Vojaki pa se povelju niso pokorili. Popoldne smo si urejevali bivak ter pripravljali les.

6. Patrola in izvidnica ne javita nič novega. Sklenili smo, da se vrnemo v prejšnji bivak. Ko smo prišli v prejšnji kraj smo morali najprej premenjati seno, ker je bilo popolnoma mokro. Koča je namreč krita s smrekovimi vejami. ...

31. Stroga pripravljenost čete. Popoldan odide četa v zasado in napodi tam Nemce. 1 je bil ranjen (Nemec).

31. Tovariš iz terena pride povedat da bo hajka. Pojačana pripravljenost. ... April:

1. Patrola in izvidnica ne javita nič novega. Padlo je nekaj snega. Zima nas kar ne more zapustiti. ...

3. Vsa četa je brisala sled z namenom, da se na njo bolj pazimo, kajti ona nas zelo lahko izda. Saj se moramo še vedno skrivati. ...

5. Če je na Taležu deska, pomeni za izvidničarja to, da obstoji nevarnost. Že ves teden stoji! ...

6. Patrola in izvidnica ne javita nič novega, le deske še vedno stoje." (28)

O tem, da je bila potrebna velika previdnost tudi v letu 1944, priča opozorilo v dnevnem povelju I. oz. Tomaževega bataljona 14.maja, "da se nekoliko bolj pazi na govorjenje, ki je mnogokrat preglasno. V vsakem slučaju se bo kaznovalo preglasno govorjenje z nošenjem vode."

Posebej je bilo potrebno zaščititi odredne ustanove, za katere ni smelo vedeti preveč ljudi. Marca 1944 so Puškarski delavnici A odredili: "Vaša puškarska delavnica mora biti strogo zakonsperirana. Dalje mora imeti svojega kurirja, ki bo prinašal in odnašal orožje iz nje in vanjo. Prinašal oz. odnašal ga bo na določeno javko ali našo najbližjo edinico." (14)

Javke oz. izbrane točke za srečanja so imeli določene tudi v bolnicah in ambulantah ter na kurirskih postajah.

2. četa II. oz. Poključkega bataljona je od začetka decembra 1942 taborila pod Vrhom nad Srednjo Radovno. Kraj je izbral Jože Čufar- Skala, ki je bil prej gozdni čuvaj v Srednji Radovni. Blizu taborišča je bila gozdna pot, nedaleč od nje pa ríza za spuščanje lesa v dolino. Zato je bilo vse zvoženo. Od taborišča je bila oddaljena nekaj sto metrov. Stezo so speljali po gostem mladem smrečju. Končala se je le dober meter od vrha ríze. Do tja so prišli po grobo izdelani lestvi. Skobacali so se po njej in se po zadnjicah odpeljali v dolino. Zadnji je skril lestev. Vračanje po drči navzgor je bilo hudo naporno. (198)

Ambulanta E je imela sprejemno točko pri Baratavcu v Podjeljah, "kjer so pacientom zavezovali oči za transport v samo ambulanto". Pozimi 1944 so prvi koraki poti v ambulanto E "vodili preko skladanice drv. Od tu smo skočili v prvi grm, nato po grmovju navzgor do cilja". (33, 118)

Namestnik odrednega komandanta je 25. aprila 1944 poročal štabu odreda, da je zaradi nereda v II. odrednem skladišču odstavil stara dva skladiščnika. "Posebno pa sta bila premalo konsperativna" in je cela naselbina vedela, kje je skladišče in kaj je II. transportna edinica prenesla. Novima skladiščnikoma je dal zgraditi bunker za skladiščenje orožja ("in sicer popolnoma pod zemljo") ter barako za prenočevanje II. transportne edinice. S tem so preprečili "vsak stik II. transportne edinice G.O. z civilnim prebivalstvom v bližini II. skladišča G.O.". (5)

Med gorenjskimi sanitetnimi postojankami je bila z osebjem vred uničena Ambulanta I ali Zajčeva bolnišnica na Kamniškem, kjer "je prav neizkušenost mladega osebja zakrivila hudo katastrofo, ki bi se ji mogli izogniti, če bi se ravnali po navodilu za pravočasen premik". Zato so skrbno izbirali osebje za sanitetne ustanove. Tisti, ki so postojanko zgradili, so nato ostali v njej kot osebje, da je bila možnost njenega odkritja čim manjša. (188)

Še in še bi lahko naštevali drobne iznajdljivosti in večino, s kakršno so partizani izkoriščali svoje dobro poznavanje ozemlja in podporo, ki jim jo je nudilo domače prebivalstvo. Dejstvo, da je bilo od nekaj sto partizanskih bivališč odkritih in napadenih takrat, ko so bili partizani v njih, le nekaj bunkerjev in taborišč, govori o učinkovitem varovanju.

Straže, zasede in patrolje so bile stalna partizanska zaposlitev. Ponekod so jo opravljali bolj, ponekod manj skrbno.

I. oz. Cankarjev bataljon je od 30. oktobra do 5. novembra 1942 taboril na Pogrošarjevi plani na Jelovici. Prvo stražarsko mesto so imeli vrh Kroparske gore, drugo ob poti, ki vodi z Vodiške planine proti Konfinu in Jamniku. V bataljonu so imeli straže stran od taborišča, na stražarskem mestu sta bila stražar in pomočnik v zaklonu, na izpostavljenih mestih tudi zamaskirana. Moštvo straže s štirimi do šestimi borci je bilo v bližini stražarskih mest in ne v taboru. Manj skrbno se je stražila Janušкова skupina, ki je imela stražarja samo pri vhodu, v moštvu straže so bili trije borci, menjavali so se kar iz taborišča. Ko je Janez Lušina pripeljal v začetku novembra v taborišče na Jelovici Staneta Starca- Fazana, ki je bil v uniformi italijanskega častnika, je stražar streljal nanju. Pobegnila sta, I. četa I. oz. Cankarjevega bataljona pa tudi. (146)

Na partijskem sestanku četne celice 3. čete IV. oz. Selškega bataljona so maja 1943 opozarjali "radi straže, da mora biti ona na mestu. Ne pa da eden straži, dva pa se v logorju grejeta ali pa spita."

Včasih so morali zaradi zaščite taborišč omejiti druge aktivnosti. V IV. bataljonu bi junija 1943 "radi šli v akcije, pa nemoremo mobilizirance same pustiti v logorju". (11)

19. marca 1944 je bila ena od čet I. oz. Tomaževega bataljona pri Mežnarju v Sopotnici. "Straže, patrole, zasede okrog taborišča so zaposlile domala vsakega borca." Le nekaj se jih je motalo okrog kuharja. (96)

Straže in izvidniške naloge so določali z dnevnimi povelji. V I. oz. Tomaževem bataljonu je bila 21. aprila 1944 dežurna 3. četa, katere borci so tudi stražili in patroljirali. Tega dan so šle

patrulje, ki so se menjavale vsakih šest ur, proti Stirpniku, proti Žetini in proti Jesenovcu. 22. aprila je bila dežurna 1. četa, patrolje pa so poslali v iste smeri kot prejšnji dan. Partizani so določali razpoznavne znake. 15. aprila 1944 je odredni štab seznanil svoje enote ter okrožna vodstva Komunistične partije in Varnostno-obveščevalne službe na levem bregu Save o "Znakih prepoznavanja:

16.4. brzostrelka - Bled

17.4. mauser - Medno

18.4. okvir - Otoče

19.4. kroglja - Kamnik ...". (2)

Stražarsko službo so opravljali po pravilih, ki so se jih učili med vojaškimi urami. Namestnik odrednega komandanta je v noči od 23. na 24. april nadziral stražo v I. oz. Tomaževem bataljonu in ugotovil: "Večina stražarjev ne zna pravih znakov, nekateri sploh nimajo pojma, kako se zaustavi in pravilno vrši stražarska služba. Izgleda, da v edinicah niso bile razjasnjene točke 8 in 9 in 7 in 6 pravila službe, ker drugače si ne morem predstavljati, da bi se služba tako slabo vršila. Pri novomobiliziranih se nahaja samo komandir straže, ni pa nobenega funkcionarja, kateri bi v kritičnem slučaju lahko prevzel komando.

Štab bataljona nima nikake straže, tako da se da priti v majhnem poznavanju zemljišča brez vednosti štaba." Zato je namestnik komandanta ukazal, da "se v teku 24-tih ur odklonijo vse nepravilnosti, da se zavede kontrolna knjiga obiska straže, da se določi funkcionar, ki bo spal pri novomobiliziranih, da se določi stražarsko mesto pred štabom bataljona ter da se me o izvršitvi tega obvesti danes dopoldan". (14)

Na stražarsko službo je bilo vezano partizansko merjenje časa. Uro so potrebovali, da so merili čas do menjav.

Nekaj stražarjev je med opravljanjem svoje dolžnosti padlo. V III. oz. Kebetovem bataljonu sta Miklavž in Baldo "padla kot stražarja logorja. Tudi kolikor toliko radi premajhne čuječnosti". (11)

Veliko sreče je imel Marko Gosar, stražar 2. čete V. oz. Kokrškega bataljona junija 1943. Stražil je na robu taborišča pod Bašelskim sedlom. Približal se mu je planinsko oblečen raztrganec z rokami na hrbtu, nenadoma je segel po brzostrelki in ustrelil proti njemu, a ga je na srečo zgrešil. (17)

1. četa I. oz. Gregorčičevega bataljona je maja 1943 zamenjala več taborišč, "ker je enkrat pobegnil nek mobiliziranec, bi lahko mnogo škodil, če bo kaj izdal, dalje ker so nas na drugem terenu opazili civili, pa smo zopet padli v zasedo in podobno. Ravno sedaj pa se nam obeta hajka". (4)

Ivan Javor-Igor, komandant Prešernove brigade, je bil ranjen v bojih pri Dolenji vasi v Selški dolini. Prinesli so ga v Odredno bolnico I nad Brsničarjem pri Podlonku. Nato se je začela sovražna ofenziva. Ranjence in zaloge so skrili v skale pod vrhom Ratitovca. Nemci so odkrili in razbili bolnišnično barako. V bolnišnici so domnevali, da je približni položaj bolnišnice sovražnikom razkril eden od ujetih nosačev ranjencev. Potem so prevzemali ranjence tako, da so jih nosači iz enot "nosili mimo bolnišnice pod gozd, nato so jih nosači bolnišnice zopet nosili nazaj v smeri prihoda nosačev iz enote. S tem smo nakazali, da nameravamo ranjence nositi še naprej v isti smeri, kot je prišla kolona enote, s čimer bi speljali na napačno sled morebitnega izdajalca in navedli Nemce na to, da bi začeli z iskanjem šele takrat, ki bi že prešli bolnišnico in nato seveda iskali v prazno."

Po razbitju prvega bivališča so za Odredno bolnišnico I postavili šotore, ki so jih lahko selili. Okrog dva meseca so bili pod Podlonkom pod cesto na Prtovč in nad cesto Železniki-Podlonk. V začetku septembra 1943 so jih pregnali gobarji, ki so zalezli v taborišče. Vodstvo bolnišnice je

pri štabu odreda doseglo, da je bilo območje Podlonka in Prtovča rezervirano zanje. Odredne enote so ga lahko uporabljale le za prehod. Novo lokacijo bolnice so izbrali v Vancovcu nad Brsničarjem (Zadnja rezerva). Taborišče je bilo dostopno le z ene strani, v njem je bila voda. Na skalnem balkonu nad bolnico so imeli odlično opazovalnico. (188)

Izvidnice, varnostna razdalje med borci na pohodu in skrb za vzdrževanje kolone ponoči so bili običajni varnostni ukrepi pri pohodih. Večkrat so nevarnejše dele poti pred partizani prehodili njihovi sodelavci. Ponekod so borce opozarjali na nevarnosti s posebnimi znaki.

Transportna enota je 30. aprila 1944 poslala patroljo v Zgornje Danje po živino. Odšli so ob štirih popoldne. V Danje so prišli v koloni s pravilnim medsebojnim razmikom. Naprej izvidnik, za njim namestnik komandirja in za njim trije borci. Bili so napadeni iz zasede. Izvidnik in vodja patrolje sta ušla in pribežala v enoto, tri borce pa so ujeli soriški graničarji. (5)

Maja 1943 se je 1. oz. Jelovška četa odpravila pod Storžič. Z mostu v Globokem so Nemci pobrali veliko desk, tako da je bil v temi prehod težaven. Najprej sta šli čez most dve mitralješki trojki, ki sta postavili zavarovanje. Na oni strani jih je čakal vodnik. (143)

S kurirskih postaj sta zaradi varnega prenosa pošte šla na pot vedno dva kurirja. Prvi je šel naprej, drugi s pošto pa za njim. Nekatere postaje so na nevarnejše zveze pošiljale tudi po tri kurirje hkrati. (245)

Posebne varuha so imeli v Poljanski četi. Andrej Kolenc-Švejk je kupil dresiranega psa od nemškega vojaka, ki je moral leta 1941 na fronto. Pes je bil v Poljanski četi do ustanovitve Prešernove brigade, nato ga je Švejk odpeljal domov. Njegova mama ga je dala v rejo h kmetu v Opale, kjer so ga v zadnji ofenzivi vzeli Nemci. Pes je bil izvidnik pri prehodih cest in mostov. Aprila 1943 je med umikom čez nemško-italijansko mejo nekajkrat prešel minsko polja, da so borci varno prešli na italijansko stran. (167)

Uspešnost skoraj vsake dejavnosti partizanskega gibanja je bila posredno ali neposredno odvisna od vojaške sile, naj je ta zagotavljala obvladovanja prostora ali ne. II. oz. Stražišarjev bataljon februarja 1943 zaradi številnih sovražnih enot ni prirejal mitingov, ker ni imel "zadosti mož in orožja, da bi poslali dobre zasede, ki bi mitinge omogočile. Sklenjeno pa je, da gredo partizani ilegalno v dolino prirejat predavanja. Politkomisar tov. Jesenko (Karel Kozar, op.p.) je že v dolini priredil nekaj predavanj." (11)

Oborožena sila je sama po sebi ponujala najboljše možnosti za uspeh v bojih. Vendar so imeli partizani premalo orožja. To so morali nadomestiti tudi s skrbnim zavarovanjem napadov. Decembra 1943 so iz odreda določili, da sme za akcijo "vedeti samo štab, šele pri pokretu na delo se z potrebnim komentarjem in vzpodbudo objasni tovarišem nameravana pot". (5)

Nekaj akcij so partizani zaradi izdaj in tudi slabega vremena ter drugih ovir morali odložiti. Odred je od 25. aprila do 1. maja 1943 načrtoval veliko vojaško akcijo. O tem so govorili tudi na partijskem sestanku v III. oz. Keбетovem bataljonu. Novinec, ki je bil pred kratkim sprejet v partijo, pa je pobegnil in izdal načrt. Sovražnik je zbral tri tisoč mož policije in vojaštva. Hajkali so od Mežakle do Poljanske doline. Partizani so se dobro izmikali, razen v Poljanski in Selški dolini, kjer so sovražniki uporabljali topove in minomete. V II. oz. Stražišarjevem bataljonu pa je na preložitve prvomajske akcije vplivalo to, da "je zapadel sneg in se preveč sledi." Minerski vod Grintavec februarja 1944 ni izvajal sabotažnih akcij, "ker je preveč svetlo, ter se radi tega ne more minirati, ne da bi bil opazen". (4, 5, 11)

Z vstopom v enote so partizani izgubili svoje osnovne spoznavne kode. Novincem so pobrali dokumente in jih poslali v višje štabe. Borci so si nadeli partizanska imena.

Poveljniki, o katerih je zbrala podatke Nataša Budna, so imeli takale partizanska imena: Adam, Adi, Aleksander, Aleš, Andrej, Atin, Avgust, Bajtar, Bar, Beno, Miloš, Bine, Blaž, Bobi, Bodin, Bogo, Bohinjc, Bojan, Bojislav, Bolti, Boris, Borut, Boštjan, Božo, Brajko, Branko, Brdavs, Brenko, Bruno, Cene, Ciril, Crni, Čerin, Čiro, Čivko, Črnic, Črt, Črtomir, Damjan, Danijel, Darko, David, Demidov, Desan, Dimač, Dobravski, Dobrovski, Drago, Dravski, Drzni, Dušan, Džuro, Edi, Egon, Fajfar, Falenko, Fazan, Fedja, Fedor, Filip, Florijan, France, Francelj, Franjo, Frenk, Gašper, Golob, Gorenjc, Gorjanc, Gorski, Gregor, Grogga, Gubec, Guček, Gustelj, Hrast, Igor, Ilija, Ivanski, Ivko, Izidor, Iztok, Jaka, Janez, Janko, Janoš, Janušek, Jelen, Jelovčan, Jerna, Johan, Jonkel, Jordan, Jovo, Jozel, Joža, Jurček, Jure, Jurko, Kano, Karel, Karlo, Kekec, Klemen, Klusov Joža, Koblar, Kolona, Korl, Kos, Kosta, Kostja, Kovač, Kristelj, Krjavelj, Krpan, Krstan, Krsto, Krtina, Kuki, Lado, Lenart, Lister, Ljubo, Ljubomir, Ljudmila, Lojze, Lord, Lovro, Luka, Leon, Maček, Maj, Mali, Marij, Marjo, Marja, Marjan, Marko, Martin, Mate, Matevž, Matija, Mato, Mičo, Miki, Miha, Mihajlo, Milan, Milče, Miloš, Miran, Mirko, Miro, Miško, Molotov, Muki, Murček, Murn, Mužik, Nace, Nande, Nedeljko, Mino, Oko, Orlov, Pajo, Pemc, Pero, Perun, Peter, Petko, Pijan, Planinc, Pohorc, Polde, Poljanc, Potok, Rado, Radovan, Ralec, Rastko, Ravnik, Razin, Rasputin, Remi, Robin, Romi, Rudi, Ružo, Samo, Sašo, Sava, Savski, Sebastijan, Sergej, Sever, Silni, Simon, Skala, Slavček, Slobodan, Slovenko, Smrekar, Soča, Sokol, Sonc, Srčko, Srečko, Stador, Stane, Stare, Stašo, Stojan, Stric, Suh, Sultan, Svarun, Svoboda, Šibko, Škorc, Štajzi, Štefan, Štepsel, Švejkar, Tarzan, Tiger, Tilen, Tirolc, Tomaž, Tomiks, Tomaž, Tomo, Tonček, Tone, Tratomir, Triglavski, Vanja, Veko, Vencelj, Veverca, Vido, Viktor, Viljem, Vincenc, Vladimir, Vitez, Vojko, Vojteh, Zdravko, Zlatko, Zora, Zoro, Zvone, Zvonko, Žakelj, Živan, Živko. (18)

Partizani so si najpogosteje nadevali osebna imena, imena iz literature, živalskega sveta ipd.

Nekatere izbire imen so povezane z zgodbicami. V ambulanti E je bila kuharica Alenka. Zato so dr. Ivanu Hribniku dali ime Matjaž. Jože Fajfar je v partizane odšel od Sv. Tomaža, zato si je izbral partizansko ime Tomaž. Trije Ločani, borci Loške čete, so si po dogovoru izbrali imena iz Vandotovega Kekca. Leopold Paulus, ki je bil največji, je postal Bedanec, najmanjši Tine Oblak je bil Kosobrin, Janko Miklavc pa Kekec. Ilegalna imena so partizani nadeli tudi bivališčem in krajem, kjer so se večkrat ustavljali. Npr. domačije so imenovali Na gričku, Zadnja rezerva, Pod kostanjem, Pri treh pizdah, Zidani most, taborišča pa Pri treh žabah, Kasarna, Tinčkov logor.

Poimenovanje oz. dajanje "prtiklnov" je kot ljudska dejavnost zajelo tudi sovražnika. Tako je bilo izvidniško letalo lojzek ali storklja, oklepnik pa "peglezen" (likalnik). (13, 14, 118, 147, 149)

Manj so se v odredu ukvarjali s šifriranjem. Vito Kraigher, ki je prišel v štab odred organizirat obveščevalno službo konec avgusta 1943, je Janezu Janu izročil tudi šifre. Šifrirni ključ je bil Razor, rezervni ključ pa Kočna. Ključ si je bilo treba zapomniti. Jan je črke ključa vpisal v razpredelnico kvadrata 5x5 cm, "nakar sem lahko šifriral poročila v kombinaciji s dvaintridesetimi števili v vertikalnem stolpcu, katere sem tudi moral imeti v glavi". Več so šifrirali člani radijskih ekip. (112)

Pomembno zaščito so partizanom nudili domačini. Najbrž ni bilo partizanskega bivališča, za katerega ne bi vedeli vsaj lastniki zemljišč, na katerih so bila postavljena. Tudi partizanski premiki niso bili neopaženi. Večina jih je o tem molčala, bodisi ker so podpirali partizane ali pa so se jih bali prijaviti.

Mnogim enotam so domačini pomagali s tem, da so pregledovali pred njimi, ali so prehodi varni ali ne. Brisali so sledi. Minersko sabotažni vod Triglav je bil večkrat pri Tanckovih na Pernikih. Tam je oče nekajkrat sredi noči zapregel svojega voliča in šel brisat sledove. Po drugi strani pa so tudi partizani ščitili svoje sorodnike in sodelavce. Ko je I. oz. Cankarjev bataljon leta 1942 vzel cigarete pri Sv. Križu nad Jesenicami, so to storili po dogovoru s trafikantko, vendar so ji razbili vrata, da bi bila krita pred okupatorjem. Jeseni 1942 je Cankarjev bataljon v Kamni gorici zaplenil 16000 rajhovskih mark. Nato so šli k kmetu, ki jim je povedal, da mora okupatorju oddati dve svinji in eno goved. Zaradi soseda, ki mu niso zaupali, so razbili vrata in rohnili, kmetu pa so plačali odvzeto žival in razbita vrata. (150, 198)

Nesteto medsebojnih vezi je na najrazličnejše načine vplivalo na usodo partizanov in domačinov, v večini primerov pa je vzajemna soodvisnot krepila odporno moč partizanskega gibanja in ga varovala pred sovražnikovo dejavnostjo.

ODREDNE TEHNIKE IN DELAVNICE

Svoje tiskarnice oz. razmnoževalnice so partizani imenovali tehnike. Niko Žumer je po ustanovitvi odrednega propagandnega odseka oktobra 1943 predlagal ustanovitev odredne tehnike. Do decembra 1943 se stvar ni premaknila. Potrebe pa so bile velike. "Treba je bilo raznih tiskovin, po edinicah je manjkalo politične in vojaške literature." 2. decembra 1943 so začeli graditi Tehniko A. Za vodjo tehnike je bil imenovan Marjan Masterl-Brenko, kasneje jo je vodil Niko Žumer-Kovač. 12. januarja 1944 je bila tehnika zgrajena. Darja, ki jo je poslal pokrajinski tehnik, je v enem tednu seznanila vse v tehniki zaposlene z delom v njej.

Tehnika je imela na razpolago dovolj t.i. tehničnega materiala. Iz odrednega propagandnega odseka so 17. decembra 1943 pisali Jerneju Faležu v Maribor. Po sporazumu s Petrom Rupertom so ga prosili, da je sporočil neki ženski, naj pošlje šapirograf in 30 kilogramov papirja Mici Lotrič v Češnjico pri Železnikih. Konec decembra so v tehniki potrebovali še ciklostil, papir in barve zanj, matrice, lepenko za šablone, vodne barve, kuverte itd. Najnujnejši material so dobili od Selske tehnike, tako tudi ciklostil in nekaj risarskega orodja. Februarja 1944 je tehnika A prejela od gospodarske komisije večjo količino tehničnega materiala. Aprila 1944 je tega zmanjkalo; vodja tehnike je šel na pot in preskrbel zadostne zaloge vsega, kar so potrebovali. Izdelki Tehnike A so bili namenjeni predvsem odrednim vojaškim in zalednim enotam ter njegovemu štabu.

Ko se je odredni štab februarja 1944 preselil na levi breg Save, je z njim odšel tudi Marjan Masterl, ki je dobil nalogo postaviti Odredno tehniko B. Ko so postavili kočo, je osebje tehnike 11. marca spremljalo dve desetini II. oz. Vekotovega bataljona, ki sta v Trziču uprizorili slepilni napad na poslopje železniške postaje. Med napadom je osebje Tehnike B v nemškem podjetju Raubal zadel vse potrebno za ciklostiranje.

Konec marca so tiskanje Gorenjskega partizana in drugih rednih tiskov prenesli iz Tehnike A v Tehniko B. V Tehniki B je bilo oskrbovanje s tiskarskim materialom odvisno predvsem od iznajdljivosti sodelujočih. Po živčeh so hodili po štiri do pet ur daleč v ravninske kraje.

Kljub temu so v Tehniki B od 31. marca do 29. junija 1944 opravili precej dela. Natisnili so več števil Gorenjskega partizana. Od 15. do 21. maja so razmnožili 150 pesmaric. Tehnika je 6. maja 1944 začela izdajati dvodnevna radijska poročila in izdelala je 110 knjig ekspedicijskega protokola. Razmnožila je znake štabov, poveljniških mest in ustanov partizanske vojske, portrete Stalina in Tita, pripravila je večje količine evidenčnih obrazcev za potrebe odreda (popis moštva, orožja, streliva itd.), razmnoževana so bila navodila za minerje in izvršenih več drugih manjših tiskarskih uslug.

Od 29. junija 1944 so v Tehniki B nekaj časa izgubili zaradi selitve, vendar so delo nadaljevali. Zadnjo številko Gorenjskega partizana so natisnili že po razpustitvi odreda, 15. septembra 1944. Zadnja radijska poročila so bila natisnjena na dveh straneh v nakladi 120 izvodov. Tik pred ukinitvijo odreda so izdelali 75 knjižic Znaki štabov in poveljniških mest in ustanov v NOV in POS, 145 obrazcev Stanje okupatorja in njegove oborožitve in 40 izvodov potovalnih izkazov (Reiseschein). (5, 37, 38, 39, 148)

Orožje so partizani dolgo časa dajali v popravilo sodelavcem partizanskega gibanja, v letu 1944 pa se je razvila odredna orožarska služba. Marca 1944 sta že delovali puškarska delavnica

A pri I. oz. Tomaževem in puškarska delavnica B pri II. oz. Vekotovem bataljonu "v nalašč za to zgrajenih in dobro zakonspiriranih bunkerjih. Ti dve delavnici razpolagata z najnujnejšim orodjem, ki pa se še stalno izpopolnjuje ...

Puškarska delavnica C (III.bataljon) je pokretna, ki se stalno nahaja pri bataljonu. Tudi ta delavnica krije potrebe bataljona, v kratkem pa bo tudi zgrajen poseben bunker. Vsaka od teh delavnic ima enega puškarja-mojstra, ki je obenem vodja delavnice, enega pomočnika, puškarja ali mehanika ter kurirja." Imeli so tudi dve skladišči, do katerih so s Primorskega prinašale orožje odredne transportne enote. V skladišči so ga hodile iskat odredne enote.

7.februarja 1944 je I. oz. Tomažev bataljon poročal, da so ob ustanovitvi dobili nalogo, organizirati in postaviti puškarsko in torbarsko delavnico. Pokrajinski komite Komunistične partije je dodelil I.bataljonu dotedanega puškarja škofjeloškega rajona Draga Vraničarja-Fedjo, ki je organiziral puškarsko delavnico A. Preselil se je v dobro skrito zemljanko. Puškar je popravljaj orožje tudi za druge partizane. Od 18.februarja do 10.marca je popravil intendantu I.bataljona avstrijsko puško, škofjeloški varnostno-obveščevalni službi, minerskemu vodu Grintavec in I.bataljonu puškomitraljeze brede, članu rajonskega komiteja, sekretarju Osvobodilne fronte in sekretarju Zveze komunistične mladine pištole. Za bataljon in minerski vod je popravil še nekaj pušk.

Takrat je imel puškar v zalogi 8 različnih cevi, 22 "zatvaračev", 21 udarnih igel, 55 vzmeti, 8 rezervnih delov za puškomitraljez, 76 merkov, 600 različnih vijakov, 152 ščetk za čiščenje cevi, 100 pol smirkovega papirja, 3 litre olja za puškomitraljeze, 1 kilogram masti za mazanje pušk, nekaj jekla in pločevine.

Vraničar je popravljaj kopita, izdeloval in popravljaj različne dele orožij. Ker sam ni zmoget vseh popravil in obenem hoditi po enotah pregledovat orožje, je za preglede orožja v bataljonu določil pomočnika. Preksrbljen je bil z osnovnim orodjem. Julija 1944 so imeli vse orodje, "da bi lahko pričeli izdelovati brzostrelke". Potrebovali so le še stružnico na nožni pogon, ki pa se jim je ni posrečilo dobiti. Zato mu je odredni referent za oborožitev svetoval, da se je povezal s "skladiščnikom 2. skladišča, kateri bi ti lahko dajal potrebne dele v struganje tam v privatne delavnice".

Odredni operativni oficir je 19. aprila 1944 poslal enotam okrožnico, v kateri je naznanil, da mu je bil "radi olajšanja pregleda nad orožjem, municijo in eksplozivom ... dodeljen ... referent za orožje, municijo in delavnice tov. Vamberger Ivan- Fajfer". V enotah so morali imenovati orožarje. Orožar je vsak teden pregledoval orožje, strelivo in "minerske potrebščine" ter poročal odrednemu referentu. Njegova naloga je bila, da "organizira zakonspiriran magazin za ves material, t.j. municijo, eksploziv itd., katerega edinica ne nosi s seboj. Odgovarja, da ima edinica vedno na razpolago olje in mast za orožje." Orožar je moral pošiljati petnajstdnevna statistična poročila o oborožitvi in o svojem delu ter poročila o porabi municije v posameznih akcijah.

Odredni referent za orožje in delavnice (kot je bil imenovan aprila 1944) se je nato preimenoval v referenta za oborožitev. To kaže, da odred ni postavil lastne mreže krojaških, čevlarskih in torbarskih delavnic. Ti načrti so sicer obstajali. V puškarski delavnici A je delal bataljonski torbar, ki pa je "padel dne 13. 5. (1944-op.p.) zvečer, ko je šel službenim potom po material". 5.avgusta 1944 je štab odreda pisal Okrajni gospodarski komisiji Radovljica, da morajo skupaj z gospodarsko komisijo žirovniškega okraja oskrbovati s hrano ter "vsem čevlarskim materilom in potrebščinami" odredno čevlarsko delavnico Golico pri III. oz. Planinčevem bataljonu, ki je delovala že marca 1944.

Tako kot so odredne ustanove opravljale storitve za vse partizane, so pomagale odrediti tudi druge partizanske delavnice. Veliko pa so si pomagali v enotah sami ali pa so jim pomagali obrtniki različnih strok, ki so sodelovali s partizani. (5, 14)

PARTIZANSKO ŠOLANJE

Armadi, ki je nastajala na novo, je stalno primanjkovalo vodilnih ljudi. Omenjena je bila in še bo že vrsta opravil, ki so jih sodelujoči v partizanskem gibanju namenili usposabljanju za razna opravila. To so bile politične, vojaške ure, urejanje časopisov, pisanje raznovrstnih besedil, prirejanje prireditev ipd.. Nekaj vojaškega znanja so borci in poveljniki dobili iz člankov in komentarjev v partizanskem tisku. Nekateri so obravnavali posamezna strokovna vojaška vprašanja. Nekaj strokovno vojaških priročnikov je založil odredni štab. Ti so bili učno čtivo. Odredni operativni oficir je 17. maja 1944 pisal II. oz. Vekotovemu bataljonu: "Polagajte večjo važnost za čitanje kart in izdelovanje skic in krokijev." Vse to je, pravi, zajeto v brošuri Čitanje kart. Vsak od desetarja navzgor bi moral znati "samostojno delati skico in krokij, na katerem naj se uporabljajo topografski znaki, ki se nahajajo v omenjeni brošuri, za štabe vojaške ustanove, edinice itd. pa uporabljajte vključno znake, ki smo vam jih poslali s svojim dopisom štef. 78 od 12.5." (5, 73-81)

Ob vsem tem delovanju pa je bil največja šola boj sam po sebi. Kadrovski proces je temeljil na "biološki" selekciji: kdor se je izkazal, je napredoval. "Koliko dobrih komandirjev in politkomisarjev čet ter komandantov in politkomisarjev bataljonov je izšlo iz vrst borcev partizanov. Številni delavci in kmečki sinovi, ki pred vstopom v vrste naše NOV niti vedeli niso, da skrivajo v sebi zmožnosti komandovanja, so se s prisostvovanjem in udeležbo v akcijah razvili v izvrstne komandirje in politkomisarje." (41)

Poleg tega so partizani uvedli nekaj vrst šol, predvsem v obliki eno- in dvomesečnih tečajev. Teh je bilo več v letu 1944. Podoficirske, oficirske in druge tečaje so borci iz odreda opravljali pri Glavnem štabu, 31. diviziji in IX. korpusu. Marca 1944 so ustanovili oficirsko šolo pri IX. korpusu. V njej so imeli tridesetdnevni nižji pehotni tečaj ter minerski in obveščevalni tečaj, ki sta trajala po 15 dni. V te tečaje je odred pošiljal po dva tečajnika. Sočasno so reorganizirali divizijsko šolo, kamor je odred v petnajstdnevne tečaje pošiljal po 4 tečajnike. Maja 1944 so pri IX. korpusu pripravljali enomesečne pehotne, inženirsko-tehnične, intendantske, artilerijske in tečaje za zveze za vodnike, komandirje in namestnike komandantov bataljonov. Nanje so pošiljali tiste, ki so opravili petnajstdnevne tečaje (pehotni, artilerijski in za zveze) za desetarje in desetarske pripravnike v 31. diviziji. Komandante so pošiljali v tečaje pri Glavnem štabu.

Nekaj partizanov se je med vojno začelo šolati za poklicno služenje v vojski. Tako so sredi aprila 1944 odpemili prostovoljce za pilotsko šolo v štab IX. korpusa. Številni borci so opravili minerske, "inženirsko-tehnične" tečaje pri 31. diviziji. 12. maja 1944 sta se pri namestniku odrednega komandanta javila Franc Mihelič in Ludvik Planinc iz 2. minerske čete, "ki sta končala III. inženirsko-tehnični tečaj pri oficirski šoli IX. korpusa NOV in POJ".

Posebna šolska institucija je bilo nekaj časa šolsko taborišče. Odred je 19. maja 1944 ukazoval enotam, da so vse novince, ki jih niso vključile v svoje enote, pošiljale komandi šolskega taborišča IX. korpusa prek I. transportne karavle. "Najboljše tovariše, to je zanesljive, mlade, zdrave," so odpremljali v IV. oz. Manevrski bataljon, ki je bil takrat v šolskem taborišču. (5)

Ker so nekaj tečajnikov na enem od takšnih "kurzov" zavrnili, je 19. aprila odredni referent za kadre naročal, naj za tečaje izbirajo le tiste, "ki imajo veselje do izobrazbe, ki so sposobni, dobri borci, taki, ki imajo vodniške sposobnosti in ki imajo vse pogoje, da postanejo oficirji NOV". (5)

Julija 1944 so v Gorenjskem partizanu zapisali, da je "štab IX. korpusa uvedel vojaške in politične šole in tečaje, katerih namen je naše hrabre borce partizane in funkcionarje izpopolniti v vojaških in političnih vedah. S posecanjem teh tečajev in šol so se uspehi naših mladih kadristov še povečali. Vsakemu desetarju, vodniku, komandirju ali komandantu, ki kaže zanimanje in uspehe v vojaškem in političnem udejstvovanju, je danes dana možnost, da se izobrazi in izpopolni v vojaških in političnih šolah in tečajih." Do tedaj so opravili tečaje in šole tile odredni funkcionarji:

Franc Ahčin, politkomisar mitralješke čete I.bataljona, srednji partijski tečaj (z dobrim uspehom),

Ignac Baloh-Andrej, namestnik komandirja 2.čete III.bataljona, 8. tečaj podoficirske šole (z dobrim uspehom),

Lovro Blažin-Dušan, komandir mitralješke čete I.bataljona, 4. minerski tečaj oficirske šole (s prav dobrim uspehom),

Ivan Brodar, komandir 3.čete II.bataljona, nižji vojaški tečaj (z dobrim uspehom),

Jakob Dobnikar-Krsto, politkomisar 2.čete I.bataljona, divizijsko partijsko šolo (s prav dobrim uspehom),

Franc Jensterle-Vincenc, komandir 1.čete II.bataljona, nižji vojaški tečaj (s prav dobrim uspehom),

Jožef Košenina, namestnik komandirja 1.čete II.bataljona, 8. tečaj podoficirske šole (z odličnim uspehom), bil je prvi po ocenah med 23 tečajniki,

Pavel Mrak-Jelen, namestnik komandirja 1.čete II.bataljona, tečaj podoficirske šole (s prav dobrim uspehom),

Maks Mrzlikar-Gorjan, politkomisar II.bataljona, srednji partijski tečaj (z dobrim uspehom),

Franc Pangerc-Klemen, vodnik v 2. minersko-sabotažnem vodu, nižji tečaj podoficirske šole (z odličnim uspehom),

Anton Pekovec, vodnik v 2.četi III.bataljona, nižji podoficirski tečaj (s prav dobrim uspehom),

Alojz Ravnik-Veko, komandant II.bataljona, 2. pehotni tečaj oficirske šole (z odličnim uspehom),

Miha Repinc, vodnik 1.čete II.bataljona, 4. minerski tečaj oficirske šole (s prav dobrim uspehom),

Franc Sodja-Viktor, politdelegat 2. minersko-sabotažnega voda, vojaški tečaj XXXI. divizije (s prav dobrim uspehom),

Jože Soršek, desetar 3.čete I.bataljona, nižji tečaj vojaške šole (z dobrim uspehom). (41)

V tem seznamu niso zajeti vsi, ki so do takrat opravili takšno ali drugačno šolanje. Npr.10. maja 1944 so iz III. oz. Planinčevega bataljona poročali, da je Stanko Vrhunc, vodnik 1.čete, odšel v tečaj za zveze k oficirski šoli Glavnega štaba, 13.maja pa, da je poleg Vrhunca šel v tečaj oficirske šole pri Glavnem štabu še komandant Jože Rebolj-Planinc. (5)

Tisti, ki so prišli s tečajev, so soborcem in podrejenim posredovali pridobljena znanja. 20.maja 1944 je šef odrednega obveščevalnega centra v dopisu z naslovom Obveščevalna služba in kaj vse mora vsak obveščevalec vedeti posredoval svoje izkušnje z obveščevalnega tečaja pri IX.korpusu. Pisal je predvsem o ciljih obveščevalnega opazovanja (sovražnik, "industrijsko

obveščanje", razporeženje prebivalstva ipd.) in dodal: "Prepričani smo, da boste sami uvideli potrebo, da se naučite teh važnih stvari, ker le potem boste v prihodnosti kos svojim nalogam in ne boste imeli težkoč po tečajih, kadar pridete na vrsto. V prihodnjih dneh vam bomo poslali še nekatere stvari, ki vam bodo tudi zelo koristile in se boste lahko izpopolnili v vseh važnih problemih, katere mora znati vsak dober obveščevalec." (2)

Borcem, ki so končali tečaje, so gledali pod prste. Maja 1944 sta dva prišla iz podoficirskega tečaja 31. divizije. Ocenili so ju kot teoretično dobra, praktično pa jima še ni šlo. Eden je pretrgal vezo na pohodu, čeprav so šli po ravni cesti, in zapeljal devet tovarišev. "Kaj takega se ne bi smelo pripetiti niti novincu, kaj šele ...". Vendar je pri tem treba upoštevati, da so bile vse te šole dejansko le kratkotrajni tečaji. Tega, ki sta ga obiskovala navedena gojenca, so povrh vsega morali prekiniti zaradi sovražne ofenzive.

Včasih je bilo zaradi številnih ljudi na šolanju moteno delo štabov. 15. julija 1944 je bil štab III. bataljona v razhodu: komandant se še ni vrnil s tečaja, namestnik komandanta je šel na tečaj, politkomisar je bil premeščen iz odreda, njegov namestnik pa je bil bolan.

Kljub temu je odredu stalno primanjkovalo šolanih ljudi. 4. julija 1944 je poročal, da je padel vodnik IV. bataljona Valentin Hribar, namenjen na minometalski tečaj. Kadrov je manjkalo: "Radi tega prosimo, da se nam odstopijo kadri, ki se trenutno nahajajo v tečaju in ki so pripadali do sedaj II. (oz. Vekotovemu) btl. G.O." (5)

Politkomisarje in namestnike politkomisarjev so pošiljali v partijske tečaje. V VII. oz. Kranjskem bataljonu so junija 1943 spravljali "gradivo iz tečaja politkomisarjev v kri in meso naših edinic". (4)

Odredni politkomisar si je julija 1944 silno želel "posetiti politični kurz, ker vem od kakšne koristi bi bilo to za mene. V toku mojega dela sem kolikor toliko pridobil na organizatornem polju, med tem pa ko moja izgradnja ni šla vzporedno s tem. Pomanjkanje tega občutim pri svojem delu in zato želim ta zaostanek nadoknaditi, da bo zaledje mojega dela učvrščeno in s tem bolj uspešno." Ko je zvedel, da bo poslan na tečaj, mu je to pomenilo "več kot invazija". Učinek tečaja, ki ga je obiskoval septembra in oktobra 1944, je ocenil takole: "Na partijskem kurzu sem sprevidel vrsto napak, katerim sem zapadel v mojem dotakratnem delu. Zapadel sem precej birokratizmu, ki je oviral moje delo in samoiniciativo, a nisem dobil vzroka. Na kurzu pa sem se seznanil z vzrokom, to je mojimi napakami. ... Obvladam gradivo, ki smo ga predelali na kurzu pri CK-ju. Isto snov sem po kurzu še sam ponavljal. Ne obvladam še podrobno Engelsa in Marksa, ki jih na kurzu nismo predelovali. Tekočo literaturo in časopisje sproti študiram." (5, 12)

Manj borcev je bilo poslanih na skojevske tečaje. 16. junija 1944 je Oblastni komite Zveze komunistične mladine za Gorenjsko pisal odredu, da bo Vojko prišel z Dolenjske iz višje skoevske šole in da ga bodo dodelili za sekretarja Zveze komunistične mladine v odredu. (5)

Omenili smo tudi, da je ob nekaj zdravniških večina sanitetnega osebja dobila osnovno znanje kar med opravljanjem svojega dela.

2. julija 1942 je glavno poveljstvo poslalo I. grupi odredov 10 izvodov pravilnika o organizaciji sanitetnih postaj, 20 izvodov pravilnika o organizaciji sanitete v bataljonu, 100 izvodov prilog o prvi pomoči. Razdeliti so jih morali kot pripomoček komandantom, komandirjem, politkomisarjem, vodnikom in bolničarjem. Prvo pomoč so bili ti dolžni razložiti tudi moštvo.

Večino sanitetnega osebja je usposobil kar dr. Edvard Pohar sam.

13. maja 1944 je poročal IX. korpusu, da pripravlja izdajo "Priročnika za prvo pomoč v vojni" za bolničarje v enotah in vodje ambulant ter spraševal, ali sme izdati priročnik "brez predhodnega pregleda in overovljenja s strani sanitetnega referenta IX. korpusa". (5, 285)

OFENZIVA TRAUFÉ OZ. KAP, KAKOR SO JO IMENOVALI NEMCI,
PARTIZANI PA NOVEMBERSKA OFENZIVA, JE NA GORENJSKEM TRAJALA
OD 15. DO 21. NOVEMBRA 1943

